THE BOOK WAS DRENCHED

UNIVERSAL LIBRARY
OU_176569
UNIVERSAL LIBRARY

SIDDHANTA KAUMUDI

OF

BHATTOJI DIKSHITA

OSMANIA UNIVERSITY
COLLEGE LIBRARY

TRANSLATED INTO ENG

BY

SRISA CHANDP

AN

VAMAN

Vol. II. Part I.

FASCICULUS V.

1907.

Published by
The Panini Office,
Bhuvaneshwari Ashram,
38-40, Bahadurganj,
ALLAHABAD.

All Rights Reserved.

OPINIONS OF DISTINGUISHED PROFESSORS OF SANSKRIT.

—:o:—

Mahamahopadhyaya Pandit Shivakumar Sastri, (Benares.)—

इङ्लिशभाषया श्रीयुतश्रीशचन्द्रवसुकृतस्य सिद्धान्तकौमुदी-व्याख्यानस्य समीक्षणमिङ्लिशभाषानभिज्ञेन मया यथावत्तु कर्त्तुं नाशाकि। परं "यथार्थत्वेनैव सिद्धे पुनः सादृश्यग्रहणं गुणभूतेऽपि सादृश्ये यथा स्यादिति" पङ्क्तेः, "अस्तु तात्किम् एहि सुस्रोता अत्र स्नाहि स्तु तस्यासिद्धत्वादतः परोऽयमिति" पङ्क्तेश्च भावे मया पृष्टेन केनचित्तद्भाषाभिज्ञेनैतद् ग्रन्थमवलोक्य प्रकाशितमाशयमाकर्ण्य परमं सन्तोषं प्राप्य स्थालीपुलाकन्यायेनेदं व्याख्यानं सिद्धान्तकौमुद्या यथास्थिताशयप्रकाशकन्तज्जिज्ञासूनां परमोपकारकञ्चास्तीत्यध्यवस्यति काशीस्थो महामहोपाध्यायः पण्डित शिवकुमार शर्म्म मिश्रः।

—:o:—

Professor A. A. Macdonell, (Oxford.)—Pray accept my best thanks for the copy of Volume I of your Translation of the Siddhânta Kaumudi which has just arrived. As the Siddhânta Kaumudi is a very useful work for students of the Paninian system of grammar, you are doing a good thing in translating it.

—:o:—

Mahamahopadhyaya Pandit Kailas Chandra Siromani, (Benares.)—

अहमिङ्गलभाषानभिज्ञः। इङ्गलभाषायामतिव्युत्पन्नेन श्रीयुतेन बाबुश्रीशचन्द्रवसुना इङ्गलभाषया सिद्धान्तकौमुद्या व्याख्यानं कृतं यत् त् दृष्ट्वा तदर्थं ग्रहीतुं न शक्तोऽस्मि। केनचित् तद्भाषाभिज्ञेन त्वाऽर्थमुपलभ्य व्याख्यातुर्व्युत्पत्तिं विबेच्य सिद्धान्तकौमुद्या ासूनामनेन ग्रन्थेन विशेषफललाभो भविष्यतीति सम्भावये ामहोपाध्यायः शिरोमण्युपनामा श्री कैलासचन्द्र शर्म्मा।

—:o:—

or Louis dela Vallee Pounui.—*Professor at he Museon 13 Boulevard u Parc Grand : l 2 Decem-* uly received the first volume of your Siddhanta h pleased to get such a nice present from you. o confess that I found inextricable difficulties in the Panini before I was so fortunate as to obtain from my re copy he had of your Ashtadhyayi. It is a capital the Siddhanta Kaumudi for study.

CHAPTER III.

अथ तिङन्तजुहोत्यादिप्रकरणम् ।

THE JUHOTYADI VERBS.

This class of verbs begins with the root हु which by reduplication becomes juhu. The class gets its name from the first root.

हु १ दानादनयोः ।

'आदाने च' इत्येके । 'प्रीणनेपि' इति भाष्यम् । दानं चेह प्रक्षेपः । स च वैधे आधारे हविश्चेति स्वभावाल्लभ्यते । इतश्चत्वारः परस्मैपदिनः ॥

1. √hu. To give, to eat. Some read it as âdâne "to accept." In the Mahabhâshya the additional sense of 'to satisfy' is also given to this root. The दान or giving here refers to the giving or throwing (of oblation into fire). The throwing therefore, naturally means the throwing in a proper receptacle (like fire &c.) and of the proper thing (as oblation &c).

The first four roots are Parasmaipadi. Thus हु+शप्+तिप् । Now applies the following :—

२४८९ । जुहोत्यादिभ्यः श्लुः । २ । ४ । ७५ ॥

शपः श्लुः स्यात् ॥

2489. After the verbs हु 'to sacrifice' and others, there is ślu-elision of the Vikaraṇa शप् (III. 1. 68).

Thus हु+o+तिप् । Now applies the following :—

२४९० । श्लौ । ६ । १ । १० ॥

धातोर्द्वे स्तः । जुहोति । जुहुतः । 'अदभ्यस्तात्' (२४७६) इत्यत् । 'हुश्नुवोः–' (२३८७) इति यण् । जुह्वति ॥

2490. Of a non-reduplicate root there is reduplication when the vikaraṇa is elided by ślu (श्लु) ।

Note :—The श्लु is the characteristic sign of the roots of the third class, and causes the elision of the vikaraṇa शप् । The reduplication is of the first or second syllable, according as the root has an initial consonant or a vowel. Thus जुहोति (from हु), बिभेति, जिहेति ॥

Thus हु+o+तिप्=जुहोति । The dual is जुहुतः । The Plural is जुहु+झि=जुहु+अति (VII. 1. 4. s. 2479)=जुह्व+अति (VI. 4. 87. s. 2387, व् instead of उवङ्)=जुह्वति ॥

In forming the Perfect, we have optionally the Periphrastic form, with आम् added to the reduplicated stem by the following :—

२४९१ । भीह्रीभृहुवां श्लुवच्च । ३ । १ । ३९ ।

एभ्यो लिट्याम्वा स्यादामि श्लाविव कार्यं च । जुहवांचकार । जुहाव । होता । होष्यति । जुहोतु । जुहुतात् । हेर्धिः । जुहुधि । आटि परत्वाद्गुणः । जुहवानि । परत्वात् 'जुसि च' (२४८१) इति गुणः । अजुहवुः । जुहुयात् । हूयात् । अहौषीत् ॥

2491. आम् is optionally affixed, when लिट् follows, after the verbs भी 'to fear,' ह्री 'to be ashamed,' भृ 'to nourish,' हु 'to sacrifice;' and when आम् is affixed, the effect is as if there were श्लु elision and the roots belonged to Hvâdi class.

NOTE :—The effect of श्लु is to cause reduplication by rule VI. 1. 10. As बिभयाञ्चकार or बिभाय, जिह्रयाञ्चकार or जिह्राय, बिभराञ्चकार or बभार, जुहवाञ्चकार or जुहाव ॥

Thus जुहवांचकार or जुहाव । The First Fut. is होता । The second Future is होष्यति । The Imperative 3rd Sg. is जुहोतु or जुहुतात् । 2nd S. is जुहुधि, the हि is replaced by धि by VI. 4. 101. s. 2425. The 1st Sing. is जुहवानि by आट् (III. 4. 92. s. 2204) ; and as आट् is पित् by the above sûtra, it causes guṇa.

In the Imperfect 3rd Plu. we have अजुहवुः with जुस् । The जुस् causes guṇa under VII. 3. 83. s. 2481; and it debars the semi vowel substitution required by VI. 4. 87. s. 2387, because the guṇa (VII. 3. 83) is taught subsequent in Ashṭâdhyâyi order than the यणादेशः (VI. 4. 87).

	Singular.	*Dual.*	*Plural.*
Third Person.	जुहवांचकार	जुहवांचक्रतुः	जुहवांचक्रुः
Second Person.	जुहवांचकर्थ	जुहवांचक्रथुः	जुहवांचक्र
First Person.	जुहवांचकार	जुहवांचकृव	जुहवांचकृम
	or		
Third Person.	जुहाव	जुहुवतुः	जुहुवुः
Second Person.	जुहुविथ or जुहोथ	जुहुवथुः	जुहुव
First Person.	जुहाव	जुहुविव	जुहुविम
	लोट्		
Third Person.	जुहोतु	जुहुताम्	जुह्वतु
Second Person.	जुहुधि	जुहुतम्	जुहुत
First Person.	जुहवानि	जुहवाव	जुहवाम्
	लुङ्		
Third Person.	अहौषीत्	अहौष्टाम्	अहौषुः
Second Person.	अहौषीः	अहौष्टम्	अहौष्ट
First Person.	अहौषम्	अहौष्व	अहौष्म

1. √hu. to offer or present (as an oblation to fire).

Pre. जुहोति। जुहुतः। जुह्वति। जुहोषि। जुहुथः। जुहुथ। जुहोमि। जुहुवः। जुहुमः। Per. जुहवांचकार or जुहाव। जुहुवतुः। जुहुवुः। जुहोथ or जुहविथ। जुहुवथुः। जुहुव। जुहाव, जुहव। जुहुविव। जुहुविम। I Fut. होता। II Fut. होष्यति। Impera. जुहोतु। जुहुताम्। जुह्वतु। जुहुधि। जुहुतम्। जुहुत। जुहवानि। जुहवाव। जुहवाम। Imper. अजुहोत। अजुहुताम्। अजुहवुः। अजुहोः। अजुहुतम्। अजुहवम्। Poten. जुहुयात्। जुहुयाताम्। जुहुयुः। Bene. हूयात्। हूयास्ताम्। The lengthening is by VII. 4. 25. s. 2298. Aorist. अहौषीत्। अहौष्टाम्। अहौषुः। अहौषीः। अहौष्टम्। अहौष्ट। अहौषम्। अहौष्व। अहौष्म। Condi. अहोष्यत्। Pass. हूयते। Caus. हावयति। अजूहवत्। Desid. जुहूषति। Intensive जोहूयते। जोहोति। जुहवति। Nouns. होमः। हविः। होत्रम्। हाव्यम्। जोहुतः। जौह्वतः। होता। होतारौ। वीर होता। जुहूः। होत्रा॥

ञिभी २ भये। बिभेति॥

2.√ñibhî. to fear.

The Present is बिभेति। In the dual, there are double forms owing to the following sûtra.

२४९२। भियोऽन्यतरस्याम्। ६। ४। ११५।

इकारः स्याद्धलादौ क्ङिति सार्वधातुके। बिभितः-बिभीतः। बिभ्यति। बिभयांचकार। बिभाय। भेता॥

2492. इ is optionally substituted for the ई of भी before a Sârvadhâtuka affix beginning with a consonant and having an indictory क् or ङ्॥

Thus बिभितः or बिभीतः, बिभिथः or बिभीथः, बिभिवः or बिभीवः; बिभिमः or बिभीमः। But बिभ्यति before a vowel-beginning affix and बिभेति before a non-ङित् affix and भीयते before an ârdhadhâtuka affix.

2.√ñibhî. to fear, to be afraid.

Pre. बिभेति। बिभितः, बिभीतः। बिभ्यति। बिभेषि। बिभीथः, बिभिथः। बिभीथ, बिभिथ। बिभेमि। बिभिवः, बिभीवः। बिभिमः, बिभीमः। Pre. बिभयांचकार or बिभाय। बिभ्यतुः। बिभ्युः। बिभयिथ or बिभेथ। बिभ्यथुः। बिभ्य। बिभाय। बिभ्यिव। बिभ्यिम। I Fut. भेता। II Fut. भेष्यति। Impera. बिभेतु, बिभीतात्। बिभीताम्। बिभ्यतु। बिभिहि, बिभीतात्, बिभीहि। बिभीतम्। बिभयानि। Imper. अबिभेत्। अबिभीताम्। अबिभयुः। अबिभेः। अबिभीतम् or अबिभितम्। अबिभयम्। अबिभिव, अबिभीव। Pot. बिभीयात्। बिभियाताम्, बिभीयाताम्। बिभीयाः, बिभियाः। बिभीयां। Bene. भीयात्। भीयास्ताम्। Aorist. अभैषीत्। अभैष्टाम्। अभैषीः। अभैषम्। Cond. अभेष्यत्। Pass. भीयते। Caus. भापयते। (VI 1. 56. s. 2593) भीषयते। (VII. 3. 40. s. 2595) भाययति। Aor. अबीभयत। अबीभयत। अबीभषत। Desi. बिभीषति। Intensive. बेभीयते। yanluk बेभेति। बेभीतः बेभितः॥ Nouns:-भीति। भयम्। भीः। भियौ। भीरुः। भीमः। भयानकः। भीलुकः। भीष्मः। भेकः। भीरुकः॥

ह्री ३ लज्जायाम्। जिह्रेति। जिह्रीतः। जिह्रियति। जिह्रयाञ्चकार -जिह्राय॥

3. √hrî. to be ashamed.

Pre. जिह्रेति। जिह्रीतः। जिह्रियति। Per. जिह्रियाञ्चकार or जिह्राय। I Fut. ह्रेता। II Fut. ह्रेष्यति। Impera. जिह्रेतु। Imper. अजिह्रेत्। Poten. जिह्रियात्। Bene. ह्रीयात्। Aorist. अह्रैषीत्। Condi. अह्रेष्यत्। Pass. ह्रीयते। Caus. ह्रेपयति। Aor. अजिह्रिपत्। Desi. जिह्रीषति। Inten. जेह्रीयते। Past Parti. Pass. ह्रीतः। ह्रीणः। Act. ह्रीतवान्। ह्रीणवान्॥ Nouns. ह्रीकः। ह्लीकः। ह्रीः॥

पॄ ४ पालनपूरणयोः॥

4. √prî. 1. to nourish : 2. to fill.

Thus पॄ+ति=पॄ पॄ+ति। Now applies the following sûtra by which इर् is substituted for the ऋ of the reduplicate:—

२४९३। अर्तिपिपर्त्योश्च। ७। ४। ७७॥

अभ्यासस्येकारोऽन्तादेशः स्याच्छ्लौ॥

2493. इ is substituted for the vowel of the reduplicate of ऋ and पॄ in the reduplicated Present-form.

NOTE :—As इयर्ति (VI. 4. 78) धूमम्, पिपर्ति सोमम्॥

Thus पिपॄ+ति। Now the following sûtra requires that the ॄ of पॄ should be changed to उर्॥

२४९४। उदोष्ठ्यपूर्वस्य। ७। १। १०२॥

अङ्गावयवौष्ठ्यपूर्वो यो ॠत्तदन्तस्याङ्गस्य उत्स्यात्। गुणवृद्धी परत्वादिमं बाधेते। पिर्ति। इत्वम्। रपरत्वम्। 'हलि च' (३५४) इति दीर्घे। पिपूर्तः। पिपुरति। पपार। किति लिटि 'ऋच्छत्यॄताम्' (२३८३) इति गुणे प्राप्ते॥

2494. उर् is substituted for the final long ॠ of a root when it is preceded by a labial consonant belonging to the root-stem.

NOTE :—As पूर्त and पुपूर्षति from पॄ, so also मुमूर्षति॥ The lengthening is by VIII. 2. 77. The rule applies when the dento-labial व precedes. as वुवूर्षति ऋत्विजम् from वॄ so also प्रावुवूर्षति कम्बलम्। The labial consonant must be the consonant of the root. Therefore when ॠ 'to go' is preceded by सम्, the rule will not apply, for म् is not part of the root: as समीर्णम् by VII. 1. 100.

NOTE :—*Vârt* :—The Guṇa and Vṛiddhi do take place in supersession of इर् and उर् substitution. Thus आस्तरणम् and आस्तारकः (from स्तॄ with ल्युट् and ण्वुल), निपरणम्, निपारकः from पॄ, निगरणम्, निगारकः from गॄ॥

Thus पिपॄ+ति ought to be पिपुर्+ति। But the rules of Guṇa and Vṛiddhi being subsequent in the Ashṭâdhyâyî order, supersede this rule.

Thus we get by guṇa पिपर्ति। But in the dual, there will be उ of this sûtra, which must be followed by र् (I. 1. 51. s. 70), and is then lengthened by VIII. 2. 77. s. 354. Thus पिपृ+तः=पिपुर्+तः (VII. 1. 102. s. 2494)=पिपुर् +तः (I. 1. 51. s. 70)=पिपूर्तः (VIII. 2. 77. s. 354). The Plural is पिपुरति॥

The Perfect is पपार। In the dual we have पपॄ+अतुस्। Now VII. 4. 11. s. 2383 requires guṇa of ॠ। But the following sûtra allows an option.

२४९५। शॄदॄप्रां ह्रस्वो वा। ७। ४। १२॥

एषां किति लिटि ह्रस्वो वा स्यात्। पक्षे गुणः। पप्रतुः। पप्रुः। पपरतुः। पपरुः। परिता-परीता। अपिपः। अपिपूर्ताम्। अपिपरुः। पिपूर्यात्। पूर्यात्। अपारीत्। अपारिष्टाम्। 'ह्रस्वा-न्तोऽयम्' इति केचित्। पिपर्ति। पिपृतः। पिप्रति। पिपृयात्। अशिपि। प्रियात्। अपार्षीत्। पाणिनीयमते तु 'तं रोदसी पिपृतम्' इत्यादौ छान्दसत्वं शरणम्॥

2495. In शॄ, 'to injure' दॄ 'to tear' and पॄ 'to protect' the vowel may optionally be shortened in the Perfect.

NOTE :—As वि शश्रतुः by shortening or वि शशरतुः by guṇa, which prevents य and adhyâsalopa (VI. 4. 126) वि शश्रुः or विशशरुः, विदद्रतुः or विददरतुः, विदद्रुः or विददरुः, निपप्रतुः or नि पपरतुः, नि पप्रुः or नि पपरुः॥ Why is the word 'short' made optional in the sûtra, and not the word 'guṇa'; for in the absence of guṇa, the long ॠ would have become र before अतुः by यणादेशः, and we would have got the forms विशश्रतुः, विशश्रुः by the regular rules of 'sandhi' ? The word 'short' is used in the sûtra in order to debar the इर् and उर् alternatives. Had the sûtra been शॄ दॄ प्रां वा the alternative examples would have been with इर् (VII. 1. 10.) as शिशिरतुः, दिदिरतुः and उर् (VIII. 2. 77) पिपुरतुः॥ Some say this sûtra is unnecessary. The above forms like विशश्रतुः, विशश्रुः, &c., can be regularly obtained from the roots श्रा 'to cook', द्रा 'to abuse', and प्रा 'to fill' and as the roots have many other senses, besides those assigned to them in the Dhâtupâtha, the roots श्रा, द्रा and प्रा will give the meanings of शॄ, दॄ and पॄ" ॥ If that were so, the form विशश्रवान् with the affix क्वसु could not be formed, for we should have either विशशर्वान् from शॄ root or विशश्रवान् from श्रा root but never विशश्रिवान्॥ So the rule about shortening is necessary.

Thus पपॄ+अतुस्=पप्र्+अतुस्=पप्रतुः। Pl. पप्रुः। In the other alternative we have पपरतुः and पपरुः by guṇa.

The First Fut. is परिता or परीता। The Imperfect is अपिपूर्ताम्। P. अपिपरुः। Pot. पिपूर्यात्। Ben. पूर्यात्। Aor. अपारीत्। D. अपारिष्टाम्॥

Some read this root as ending in short ऋ namely as पृ। The conjugation then is Pre. 3. s. पिपर्ति। D. पिपृतः। Pl. पिप्रति। Pot. पिपृयात्। Ben. प्रियात्। Aor. अपार्षीत्। The forms like पिपृतं in the तं रोदसी पिपृत are Vaidic according to the Paninean system.

Pre. पिपर्ति । पिपूर्तः । पिपुरति । पिपर्षि । पिपूर्थः । पिपूर्थ । पिपर्मि । पिपूर्वः । पिपूर्मः । Per. पपार । पप्रतुः or पपरतुः । पप्रुः or पपरुः । पपरिथ । पप्रथुः । पप्र । पपार । पपर । पप्रिव or पपरिव । पप्रिम or पपरिम । I. Fut. परिता । परीता । (VII. 2. 78. s. 2391). II. Fut. परिष्यति । परीष्यति । (VII. 2. 78. s. 2391). Imper. पिपर्तु । पिपूर्तात् । पिपूर्ताम् । पिपुरतु । पिपूर्हि । पिपूर्तम् । पिपूर्त । पिपराणि । पिपराव । पिपराम । Imper. अपिपः । अपिपूर्ताम् । अपिपरुः । अपिपः । अपिपूर्तम् । अपिपूर्त । अपिपरम् । अपिपूर्व । अपिपूर्म । Pot. पिपूर्यात् । पिपूर्याताम् । पिपूर्युः । पिपूर्याम् । Bene. पूर्यात् । पूर्यास्ताम् । Aorist. अपारीत् । अपारिष्टाम् । अपारिषुः । अपारीः । अपारिष्टम् । अपारिष्ट । अपारिषम् । अपारिष्व । अपारिष्म । Cond. अपरिष्यत् । अपरीष्यत् । Pass. पूर्यते । Caus. पारयति । Aor. अपीपरत् । Desi. पिपूर्षति । पिपरिषति । पिपरीषति । Inten. पोपूर्यते । Yanluk पापर्ति । पापरीति । पापूर्तः । Past Part. Pass, पिपूर्तः । पूर्णः । Act. पिपूर्तवान् । पूर्णवान् । Ger. पूर्त्वा । Nouns :- पुरुषः । परुषी । पौरुषेयः । पुरः । परुषः । पर्व । पूः । D. पुरौ । Pl. पुरः । पौरुषम् । पुरवा । पूर्णम् । पुरीषः ।

'डुभृञ् ५ धारणपोषणयोः' ॥

5. √dubhriñ, 1. to support, 2. to nourish.

Thus भृ + श्लु + तिप् = भृभृ + ति = बृभृ + ति । Now the following sûtra causes इ in the reduplicate.

२४९६ । भृञामित् । ७ । ४ । ७६ ॥

'भृञ्' 'माङ्' 'ओहाङ्' एषां त्रयाणामभ्यासस्य इत्स्याच्छ्लौ । बिभर्ति । बिभृतः । बिभ्रति । बिभृध्वे । श्लुवद्भावाद्द्वित्वेत्वे । बिभरामास—बभार । बभर्थ । बभृव । बिभृहि । बिभराणि । अबिभः । अबिभृताम् । अबिभरुः । बिभृयात् । भ्रियात् । भृषीष्ट । अभार्षीत् । अभृत ॥

2496. In the Reduplicated Present-form the three roots भृ, मा (माङ्) and हा (ओहाङ्), इ is substituted for the vowel of the reduplicate, when ślu follows.

NOTE :— As बिभर्त्ति, मिमीते, (VI. 4. 113; जिहीते ॥ The word 'three' is understood here, therefore not in ओहाक्—जहाति ॥ The rule applies in the Reduplicated Present system (श्लु) only : therefore not in बभार ॥

Thus बृभृ + ति = बिभृ + ति = बिभर्ति । D. बिभृतः । Pl. बिभ्रति । The root is Ubhayapadî, and so in the âtmanepada Pre. 2nd Pl. we have बिभृध्वे ॥

In the Perfect we have ślu-vad-bhâva of III. 1. 39. s. 2491, and so reduplication, and the इत्व । As बिभर् । To this we add आम् and get बिभरामास । In the alternative we have बभार &c.

5. √dubhriñ. 1. to hold, 2. to nourish.

Pre. बिभर्ति । बिभृतः । बिभ्रति । बिभर्षि । बिभृथः । बिभृथ । बिभर्मि । बिभृवः । बिभृमः । Per. बिभरां चकार, बभार । बभ्रतुः । बभ्रुः । बभर्थ । बभ्रथुः । बभ्र । बभार । बभृव । बभृम । I Fut. भर्ता । II Fut. भरिष्यति । Imper. बिभर्तु, बिभृतात् । बिभृताम् ।

बिभृतु । बिभृहि । बिभृतम् । बिभृत । बिभराणि । बिभराव । बिभराम । Imper. अबिभः । अबिभृताम् । अबिभरुः । अबिभः । अबिभृतम् । अबिभृत । अबिभरम् । अबिभृव । अबिभृम । Pote. बिभृयात् । बिभृयाताम् । Bene. भ्रियात् । भ्रियास्ताम् । भ्रियासुः । Aorist अभार्षीत् । अभार्ष्टाम् । अभार्षुः । अभार्षीः । अभार्ष्टम् । अभार्ष्ट । अभार्षम् । अभार्ष्व । अभार्ष्म । Con. अभरिष्यत् । Pass. भ्रियते । Caus. भारयति । Desid. बुभूर्षति । Pre. Parti. Parasmai बिभ्रत् । Atmane बिभ्राणः । Nouns :—भृत्रिमम् । भरथुः । भृत्यः । भार्या ॥

Atmane. Pre. बिभृते । बिभ्राते । बिभृषे । बिभ्राथे । बिभृध्वे । बिभ्रे । बिभृवहे । बिभृमहे । Per. बिभरांचक्रे । बभ्रे । I Fut. भर्ता । II Fut. भरिष्यते । Impera. बिभृताम् । बिभृष्व । बिभरै । Imper. अबिभृत । अबिभ्राताम् । अबिभ्रत । अबिभृथाः । अबिभ्रि । अबिभृवहि । Pot. बिभ्रीत । बिभ्रीयाताम् । बिभ्रीथाः । बिभ्रीय । बिभ्रिवहि । Bene. भृषीष्ट । भृषीयास्तां । Aorist. अभृत । अभृषाताम् । अभृथाः । अभृड्ढ्वम् । अभृषि । Condi. अभरिष्यत । Pass. भ्रियते । Caus. भारयते । Desi. बुभूर्षते । Inten. बेभ्रीयते ॥

माङ् ६ माने शब्दे च ।

6. √mâṅ 1. to measure. 2. to roar, sound.

Thus मा+श्लु+ते । The affix being ङित् the following sûtra causes the आ to be replaced by ई ॥

२४९७ । ई हल्यघोः । ६ । ४ । ११३ ।

श्नाभ्यस्तयोरात ईत्स्यात्सार्वधातुके क्ङिति हलि न तु घुसंज्ञकस्य । मिमीते । 'श्नाभ्यस्तयोः-' (२४८३) इत्यालोपः । मिमाते । मिमते । प्रणयमास्त ॥

2497. Before a Sârvadhâtuka कित् or ङित् affix beginning with a consonant, the आ of श्ना and of the reduplicate stems is replaced by ई, except when the root is दा or धा (घु) ॥

NOTE:—Thus लुनीतः, पुनीतः, लुनीथः, पुनीथः, लुनीते and पुनीते । Of reduplicates we have मिमीते, मिमीषे, मिमीध्वे, संजिहीते, संजिहीषे, संजिहीध्वे । Why do we say 'beginning with a consonant'? Observe लुनन्ति, मिमते । Why with the exception of घु? Observe दत्तः, धत्तः । So also लुनाति and जहाति before non-कित् and non-ङित् affixes.

Thus मा+श्लु+ते=मी+श्लु+ते=मिमीते । In the dual मिमा+आते=मिम्+आते (the आ is elided by VI. 4. 112. s. 2483)=मिमाते । So also in the Plural मिमा+अते=मिम्+अते=मिमते । The aorist with प्र+नि is प्रणयमास्त । The न is changed to ण by VIII. 4. 17. s. 2285.

Pre. मिमीते । मिमाते । मिमते । मिमीषे । मिमाथे । मिमीध्वे । मिमे । मिमीवहे । मिमीमहे । Per. ममे । ममाते । ममिरे । ममिषे । ममाथे । ममिध्वे । ममे । ममिवहे । ममिमहे । I Fut. माता । II Fut. मास्यते । Impera. मिमीताम् । मिमाताम् । मिमताम् । मिमीष्व । मिमाथाम् । मिमीध्वम् । मिमै । मिमावहै । मिमामहै । Imper. अमिमीत । अमिमाताम् ।

अमिमत । अमिमीथाः । अमिमाथाम् । अमिमीध्वम् । अमिमि । अमिमीवहि । अमिमीमहि । Poten. मिमीत । मिमीयाताम् । मिमीथाः । मिमीय । Bene. मासीष्ट । मासीयास्ताम् । Aorist. अमास्त । अमासाताम् । अमासत । अमास्थाः । अमासाथाम् । अमाध्वम् । अमासि । अमास्वहि । अमास्महि । Condi. अमास्यत । Pass. मीयते । Caus. मापयति । Aor. अमीमपत् । Deside. मित्सते । VII. 4. 54. s. 2623 causes इस; then the स is changed to त् । and abhyasa elided by VII. 4. 58. s. 2620. Intensive. मेमीयते । Yan-luk. मामाति । मामेति । Dual. मामीतः । Pl. मामति । Past. Parti, Pass. मित । Act. मितवान् । Fut, Parti. मास्यमानः । Ger. मित्वा । Nouns:-मायः । मेरुः । मायकः । मेयम् । प्रमितिः । प्रमा । वातप्रमी । माया । मायावी । मितिः । प्रमाय । मायिकः । धान्यमायः । प्रमः । प्रमितिः ॥

ओहाङ् ७ गतौ । जिहीते । जिहाते । जिहते । जहे । हाता । हास्यते ।

7. √ohâṅ, to go.

Pres. जिहीते । जिहाते । जिहते । जिहीषे । जिहाथे । जिहे । जिहिवहे । Per. जहे । I Fut. हाता । II. Fut. हास्यते । Impera. जिहीताम् । जिहाताम् । Imper. अजिहीत । अजिहाताम् । अजिहत । Pot. जिहीत । जिहीयाताम् । Bene. हासीष्ट । हासीयास्ताम् । Aorist अहास्त । अहासाताम् । Condi. अहास्यत । Pass. हीयते । Caus. हापयते । Aor. अजीहपत् । Desidera. जिहासते । Inten. जहायते । Yan-luk. जहातीति । Past. Parti. Pass. हानः । Active. हानवान् ॥ Nouns:-हानिः । हायनः । त्रिहायणी ॥

'ओहाक् ८ त्यागे' । परस्मैपदी । जहाति ॥

8. √ohâk. to abandon.

This root is Parasmaipadî. The Present 3rd P. S. is जहाति । Before the terminations that are ङित्, there is optional change of the आ into short इ by the following:—

२४९८ । जहातेश्च । ६ । ४ । ११६ ॥

इत्स्याद्वा हलादौ क्ङिति सार्वधातुके । पक्षईत्वम् । जहितः-जहीतः । जहति ॥

2498. इ is optionally substituted for the आ of हा (जहाति) before a Sârvadhâtuka कित् or ङित् affix, beginning with a consonant.

Thus जहितः or जहीतः (VI. 4. 113. s. 2497) जहिथः or जहीथः (VI. 4. 113) But जहति before a vowel affix, and जहाति before a non-ङित् affix, and हीयते and जिहीयते before an ârdhadhâtuka. The separation of this sûtra from the last, is for the sake of subsequent aphorisms.

Before the Imperative termination हि, there is आ substituted for आ as well as the preceding इ, and ई by the following :—

OSMANIA UNIVERSITY COLLEGE LIBRARY

२४९९ । आ च हौ । ६ । ४ । ११७ ॥

जहातेर्हौ परे आ स्याच्चादिदीतौ । जहाहि-जहिहि जहीहि । अजहात् । अजहुः ॥

2499. आ as well as इ (VI. 4. 116 s. 2498) and ई (VI. 4. 113. s. 2497) may optionally be substituted for the final of the stem of हा before the Imperative ending हि ॥

Thus जहाहि, जहिहि or जहीहि (VI. 4. 113 s. 2497).

The Imperfect is अजहात् । Pl. अजहुः । In the Potential the आ is elided by the following :—

२५०० । लोपो यि । ६ । ४ । ११८ ॥

जहातेरालोपः स्याद्यादौ सार्वधातुके । जह्यात् । 'एर्लिङि' (२३७४) । हेयात् । अहासीत् ॥

2500. The final of the stem of हा is elided before an affix beginning with य being a Sârvadhâtuka कित् or ङित् affix.

Thus जह्यात्, जह्याताम् and जह्युः ॥

In the Benedictive the आ is changed to ए by VI. 4. 67 s. 2374. As हेयात् । The Aorist is अहासीत् ॥

Pre. जहाति । जहितः or जहीतः । जहति । जहासि । जहिथः or जहीथः । जहिथ or जहीथ । जहामि । जहिवः or जहीवः । जहिमः or जहीमः । **Per.** जहौ । जहतुः । जहुः । जहिथ or जहाथ । जहथुः । जह । जहौ । जहिव । जहिम । **I Fut.** हाता । **II Fut.** हास्यति । **Impera.** जहातु or जहितात् । जहिताम् or जहीताम् । जहतु । जहिहि or जहीहि or जहाहि । जहितं or जहीतं । जहीत । जहानि । जहाव । जहाम । **Imper.** अजहात् । अजहिताम् । अजहुः । अजहाः । अजहि (ही) तम् । अजहीत । अजहाम् । अजहाव । अजहाम । **Pote.** जह्यात् । जह्याताम् । जह्युः । जह्याः । जह्याम् । जह्याव । **Benedi.** हेयात् । हेयास्ताम् । **Aor.** अहासीत् । अहासिष्टाम् । अहासिषुः । अहासीः । अहासिष्टम् । अहासिष्ट । अहासिषम् । अहासिष्व । अहासिष्म । **Con.** अहास्यत् । **Pass.** हीयते । **Caus.** हापयति । **Aor.** अजीहपत् । **Desider.** जिहासति । **Inte.** जेहीयते । **Yanluk.** जाहेति । जाहेति । **Dual.** जाहीतः । **Pre. Par. Parasmai** जहत् । **Past Par. Pass.** हीनः । **Active** हीनवान् । **Fut. Par.** हास्यन् । **Ger.** हित्वा । **Infini.** हातुम् । **Adj.** हातव्यं । हानीयं । हेयम् । **Nouns** :—हानिः । प्राहुणः । विहायं । दीर्घाहा । अह्नः । पूर्वाह्णः । निरह्णः ॥

डुदाञ् १ दाने । प्रणिददाति । दत्तः । ददति । दत्ते । ददौ । 'श्नाभ्यस्तयोः—' (२४७१) इत्येत्वाभ्यासलोपौ । देहि । अददात् । अदत्ताम् । अददुः । दद्यात् । देयात् । अदात् । अदाताम् । अदुः । अदित ॥

9. √ḍudâñ. to give, bestow. It is a *ghu* root.

The Preposition नि is changed to णि after an alterant word when it is joined to this root. As प्रणिददाति (VIII. 4. 17. s. 2285). The कित् dual loses the आ by s. 2483. as ददा+तः=दत्तः । The Imperative 2nd Singular loses

the abhyâsa, and आ is changed to ए (VI. 4. 119. s. 2471), as देहि। But this sûtra will not apply to तातङ् substitute of हि, as दत्तात् त्वम् on the maxim of सकृद्गत &c.

Pre. ददाति। दत्तः (s. 2483)। ददति। ददासि। दत्थः। दत्थ। ददामि। दद्वः। दद्मः **Per.** ददौ। ददतुः। ददुः। ददाथ or ददिथ। ददथुः। दद। ददौ। ददिव (s. 2372)। ददिम। **I Fut.** दाता। **II Fut.** दास्यति। **Impera.** ददातु, दत्तात्। दत्ताम्। ददतु। देहि। दत्तम्। दत्त। ददानि। ददाव। ददाम। **Imper.** अददात्। अदत्ताम्। अददुः। अददाः। अदत्तम्। अदत्त। अददाम्। अदद्व। अदद्म। **Poten.** दद्यात्। दद्याताम्। दद्युः। दद्याः। दद्यातम्। दद्यात्। दद्याम्। दद्याव। दद्याम। **Bene.** देयात्। देयास्ताम् (s. 2374)। **Aor.** अदात्। अदाताम्। अदुः। अदाः। अदातम्। अदात। अदाम्। अदाव। अदाम। (s. 2223). **Condi.** अदास्यत्। **Pass.** दीयते। **Caus.** दापयति। **Aor.** अदीदपत्। **Desid.** दित्सति। **Inten.** देदीयते। **Pre. Parti. Parasmai** ददत्। **Past Parti. Pass.** दत्तः। **Act.** दत्तवान्। **Fut. Parti.** दास्यन्। **Ger.** दत्त्वा। **Infi.** दातुम्। **Adjec.** दातव्यं। दानीयं। देयम्॥

9. √dudâñ. Atmanepada.

Pre. दत्ते। ददाते। ददते। दत्से। ददाथे। दद्ध्वे। ददे। दद्वहे। दद्महे। **Per.** ददे। ददाते। ददिरे। ददिषे। ददाथे। ददिध्वे। ददे। ददिवहे। ददिमहे। **I Fut.** दाता। **II Fut.** दास्यते। **Impera.** दत्ताम्। ददाताम्। ददताम्। दत्स्व। ददाथां। दद्ध्वम्। ददै। ददावहै। ददामहै **Imper.** अदत्त। अददाताम्। अददत। अदत्थाः। अददाथां। अदद्ध्वम्। अददि। अदद्वहि। अदद्महि। **Poten.** ददीत। ददीयाताम्। ददीरन्। ददीथाः। ददीयाथाम्। ददीध्वम्। ददीय। ददीवहि। ददीमहि। **Bene.** दासीष्ट। **Aor.** अदित। (s. 2369). अदिषाताम्। अदिषत। अदिथाः। अदिषाथाम्। अदिढ्वम्। अदिषि। अदिष्वहि। अदिष्महि। (s. 2389). **Condi.** अदास्यत। **Pass.** दीयते। **Caus.** दापयते। **Desid.** दित्सते। **Inten.** देदीयते। **Yan.** दादेति or दादाति। **Dual.** दात्तः। **Pre. Parti. Atmane.** ददानः। **Past Patri. Pass.** दत्तः। **Active** दत्तवान्। **Fut. Parti** दास्यमानः। **Ger.** दत्त्वा। **Infini.** दातुम्। **Adj.** दातव्यं। दानीयं। देयम्। **Nouns**: दायः। दायादः। आदिः। आयः। दत्त्रिमम्॥

'डुधाञ् १० धारणपोषणयोः'। 'दानेऽपि' इत्येके। प्रणिदधाति॥

10. √dudhâñ. 1. to hold. 2. to maintain. Some say it means 'to give' also.

The Present 3rd Singular with the Prepositions प्र and नि is प्रणिदधाति। The न is changed to ण by s. 2285 because it is also a ghu root.

In forming the dual, we have दधा+तस्=दध्+तस् (the आ is elided by VI. 4. 112. s. 2483). Now the following sûtra, changes the द into ध॥

२५०१। दधस्तथोश्च। ८। २। ३८॥

द्विरुक्तस्य झषन्तस्य धाधातोर्बशो भष्स्यात्तथयोः स्ध्वोश्च परतः। 'वचनसामर्थ्यादाल्लोपो न स्थानिवत्' इति वामनमाधवौ। वस्तुतस्तु×पूर्वत्रासिद्धे न स्थानिवत्×। धत्तः। दधति। धत्थः। धत्थ। धद्ध्वः। धत्से। धत्स्वे। धेहि। अधित॥

2501. **For the द्. of दध (the reduplicated form of धा) is substituted ध, before the affixes beginning with त, थ, स and before ध्वम् ॥**

NOTE :—The word दध is taken in the sûtra as the reduplicate form of धा दधाति and not the root दध धारणे of Bhuâdi class, as शप् intervenes there. By the word च we draw in the words स and ध्व ॥ Thus धत्तः, धत्थः, धत्से, धत्स्व, धध्वम् ॥

In the opinion of Vamana and Mâdhava the elided आ is not considered as sthânivat, because of the express injunction of this sûtra by which a letter of भष् pratyâhâra is substituted in the room of द् a letter of बश् pratyâhâra. Had the elided आ been sthânivat, the root will not be झष्-ending, and so this sûtra would have been inapplicable. Not only this but in धध्+o+तस् the elided आ would prevent the application of खरिच (VIII. 4. 55. s. 121). and the second ध् could not be changed to त् ॥

But we need not endorse this view of Vâmana and Mâdhava. As a matter of fact, the rule of sthânivat does not apply to the Tripâdi aphorisms at all. Therefore the elided आ is not sthânivat : and we have ध् changed to त् ; as धत्तः ॥

NOTE :—The elided आ is also not sthânivat, because we have to apply here a चर्त्वं rule; an express prohibition of sthânivat is made with regard to चरविधिः by I. 1. 58. s. 51.

NOTE :—The last Pâṇini sûtra VIII. 2. 37. s. 326. could not have applied to दध for two reasons. 1st. It does not begin with a बश् letter, for the real reduplicate is धध्, and द् is merely a substitute, and is considered asiddha. 2ndly. The form दधा does not end in a jhash consonant, but in a vowel आ and though this आ is elided before these affixes, yet the lopa would be sthânivat. Hence the necessity of च in this sûtra. See contra, the vârtik in Mahâbhâshya.

The word झलि is understood here, and so also झषन्तस्य ; and there can be no affix, but begins with त or थ, that can come after दध् ॥ Why do we employ then the words 'before त and थ' ? Had we not used these, the sûtra would have referred to स and ध्व only, as being in immediate proximity, and the च draws them in. According the Padamanjari the words तथोश्च could have been dispensed with : for before स् and ध्व, the ध change would have taken place by the last sûtra, whilst by this sûtra, the same change would have taken place before all other झष्-beginning affixes, and such affixes that can come after दध् are त or थ-beginning affixes.

The word jhash is understood here also, therefore the rule applies to दध then only, when it assumes the form of दध्, by the elision of आ ; and hence not here in दधाति ॥

डुधाञ् १० धारणपोषणयोः । दानेऽपि इत्येके । प्रणिदधाति ॥

10. √dudhâñ. 1. to hold, contain. 2. to maintain.

Some say it means to give also. The Present 3rd Sg. is प्रणिदधाति ॥

Pre. दधाति । धत्तः । दधति । दधासि । धत्थः । धत्थ । दधामि । दध्वः । दध्मः । Per. दधौ । I Fut. धाता । II Fut. धास्यति । Impera. दधातु or धत्तात् । धत्ताम् । धत्त । धेहि । धत्तम् । धत्त । दधानि । दधाव । दधाम । Imper. अदधात् । अधत्ताम् । अदधुः । अदधाः । अधत्तम् । अधत्त । अदधाम् । अदध्व । अदध्म । Poten. दध्यात् । दध्याः । दध्याम् । Bene. धेयात् । धेयास्ताम् । Aor. अधात् । अधाः । अधाम् । Condi. अधास्यत् । Pass. धीयते । Caus. धापयति । Desid. धित्सति । Inten. दधायते । Pre. Parti. Parasmai. दधत् । Past Parti. Pass. हितम् । Act. हितवान् । Fut. Parti. धास्यन् । Ger. हित्वा । Infi. धातु । Adj. धातव्यं । धानीयं धेयं । Nouns :—धायः, दधि । आधिः । हितिमम् । धात्री । सुधिः, विधिः, अन्तर्धा, शिरोधिः, धीवरी, धीवा, धातुः, धामा, कर्कन्धुः, सर्वधनी, धीवरः, धाना: ॥

10. √dudhâñ. Atmanepada.

Pre. धत्ते । दधाते । दधते । धत्से । दधाथे । धद्ध्वे । दधे । दध्वहे । दध्महे । Per. दधे । दधाते । दधिषे । दधे । I Fut. धाता । II Fut. धास्यते । Impera. धत्ताम् । दधाताम् । दधताम् । धत्स्व । दधाथाम् । धद्ध्वम् । दधै । दधावहै । दधामहै । Imper. अधत्त । अदधाताम् । अदधत । अधत्थाः । अदधाथाम् । अधद्ध्वम् । अदधि । अदध्वहि । अदध्महि । Poten. दधीत । दधीयाताम् । दधीरन् । दधीथाः । दधीयाथाम् । दधीध्वम् । दधीय । दधीवहि । दधीमहि । Bene. धासीष्ट । Aor. अधित । अधिषाताम् । अधिषत । अधिथाः । अधिषि । Con. अधास्यत् । Pass. धीयते । Caus. धापयते । Desid. धित्सते । Inten. देधीयते । दाधेति । दाधाति । धात्तः । Pre. Parti. Atmane. दधानः । Past Parti. Pass. हितं । Act. हितवान् । Fut. Parti धास्यमानः । Ger. हित्वा । Infi. धातुम् । Adj. धातव्यं । धानीयं । धेयम् । प्रधः । किंकिन्दधा । अन्तर्धिः । दुष्पन्धिः । उदधिः । औपधेयम् । दुषन्धिः । श्रद्धालुः । दिधिषुः । धनं ॥

अथ त्रयः स्वरितेत । Now the next three roots are svaritet.

णिजिर् ११ शौचपोषणयोः ॥

11. √nijir. to wash, to nourish. Thus निज्+श्लु+तिप् ॥ Now applies the following sûtra which causes the guna of इ ॥

२५०२ । निजां त्रयाणां गुणः श्लौ । ७ । ४ । ७५ ॥

निज्विज्विषामभ्यासस्य गुणः स्याच्छ्लौ । नेनेक्ति । नेनिक्तः । नेनिजति । नेक्ता । नेक्ष्यति । नेनेक्तु । नेनिग्धि ॥

2502. Guna is substituted for the vowel of the reduplicate in the Reduplicated Present form (श्लु) of निज्, विज् and विष् ॥

Thus नेनेक्ति, वेवेक्ति, वेवेष्टि ॥ The word त्रयाणां could have been spared in this sûtra, as these three roots stand at the end of a subdivision, and निजां would have denoted these three without the word trayâṇâm. The word is however used here for the sake of the subsequent sûtra. Why do we say in the reduplicated Present form ? Observe निनेज in the Perfect. In the Imperative 1st Person Sg. the following applies.

२५०३ । नाभ्यस्तस्याचि पिति सार्वधातुके । ७ । ३ । ८७ ॥

लघूपधगुणो न स्यात् । नेनिजानि । अनेनेक् । अनेनिक्ताम् । अनेनिजुः । नेनिज्यात् । निज्यात् । अनिजत्—अनैक्षीत् । अनिक्त ॥

2503. The guṇa is ordained by VII. 3. 86 s. 2189, is not substituted for the penultimate light इक् vowel in the reduplicated form of a root, before a Sârvadhâtuka affix beginning with a vowel and having an indicatory प् ॥

As नेनिजानि, अनेनिजम् ; परि वेविषाणि, पर्यवेविषम् ॥ Why of a reduplicated root ? Observe वेदानि ॥ Why beginning with a vowel ? Observe नेनेक्ति ॥ The word पित् is read here for the sake of the subsequent sûtras like VII. 3. 92. For here in cases other than पित्, guṇa will be prevented by ङित् because of सार्वधातुकमपित् ॥ Why a sârvadhâtuka affix ? Observe निनेज in the Perfect, the affixes of which are ârdhadhâtuka (III. 4. 115). Why do we say a penultimate light vowel ? Observe जुहुवानि, अजुहवम् ॥

11. √nijir. 1. to wash, cleanse. 2. to nourish.

Pre. नेनेक्ति । नेनिक्तः । नेनिजति । नेनेक्षि । नेनिक्थः । नेनिक्थ । नेनेज्मि । नेनिज्वः । नेनिज्मः । **Per.** निनेज । निनिजतुः । निनिजुः । निनेजिथ । निनिजथुः । निनिज । निनेज । निनिजिव । निनिजिम । **I. Fut.** नेक्ता । **II. Fut.** नेक्ष्यति । **Imper.** नेनेक्तु or नेनिक्तात् । नेनिक्ताम् । नेनिजतु । नेनिग्धि । नेनिक्तम् । नेनिक्त । नेनिजानि । नेनिजाव । नेनिजाम । **Imper.** अनेनेक् । अनेनिक्ताम् । अनेनिजुः । अनेनेक् । अनेनिक्तम् । अनेनिक्त । अनेनिजम् । अनेनिज्व । अनेनिज्म । **Pot.** नेनिज्यात् । नेनिज्याताम् । नेनिज्युः । नेनिज्याम् । **Bene.** निज्यात् । **Aor.** अनिजत्, अनैक्षीत् । अनिजताम् अनैक्ताम् । अनिजन्, अनैक्षुः । अनिजः, अनैक्षीः । अनैक्षम् । अनैक्ष्व । **Cond.** अनेक्ष्यत् । **Pass.** निज्यते । **Caus.** नेजयति । **Aor.** अनीनिजत् । **Desi.** निनिक्षति । **Inten.** नेनिज्यते । **Pre. Parti. Parasmai** नेनिजत् । **Past Part. Pass.,** निक्तः । **Act.** निक्तवान् । **Fut. Parti.** नेक्ष्यन् । **Ger.** निक्त्वा । **Infini.** नेक्तुम् । **Adj.** नेक्तव्यं । नेजनीयं । नेज्यम् । **Nouns:**–निजः । निर्णेजकः ॥

11. √nijir. to wash or clean oneself, to be purified. Atmanepada.

Pre. नेनिक्ते । नेनिजाते । नेनिजते । नेनिक्षे । नेनिजाथे । नेनिग्ध्वे । नेनिजे । नेनिज्वहे । **Per.** निनिजे । निनिजिवहे । **I Fut.** नेक्ता । **II Fut.** नेक्ष्यते । **Imper.** नेनिक्ताम् । नेनिक्ष्व । नेनिजै । नेनिजावहै । नेनिजामहै । **Imper.** अनेनिक्त । अनेनिक्थाः । अनेनिजि । अनेनिज्वहि । अनेनिज्महि । **Pote.** नेनिजीत । नेनिजीयाताम् । **Benedi.** निक्षीष्ट । **Aor.** अनिक्त । अनिक्षाताम् । **Condi.** अनेक्ष्यत । **Pass.** निज्यते । **Caus.** नेजयते । **Desid.**

विविक्षते । Inten. वेविज्यते । वेविजीति । वेवेक्ति । Pre. parti. Atmane वेविजानः । Past Parti. Pass. विक्तः । Active विक्तवान् । Fut. Parti. वेक्ष्यमाणः । Ger. विक्त्वा । Infi. वेक्तुम् । Adj. वेक्तव्यं । वेजनीयं । वेज्यम् । Nouns :- विजः । विवेजकः ॥

विजिर् १२ पृथग्भावे । वेवेक्ति वेविक्तः । विवेजिथ । अत्र विज इट् (२५३६) इति ङित्त्वं न । ओविजी इत्यस्यैव तत्र ग्रहणात् । णिजिविजी रुधादावपि ॥

12. √vijir. to separate, divide. The sûtra I. 2. 2. s. 2536 does not refer to this root, but to ओविजी (Tud. 9.) This root is anit and so that rule cannot apply to it at all. The roots णिज and विज are given in the Rudhâdi list also. See Rudhâdi 23.

Pre. वेवेक्ति । वेविक्तः । वेविजति । **Per.** विवेज । विवेजिथ । **I Fut.** वेक्ता । **II Fut.** वेक्ष्यति । **Imper.** वेवेक्तु । **Imper.** अवेवेक् । अवेविजम् । अवेविज्व । अवेविज्म । **Pote.** वेविज्यात् । **Benedi.** विज्यात् । **Aor.** अवैक्षीत्. अविजत् । **Con.** अवेक्ष्यत् । **Pass.** विज्यते । **Caus.** वेजयति । **Desid.** विविक्षति । **Inten.** वेविज्यते । **Pre. Parti. Parasmai.** वेविजत् । **Past. Parti. Pass.** विक्तः । **Act.** विक्तवान् । **Fut. Parti.** वेक्ष्यन् । **Ger.** विक्त्वा । **Infi.** वेक्तुम् । **Adj.** वेक्तव्यं । वेजनीयं । वेज्यम् ॥

12. √vijir. to separate, divide. Atmanepada.

Pre. वेविक्ते । वेविजाते । वेविजते । **Per.** विविजे । **I Fut.** वेक्ता । **II. Fut.** वेक्ष्यते । **Impera.** वेविक्ताम् **Imper.** अवेविक्त । **Pot.** वेविजीत । **Bene.** विक्षीष्ट । **Aorist.** अविक्त । **Condi.** अवेक्ष्यत । **Pass.** विज्यते । **Caus.** वेजयते । **Desidera.** विविक्षते **Inten.** वेविज्यते **Pre. Parti. Atmane.** वेविजानः । **Past. Parti Pass.** विक्तः । **Active.** विक्तवान् । **Fut. Parti.** वेक्ष्यमाणः । **Ger.** विक्त्वा । **Infi.** वेक्तुम् । **Adj.** वेक्तव्यं । वेजनीयं वेज्यम् ॥

विष्लृ १३ व्याप्तौ । वेवेष्टि-वेविष्टे । लृदित्वादङ् । अविषत् । तङि क्सः । अजादौ क्सस्याचि (२३३१) इत्यल्लोपः । अविक्षत । अविक्षाताम् । अविक्षन्त ॥

13. √vishlri, to spread through, extend, pervade.

Pre. वेवेष्टि । वेविष्टः । (VIII. 4. 41. s. 113). **Per.** विवेष । **I Fut.** वेष्टा । **II Fut.** वेक्ष्यति । (VIII. 2. 41. s. 295.) **Impe.** वेवेष्टु । वेविड्ढि । [वेविष्+हि=वेविष्+धि (VI. 4. 101. s. 2425)=वेविष्+ढि (VIII. 4. 41. s. 113) वेविड्+ढि (VIII. 4. 53. s. 52). **Impor.** अवेवेट् । VIII. 2. 39. s. 84) **Pote.** वेविष्यात् । **Bene.** विष्यात् । **Aorist.** अविषत् । The aorist is formed with अङ् as the root has an indicatory ऌ (III. 1. 55. s. 2343). **Cond.** अवेक्ष्यत् । **Pass.** विष्यते । **Caus.** वेषयति । **Desid.** विविक्षति । **Inten.** वेविष्यते । **Pre. Parti. Parasmai.** वेविषत् । **Past. Parti. Pass.** विष्टः । **Active.** विष्टवान् । **Fut. Parti** वेक्ष्यन् । **Ger.** विष्ट्वा **Infi.** वेष्टुम् **Adj.** वेष्टव्यं । वेषणीयं । वेष्यम् ॥

Pre. वेविष्टे । Per. विविषे । I Fut. वेष्टा । II Fut. वेक्ष्यते । Impera. वेविष्टाम् । Imper. अवेविड् । Pot. वेविषीत Bene. विक्षीष्ट । Aorist. अविक्षत । अविक्षाताम् । अविक्षन्त । The aorist is formed with क्स । Before vowel affixes the अ is elided by s. 2337. Condi. अवेक्ष्यत । Pass. विष्यते । Caus. वेषयते । Desid. विविक्षते । Inten वेविष्यते । Pre. Parti. Atmane. वेविषाणः । Past. Parti. Pass. विष्टः । Active. विष्टवान् । Fut. Parti. वेक्ष्यमाणः । Ger. विष्ट्वा । Infi. वेष्टुम् । Adj. वेष्टव्यं । वेषणीयं । वेष्यम् ॥ Nouns :--विष्णुः । विष्यः । परिवेषः । वेष्या । विषम् ।

इत् । इत्ताणिजादयः । Here ends the Nijâdi sub class.

अथ आगणान्तात् परस्मैपदिनश् छान्दसाश्च ।

All the roots upto the end of this class are Parasmaipadi and found in the chhandas literature.

घृ १४ क्षरणदीप्त्योः । 'जिघर्म्यग्निं हविषा घृतेन' । 'भृञामित्' (२४९६) । 'बहुलं छन्दसि' (३५९८) इतीत्त्वम् ॥

14.√ghri, 1. to sprinkle. 2. to shine

Pre. जिघर्ति । जिघर्मि । Thus जिघर्म्यग्निं हविषा (मनसा) घृतेन (Rig. II. 11. 4.). Here the reduplicate vowel is replaced by इत् of VII. 4. 76. s. 2496. by the diversity allowed under VII. 4. 78. s. 3598. The classical form is घरति with शप् see Bhuâdi 985. Per. जघार । I Fut. घर्ता । II Fut. घरिष्यति । Impera. जिघर्तु । Imper. अजिघः । Poten. जिघ्रियात् । Bene. घ्रियात् । Aorist. अघार्षीत् । Con. अघरिष्यत् । Pass. घ्रियते । Caus. घारयति. Desi. जिघीर्षति । Inten. जेघ्रियते । Pre. Parti. Parasmai जिघ्रत् । Past. Parti. Pass. घृतः । Act. घृतवान् Fut. Parti. घरिष्यत् । Ger. घृत्वा । Infi. घर्तुम् । Adj. घर्तव्यं । घरणीयं । घार्यम् ॥

हृ १५ प्रसह्यकरणे । 'अयं स्रुवोऽभिजिहर्ति होमात्' ॥

15.√hri, to take by force.

Pre. जिहर्ति । As in the following अयं स्रुवोऽभिजिहर्ति होमात् (Rig Veda). The classical form is हरति with शप् । See Bhuâdi 947. Per. जहार । I Fut. हर्ता । II Fut. हरिष्यति । Impera. जिहर्तु । Imper. अजिहः । Poten. जिह्रियात् Bene. ह्रियात् । Aor. अहार्षीत् । Condi. अहरिष्यत् । Pass. ह्रियते । Caus. हारयति । Desi. जिहीर्षति । Inten. जाह्रियते । Past. Parti. Parasmai जिह्रत् । Past Parti. Pass. हृतः । Act. हृतवान् । Fut. Parti. हरिष्यन् । Ger. हृत्वा । Infini. हर्तुम् । Adj. हर्तव्यं । हरणीयं । हार्यम् ॥

ऋ १६ सृ १७ गतौ । 'बहुलं छन्दसि' (३५९८) इत्येव सिद्धे 'अर्तिपिपर्त्योश्च' (२४९३) इतीत्त्वविधानादयं भाषायामपि । 'अभ्यासस्यासवर्णे' (२२९०) इतीयङ् । इयर्ति । इयृतः । इयृति । आर । आरतुः । 'इडत्त्यर्ति-' (२३८४) इति नित्यमिट् । आरिथ । अर्ता । अरिष्यति । इयराणि । ऐयः । ऐयृताम् । ऐयरुः । इयृयात् । अर्यात् । आरत् । ससर्ति ॥

16 √ṛi. 17, √sṛi. to go, to move. Though by the bahulam of VII. 4. 78. s. 3598, the reduplicate would have taken इ, yet the specific rule VII. 4. 77. s. 2493 ordains इ in the reduplicate of ऋ; which shows that this root is found in the classical literature also. Before non-homogeneous vowel, the इ is replaced by इयङ् under VI. 4. 78. s. 2290.

With सम् the root is âtmanepadi also. As sam iyṛte,, D. iyrâte, 2nd S. iyṛshe, 1st S. iyre. Per. आरे. अरिषे आरिवहे। Imperative इयृतां. इयृातां, इयृष्व, इयरै। Imperfect ऐयृत, ऐयृातां, ऐयृथाः, ऐयि. ऐयृवहि। Pot. इयृीत, इयृीयाताम्, इयृीथाः, इयृीय। Bene. ऋषीष्ट. ऋषीयास्ताम्। Aor. आरत, आरेतां। आरन्त। आरथाः। आरे, आरावहि॥

Pre. इयर्ति। इयृतः। इयृति। (iyrati) इयर्षि। इयर्मि। इयृवः। Per. आर। आरतुः। आरिथ (the इट् is compulsory under s. 2384). आरिव। I Fut. अर्ता। II Fut. अरिष्यति। Impera. इयर्तु, इयृतात्। इयृताम्। इयृतु। इयृहि, इयृतात्। इयराणि। Imper. ऐयः। ऐयृताम्। ऐयरुः। ऐयः। ऐयरम्। ऐयृव। Pot. इयृयात्। इयृयाताम्। इयृयुः। इयृयाः। इयृयाम्। Bene. अर्यात्। अर्यास्ताम्। Aor. आरत्। आरताम्। आरः। आरम्। आराव। Codn. आरिष्यत्। Pass. ऋियते। Caus. आरयति। Desid. रिरीषति। Pre. Parti. Parasmai इयृत्। Past Parti. Pass. ऋतः। Active ऋतवान्। Fut. Parti. अरिष्यन्। Ger. ऋत्वा। Infi. अर्तुम्। Adj. अर्तव्यं। अरणीयं। अर्यम्॥

सृ १७ गतौ। ससर्ति॥

17. √sṛi, to go, move.

Pre. ससर्ति। The classical form of these two roots is ऋच्छति and सरति under Bhuâdi. Per. ससार। I Fut. सर्ता। II Fut. सरिष्यति। Imper. ससर्तु। Imper. असस: Pot ससियात्। Bened. स्रियात् Aorist असारीत्. असरीत्। Condi. असरिष्यत्। Pass. स्रियते। Caus. सारयति। Disid. सिसीर्षति Inten. सिस्रियंते। Pae. Parti. Parasmai. ससत्। Past. Parti. Pass. सृतः। Act. सृतवान् Fut. Parti. सरिष्यन्। Ger. सृत्वा। Infi. सर्तुम् Adj. सर्तव्यं। सरणीयं। सर्यम्॥

भस १८ भर्त्सनदीप्त्योः। बभस्ति। 'घसिभसोर्हलि-' (३५५०) इत्युपधालोपः। 'झलो झलि' (२२८१) इति सलोपः। बब्धः। बप्सति॥

18. √bhasa, 1 to revile, blame, abuse; 2. to shine.

Pre. बभस्ति। As कपिर्बभस्ति ते जनम् (Rig V.) The dual is बभस्+तस्= बभ्स्+तस् (the penultimate अ is elided by VI. 4. 100. s. 3550)=बभ्+बस् (the स् elided by VIII. 2. 26 s. 2281)=बभ्+थस् (VIII. 2. 40 s. 2280)=बब्धस् (VIII. 4. 43. s. 52 =बब्धः। The Plural is similarly बप्सति formed thus बभस्+अति=बभ्स्+अति (s. 3550) बप्स्+अति (VIII. 4. 55. s. 121). In both these classes, the elided penultimate अ, *i.e.*, the lopâdesa zero is not sthâ-

nivat for the purposes of जश्त्वविधिः (VIII. 4. 53. s. 52), or चर्त्वविधिः (VIII. 4. 55. s. 121), by the express prohibition of sûtra I. 1. 58. s. 51.. **Pre.** बभस्ति । **Nouns**:-भस्त्रा भस्त्रिकः । भस्म । भस्त्रिका । अभस्त्रिका ॥

कि १९ कित २० (Vedic) ज्ञाने । चिकेति ॥

19. √ ki, to know.

Pre. चिकेति । चिकितः । चिक्यति । (The यण् is by VI. 4. 82. s. 272).

20. √ kita, to know.

This root is not found in the Siddhânta or the Madhavîya.

Pre. चिकित्ति ॥

तुर २१ त्वरणे । तुतोर्ति । तुतूर्तः । तुतुरति ॥

21. √tura, to run.

Pre. तुतोर्ति । तुतूर्तः । तुतुरति । The vowel is lengthened in the Dual by VIII. 2. 77. s. 354. **Nouns**: तुरः ॥

धिष २२ शब्दे । दिधेष्टि । दिधिष्टः ॥

22. √dhisha, to sound.

Pre. दिधेष्टि । दिधिष्टः ॥

धन २३ धान्ये । दधन्ति । दधन्तः । दधनति ॥

23. √dhana, to bear fruit.

Pre. दधन्ति । दधन्तः । दधनति ॥

जन २४ जनने । जजन्ति ॥

24. √jan, to beget. The Pre. 3 rd Sg. is जजन्ति । In forming the dual the following sûtra applies.

२५०८ । जनसनखनां सञ्झलोः । ६ । ४ । ४२ ।

एषामाकारोऽन्तादेशः स्याज्झलादौ सनि झलादौ क्ङिति च । जजातः । जज्ञति । जजंसि । जजान । जजन्यात्-जजायात् । जन्यात्-जायात् ॥

2508. The long आ is substituted for the final of जन्, सन् and खन् before the consonant-beginning Desiderative affix सन्, and before any other affix beginning with a jhal consonant, which has an indicatory क् or ङ् ॥

Thus जजातः । Pl. जज्ञति । 2nd Sg. जजंसि ॥

24. √jan, to beget, to be born.

Pre. जजन्ति । जजातः । जज्ञति । जजन्सि । Per. जजान । I Fut. जनिता । II Fut. जनिष्यति । Impera. जजन्तु । Imper. अजजन् । Pot. जजन्यात् or जजायात् । Bene. जन्यात्, or जायात् । Aorist. अजानीत्, अजनीत् । Condi. अजनिष्यत् ॥

गा २५ स्तुतौ । देवाञ्जिगाति सुम्नयुः । जिगीतः । जिगति ॥

25. √gâ, to praise, sing.

Pre. जिगाति । जिगीतः । जिगति । As देवान् जिगाति सुम्नयुः (Rig Veda).

Here ends the Juhotyadi class.

333

CHAPTER IV.

अथ तिङन्त दिवादि प्रकरणम् ।

THE DIVADI ROOTS.

This class contains some 137 roots. The first root is दिव् which gives the name to the class.

दिवु १ क्रीडाविजिगीषाव्यवहारद्युतिस्तुतिमोदमदस्वप्नकान्तिगतिषु । शूषन्ताः परस्मैपदिनः ॥

1. √divu. 1. to play. &c. The roots up to शूष् are Parasmaipadî In conjugating these roots, the vikaraṇa śyan is added by the following sûtra.

२५०५ । दिवादिभ्यः श्यन् । ३ । १ । ६९ ॥

शपोऽपवादः । 'हलि च' (३५४) इति दीर्घः । दीव्यति । दिदेव । देविता । देविष्यति । दीव्यतु । अदीव्यत् । दीव्येत् । दीव्यात् । अदेवीत् । अदेविष्यत् ॥

2505. The affix श्यन् comes after a root of the Divâdi class when a sârvadhâtuka affix denoting the agent follows.

This debars शप्. The servile न of श्यन् is for the sake of accent (VI. 1. 197), showing that the *udâtta* accent falls on the radical verb and not on the affix; and the indicatory श makes the affix sârvadhâtuka, but as the affix is non-पित् it does not cause guṇa of the vowel of the root. (I. 2. 4. s. 2234). It is conjugated as दिव्+श्यन्+तिप्=दीव्+य+ति ॥ The इ is lengthened by VII. 2. 77. s. 354. Thus we have दीव्यति ॥

1. √div. 1. to play, sport ; 2. to emulate or desire victory; 3. to sell, to deal in ; 4. to shine ; 5. to praise ; 6. to be glad ; rejoice ; 7. to be mad or drunk ; 8. to be sleepy ; 9. to wish for ; 10. to go.

Pre. दीव्यति । दीव्यतः । दीव्यन्ति । दीव्यसि । दीव्यामि । **Per.** दिदेव । दिदिवतुः । दिदिवुः । दिदेविथ । दिदिविव । दिदिविम । **I Fut.** देविता । **II Fut.** देविष्यति । **Impera.** दीव्यतु । दीव्यताम् । दीव्य (VI. 4. 105. s. 2202). दीव्यानि । **Imper.** अदीव्यत् । अदीव्यताम् । अदीव्यः । अदीव्यम् । **Poten.** दीव्येत् । दीव्येताम् । दीव्येयुः । दीव्येः । दीव्येयम् । **Bene.** दीव्यात् । दीव्यास्ताम् । **Aor.** अदेवीत् । अदेविष्टाम् । अदेवीः । अदेविषम् । **Con.** अदेविष्यत् । **Pass.** दीव्यते । **Caus.** देवयति । **Aor.** अदीदिवत् । **Desid.** दुद्यूषति । दिदेविषति । **Inten.** देदीव्यते । No yañluk. **Ger.** देवित्वा or द्यूत्वा । **Noun** :—देवः ॥

षिवु २ तन्तुसंताने । परिषीव्यति । परिषिषेव । न्यषेवीत्-न्यसेवीत्

2. √shivu. to sew, darn, stitch together.

The स is changed to ष when preceded by the upsargas परि, नि or वि (VIII. 3. 70. 2275).

Pre. सीव्यति । Per. सिषेव । I Fut. सेविता । II Fut. सेविष्यति । Impera. सीव्यतु । Imper. असीव्यत् (with परि we have पर्यषीव्यत् or पर्यसीव्यत् by VIII. 3. 71. s. 2999). Poten. सीव्येत् । सीव्येताम् । Bene. सीव्यात् । Aor. असेवीत् । Condi. असेविष्यत् । Causa. सेवयति । Aor. असीषिवत् । Desid. सिस्यूषति । सिषेविषति । Inten. सेषीव्यते । Past. Parti Pass. स्यूतः । Active स्यूतवान् । Ger. सेवित्वा । स्यूत्वा । Nouns :—सेवनं.सीवनं, सूनः, सूत्रम् ॥

स्रिवु ३ गतिशोषणयोः ॥

3. √srivu. 1. to go ; 2. to become dry.

Pre. स्रीव्यति । Per. सिस्रेव । I Fut. स्रेविता । II Fut. स्रेविष्यति । Impera स्रीव्यतु । Imper. अस्रीव्यत् । Poten स्रीव्येत् । Bene. स्रीव्यात् । Aor. अस्रेवीत् Condi. अस्रेविष्यत् । Desid. सिस्रेविषति । सुस्रूषति । Inten. सेस्रीव्यते । Yanluk s. सेस्रोति, d. सेस्रूतः, pl. सेस्रिवति, 2 s. सेस्रोषि, 1 s. सेस्रोमि, d. सेस्रीवः, pl. सेस्रूमः । Past. Parti. Pass. स्रूतः । Active स्रूतवान् । Ger. स्रेवित्वा । स्रूत्वा । Nouns :—स्रुतिः । स्रूः । स्रूवौ ॥

ष्ठिवु ४ निरसने । केचिदिहेमं न पठन्ति ॥

4. √s'ṭhivu, to spit, eject saliva from the mouth ; to sputter. Atreya reads this root here. Others do not.

Pre. ष्ठीव्यति । Per, तिष्ठेव । I Fut. ष्ठेविता । II Fut ष्ठेविष्यति । Impera. ष्ठीव्यतु । Imper. अष्ठीव्यत् । Poten. ष्ठीव्येत् । Bene. ष्ठीव्यात् । Aor. अष्ठेवीत् । Con. अष्ठेविष्यत् ॥

ष्णुसु ५ अदने । 'आदाने' इत्येके । 'अदर्शने' इत्यपरे । सुष्णोस ।
ष्णसु ५ (क) निरसने । स्नस्यति । सस्नास ॥

5. √shnusu, 1. to take, 2. accept ; 3. to disappear, become invisible. Some give it the sense of âdâna 'to accept'. Others of अदर्शन or disappearance.

Pre. स्नुस्यति । Per. सुष्णोस । सुष्णुसतुः । सुष्णोसिथ । सुष्णुस । सुष्णोस । सुष्णुसिव । I Fut. स्नोसिता । II Fut. स्नोसिष्यति । Impera. स्नुस्यतु । Imper. अस्नुस्यत् । अस्नुस्यः । Pot. स्नुस्येत् । Bene. स्नुस्यात् । Aor. अस्नोसीत् । अस्नोसिष्टाम् । अस्नोसीः । अस्नोसिष्ट । Con. अस्नोसिष्यत् । Caus. स्नोसयति Aor. असुष्णुसत् । Desid. सुस्नुसिषति । सुस्नोसिषति । Inten. सोष्णुस्यते । yanluk. सोष्णुसीति । सोष्णोस्ति । D. सोष्णुस्तः । Ger. स्नुसित्वा । स्नोसित्वा । Noun. स्नुषा ॥

5 (a) √shnasu, to spit.

Pre. स्नस्यति । Per. सस्नास ॥

क्नसु ६ ह्वरणदीप्त्योः । ह्वरणं कौटिल्यम् । चक्नास ॥

6.√knasu, 1. to be crooked; 2. to shine. Ḥvaraṇa here means crookedness.

Pre. क्नस्यति । Per. चक्नास । I Fut. क्नसिता । II Fut. क्नसिष्यति । Impera. क्नस्यतु । Imper. अक्नस्यत् । Pot. क्नस्येत् । Bene. क्नस्यात् । Aorist अक्नासीत् or अक्नसीत् । Condi. अक्नसिष्यत् । Causa. क्नसयति । Aor. अचिक्नसत् । Desid. चिक्नसिषति । Inten. चाक्नस्यते । Yanluk. चाक्नस्ति । Past. Parti. Pass. क्नस्तः । Active. क्नस्तवान् । Ger. क्नसित्वा । क्नस्त्वा । Nouns.-चक्नसः ॥

व्युष ७ दाहे । वुव्योष ॥

7.√vyuṣha (pyuṣha), to burn. The root begins with a dento-labial व v; and ends with a palatal sibilant ष sh. It is read further on in the Pushâdi subdivision also. So the aorist is formed by अङ्। Some read this root as byusa ब्युस ॥

Pre. व्युष्यति । Per. वुव्योष । वुव्योषिथ । वुव्युषिव । I Fut. व्योषिता । II Fut. व्योषिष्यति । Impera. व्युष्यतु । Imper अव्युष्यत् । Poten. व्युष्येत् । Bene व्युष्यात् । Aor. अव्योषीत् । अव्योषिष्टाम् । Condi. अव्युष्यत् । Causa. व्योषयति । Aor. अवुव्युषत् । Desid वुव्युषिषति । वुव्योषिषति । Inten. वोव्युष्यते । Yanluk. व्योव्युषीति । वोव्योष्टि । Ger. व्युषित्वा । व्योषित्वा ॥

प्लुष ८ च ।

8.√pluṣha cha. Pluṣha also means to burn.

Pre. प्लुष्यति । Per. पुप्लोष । I. Fut. प्लोषिता ॥

नृती ९ गात्र विक्षेपे । नृत्यति । ननर्त ॥

9.√nritî, to dance, move about. Thus the present is नृत्यति। The Perfect is ननर्त। In the Future, the इट् is optionally added by the following.

२५०६ । सेऽसिचि कृतचृतच्छृदतृदनृतः । ७ । २ । ५७ ।

एभ्यः परस्य सिज्भिन्नस्य सादेरार्धधातुकस्य इड्वा स्यात् । नर्तिष्यति । नर्त्स्यति । नृत्येत् । नृत्यात् । अनर्तीत् ॥

2506. An ârdhadhaâtuka affix beginning with a स् (except सिच् the characteristic of the s-Aorist) may optionally take the augment इट्. after the verbs कृत्, (Tud 141, Rudh. 11) चृत्, (Tud, 35) छृद् (Rudh. 8) तृद् (Tud. 9) and नृत् (Div. 9).

Pre. नृत्यति । Per. ननर्त । ननृततुः । ननर्तिथ । ननृतिव । I Fut. नर्तिता । II Fut. नर्तिष्यति or नर्त्स्यति । Impera. नृत्यतु । Imper. अनृत्यत् । Pot. नृत्येत् । Bene. नृत्यात् । Aorist. अनर्तीत् । अनर्तिष्टाम् । Condi. अनर्तिष्यत् । अनर्त्स्यत् । Caus. नर्तयति, नर्तयते । Aor. अनीनृतत् । अननर्तत् । Desid. निनर्तिषति । निनृत्सति । Inten. नरीनृत्यते । Yanluk. नर्नर्ति । नरिनर्ति । नरीनर्ति । Past. Parti. Pass. नृत्तः । Act. नृत्तवान् । Adj. नर्तितव्यम् । नर्तनीय । नर्त्यम् । Noun :-नर्तकः ॥

त्रसी १० उद्वेगे । वाभ्राश (२३२१) इति श्यन्वा । त्रस्यति त्रसति । त्रेसतुः-तत्रसतुः ॥

10. √trasî, to fear, tremble, quake. This root optionally takes the vikaraṇa śyan. See 2321.

Pre. त्रस्यति or त्रसति । Per. तत्रास । तत्रसतुः or त्रेसतुः । तत्रसिथ । I Fut. त्रसिता । II Fut. त्रसिष्यति । Impera. त्रस्यतु or त्रसतु । Imper. अत्रस्यत् or अत्रसत् । Poten. त्रस्येत् or त्रसेत् । Bene. त्रस्यात् । Aorist. अत्रासीत् or अत्रसीत् । Condi. अत्रसिष्यत् । Causa. त्रासयति । Aor. अतित्रसत् । Desid. तित्रसिषति । Inten. तात्रस्यते । Yanluk. तात्रस्ति । तात्रसीति । Past. Parti. Pass. त्रस्तः । Act. त्रस्तवान् । Nouns:—त्रस्नुः । त्रासः । तरंगापत्रस्तः ॥

कुथ ११ पूतीभावे । पूतीभावो दौर्गन्ध्यम् ॥

11. √kutha, to stink, become putrid, foul. The word पूतीभावः means bad smell.

Pre. कुथ्यति । Per. चुकोथ । चुकोथिथ । I Fut. कोथिता । II Fut. कोथिष्यति । Impera. कुथ्यतु । Imper. अकुथ्यत् । Poten. कुथ्येत् । Bene. कुथ्यात् । Aor. अकोथीत् । Pass. कुथ्यते । Causa. कोथयति । Aor. अचूकुथत् । Desid. चुकुथिषति or चुकोथिषति । (I. 2. 26 s. 2617) Inten. चोकुथ्यते । Yanluk. चोकोत्ति । Ger. कोथित्वा । (I. 2. 23. s. 3324). Nouns:-कुथः । प्रकुथितः ॥

पुथ १२ हिंसायाम् ॥

12. √putha, to injure, hurt. It is conjugated like the last. Compare the √puthi of the Bhuâdi No. 45.

Pre. पुथ्यति ॥

गुध १३ परिवेष्टने ॥

13. √gudha, to wrap up, cover, envelop. This root ends in ध (dh) and not थ (th).

Pre. गुध्यति । Ger. गुधित्वा । Nouns:-गोधा । गोधिका । गौधेरः । गौधारः । गोधूमः । गौधेयः ॥

क्षिप १४ प्रेरणे । क्षिप्यति । क्षेप्ता ॥

14. √kship̣a. to send.

Pre. क्षिप्यति । Per. चिक्षेप I Fut. क्षिप्ता or क्षेप्ता । (The first form is given in the Mâdhaviya). II Fut. क्षेप्स्यति । Impera. क्षिप्यतु । Imper. अक्षिप्यत् । Poten क्षिप्येत् । Bene. क्षिप्यात् । Aor. अक्षैप्सीत् । अक्षैप्ताम् । Condi. अक्षेप्स्यत् । Caus. क्षेपयति । क्षिपयति । Aorist. अचिक्षिपत् । Desid. चिक्षिप्सति । Inten. चेक्षिप्यते । Yanluk चेक्षेप्ति । Past. Parti. Pass. क्षिप्तः । Ger. क्षिप्त्वा । Nouns :-क्षिपकः । क्षिप्नुः । क्षिप्रम् । क्षिपा ॥

पुष्प १५ विकसने । पुष्प्यति । पुपुष्प ॥

15.√pushpa, to blossom.

Pre. पुष्प्यति॥ Per. पुपुष्प । पुपुष्पिथ । पुपुष्पिव । I Fut. पुष्पिता । II Fut. पुष्पिष्यति । Impera. पुष्प्यतु । Imper. अपुष्प्यत् । Pot. पुष्प्येत् । Bene. पुष्प्यात् । Aor. अपुष्पीत् । Caus. पुष्पयति Aor. अपुपुष्पत् । Desid. पुपुष्पिषति । Inten. पोपुष्प्यते । Yanluk. पोपुष्प्ति । Nouns :- पुष्पम् । पुष्पकम् ॥

तिम १६ ष्टिम १७ ष्टीम १७ (क) आर्द्रीभावे । तिम्यति-स्तिम्यति-स्तीम्यति ॥

16.√tima. 17 √shṭima, √shṭîma, to become wet. Some read here a fourth root तीम ॥

Pre. तिम्यति । स्तिम्यति । स्तीम्यति । तीम्यति । Per. तितेम । तिष्टेम । I Fut. तेमिता । II Fut. तेमिष्यति । Impera तिम्यतु । Imper. अतिम्यत् । Pot. तिम्येत् । Bene. तिम्यात् । Aor. अतेमीत् । Caus. तेमयति । Aor. अतीतिमत् । Desid. तितिमिषति । तितेमिषति । Inten. तेतिम्यते । Yan luk. तेतेम्ति । Nouns:-तिमिः । तिमिरम् ॥

व्रीड १८ चोदने लज्जायां च । व्रीड्यति ॥

18.√vrîḍa, to throw, cast, send forth; to be ashamed, feel shame.

Pre. व्रीड्यति । Per. विव्रीड । विव्रीडिथ । विव्रीडिव । I Fut. व्रीडिता । II Fut. व्रीडिष्यति । Impera. व्रीड्यतु । Imper. अव्रीड्यत् । Pot. व्रीड्येत् । Bene. व्रीड्यात् । Aorist. अव्रीडीत् । Condi. अव्रीडिष्यत् । Causa. व्रीडयति । Aor. अविव्रीडत् । Desid. विव्रीडिषति । Inten. वेव्रीड्यते । yan luk. वेव्रीड्टि । Past. Parti. Pass. व्रीडितः । Ger. व्रीडित्वा । Noun:-व्रीडा ॥

इष १९ गतौ । इष्यति ॥

19.√isha, to go. Isha 'to wish' is Tudâdi. Isha to repeat is Kryâdi.

Pre. इष्यति । Per. इयेष । ईषतु । इयेषिथ । ईषिव । I Fut. एषिता । प्रेषिता । (VI. 1. 94. s. 78) II Fut. एषिष्यति । Impera. इष्यतु । इष्य । इष्याणि । Imper. ऐष्यत् । Pot. इष्येत् । Bene. इष्यात् । Aorist. ऐषीत् । Caus. एषयति Aor. अ+इषिषत् । Desid. इषिषिषति । Past. Pass. एषितः । Ger. एषित्वा । Nouns:-प्रैषः । प्रैष्यः । अन्वेषणा । पर्येषणा । परीष्टिः । एषणी । इषीका । इषीकतूलम् । इष्टकचितम् ॥

षह २० षुह २१ चक्यर्थे । चक्यर्थस्तृप्तिः । सह्यति । सुह्यति ॥

20.√shaha, 21√shuha, to satisfy, to be pleased. Mâdhaviya does not approve the reading of सह here. The word चक्यर्थ here means 'satisfaction'.

Pre. सह्यते ॥

Pre. सुह्यति । Per. सुषोह । I Fut. सोहिता । II Fut. सोहिष्यति । Impera. सुह्यतु । Imper. असुह्यत् । Pot. सुह्येत् । Bene. सुह्यात् । Aorist. असोहीत् । Caus. सोहयति । Aor. असूषुहत् । Desid. सुसुहिषति । सुसोहिषति । Inten. सोषुह्यते । yanluk. सोषुहीति । सोषोढि । Past. Parti. Pass. सुहिता । Ger. सुहित्वा । सोहित्वा ॥

जॄष् २२ झॄष् २३ वयोहानौ । जीर्यति । जजरतुः-जेरतुः । जरिता-जरीता । जीर्येत् । जीर्यात् । जृस्तम्भु (२२८१) इत्यङ्वा । ऋदृशोऽङि गुणः (२४०६ । । अजरत्-अजारीत् । अजारिष्टाम् । झीर्यति । जझरतुः । अझारीत् ॥

22. √jrîsh, 23. √jhrîsh, to become old, to wither.

The aorist is formed optionally by अङ् (s. 2291). and the ऋ is gunated by s. 2406. The ष is indicatory for the purposes of मित operations in the causative.

Pre. जीर्यति । जीर्यतः । जॄ+श्यन्+ति=जिर्+य+ति VII. 1. 100. s. 2390 =जीर्यति । VIII. 2. 77. s. 354). Per. जजार । जजरतुः or जेरतुः । जजरुः or जेरुः । जजरिथ or जेरिथ । जजरथुः or जेरथुः । जजर or जेर । जजार or जजर । जजरिव or जेरिव । I Fut. जरिता or जरीता । (VII. 2. 38. s. 2391). II Fut. जरिष्यति or जरीष्यति । Impera. जीर्यतु । Imper. अजीर्यत् । Poten. जीर्येत् । Bene. जीर्यात् । Aor. अजारीत् or अजरत् । अजारिष्टाम् or अजरताम् । Causa. जरयति । Aor. अजीजरत् । Desid. जिजीर्षति । जिजरिषति । जिजरीषति । Inten. जेजीर्यते । Pre. Parti Parasmai. जीर्यन् । Nouns:—जीर्यन्ती । जरन् । जरती । युवजरती । जरद्गवः । अजर्यम । जरा । अतिजरांसि अनुजीर्णः । जारः । जरन्तः ॥

23 √jhrîsh. to become old.

Pre. झीर्यति । Per. जझार । जझरतुः or झेरतुः । जझरुः or झेरुः । Aor. अझारीत् ॥

षूङ् २४ प्राणिप्रसवे । सूयते । सुषुवे । स्वरतिसूति-(२२७९) इति विकल्पं बाधित्वा श्र्युकः किति (२३८१) इति निषेधे प्राप्ते क्रादिनियमान् नित्यमिट् । सुषुविषे । सुषुविवहे । सोता-सविता ॥

24. √ṣhûṅ, to beget, to give birth.

In the perfect the इट augment is compulsory. For the prohibition of VII. 2. 11. s. 2381, though it debars the option of VII. 2. 44. s. 2279, yet is in its turn set aside by the restriction of VII. 2. 13. s. 2293.

Pre. सूयते । सूयेते । सूयसे । सूये । सूयावहे । Per. सुषुवे । सुषुविषे । सुषुविवहे । I Fut. सोता or सविता । (VII. 2. 44. s. 2279). II Fut. सविष्यते or सोष्यते । Impera. सूयताम् । सूयेताम् । सूयस्व । सूयै । Imper. असूयत । असूयेताम् । असूयथाः । असूये । असूयावहि । Poten. सूयेत । सूयेयाताम् । सूयेथाः । सूयेय । सूयेवहि । Bene. सोषीष्ट or सविषीष्ट । सोषीयास्ताम् or सविषीयास्ताम् । Aor. असोष्ट or असविष्ट । असोषाताम् । असोष्ठाः । असोषि । Past. Parti. Pass. सूनः । Active. सूनवान् Ger. सूत्वा ॥

दूङ् २५ परितापे । दूयते ॥

25. √dûṅ, to be afflicted, to suffer pain, be sorry.

It is conjugated like the last.

Pre. दूयते । Per. दुदुवे । I Fut. दोता ॥

दीङ् २६ क्षये । दीयते ॥

26. √dîṅ, to waste away. The Present is दीयते । The Perfect is दिदी+ए । Now applies the following sûtra by which a य is inserted before ए ॥

२५०७ । दीङो युडचि क्ङिति । ६ । ४ । ६३ ॥

दीङः परस्याजादेः क्ङित आर्धधातुकस्य युट् स्यात् । " वुग्युटावुवङ्यणोः सिद्धौ वक्तव्यौ " । दिदीये ॥

2507. युट् is the augment after दीङ्, of an ârdhadhâtuka affix beginning with a vowel and having an indicatory क् or ङ् ॥

Thus उपदिदीये, उपदिदीयाते and उपदिदीयिरे ॥ The Personal ending is कित् by I. 2. 5. दीङः being in the Ablative case, the augment is applied to the affix. Thus दिदी+युट्+ए । Now this युट् augment is ordained by VI. 4. 63. s. 2507, a rule falling under the âbhîya section (VI. 4. 22. s. 2183) and therefore is as if non-existent, and so by VI. 4. 82. s. 272, the long ई ought to be changed to य् before ए । The form ought to have been दिद्ये like विव्ये (No. 27). But this is prevented by the following vârtika. This augment, however, is not to be considered as asiddha (VI. 4. 22) for the purposes of semi-vowel subsitution under VI. 4. 82. s. 272. If that substitution were allowed, the augment would become useless.

Vârtika : The augments वुक् and युट् are to be considered as valid or siddha for the purposes of the application of उवङ् and यण् substitutions.

In the Future, the ई of दी is changed to आ by the following aphorism.

२५०८ । मीनातिमिनोतिदीङां ल्यपि च । ६ । १ । ५० ॥

एषामात्वं स्याल्ल्यपि । चकारादशित्येज्निमित्ते । दाता । दास्यते । अदास्त । अदास्थाः ॥

2508. And there is substitution of आ for the finals of मी 'to hurt', मि 'to scatter', and दी 'to decay' when the affix ल्यप् follows, *as well as before those non-*शित् *affixes which demand the substitution of a diphthong,* for the root-vowel of these verbs.

NOTE:-By force of the word च 'and' in the sûtra, the substitution takes place before all affixes other than शित्, and this substitution takes place, before the occasion for the applying of the affixes arises (उपदेशावस्थायाम् आत्वं

भवति) ॥ So that these verbs should be understood as if they were enunciated with an आ, so that all rules of affixes relating to आ will apply to them. Thus प्रमाता, प्रमातव्यम्, प्रमातुम्, प्रमाय, निमाता, निमातुम्, निमातव्यम्, निमाय, उपदाता, उपदातव्यम्, उपदातुम्, उपदाय ॥ The substitution of आ being understood to have taken place in the very उपदेश (in the dhâtupâṭha) of these roots, the affixes relating to roots ending in इ or ई do not apply to these at all. Thus उपदायो वर्त्तते, ईषदुपदानं, formed by घञ् and युच् by taking दी=दा and adding these affixes (III. 3. 128 and III. 3. 18) and not the affixes अच् (III. 3 56) and खल् (III. 3. 126).

Thus दी+ता=दे+ता (This would have been in the ordinary way). But here ए is to be replaced by आ, or, rather no occasion should be given to convert ई to ए, but change the ई at once to आ। Thus we get दाता ॥

26. √dîṅ to waste, decay, diminish.

Pre. दीयते । दीयेते । Per. दिदीये । दिदीयाते । दिदीयिरे । दिदीयिषे । दिदीयिढ्वे । दिदीये । दिदीयिवहे । I Fut. दाता । II Fut. दास्यते । Impera. दीयताम् । दीयेताम् । दीयस्व । दीयै । Imper. अदीयत । अदीयेताम् । अदीयथाः । अदीये । Pot. दीयेत । दीयेथाः । दीयेय । Bene. दासीष्ट । Aorist. अदास्त । अदासाताम् । अदास्थाः । अदासि । Condi. अदास्यत । Caus. दापयति । Desid. दिदीषते । दिदासते । Inten. देदीयते । yanluk. देदेति । D. देदीतः । Pl. देद्यति । Past Parti. Pass. दीनः । Active दीनवान् । Ger. दीत्वा ॥

डीङ् २७ विहायसा गतौ । डीयते ॥

27. √ḍîṅ, to fly, pass through the air.

Pre. डीयते । Per. डिड्ये । डिड्यिषे । I Fut. डयिता । II Fut. डयिष्यते । Impera. डीयताम् । Imper. अडीयत । Poten. डीयेत । Bene. डयिषीष्ट । Aor. अडेष्ट । Causa. डाययते । Aor. अडीडयत् । Desid. डिडयिषते । Inten. डेडीयते । Yanluk. डेडेति । Past Parti. Pass. डीनः । Active डीनवान् । Ger. डयित्वा ॥

धीङ् २८ आधारे । धीयते । दिध्ये । धेता ॥

28. √dhîṅ, to hold, contain ; to disregard, disrespect.

Pre. धीयते । Per. दिध्ये । I Fut. धेता । II Fut. धेष्यते । Impera. धीयताम् । Imper. अधीयत । Poten. धीयेत । Bene. धेषीष्ट । Aorist अधेष्ट । Desid. दिधीषते । Past Parti. Pass. धीनः । Active धीनवान् । Ger. धीत्वा ॥

मीङ् २९ हिंसायाम् । हिंसात्र प्राणवियोगः । मीयते ॥

29. √mîṅ, to hurt, kill, injure ; die, perish. It is conjugated like √dhîṅ. Hinsâ here means the giving up of life.

Pre. मीयते । Per. मिम्ये । I Fut. मेता । II Fut. मेष्यते । Impera. मीयताम् । Imper. अमीयत । Poten. मीयेत । Bene. मेषीष्ट । Aor. अमेष्ट ॥

रीङ् ३० श्रवणे । रीयते ॥

30.√riṅ, to trickle, drip, distil, ooze, flow.

Pre. रीयते । **Per.** रिर्ये । रिर्यिषे । **I Fut.** रेता । **II Fut.** रेष्यते । **Impera.** रीयताम् । **Imper.** अरीयत । **Poten.** रीयेत । **Bene.** रेषीष्ट । **Aor.** अरेष्ट । **Caus.** रेवयते । **Aor.** अरीरिपत् । **Desi.** रिरीषते । **Past. Parti. Pass.** रीणः । **Active** रीणवान् । **Ger.** रीत्वा । **Nouns**:-अरीणम् । रीतिः । रतः ॥

लीङ् ३१ श्लेषणे ॥

31.√līṅ, to stick or adhere firmly to, cling to. In the case of this root the ई is optionally changed to आ by the following.

२५०९ । विभाषा लीयतेः । ६ । १ । ५१ ।

लीयतेरिति यका निर्देशो न तु श्यनः । लीलीङोरात्वं वा स्यादेज्विषये ल्यपि च । लेता-लाता । लेष्यते । लास्यते । 'एज्विषये' किम् । लीयते । लिल्ये ॥

2509. There is optionally the substitution of आ for the final of ली 'to adhere', in the very dhâtupâṭha, when the affix ल्यप् follows or such an affix as would have demanded the substitution of the root vowel to a diphthong.

The lîyateḥ in sûtra is conjugated with यक् and not with śyan, and therefore it includes the lî of Divâdi and Kryâdi both.

The final of ली will take guṇa substitution before शित् affixes, and will become ले, this incipient diphthong ए is changed to आ by this rule. The same is the case with all the roots subsequently taught, thus खिद् will be खेद्, and then ए changed to आ, गुर्=गोर् and ओ changed to आ &c. Therefore we have employed the anuvritti of एच् 'diphthong' in all sûtras. The words ल्यपि and आदेच उपदेश are understood here. The roots ली belonging to Divâdi and Kriyâdi are both included here. Thus विलाता, विलातुम्, विलातव्यम्, विलाय । Why do we say "before an affix which would have changed the ई to ए or ऐ?" Observe लीयते, लिल्ये । The श्यन् causes no change, and ए causes यण् change by s. 272 ; therefore before these affixes there is not आ substitution.

Pre. लीयते । **Per.** लिल्ये । लिलियषे । **I Fut.** लाता, लेता । **II Fut.** लास्यते, लेष्यते । **Impera.** लीयताम्, लीयस्व, लीयै । **Imper.** अलीयत । **Poten.** लीयेत । **Bene.** लासीष्ट, लेषीष्ट । **Aor.** अलास्त or अलेष्ट । **Condi.** अलास्यत or अलेष्यत । **Causa.** विलालयति । विलापयति । विलीनयति । विलाययति । **Aor.** अलीलपत । **Desid.** लिलीषते । **Inten.** लेलीयते । **Yanluk.** लेलेति ॥

व्रीङ् ३२ वृणोत्यर्थे । व्रीयते । विव्रिये ।

32. √vrîṅ to choose, select. This root is found in the Kryâdi class also.

Pre. व्रीयते । Per. विव्रिये । I Fut. व्रेता । Parti. Pass. व्रीणः । Act. व्रीणवान् ॥

२५०९ । क । स्वादय ओदितः । (गणसूत्रः) ॥

तत् फलं तु निष्ठानत्वम् ॥

2509. A. The roots सू and the rest are to be considered as if they had an indicatory ओ ॥

The roots beginning with षूङ् (No. IV. 24) an ending with this root व्रीङ् are ओदित् । The result is that the Past participles are formed by न instead of त (See VIII. 2. 45. s. 3019). We have given examples under each root already.

पीङ् ३३ पाने । पीयते ॥

33. √pîṅ, to drink.

Pre. पीयते । Per. पिप्ये । Causa. पाययति । This is always Parasmaipadî (I. 3. 87. s. 2753). पाययते is from the Bhuâdi पिबति (I. 3. 89. s. 2755). Past Parti. Pass. पीतः । Active पीतवान् । Ger. पीत्वा, आपीय । while the form आपाय is from the Bhvâdi root pibati.

माङ् ३४ माने । मायते । ममे ॥

34. √mâṅ, to measure. Compare Adâdi मा माने No. 53. and Juhotyâdi No. 6. The root मेङ् प्रणिदाने (I. 1010) of the Bhvâdi also assumes the form मा । The sûtra VI. 4. 66. s. 2162 applies to all these मा's.

Pre. मायते । Per. ममे । I Fut. माता । II Fut. मास्यते । Impera. मायताम् । Imper. अमायत । Poten. मायेत । Bene. मासीष्ट । Aor. अमास्त ॥

ईङ् ३५ गतौ । ईयते । अयां चक्रे ॥

35. √îṅ, to go. Compare अयति of the Bhuâdi No. 342 (a); and एति of the Adâdi No. 36.

Pre. ईयते । Per. अयांचक्रे । I Fut. एता । II Fut. एष्यते । Impera. ईयताम् । Imper. ऐयत । Poten. ईयेत । Bene. एषीष्ट । Aor. ऐष्ट । Causa. आययते । Aor. आयियत । Desid. ईयिषते । Ger. प्रेय, प्रतीय with lyap.

प्रीङ् ३६ प्रीतौ । सकर्मकः । प्रीयते । पिप्रिये ॥

36. √prîṅ, to be satisfied or pleased. It is a Transitive verb.

Pre. प्रीयते । Per. पिप्रिये । Causa. प्राययते ॥

अथ परस्मैपदिनश्चत्वारः ।

Now the following four roots are Parasmaipadis.

शो ३७ तनूकरणे ॥

37.√शो to attenuate. In conjugating this root, the vowel ओ is elided by the following sûtra :

२५१० । ओतः श्यनि । ७ । ३ । ७१ ।

लोपः स्यात्श्यनि । श्यति । श्यतः । श्यन्ति । शशौ । शशतुः । शाता । शास्यति । 'विभाषा घ्राधेट्-' (२३७६) इति सिचो वा लुक् । लुगभावे 'यमरम-' (२३७७) इतीट्सकौ । अशात् । अशाताम् । अशुः । अशासीत् । अशासिष्टाम् ॥

2510. A stem ending in ओ loses its final before the characteristic श्यन् ॥

NOTE :—As निश्यति from शो, अवच्छ्यति from छो, अवद्यति from दो, and अवस्यति from सो ॥ The त् in ओत् is for the sake of euphony or ease of pronunciation.

According to Padamanjari, the sûtra should have been ओतः शिति, and thereby there would be the saving of half a mâtrâ, and also there would be no necessity of repeating the word शिति in VII. 3. 75.

37.√śo, to sharpen, to make thin, attenuate. The सिच् is elided optionally by s. 2376. When it is not elided, in that alternative, we have इट् and सक् augments by s. 2377.

Pre. श्यति । श्यतः । श्यन्ति । श्यसि । श्यथः । श्यथ । श्यामि । श्यावः । श्यामः । Per. शशौ । शशतुः । शशिथ or शशाथ । शश । शशिव । I Fut. शाता । II Fut. शास्यति । Impera. श्यतु । श्यतात् । श्यतां । श्यन्तु । श्यानि । Imper. अश्यत् । अश्यः । अश्यम् । Poten. श्येत् । श्येताम् । श्येयुः । श्येः । श्येयम् । Bene. शायात् । शायास्ताम् । Aor. अशात्, अशासीत् । अशाताम्, अशासिष्टाम् । अशुः । अशाः । Causa. शाययति । Desid. शिशासति । Inten. शाशायते । Yanluk. शाशति । Past Parti. Pass. शातं, शितं । Act. शातवान्, शितवान् । Ger. शात्वा or शीत्वा । Noun :-शाकः ॥

छो ३८ छेदने । छ्यति ॥

38.√chho, to cut, mow, reap. It is conjugated like शो ॥

Pre. छ्यति । Per. चच्छौ । चच्छतुः । I Fut. छाता । II Fut. छास्यति । Impera. छ्यतु । Imper. अछ्यत् । Poten. छ्येत् । Bene. छायात् । Aor. अछात् or अछासीत् । Nonn :-छाया ॥

षो ३९ अन्तकर्मणि । स्यति । ससौ । अभिष्यति । अभ्यष्यत् । अभिससौ ॥

39. √sho, to finish, complete, bring to an end. It is conjugated like शो ॥

Pre. स्यति । Per. ससौ । I Fut. साता । II Fut. सास्यति । Impera. स्यतु । Imper. अस्यत् । Poten. स्येत् । Bene. सेयात् (and not सायात्, because of VI. 4. 67 s. 2374). Aor. असात् or असासीत् । Past Parti. Pass. सितः । Active सितवान् । Ger. सित्वा, अवसाय ॥ Nouns :--सायः । सायंतनः ॥

दो ४० अवखण्डने । द्यति । ददौ । प्रणिदाता । देयात् । अदात् ॥

40. √do, to cut, divide, mow, reap. It is conjugated like शो ॥

Pre. द्यति । प्रणिद्यति because it is a ghu root. VIII. 4. 17. s. 2285. Per. ददौ । I Fut. दाता । II Fut. दास्यति । Impera. द्यतु । Imper. अद्यत् । Poten. द्येत् । Bene. देयात् and not दायात्. VI. 4. 67. s. 2374. Aor. अदात् । Causa. दापयति । Desid. दित्सति । Inten. देदीयते । Past Parti. Pass. दितः । Act. दितवान् । Ger. दित्वा, अवदाय ॥

अथात्मनेपदिनः पञ्चदश ।

Now the following fifteen roots are Atmanepadi.

जनी ४१ प्रादुर्भावे ॥

41. √janî to be born. Before the affix śyan the जन is changed to जा by the following sûtra.

२५११ । ज्ञाजनोर्जा । ७ । ३ । ७९ ॥

अनयोर्जादेशः स्याच्छिति । जायते । जज्ञे । जज्ञाते । जज्ञिरे । जनिता । जनिष्यते । 'दीपजन—' (२३२८) इति वा चिण् ॥

2511. Before a शित् affix, जा is substituted for ज्ञा and जन् ॥

NOTE :—As जानाति and जायते ॥ The जन् here belongs to Divâdi class, meaning 'to be produced', and not जन् of the Juhotyâdi class. Why जा (long) and not ज, for this ज would assume the form जा by VII. 3. 101 ? This long आ of जा indicates the existence of the maxim given above in VII. 3. 78 s. 2360; and had ज been the substitute, VII. 3. 101 s. 2170 could not have lengthened it.

In forming the Aorist, there is optionally चिण् by s. 2328. When चिन् is added the following applies.

२५१२ । जनिवध्योश्च । ७ । ३ । ३५ ॥

अनयोरुपधाया वृद्धिर्न स्याच्चिणि ञ्णिति कृति च । अजनि–अजनिष्ट ॥

2512. The Vṛiddhi is not substituted for the vowels of जन् and वध् before the Aorist-sign चिण् and the kṛit-affixes with an indicatory ञ् and ण् ॥

As अजनि and अवधि with चिण्, and जनकः and वधकः (with ण्वुल्), प्रजनः, वधः ॥ This rule refers to the separate and the distinct root वध and not the substitute of हन् ॥ This we see in the line भवकृश्चेत्र विद्येत वधकोऽपि न विद्यते ॥ The form from हन् will be घातकः ॥ Moreover the substitute वध ends with अ i.e., it is of two syllables 'vadha', and as such it also does not admit Vriddhi. (See II. 4. 42). The prohibition refers to चिण् and krit-affixes, therefore not here, as जजान गर्भं महिमानमिन्द्रम् ॥

41.√janî, to be born or produced ; to rise.

Pre. जायते । Per. जज्ञे । जज्ञाते । जज्ञिषे । जज्ञिवहे । I Fut. जनिता । II Fut. जनिष्यते । Impera. जायताम् । जायस्व । जायै । Imper. अजायत । Poten. जायेत । Bene. जनिषीष्ट । Aor. अजनि or अजनिष्ट । अजनिषाताम् । Causa. जनयति । Aor. अजनि । अजानि । Desid. जिजनिषते । Inten. जाजायते । जंजन्यते । Yanluk. जंजनीति । जंजन्ति । Nouns :—अनुजाता । जनुः । जज्ञिः । जन्म । जन्तुः । जन्यः । जान्यः । जनः । जनता । द्विजः । पंचजनीनम् । वीजम् ॥

दीपी ४२ दीप्तौ । दीप्यते । दिदीपे । अदीपि-अदीपिष्ट ॥

42.√dîpî, to shine, blaze.

Pre. दीप्यते । Per. दिदीपे । I Fut. दीपिता । II Fut. दीपिष्यते । Impera. दीप्यताम् । Imper. अदीप्यत । Poten. दीप्येत ॥Bene. दीपिषीष्ट । Aor. अदीपि or अदीपिष्ट । Condi. अदीपिष्यत । Causa. दीपयते । Aor. अदीदिपत् । अदिदीपत् । Desid. दिदीपिषते । Inten. देदीप्यते । Yanluk. देदीप्ति । Past Parti. Pass. दीप्तः । Act. दीप्तवान् ॥ Nouns :—दीप्तिः दीप्रः दीपः ॥

पूरी ४३ आप्यायने । पूर्यते । अपूरि-अपूरिष्ट ॥

43.√pûrî, to fill, satisfy, please. It is conjugted like the above.

Pre. पूर्यते । Per. पुपूरे । I Fut. पूरिता । II Fut. पूरिष्यते । Impera. पूर्यताम् । Imper. अपूर्यत । Poten. पूर्येत । Bene. पूरिषीष्ट । Aor. अपूरि or अपूरिष्ट । Past Parti. Pass. पूर्णः, पूरितः । Act. पूर्णवान्, पूरितवान् ॥ Noun :—पूरः ॥

तूरी ४४ गतित्वरणहिंसनयोः । तूर्यते । तुतूरे ॥

44.√Tûrî, 1. to go quickly, make haste ; 2. to hurt, kill.

Pre. तूर्यते । Per. तुतूरे । I Fut. तूरिता । II Fut. तूरिष्यते । Impera. तूर्यताम् । Imper. अतूर्यत । Poten. तूर्येत । Bene. तूरिषीष्ट । Aor. अतूरिष्ट । Condi. अतूरिष्यत । Causa. तूरयते । Aor. अतूतुरत् । Desid. तुतूरिषते । Inten. तोतूर्यते । Yanluk. तोतूर्ति । Past Parti. Pass. तूर्णः । Act. तूर्णवान् ॥

धूरी ४५, गूरी ४६ हिंसागत्योः । धूर्यते । दुधूरे । गूर्यते । जुगूरे ॥

45.√dhûrî, 46.√gûrî, to go, to hurt, kill.

Pre. घूर्यते। Per. जुघूरे। I Fut. घूरिता। II Fut. घूरिष्यते। Impera. घूर्यताम्। Imper. अघूर्यत। Poten. घूर्येत। Bene. घूरिषीष्ट। Aor. अघूरिष्ट। Past Parti. Pass. घूर्णः। Act. घूर्णवान्॥

46. √gûrî. to hurt, to go.

Pre. गूर्यते। Per. जुगूरे। I Fut. गूरिता। II Fut. गूरिष्यते। Impera. गूर्यताम्। Imper. अगूर्यत। Poten. गूर्येत। Bene. गूरिषीष्ट। Aor. अगूरिष्ट। Condi. अगूरिष्यत। Past Parti. Pass. गूर्णः। Act. गूर्णवान्॥

घूरी ४७, जूरी ४८ हिंसावयोहान्योः॥

47. √ghûrî, 48 √jûrî, to kill, hurt, 2. to grow old.

Pre. घूर्यते। Per. जुघूरे। I Fut. घूरिता। II Fut. घूरिष्यते। Impera. घूर्यताम्। Imper. अघूर्यत। Poten. घूर्येत। Bene. घूरिषीष्ट। Aor. अघूरिष्ट। Condi. अघूरिष्यत। Past Parti. Pass. घूर्णः। Act. घूर्णवान्॥

48 √jûrî. to hurt, to grow old.

Pre. जूर्यते। Per. जुजूरे। I Fut. जूरिता। II Fut. जूरिष्यते। Impera. जूर्यताम्। Imper. अजूर्यत। Poten. जूर्येत। Bene. जूरिषीष्ट। Aor. अजूरिष्ट। Past Parti. Pass. जूर्णः। Act. जूर्णवान्॥

शूरी ४९ हिंसास्तम्भनयोः॥

49. √śûrî, 1. to injure, hurt, kill, 2. to be firm.

Pre. शूर्यते। Per. शुशूरे। I Fut. शूरिता। II Fut. शूरिष्यते। Impera. शूर्यताम्। Imper. अशूर्यत। Poten. शूर्येत। Bene. शूरिषीष्ट। Aor. अशूरिष्ट। Past Parti. Pass. शूर्णः। Act. शूर्णवान्॥

चूरी ५० दाहे॥

50. √chûrî, to burn.

Pre. चूर्यते। Per. चुचूरे। I Fut. चूरिता। II Fut. चूरिष्यते। Impera. चूर्यताम्। Imper. अचूर्यत। Poten. चूर्येत। Bene. चूरिषीष्ट। Aor. अचूरिष्ट। Condi. अचूरिष्यत। Past Parti. Pass. चूर्णः। Act. चूर्णवान्॥

तप ५१ ऐश्वर्ये वा। अयं धातुरैश्वर्ये वा तङ्श्यनौ लभते। अन्यदा तु शब्विकरणः परस्मैपदीत्यर्थः। केचित्तु वाग्रहणं वृतुधातोराद्यवयवमिच्छन्ति। तप्यते। तप्ता। तप्स्यते। 'पत' इति व्यत्यासेन पाठान्तरम्। 'द्युतद्यामानियुतः पत्यमानः'॥

51. √tapa √pata, to burn, 2. or to be powerful. This verb takes śyan and âtmanepada when it has the meaning of 'to be powerful or lord'. Otherwise it belongs to the Bhuâdi class and is Parasmaipadî. According

to some, the word वा of this sûtra is not to be read here, but that it is a portion or a member of the next sûtra वृतुवरणे and should be attached at the beginning there, as वावृतु वरणे। As ततो वावृत्यमाना सा रामशालां न्यविक्षत। The letters of तप are reversed, and we get the root पत also. That is another reading as we find in the Nirukta :—इरज्यति, पत्यते, क्षयति, राजति these four have the meaning of lordliness and power." So also in Parakshudra : "श्रुत श्यामा नियुतः पत्यमानः।"

Pre. तप्यते। Per. तेपे। I Fut. तप्ता। II Fut. तप्स्यते। Impera. तप्यताम्। Imper. अतप्यत। Poten. तप्येत। Bene. तप्सीष्ट। Aor. अतप्त। अतप्साताम्। Condi. अतप्स्यत। Caus. तापयति। Aor. अतीतपत्। Desid. तितप्सते। Inten. तातप्यते। Yanluk. tातप्ति। Past Parti. Pass. तप्तः। Act. तप्तवान्। Ger. तप्त्वा। Noun—तपनः॥

वृतु ५२ वरणे। वृत्यते। पक्षान्तरे। वावृत्यते। 'ततो वावृत्यमाना सा रामशालां न्यविक्षत' इति भट्टिः॥

52. √vṛtu, to select, choose. If the वा of the last sûtra, be really a portion of this, then the root is वावृतु and वृतु॥

Pre. वृत्यते, वावृत्यते। See above. Per. ववृते। I Fut. वर्तिता। II Fut. वर्तिष्यते। Impera. वृत्यताम्। Imper. अवृत्यत। Poten. वृत्येत। Bene. वर्तिषीष्ट। Aor. अवर्तिष्ट, अवर्तिषाताम्। Condi. अवर्तिष्यत। Caus. वर्तयति। Aorist. अवीवृतत्, अववर्तत्। Desid. विवर्तिषते। Inten. वरीवृत्यते। Yanluk. वर्वर्तीति। Past Parti. Pass. वृत्तः। Act. वृत्तवान्। Ger. वृत्त्वा। वर्तित्वा। Nouns:-वृत्रम्॥

क्लिश ५३ क। उपतापे। क्लिश्यते। क्लेशिता॥

53. A√kliśa, to suffer pain.

Pre. क्लिश्यते। Per. चिक्लिशे। I Fut. क्लेशिता। II Fut. क्लेशिष्यते। Impera. क्लिश्यताम्। Imper. अक्लिश्यत। Poten. क्लिश्येत। Bene. क्लेशिषीष्ट। Aor. अक्लिष्ट। Condi. अक्लेशिष्यत। Causa. क्लेशयते। Aor. अचिक्लिशत्। Desid. चिक्लिशिषते। चिक्लेशिषते। Inten. चेक्लिश्यते। Yanluk. चेक्लेष्टि। Past Parti. Pass. क्लेशितः, क्लिष्टः। Active क्लेशितवान्, क्लिष्टवान्। Ger. क्लिष्ट्वा, क्लेशित्वा॥

काशृ ५३ दीप्तौ। काश्यते॥

53. √kâśṛi, to shine.

Pre. काश्यते। Per. चकाशे। I Fut. काशिता। II Fut. काशिष्यते। Impera. काश्यताम्। Imper. अकाश्यत। Poten. काश्येत। Bene. काशिषीष्ट। Aor. अकाशिष्ट॥

वाशृ ५४ शब्दे। वाश्यते। ववाशे॥

54. √vâśṛi, to sound, hum (as birds), roar, cry &c.

Per. वाश्यते । Per. ववाशे । I. Fut. वाशिता । II Fut. वाशिष्यते । Impera. वाश्यताम् । Imper. अवाश्यत । Poten. वाश्येत । Bene. वाशिषीष्ट । Aor. अवाशिष्ट । Condi. अवाशिष्यत । Causa. वाशयते । Aor. अववाशत् । Desid. विवाशिषते । Inten. वावाश्यते । yanluk. वावाष्टि । Nouns :-वाश्रः, वाशिता ॥

अथ पञ्च स्वरितेतः ।

Now the following five roots are svarîtet.

मृष ५५ तितिक्षायाम् । मृष्यति-मृष्यते । ममर्ष-ममृषे ॥

55. √mrisha, to suffer, bear, endure, put up with.

Pre. मृष्यते । P. मृष्यति । Per. ममृषे । P. ममर्ष । A. ममृषिषे । I Fut. मर्षिता । II Fut. मर्षिष्यते । P. मर्षिष्यति । Impera. मृष्यताम् । P. मृष्यतु । Imper. अमृष्यत । P. अमृष्यत् । Poten. मृष्येत । P. मृष्येत् । Bene. मर्षिषीष्ट । P. मृष्यात् । Aor. अमर्षिष्ट । P. अमर्षीत् । Condi. अमर्षिष्यत । P. अमर्षिष्यत् । Causa. मर्षयते । Aor. अममर्षत् । अमीमृषत् । Desid. मिमर्षिषते । or ति । Inten. मरीमृष्यते । Yanluk. मरीमृषीति । मर्मृषीति । मर्मष्टि । मरिमर्ष्टि । मरीमर्ष्टि । Past Parti. Pass. मर्षितः । Act. मर्षितवान् । Noun :—दुर्मर्षणः ॥

शुचिर् ५६ पूतीभावे । पूतीभावः क्लेदः । शुच्यति-शुच्यते । शुशोच-शुशुचे । अशुचत्-अशोचीत्-अशोचिष्ट ॥

56. √î śuchir, to bathe, per form ablutions. Pûtibhâva means bathing.

Pre. शुच्यते । P. शुच्यति । Per. शुशुचे । P. शुशोच । I Fut. शोचिता । II Fut. शोचिष्यते । P. शोचिष्यति । Impera. शुच्यताम् । P. शुच्यतु । Imper. अशुच्यत । P. अशुच्यत् । Poten. शुच्येत । P. शुच्येत् । Bene. शोचिषीष्ट । P. शुच्यात् । Aor. अशोचिष्ट । P. अशुचत् or अशोचीत् । Condi. अशोचिष्यत । P. अशोचिष्यत् । P. अशोचिष्यत् । Causa. शोचयते । Aor. अशूशुचत् । Desid. शुशोचिषते । शुशुचिषते or ति । Inten. शोशुच्यते Yanluk. शोशोक्ति । Past. Parti. Pass. शुक्तः । Act. शुक्तवान् । Ger. शुचित्वा । Nouns:—शुक्तिः । शुक्तिका ॥

णह ५७ बन्धने । नह्यति-नह्यते । ननाह । नेहु-नेहिथ । नेहे । नद्धा । नत्स्यति । अनात्सीत् ॥

57. √naha, to tie, bind. This is anit.

Pre. नह्यते । प्रणह्यते । P. नह्यति । Per. नेहे । P. ननाह । नेहतुः । नेहुः । P. 2. s. ननद्ध । or नेहिथ । I Fut. नद्धा । [नह्+ता=नध्+ता (by VIII. 2. 34. s. 440)=नध्+धा (VIII. 2. 40 s. 2280)] II Fut. नत्स्यते । P. नत्स्यति । Impera. नह्यताम् । P. नह्यतु । Imper. अनह्यत । P. अनह्यत् । Pot. नह्येत । P. नह्येत् । Bened. नत्सीष्ट । Aorist. अनद्ध । अनत्साताम् । P. अनात्सीत् । Causa. नाहयते Aor. अनीनहत् । Desid. निनत्सते or ति । Inten. नानह्यते yanluk. नानद्धि । Nouns:-वध्री । उपानहत् । नाभिः । पद्मनाभः ॥

रञ्ज ५८ रागे । रज्यति-रज्यते ॥

58. √rañj, to be dyed or colored, redden. compare the Bhuâdi root रञ्ज (No 1048) also.

Pre. रज्यते । P. रज्यति । The nasal is elided by VI. 4. 24. s. 415.

शप ५९ आक्रोशे । शप्यति । शप्यते ॥

59. √śapa, to curse. This is also conjugated in General Tenses like the Bhuadi root शप् (No 1049).

Pre. शप्यते P. शप्यति ।

अथैकादशानुदात्तेतः ।

Now the following eleven roots are anudâttet. They are anit and âtmanepadi.

पद ६० गतौ । पद्यते । पेदे । पत्ता । पद्येत-पत्सीष्ट ॥

60. √pada, to go, move. The aorist singular is formed by चिण् under the nest sûtra.

१५१३ । चिण् ते पदः । ३ । १ । ६० ॥

पदश्च्लेश्चिण्स्यात्तशब्दे परे । अपादि । अपत्साताम् । अपत्सत ॥

2513. चिण् is the substitute of च्लि after the verb पद् to go, when the affix त follows.

The affix त here means the third person singular tense-affix of the Atmanepada; as अपादि 'he went'; but not so in the dual and plural; as अपत्साताम् they two went; अपत्सत they went; अट्+पद+चिण्+त=अ+पाद्+इ=अपादि (the affix त being elided by VI. 4. 104).

Pre. पद्यते । **Pre.** पेदे । पेदिषे । **I Fut.** पत्ता । **II Fut.** पत्स्यते । **Impera.** पद्यताम् । **Imper.** अपद्यत । **Pot.** पद्येत । **Bened.** पत्सीष्ट । **Aorist.** अपादि । अपत्साताम् । अपत्सत । **Causa.** पादयते **Aor.** अपीपदत् । **Desid.** पित्सते । **Inten.** पनीपद्यते yauluk. पनीपत्ति । **Nouns:**-उत्पदिष्णुः । पदनः । आपन्नजीविकः । पादः । पदिनी । पादुका । पद्मम् । पद्मवती । पद्मा ॥

खिद ६१ दैन्ये । खिद्यते । चिखिदे । खेत्ता । अखित्त ॥

61. √khida, to suffer pain or misery.

Pre. खिद्यते । **Per.** चिखिदे । **I Fut.** खेत्ता । **II Fut.** खेत्स्यते । **Impera.** खिद्यताम् । **Imper.** अखिद्यत । **Pot.** खिद्येत । **Bene.** खित्सीष्ट । **Aorist.** अखित्त । **Causa.** खेदयते **Aor.** अचीखिदत । **Desid.** चिखित्सते । **Inten.** चेखिद्यते **Past. Parti Pass.** खिन्नः । **Act.** खिन्नवान् । **Ger.** खित्वा । **Noun:**-खिदिरम् ।

विद ६२ सत्तायाम । विद्यते । वेत्ता ॥

62. √vida, to be, to exist.

Pre. विद्यते । Per. विविदे । I Fut. वेत्ता । II Fut. वेत्स्यते । Impera. विद्यताम् । Imper. अविद्यत । Pot. विद्येत । Bene. वित्सीष्ट । Aorist. अवित्त ॥

बुध ६३ अवगमने । बुध्यते । बुबुधे । बोद्धा । भोत्स्यते । भुत्सीष्ट । अबोधि-अबुद्ध । अभुत्साताम् ॥

63. √budha, to know, understand, perceive.

Pre. बुध्यते । Per. बुबुधे । I Fut. बोद्धा । II Fut. भोत्स्यते । VIII. 2. 37. s. 326. Impera. बुध्यताम् । Impor. अबुध्यत । Poten. बुध्येत । Bene. भुत्सीष्ट । Aor. अबोधि or अबुद्ध । अभुत्साताम् । Causa. बोधयति । Desid. बुभुत्सते । Inten. बोबुध्यते । Yanluk. बोबोद्धि । Atmane बुबुधानः । Past Parti. Pass. बुद्धः । Act. बुद्धवान् ॥

युध ६४ संप्रहारे । युध्यते । युयुधे । योद्धा । अयुद्ध । कथं 'युध्यति' इति युद्धमिच्छतीति क्यच् । '×अनुदात्तेत्त्वलक्षणमात्मनेपदमनित्यम्×' इति वा ॥

64. √yudha, to fight, struggle. It is conjugated like the last.

QUES :-How do you explain the form युध्यति which is Parasmaipadi ?

ANS :-It is either a denominative verb formed from the noun युधम् as युधमिच्छति=युध्यति with the affix क्यच् ; or the Atmanepada dependent on a root being anudâttet is not of universal validity. Therefore this root is Parasmaipadi also. (See the explanation of this Paribhâshâ under VIII. 2. 19 s. 2326).

Pre. युध्यते । Per. युयुधे । I Fut. योद्धा । II Fut. योत्स्यते । Impera. युध्यताम् । Imper. अयुध्यत । Pten. युध्येत । Bene. युत्सीष्ट । Aor. अयुद्ध । अयुत्साताम् ॥

अनो रुध ६५ कामे । अनुरुध्यते ॥

65. √ano rudha, 'to desire.' The √rudh preceded by the preposition anu and meaning to desire, belongs to the Divâdi class and is Âtmanepadi. The √rudh itself belongs to the Rudhâdi class.

अण ६६ प्राणने । अण्यते । आणे । अणिता । अन इति दन्त्यान्तोऽयमित्यन्ये ॥

66. √aṇa. √ana, to live, to breathe. Some read this root with a dental n (न).

Pre. अय्यते । Per. आये । I Fut. अयिता । II Fut. अयिष्यते । Impera. अय्यताम् । Imper. आय्यत । Pot. अय्येत । Bene. अयिषीष्ट । Aorist. आयिष्ट । Causa. आययति Aor. आयियत् as in माभवानयियत्। Desid. अयियिषते ॥

मन ६७ ज्ञाने । मन्यते । मेने । मन्ता ॥

67. √mana, to think, believe &c.

Pre. मन्यते । Per. मेने । I Fut. मन्ता । II Fut. मंस्यते । Impera. मन्यताम् । Imper. अमन्यत । Pot. मन्येत । Bene. मंसीष्ट । Aorist. अमंस्त । अमंसाताम् ॥

युज ६८ समाधौ । समाधिश्चित्तवृत्तिनिरोधः । अकर्मकः । युज्यते । योक्ता ॥

68. √yuja, to concentrate the mind. Samâdhi here means the cessation of the modification of the thinking principle. The root is intransitive.

Pre. युज्यते । Per. युयुजे । I Fut. योक्ता । II Fut. योक्ष्यते । Impera. युज्यताम् । Imper. अयुज्यत । Poten. युज्येत । Bene. युक्षीष्ट । Aor. अयुक्त । Nouns :— प्रयुक् । योगी । योगः ॥

सृज ६९ विसर्गे । अकर्मकः । 'संसृज्यते सरसिजैररुणांशुभिन्नैः' । ससृजिषे । स्रष्टा । स्रक्ष्यते । 'लिङ्सिचौ–' (२३००) इति कित्त्वान्न गुणो नाप्यम् । सृक्षीष्ट । असृष्ट । असृक्षाताम् ॥

69 √srija to quit, abandon, leave. It is also intransitive as in the verse हन्त-श्लथं हरति पुष्प मनोकहानां, संसृज्यते सरसिजैररुणांशुभिन्नैः । There is no guna of the vowel in the Benedictive, owing to I. 2. 11 s. 2300, nor is अम् added by VI. 1. 58. s. 2405, because the affixes are कित् ॥

Pre. सृज्यते । Per. ससृजे, ससृजिषे । I Fut. स्रष्टा । II Fut. स्रक्ष्यते । Impera. सृज्यताम् । Imper. असृज्यत । Poten. सृज्येत । Bene. सृक्षीष्ट । Aor. असृष्ट, असृक्षाताम् । Causa. सर्जयते । Aor. असीसृजत or अससर्जत । Desid. सिसृक्षते । Inten. सरीसृज्यते । Yanluk. सरीसर्ष्टि ॥

लिश ७० अल्पीभावे । लिश्यते । लेष्टा । लेक्ष्यते । लिक्षीष्ट । अलिक्षत । अलिक्षाताम् ॥

70. √liśa, to become small, decrease.

Pre. लिश्यते । Per. लिलिशे । I Fut. लेष्टा । II Fut. लेक्ष्यते । Impera. लिश्यताम् । Imper. अलिश्यत । Poten. लिश्येत । Bene. लिक्षीष्ट । Aor. अलिक्षत । अलिक्षाताम् । Causa. लेशयति । Aorist अलीलिशत् । Desid. लिलिक्षते । Inten. लेलिश्यते । Yanluk लेलेष्टि । Noun :—लिक्षा ॥

अथागणान्तात् परस्मैपदिनः ॥

राधः ७१ अकर्मकाद्वृद्धावेव ।

एवकारो भिन्नक्रमः । राधोऽकर्मकादेव श्यन् । उदाहरणमाह वृद्धाविति । यन्मममपराध्यति । द्रुह्यतीत्यर्थः । 'विराध्यन्तं क्षमेत कः' । द्रुह्यन्तमित्यर्थः । राध्यत्योदनः । सिध्यतीत्यर्थः । कृष्णाय राध्यति । दैवं पर्यालोचयतीत्यर्थः । दैवस्य धात्वर्थेऽन्तर्भावाज्जीवत्यादिवदकर्मकत्वम् । रराध । रराधतुः । रराधिथ । 'राधो हिंसायाम्' (२५३१) इत्येत्वाभ्यासलोपाविह न । हिंसार्थस्य सकर्मकतया दैवादिकत्वायोगात् । राद्धा । रात्स्यति । अयं स्वादिश्चुरादिश्च ॥

Now up to the end of this class all the roots are Parasmaipadi.

71. √râdha, to prosper. This root takes श्यन् only when it is intransitive. The एव is to be joined to the word अकर्मकात् by transposition, namely राधोऽकर्मकादेव श्यन् । The example will be when the root has the meaning of वृद्धि &c. In fact, the word वृद्धि is merely illustrative. The whole sûtra therefore means "the √râdha belongs to the Divâdi class, when it is intransitive and has the meaning like those of to increase, prosper &c." Therefore we have examples like these also:—(Mâgh II. 11). नदूये सात्वती सूनुर्यन्ममपराध्यति I do not grieve that the son of Sâtvati should offend me [or sin against me]. Here, because the root is intransitive, though it means to be inimical, it is conjugated in this class. Similarly विराध्ययन्तंक्षमेतकः (Mâgh II. 43) Here also the verb is intransitive, and means to be inimical. So also राध्यत्योदनः । Here the verb means to become cooked. So also कृष्णाय राध्यति गर्गः । Garga looks to the welfare of Krishṇa, or he calculates the good and bad fortunes of Krishṇa from his horoscope. Here the meaning of the future good and bad fortunes is to be known from the implication of the root and it is therefore intransitive like the verb जीवति &c. Namely the root governs the word दैवं (fortune, luck) in the objective case; but this will not make the root transitive, because such an object is a portion of the meaning of the root and not a separate word governed by the root, so also is the root √jîva Intrasitive which governs the word prâṇa (life-breath) as object, the root meaning to hold breath. The sûtra VI. 4. 143 s 2532 does not apply to this √râdha, and so there is no elision of the reduplicate nor the change of the root vowel to ए in the Perfect, because the √râdha 'to injure' being transitive cannot belong to this class. This root also belongs to Svâdi and Churâdi classes.

Pre. राध्यति । **Per.** रराध । रराधतुः । **I Fut.** राद्धा । **II Fut.** रात्स्यति । **Impera.** राध्यतु । **Imper.** अराध्यत् । **Poten.** राध्येत् **Bene.** राध्यात् । **Aor.** अरात्सीत् । अराद्धाम् । अरात्सुः । **Caus.** राधयति **Aorist.** अरीरधत् । **Desid.** रिरात्सति । **Inten** राराध्यते ॥

व्यध ७२ ताडने । ग्रहिज्या-(२४१२) इति संप्रसारणम् । विध्यति । विव्याध । विविधतुः । विव्यद्ध-विव्यधिथ । व्यद्धा । व्यत्स्यति । विध्येत् । विध्यात् । अव्यात्सीत् ॥

72. √vyadha, to pierce, to bore, to pick. The Present is व्यध+श्यन्+तिप्=विध्+श्यन्+तिप् (the affix श्यन् being ङित् causes the vocalisation by VI. 1. 16. s. 2412)=विध्यति ॥

Pre. विध्यति । Per. विव्याध । विविधतुः । विव्यधिथ or विव्यद्ध । विविधथुः । विविध । विव्याध । विव्यधिव । I Fut. व्यद्धा । II Fut. व्यत्स्यति । Impera. विध्यतु । Imper. अविध्यत् । Poten. विध्येत् । Bene. विध्यात् । Aor. अव्यात्सीत् । अव्याद्धाम् । Deside. विव्यत्सति । Inten. वेविध्यते । Yanluk. वाव्यद्धि ॥

पुष ७३ पुष्टौ । पुष्यति । पुपोष । पुपोषिथ । पोष्टा । पोक्ष्यति पुषादि-(२३४३) इत्यङ् । अपुषत् ॥

73. √pusha, to nourish, foster.

The aorist is formed by अङ् as the root belongs to Pushâdi class (III. 1. 55. s. 2343).

Pre. पुष्यति । Per. पुपोष । पुपोषिथ । I Fut. पोष्टा । II Fut. पोक्ष्यति । Impera. पुष्यतु । Imper. अपुष्यत् । Poten. पुष्येत् । Bene. पुष्यात् । Aor. अपुषत् । Pass. पुष्यते । Aor. अपोषि । d. अपुक्षाताम् । Pl. अपुक्षत । Causa. पोषयति । Aor. अपूपुषत् । Decid. पुपुक्षति । Inten. पोपुष्यते । Yanluk. पोपोष्टि ॥

शुष ७४ शोषणे । अशुषत् ॥

74. √śusha, to be dried, become dry or parched up.

Pre. शुष्यति । Per. शुशोष । I Fut. शोष्टा । II Fut. शोक्ष्यति । Impera. शुष्यतु । Imper. अशुष्यत् । Poten. शुष्येत् । Bene. शुष्यात् । Aor. अशुषत् । Past. Parti. Pass. शुष्क Act. शुष्कवान् । (VIII. 2. 51. s. 3030).

तुष ७५ प्रीतौ ।

75. √tuṣha, to be pleased or satisfied.

Pre. तुष्यति । Per. तुतोष । I Fut. तोष्टा । II Fut. तोक्ष्यति । Impera. तुष्यतु । Imper. अतुष्यत् । Poten. तुष्येत् । Bene. तुष्यात् । Aor. अतुषत् । Past. Parti. Pass. तुष्टः Act. तुष्टवान् । संतोषः ॥

दुष ७६ वैकृत्ये ।

76. √duṣha, to be bad or corrupted.

Pre. दुष्यति । Per. दुदोष । I Fut. दोष्टा । II Fut. दोक्ष्यति । Impera. दुष्यतु । Imper. अदुष्यत् । Poten. दुष्येत् । Bene. दुष्यात् । Aor. अदुषत् । Past. Parti. Pass. दुष्टः Act. दुष्टवान् । दोषी । दूषीका ॥

श्लिष ७७ आलिङ्गने । श्लिष्यति । शिश्लेष । श्लेष्टा । श्लेक्ष्यति ॥

77. √slisha, to embrace. The Present is श्लिष्यति । Per. शिश्लेश । I. Fut. श्लेष्टा । II. Fut. श्लेक्ष्यति । This root belongs to Pushâdi class and ought to take अङ् in the Aorist (III. 1. 55. s. 2313) but in forming its Aorist, अङ् is not added, but क्स under the sûtra श्लिषः आलिङ्गने (III. 1. 46. s. 2514). We divide this sûtra in two parts, by the method of Yoga bibhâga. The first portion being श्लिषः, and the second आलिङ्गने ॥

२५१४ । श्लिषः — ।

अस्मात् परस्यानिटश्च्लेः क्सः स्यात् । पुषाद्यङोऽपवादो न तु चिणः । पुरस्तादपवादन्यात् ॥

2514. After the root slish, the *ksa* is the substitute of the anit chli of the Aorist.

The root श्लिष ends in ष a letter of शल् pratyâhàra and would take क्स by I. 1. 45. s. 2336, why then this sûtra ?

This debars the अङ् which would have come otherwise to the supersession of क्स as the root belongs to the Pushâdi class. But this substitute क्स does not debar the चिण्, on the maxim that an apavâda rule which comes before a general rule, debars the rule which stands near to it, and not those which are far from it. Therefore this sûtra III. 1. 46 debars the अङ् of III. 1. 55. but not the चिण् of III. 1. 60. Why do we say of anit—chli ? The rule will not apply to the Bhvâdi श्लिष् 'to burn', for that is सेट्; as अश्लेषीत् ॥

The next portion of the sûtra is given below.

२५१४ । श्लिष आलिंगने । ३ । १ । ४६ ॥

श्लिषश्च्लेरालिङ्गन एव क्सो नान्यत्र । योगविभागसामर्थ्यात् 'शल इगुपधात्'-(२३३६) इत्यस्याप्ययं नियमः 'अश्लिक्षत्कन्यां देवदत्तः' । आलिङ्गन एव' इति किम् । समश्लिषज्जतुकाष्ठम् । अङ् । प्रत्यासत्तेरिह श्लिषिः । कर्मण्यनालिङ्गने सिजेव न तु क्सः । एकवचने चिण् । अश्लेषि । अश्लिक्षाताम् । अश्लिक्षन्त । अश्लिष्ठाः । अश्लिड्ढ्वम् ॥

2514. क्स is the substitute of च्लि after the verb श्लिष, only then when it is employed in the sense of embracing and not otherwise.

This is a restrictive aphorism. By the breaking of this sûtra into two, the general rule III. 1. 45 s. 2336, under which the root would have taken क्स universally is restricted in its scope to that root श्लिष् which means to embrace. As अश्लिक्षत् कन्याम् 'he embraced the girl'. But समश्लिषज्जतुकाष्ठम् 'the glue joined the wood'. Here the Aorist is formed by अङ् । The root श्लिष means here to glue. (?). In the Passive when not meaning to embrace, the Aorist is by सिच् and not क्स ॥

* In the 3rd Person Singular, there is चिण्। As अश्लेषि । अश्लिक्षाताम्। अश्लिक्षन्त। अश्लिक्षाः। अश्लिक्षद्ध्वम्॥

NOTE:—The following extract from the Mâdhavîya, will clear this sûtra. "How will you form the Atmanepada Aorist? We shall form it with the क्स of शलइगुपधात् III. 1. 45. s. 2336. As समाश्लेषि कन्या देवदत्तेन 'the girl was embraced by Devadatta'. The dual and plural are समाश्लिक्षाताम् and समाश्लिक्षन्त। The 3rd Per. Sing. is formed by चिण् (as in समाश्लेषि) because it being subsequent (III. 1. 60. s. 2513) debars क्स (III. 1. 45. s. 2336). If so, the क्स ought to come, even when the root does not mean to embrace? But the desired form is obtained from सिच्, as समाश्लिक्षत जतुनि काष्ठे 'The glues were joined by the woods'. How do you explain this? To get over this difficulty; we divide the sûtra श्लिषः आलिङ्गने into two. The first will be श्लिषः क्सः 'The affix ksa comes in the Aorist of ślish'. This, on the maxim of पुरस्तादपवाद &c. debars the अङ् and not the चिण्। The second will be आलिङ्गने। The root must mean to embrace. This rule will then be a niyama or restriction on the first. By this division of one sûtra into two, क्स, whether obtained from III. 1. 45. or III. 1. 46 first half (श्लिषः), will be restricted to that ślish which means to embrace, and to nothing else. Therefore in the sense of 'non-embracing', it will take अङ् in the Parasmaipada, and सिच् in the Âtmanepada respectively.

77. √ślisha, to embrace.

Pre. श्लिष्यति। **Per.** शिश्लेष। **I Fut.** श्लेष्टा। **II Fut.** श्लेक्ष्यति। **Impera.** श्लिष्यतु। **Imper.** अश्लिष्यत्। **Poten.** श्लिष्येत्। **Bene.** श्लिष्यात्। **Aor.** अश्लिक्षत् अश्लिषत्। .**Nonn**:- श्लेष्मा॥

शक ७८ विभाषितोऽमर्षणे। विभाषित इत्युभयपदीत्यर्थः।

शक्यति-शक्यते हरिं द्रष्टुं भक्तः। शशाक। शेकिथ-शशक्थ। शेके। शक्ता। शक्ष्यति शक्ष्यते। अशकत्-अशक्त। सेट्कोऽयमित्येके। तन्मतेनानिट्कारिकासु लदित्पठितः। शकिता। शकिष्यति॥

78. √śaka is ubhayapadî when not meaning मर्षण 'to endure.' 1 to be able, have power to effect.

(2. to bear, endure). It is both Padis. According to some this root is not aniṭ, but सेट्। In their opinion, the root शक् mentioned in the Aniṭ kârikâs does not refer to this root but to शक्लृ of the Swâdi class. Therefore the I. Future of this root is शकिता। The II Future शकिष्यति। The word विभाषित: is a technical word meaning ubhayapadi. When the root means मर्षण 'to endure' it does not belong to this class.

NOTE:-According to the Mâdhavîya, the root *belongs* to this class when meaning endure. According to Kṣhîraswâmî the sûtra is thus explained

"when the sense is to endure, there is *option* (vibhâshitá) with regard to the root *saki*; that is in one alternative, it may be Divâdi, in the other Svâdi. As शक्यते and शक्नोति।" Śâktâyan has also taken the word विभाषित in this sense.

Pre. शक्यति। A. शक्यते। Per. शशाक। A. शेके। शेकतु। शेकिथ or शशक्थ। I Fut. शक्ता or शकिता। II Fut शक्यति A. शक्ष्यते or शकिष्यति। Impera. शक्यतु। Imper. अशक्यत्। Poten. शक्येत्। Bene. शक्यात्। Aor. अशकत्। A. अशक्त। Pass. शक्यते। Desid. शिशक्षति or ते। Past Parti. Pass. शक्तः or शकितः Act. शक्तवान्। Ger शक्त्वा॥

ष्विदा ७९ गात्रप्रक्षरणे। घर्मस्रुताविव्यर्थः। अयं ञीदिति न्यासकारादयः। नेति हरदत्तादयः। स्विद्यति। सिष्वेद। सिष्वेदिथ। स्वेत्ता। अस्विदत्॥

79. √shvidâ, to sweat, perspire. The word गात्रप्रक्षरण means the discharge of perspiration. According to Nyâsakâra &c. the root has an indicatory ञि according to Haradatta &c it is not so. See Padamanjarî on I. 2. 19. s. 3052.

Pre. स्विद्यति। Per. सिष्वेद। सिष्वेदिथ। सिष्विदिव। I Fut. स्वेत्ता। II Fut. स्वेत्स्यति। Impera. स्विद्यतु। Imper. अस्विद्यत। Poten स्विद्येत्। Bene. स्विद्यात्। Aor. अस्विदत्। Causa. स्वेदयति। Aor. असिष्विदत्। Desid. सिष्वित्सति। Inten. सेष्विद्यते। Yanluk सेष्वित्ति। Past. Parti. Pass. स्विन्नः। Act. स्विन्नवान।

क्रुध ८० क्रोधे। क्रोद्धा। क्रोत्स्यति॥

80. √krudha, to be angry.

Pre. क्रुध्यति। Per. चुक्रोध। चुक्रोधिथ। चक्रुधिव। I Fut. क्रोद्धा। II Fut. क्रोत्स्यति। Impera. क्रुध्यतु। Imper. अक्रुध्यत्। Pot. क्रुध्येत्। Bene. क्रुध्यात्। Aor. अक्रुधत्। Noun:- क्रोधनः॥

क्षुध ८१ बुभुक्षायाम्। क्षोद्धा। कथं क्षुधित इति। संपदादिक्किबन्तात्तारकादित्वादितजिति माधवः। वस्तुतस्तु वसतिक्षुधोः (३०४६) इतीट्।

81. √kshudha, to be hungry. If the root is anit, how do you explain the form क्षुधितः। According to Mâdhava it is formed thus. From the root क्षुध we form the noun क्षुत् by adding क्किप् under Sampadâdi class (III. 2. 178) From this noun क्षुत् we form a secondary noun by adding the affix इतच्, by considering it to belong to the Târakâdi class, the force of the affix being तदस्य संजातं (V. 2 36 s. 1837). Thus क्षुदस्य संजातं=क्षुधितः। As a matter of fact the form क्षुधितः is not a Taddhita derivative from the noun क्षुत्, but it is the Participle of क्षुध the इट् being added under VII. 2. 52. s. 3046.

Pre. क्षुध्यति । Per. चुक्षोध । I Fut. क्षोद्धा । II Fut. क्षोत्स्यति । Impera. क्षुध्यतु । Imper. अक्षुध्यत् । Poten. क्षुध्येत् । Bene. क्षुध्यात् । Aor. अक्षुधत् । Condi. अक्षोत्स्यत् ॥

शुध ८२ शौचे । शुध्यति । शुशोध । शोद्धा ॥

82 √sudha, to become pure or purified.

Per शुध्यति । Per. शुशोध । I Fut. शोद्धा । II Fut. शोत्स्यति । Impera. शुध्यतु । Imper. अशुध्यत् । Poten. शुध्येत् । Bene. शुध्यात् । Aor. अशुधत् । Con. अशोत्स्यत् ॥

षिधु ८३ संराद्धौ । ऊदित्पाठः प्रामादिकः । सिध्यति । सेद्धा । सेत्स्यति । असिधत् ॥

83. √shidhu, to be accomplished or fulfilled. To read it as षिधू with long ऊ is incorrect.

Pre. सिध्यति । Per. सिषेध । I Fut. सेद्धा । II Fut. सेत्स्यति । Impera. सिध्यतु । Imper. असिध्यत् । Poten. सिध्येत् । Bene. सिध्यात् । Aor. असिधत् । Desid. सिसित्सति । Inten. सेषिध्यते Yanluk. सेषेद्धि Past Parti. Pass. सिद्धः । Ger. सिद्ध्वा । सिधित्वा । सेधित्वा । Caus. सेधयति or साधयति । (VI. 1. 49. s. 2602).

रध ८४ हिंसासंराद्ध्योः । संराद्धिर्निष्पत्तिः । रध्यति । रधिजभोरचि (२३०२) इति नुम् । ररन्ध । ररन्धतुः ॥

84. √radha, to injure, to be completed. Samrâddhi means completed. Pre. रध्यति । Per. ररन्ध । The nasal is added by s. 2302. The augment इट् is optionally added by the following sûtra.

२५१५ । रधादिभ्यश्च । ७ । २ ४५ ॥

रध् नश् तृप् दृप् द्रुह् मुह् ष्णुह् ष्णिह् एभ्यो वलाद्यार्धधातुकस्य वेट् स्यात् ररन्धिथ ररद्ध । ररन्धिव रेध्व ॥

2515. A valâdi-ârdhadhâtuka affix optionally takes इट् after रध् and the seven roots that follow it (Divâdi. 84 to 91).

Thus ररन्धिथ or ररद्ध । ररन्धिव or रेध्व. The augment नुम् does not come in those affixes which are सेट् except in the Perfect by the following sûtra.

NOTE :—As रधिता or रद्धा : नंष्टा, (VII. 1. 60 नुम्) नशिता : त्रप्ता, (VI. 1. 59 अम्) तर्प्ता, तर्पिता । द्रप्ता, दर्प्ता, दर्पिता; द्रोग्धा, द्रोढा. (VIII. 2. 33) द्रोहिता; मोग्धा, मोढा, मोहिता; स्नोढा, स्नोहिता, स्नोग्धा, स्नेग्धा, स्नेढा, स्नेहिता ॥

NOTE :—Some hold that the रधादि roots *optionally* take इट् in the Perfect Tense also, because the present sûtra being subsequent to VII.

2. 13, debars that sûtra so far. Others hold that the रधादि roots will *always* take इट् in the Perfect, because the former rule VII. 2. 13 is stronger than the present, inasmuch as that is a prohibitory rule. So they from ररन्धिव and ररन्धिम ॥

२५१६ । नेट्यलिटि रधेः । ७ । १ । ६२ ॥

लिड्वर्जे इटि रधेर्नुम्न स्यात् । रधिता—रद्धा । रधिष्यति । रत्स्यति । अङि नुम् । 'अनिदिताम्—' (४१५) इति नलोपः । अरधत् ॥

2516. The augment नुम् is not added to रध्, before an affix beginning with the augment इट्, except in the Perfect.

As रधिता, रधितुम्, रधितव्यम्, but रन्धनम्, रन्धकः before Aniṭ affixes, and ररन्धिव, ररन्धिम in the Perfect.

NOTE :—When नुम् is added रन्ध् becomes a root ending in a conjunct consonant, and therefore the लिट् affixes after it are not कित् (असंयोगात् लिट् कित् I. 2. 5), and therefore the न् is not elided by VI. 4. 24. But when the affix क्वसु of the Perfect is added, we have रेधिवस् Nom. Sg. रेधिवान् ॥ Here the affix being expressly taught with an indicatory क the न् is elided. The reduplicate is elided, the अ changed into ए, then इट् is added, then नुम्, and then the नुम् is elided by the expressly taught कित् ॥

NOTE :—Why was not the sûtra made as इटि लिटि रधेः when by so doing, the augment नुम् would have been added only in the Perfect when it had इट् and no where else ? This form of sûtra would have also meant that नुम् would be added in that Perfect which took इट् and in no other Perfect, while cases other than Perfect might take it. That being so, there would be no नुम् in ररन्ध, while रधिता would require नुम् ॥ See, however, the Mahâbhâshya for the *contra.*

लुङ्

अरधत् ।	अरधतां ।	अरधन् ।
अरधः ।	अरधतम् ।	अरधत ।
अरधं ।	अरधाव ।	अरधाम ।

This form अरधत् is thus evolved :—

अ+रध्+च्लि+त्=अ+रध्+अङ्+त्=(III. 1. 55. s. 2343. the root is Pushâdi)=अ+रध्+नुम्+अ+त् (VII. 1. 61. s. 2302)=अ+रध्+अ+त्=(the न is elided by VI. 4. 24 s. 415)=अरधत् ॥

Pre. रध्यति । **Per.** ररन्ध । ररन्धतुः । ररन्धुः । ररन्धिथ or ररद्ध । ररन्धथुः । ररन्ध । ररन्ध । ररन्धिव or रेन्ध्व । ररन्धिम or रेन्ध्म । **I Fut.** रधिता or रद्धा । **II Fut.** रधिष्यति or रत्स्यति **Impera.** रध्यतु । **Imper.** अरध्यत् । **Pot.** रध्येत् । **Bene.** रध्यात् । **Aor.** अरधत् । **Condi.** अरधिष्यत् । अरत्स्यत् । **Causa.**

रन्धयति Aor. अरन्धत् । Desid रिरन्धिषति । रिरत्सति । Inten. रारध्यते Yanluk. रारन्धीति or रारद्धि । Nouns:-रन्धनम् । रन्धकः ॥

णश ८५ अदर्शने । नश्यति । ननाश । नेशतुः । नेशिथ ॥

85.√naśa, to be lost.

According to one view, the aorist takes ए, not only in the chhandas, but in ordinary language also as. 3rd s. अनिशत् ; pl. अनेशन् ; 1st s. अनेशम् ॥

85.√naśa, to be lost The Present is नश्यति । Per. ननाश ;नेशतुः,नेशिथ। When the second Person Singular does not take इट् the following sûtra applies.

२५१७ । मस्जिनशोर्झलि । ७ । १ । ६० ॥

नुम्स्यात् । ननंष्ठ । नेशिव—नेश्व । नेशिम—नेश्म । नशिता—नंष्टा । नशिष्यति—नङ्क्ष्यति । नश्येत् । नश्यात् । अनशत् । प्रणश्यति ॥

2517. The augment नुम् is added after the vowel of the root in मस्ज् and नश, before an affix, beginning with any consonant, other than a semi-vowel or a nasal.

NOTE:—As मङ्क्ता, मस्ज्+तृच् (no इट् by VII. 2. 10 s.2246), add न्=मस् न् ज्+ तृ, elide स् by VIII. 2. 29, change ज् to क, and न् to anusvâra which then becomes ङ् ॥ मङ्क्तुम्, मङ्क्तव्यम् नंष्टा, नंष्टुम् and नंष्टव्यम् ॥ But मज्जनम् and नशिता, and मग्न (VI. 4. 32). In मग्नः and मग्नवान्, the नुम् is supposed to be placed before the last consonant in मस्ज्, in order that it may get elided.

Thus:-नश्+थल्=नश्+नश्+थल्=न+नश्+थल्=न+नश्+नुम्+थल्=ननंष्ठ ॥

After an alterant preposition, the न is changed to ण ; a, प्रणश्यति । But not so, under the circumstances mentioned in the following sûtra :

२५१८ । नशेः षान्तस्य । ८ । ४ । ३६ ॥

णत्वं न स्यात् । प्रनंष्ट । अन्तग्रहणं भूतपूर्वप्रतिपत्त्यर्थम् । प्रनङ्क्ष्यति-नशिष्यति ॥

2518. The ण् is not the substitute of the verb नश् 'to destroy', when ending in ष् ॥

When the श् is changed to ष् in नश्, the न of नश् is not changed. Thus प्रनष्टः, परिनष्टः ॥ The नुम ordained by VII. 1. 60, is elided by VI. 4. 24. and श् changed to ष् by VIII. 2. 36. S. 294.

Why do we say षान्तस्य ? Observe प्रणश्यति, परिणश्यति ॥ The word अन्त is taken in order that the prohibition may apply to words like प्रनङ्क्ष्यति, which did end with ष् though the ष has been changed by other rules, and is no longer visible. For here the श् of नश् is changed to ष् by VIII. 2. 36, and then this ष् is changed to क् by VIII. 2. 41 s. 295; and the नुम् is added by VII. 1. 60, s. 2517.

Pre. नश्यति । Per. ननाश । नेशतुः । नेशुः । नेशिथ or ननंष्ठ । नेशथुः । नेशिव or नेश्व । नेशिम or नेश्म । I Fut. नशिता or नंष्टा । II Fut. नशिष्यति or नङ्क्ष्यति । Impera. नश्यतु । Imper. अनश्यत् । Poten. नश्येत् । Bene. नश्यात् । Aor. अनशत् । अनशः । अनशम् । Condi. अनशिष्यत् or अनङ्क्ष्यत् ॥

तृप ८६ प्रीणने । प्रीणनं तृप्तिस्तर्पणं च । 'नाग्निस्तृप्यति काष्ठानाम्' । 'पितॄनतार्प्सीत्' इति भट्टिः इत्युभयत्र दर्शनात् । ततर्पित-ततर्प्थ-तत्रप्थ । तर्पिता-तर्प्ता-त्रप्ता । 'स्पृशमृशकृषतृपदृपां च्लेः सिज्वा' । अतार्प्सीत्-अतर्पीत्-अत्राप्सीत्-अतृपत् ॥

86. √tripa, to be pleased, to become satisfied. The word प्रीणन here means satisfaction, as well as causing satisfaction to another; as नाग्निस्तृप्यति काष्ठानाम् the fire is never satiated with fuels, so also पितॄन् अतार्प्सीत् 'He caused satisfaction to the ancestors' (Bhatti. I. 1). There we find it used in both senses. In the aorist the सिच् is optional by the vârtika under III. 1.47. s. 2407. Thus we have four forms (1) अतृपत्, d. अतृपताम् with अङ् as the root belongs to the pushâdi class. (2) अतर्पीत्, d. अतर्पिष्टाम् with सिच् । There is no vriddhi because of VII. 2. 4. s. 2268. (3) अत्राप्सीत् when anit, and अम् augment. (4) अतार्प्सीत् no अम् । but vriddhi in both cases by III. 2. 3. s. 2267.

Pre. तृप्यति । Per. ततर्प । ततृपतुः । ततर्पिथ or ततर्प्थ or तत्रप्थ । ततृपथुः । ततृप । ततर्प । ततृपिव I Fut. तर्पिता । तर्प्ता or त्रप्ता । II Fut. तर्पिष्यति । तर्प्स्यति or त्रप्स्यति । Impera. तृप्यतु । Imper. अतृप्यत् । Poten. तृप्येत् । Bene. तृप्यात् । Aor. (1) अतृपत् । अतृपताम् (2) अतर्प्सीत् । अतर्पिष्टाम् । (3) अतार्प्सीत् । (4) अत्राप्सीत् । Causa. तर्पयति । त्रापयति । Aor. अततर्पत् । अतीतृपत् । Desid तितर्पिषति । तितृप्सति । Inten. तरीतृप्यते । Yanluk तरीतृपीति । तरीतर्प्ति । Past Parti. Pass. तृप्तः । Active तृप्तवान् । Ger. तर्पित्वा । तृप्त्वा ॥

दृप ८७ हर्षमोहनयोः । मोहनं गर्वः । दृप्यतीत्यादि ॥

रधादित्वादिमौ वेट्कावमर्थमनुदात्तता ॥

87. √dripa, to be greatly delighted ; 2. to be mad or foolish. The word 'mohana' here means to be proud. These two roots trip and drip being रधादि take इट् optionally (VII. 2. 45. s. 2515) ; they are anudâttet in order to apply to them the augment अम् ॥

Pre. दृप्यति । Per. ददर्प । I Fut. दर्प्ता ॥

द्रुह ८८ जिघांसायाम् । 'वा द्रुहमुह-'(३२७) इति वा घः । पक्षे

ढः । दुद्रोग्ध-दुद्रोढ । दुद्रोहिथ । द्रोहिता-द्रोग्धा-द्रोढा । द्रोहिष्यति-ध्रोक्ष्यति । ढत्वघत्वयो स्तुल्यं रूपम् । अद्रुहत् ॥

88. √druha, to bear malice or hatred ; to seek to hurt or injure. In 2nd Per. S. of the Perfect when no इट् is added we have दुद्रोग्ध । It is thus evolved. दुद्रोह्+थ=दुद्रोघ+थ (VIII. 2. 33. s. 327)=दुद्रोघ्+ध (VIII. 2. 40. s. 2280.)=दुद्रोग्+ध (VIII. 4. 53. s. 52)=दुद्रोग्ध । But when ह is not changed to घ for s. 327 is optional, then ह is changed to ढ by VIII. 2.31 s. 324 and the ध is changed to ढ by VIII. 4. 41. s. 113. and the first ढ is elided by VIII. 3. 13. s. 2335 and we have दुद्रोढ ॥

Pre. द्रुह्यति । Per. दुद्रोह । दुद्रुहतुः । दुद्रोहिथ or दुद्रोग्ध or दुद्रोढ । दुद्रुहथुः । दुद्रुहिव or दुद्रुह्व । I Fut. द्रोहिता or द्रोग्धा or द्रोढा । II Fut. द्रोहिष्यति or ध्रोक्ष्यति । The form will be the same ध्रोक्ष्यति, whether ह is changed to घ or ढ । Thus द्रोघ्+स्यति=ध्रोघ्+स्यति (VIII. 2. 37. s. 326)=ध्रोक्+स्यति (VIII. 4. 55. s. 121)=ध्रोक्ष्यति । So also when ह is changed to ढ । As द्रोढ्+स्यति=ध्रोढ्+स्यति=ध्रोक्+स्यति (VIII. 2. 41. s. 295)=ध्रोक्ष्यति । Impera. द्रुह्यतु । Imper. अद्रुह्यत् । Poten. द्रुह्येत् । Bene. द्रुह्यात् । Aor. अद्रुहत् । Condi. अद्रोहिष्यत् or अध्रोक्ष्यत् । Causa. द्रोहयति Aor. अदुद्रुहत् । Desid. दुद्रोहिषति । दुद्रुहिषति । दुध्रुक्षति । Inten. दोद्रुह्यते । Yanluk. दोद्रोग्धि । दोद्रोढि । दोध्रोक्षि । Past Parti. Pass. द्रुग्धः or द्रूढः । Act. द्रुग्धवान् or द्रूढवान् । Ger. द्रुहित्वा or द्रोहित्वा or द्रुग्ध्वा or द्रूढ्वा ॥

मुह ८९ वैचित्त्ये । वैचित्त्यमविवेकः । मुह्यति । मुमोहिथ-मुमोग्ध-मुमोढ । मोग्धा-मोढा मोहिता । मोहिष्यति-मोक्ष्यति । अमुहत् ॥

89. √Muha, to faint, swoon.

Pre. मुह्यति Per. मुमोह । मुमुहतुः । मुमोहिथ or मुमोग्ध or मुमोढ । मुमुहिव or मुमुह्व । I Fut. मोहिता । मोग्धा । मोढा । II Fut. मोक्ष्यति or मोहिष्यति । Impera. मुह्यतु । Impe. अमुह्यत् । Pot. मुह्येत् । Bene. मुह्यात् । Aor. अमुहत Condi अमोहिष्यत् or अमोक्ष्यत् । Causa मोहयति । Desid. मुमुहिषति । मुमोहिषति । मुमुक्षति । Inten. मोमुह्यते Yanluk. मोमोग्धि । मोमोढि । Past. Parti. Pass. मुग्धः । मूढः । Act. मुग्धवान् । मूढवान् । Ger. मुहित्वा or मोहित्वा । मुग्ध्वा or मूढ्वा ॥

ष्णुह ९० उद्गिरणे । स्नुह्यति । सुष्णोह । सुष्णोहिथ-सुष्णोग्ध-सुष्णोढ । सुष्णुहिव-सुष्णुह्व । स्नोहिता-स्नोग्धा-स्नोढा । स्नोहिष्यति-स्नोक्ष्यति । अस्नुहत् ॥

90. √shnuha, to vomit.

Pre. स्नुह्यति । Per. सुष्णोह । सुष्णोहिथ or सुष्णोग्ध or सुष्णोढ । सुष्णुहिव or सुष्णुह्व । I Fut. स्नोहिता, स्नोग्धा or स्नोढा । II Fut. स्नोहिष्यति or स्नोक्ष्यति । Impera. स्नुह्यतु Imper. अस्नुह्यत् । Pot स्नुह्येत् । Bene. स्नुह्यात् Aor. अस्नुहत । Past. Parti. Pass. स्नुग्धः or स्नूढः । Ger. स्नोहित्वा स्नुहित्वा स्नुग्ध्वा । स्नूढ्वा ॥

ष्णिह ९१ प्रीतौ । स्निह्यति । सिष्णेह । वृत् । रधादयः समाप्ताः । पुषादयस्तु आगणान्तादिति सिद्धान्तः ॥

91. √shniha, to feel or have affection for.

Pre. स्निह्यति । Per. सिष्णेह । सिष्णेहिथ or सिष्णेग्ध or सिष्णेढ । सिष्णिहिव or सिष्णिह्व । I Fut. स्नेहिता । स्नेग्धा । स्नेढा । II Fut. स्नेहिष्यति or स्नेक्ष्यति । Impera. स्निह्यतु । Imper. अस्निह्यत् । Poten. स्निह्येत् । Bene. स्निह्यात् । Aor. अस्निहत् । Inten. सेष्णिह्यते । सेष्णेग्धि or सेष्णेढि । Desid. सिस्निहिषति । सिस्नेहिषति । सिस्निक्षति । Parti. Pass. स्निग्धः or स्नीढः । Acti. स्निग्धवान् or स्नीढवान् Ger. स्निहित्वा or स्नेहित्वा or स्निग्ध्वा or स्नीढ्वा । Caus. स्नेहयती । Aor. असिष्णिहत् ।

Vrit. Here end the Radhâdi roots. But the Pushâdi roots do not end here : for the valid opinion is that they extend upto the end of this class.

NOTE :—The word वृत् might be applied to Pushâdi and some have applied it thus. Thay say the pushâdi ends here ; and śamâdi begins next. This is however not correct.

शमु ९२ उपशमे ।

92. √śamu, to be tranquil. Thus शम्+श्यन्+तिप् । Now applies the following which causes the अ of शम् to be lengthened.

२५१९ । शमामष्टानां दीर्घः श्यनि । ७ । ३ । ७४ ॥

शमादीनामित्यर्थः । प्रणिशाम्यति । शेमतुः । शेमिथ । शमिता । अशमत् ॥

2519. Before the Present character श्यन्, a long is substituted for the root-vowel in शम् and the seven roots that follow it.

NOTE :—As शाम्यति, ताम्यति, दाम्यति, श्राम्यति, भ्राम्यति, क्षाम्यति, क्लाम्यति and माद्यति ॥ Why of these eight only ? Observe असयति ॥ Why before श्यन् ? Observe भ्रमति ; the श्यन् being optional after this root by III. 1. 70.

Thus प्रणिशाम्यति । The नि is changed to णि (III. 4. 17. s. 2285).

92. √śamu to be calm, quiet or tranquil.

Pre. शाम्यति । Per. शशाम । शेमतुः । शेमुः । शेमिथ । शेमिव । I Fut. शमिता । II Fut. शमिष्यति । Impera. शाम्यतु । Imper. अशाम्यत् । Poten. शाम्येत् । Bene. शम्यात् । Aor. अशमत् । Pass. शम्यते । Aor. अशमि or अशामि । Caus. शमयति । Desid. शिशमिषति । Inten. शंशम्यते Yanluk. शंशमीति । शंशन्ति । d. शंशान्तः । Past Parti. Pass. शान्तः । Active. शान्तवान् । Ger. शमित्वा or शान्त्वा । Nouns :—शमी । शमनः । प्रशान् । शान्तिः । शमितः । शम्बः । शम्भुः । शाम्बव्यम् । शामीलम् । शमीली । शमलम् ॥

तमु ९३ काङ्क्षायाम् । ताम्यति । तमिता । अतमत् ॥

93. √tamu, 1. to wish, desire, (2. to be distressed in body or mind).

Pre. ताम्यति । Per. तताम । तेमतुः । तेमिथ । तेमिम । I Fut. तमिता । II Fut. तमिष्यति । Impera. ताम्यतु । Imper. अताम्यत् । Poten. ताम्येत् । Bene. तम्यात् । Aor. अतमत् । Condi. अतमिष्यत् । Causa. तमयति । Desid. तितमिषति । Inten. तंतम्यते । Yanluk. तंतमीति । तंतन्ति । d. तंताम्तः । Past. Parti. Pass. तान्तः । Act. तान्तवान् ॥

दमु ९४ उपशमे ।

उपशम इति ण्यन्तस्य । तेन सकर्मकोऽयम् । न तु शमिवदकर्मकः । अदमत् ।

94. √damu, to make calm or tranquil, to tame. The word उपशम here has causative force, *i. e.* to make one calm or tranquil: and not to be himself tranquil. It is therefore a transitive verb and herein it differs from √शम् । In fact the word उपशम here is derived from the causative root of शम्, and is therefore different from the उपशम of No. 92, which is derived from the simple root शम् ॥

Pre. दाम्यति । Per. ददाम । I Fut. दमिता । II Fut. दमिष्यति । Impera. दाम्यतु । Imper. अदाम्यत् । Poten. दाम्येत् । Bene. दम्यात् । Aor. अदमत् । Condi. अदमिष्यत् । Causa. दमयति or ते । Past. Pass. दान्तः । or दमितः । Act. दान्तवान् । Nouns : दमनः । दान्तः । अरिन्दमः । दमितः । दमुनाः । दमकः । दमितनायकः

श्रमु ९५ तपसि खेदे च ।

श्राम्यति । अश्रमत् ।

95. √Śramu, 1. to perform austerities ; 2. to be afflicted or distressed.

Pre. श्राम्यति । Per. शश्राम । I Fut. श्रमिता । II Fut. श्रमिष्यति । Ipmera. श्राम्यतु । Imper. अश्राम्यत् । Poten. श्राम्येत् । Bene. श्रम्यात् । Aor. अश्रमत् Condi. अश्रमिष्यत् Past. Pass. श्रान्तः । Act. श्रान्तवान् । Noun :—कुमार श्रमणा

भ्रमु ९६ अनवस्थाने ।

'वा भ्राश–' (सू २३२१) इति श्यन्वा । तत्र कृते 'शमामष्टानाम्–' (सू २५१९) इति दीर्घः । भ्राम्यति । लुङ्यङ् । अभ्रमत् । शेषं भ्वादिवत् ।

96. √bhramu, to roam or wander about. This root optionally takes श्यन् by III. 1. 70. S. 2321. When श्यन् is added then there is lengthening of अ by VII. 3. 74. S. 2519. As भ्राम्यति । The aorist is by अङ् as अभ्रमत् । Otherwise it is conjugated like the √भ्रम of the Bhuâdi class No. 903.

Pre. भ्राम्यति । Aor. अभ्रमत् । *Noun* भ्रमी

क्षमू ९७ सहने ।

क्षाम्यति । चक्षमिथ–चक्षन्थ । चक्षमिव–चक्षण्व । चक्षमिम–चक्षण्म । क्षमिता–क्षन्ता । अक्षमत् । ष्वादित्त्वात् नित् ।

97. √kshamû, to suffer, endure. This root has not the indicatory ष. The Bhvâdi root क्षमूष् has an indicatory ष. Therefore from the present root we get the noun क्षान्तिः while from that of the Bhvâdi class, we get क्षमा ।

Pre. क्लाम्यति । Per. चक्लाम । चक्लमतुः । चक्लमिथ or चक्लन्थ । चक्लमिव or चक्लण्व । चक्लमिम or चक्लण्म । I Fut. क्लमिता or क्लन्ता II Fut. क्लमिष्यति or क्लंस्यति Impera. क्लाम्यतु । Imper. अक्लाम्यत् । Poten. क्लाम्येत् । Bene. क्लम्यात् । Aor. अक्लमत् । Causa. क्लमयति । Aor अचिक्लमत् । Desid. चिक्लमिषति or चिक्लंसति । Inten. चक्लम्यते । yaṅluk चंक्लन्ति । Past. Ger. क्लन्त्वा or क्लमित्वा Noun क्लमी ।

क्लमु ९८ ग्लानौ ।

क्लाम्यति–क्लामति । यद्यपि श्यन्यपि 'ष्ठिवुक्लमु–' (सू २३२०) इत्येव । दीर्घे सिद्धे शमादिपाठो घिनुणर्थः । अङ् । अक्लमत् ।

98. √klamu, to be fatigued or tired. This also takes optionally श्यन् by III. 1. 70 S. 2321. The अ of √क्लमु would have been lengthened, before श्यन् as it is lengthened before शप् by VII. 3. 75 S. 2320, then why is it read in the शमादि class? It is read in the शमादि class in order that it may take the affix घिनुण् (III. 2. 141 S. 3121). The aorist is formed by अङ् as अक्लमत् ।

Pre. क्लाम्यति or क्लामति । Per. चक्लाम । I Fut. क्लमिता । Aor. अक्लमत् ।

मदी ९९ हर्षे ।

माद्यति । अमदत् । शमादयोऽष्टौ गताः ।

99. √madî, to revel or delight in.

Pre. माद्यति Aor. अमदत् । Causa. मदयति or मादयति । Nouns:—मदनः । उन्मादी । मदः । प्रमदः । सम्मदः । उन्मदिष्णुः । मदिरा । हर्षमदः । मद्यम् । Gerund मदित्वा । Part. मत्तः । मत्तवान् ।

Here end the eight roots of the Śamâdi class.

असु १०० क्षेपणे ।

अस्यति । आस । असिता ।

100. √asu, to throw. Pres. अस्यति । Per. आस । First Future असिता । In forming the Aorist थ is inserted by the following sûtra :—

२५२० । अस्यतेस्थुक् । ७ । ४ । १७ ।

अङि परे । आस्थत् । अस्य पुषादित्वादङि सिद्धे 'अस्यतिवक्ति–' (सू २४३८) इति वचनं तङर्थम् । तङ् तु 'उपसर्गादस्यत्यूह्योः' इति वक्ष्यते । पर्यास्थत ।

2520. The root अस् (अस्यते) gets the augment थुक् before this Aorist, formed by अङ् ॥

As आस्थत्, आस्थताम्, आस्थन् ॥ See III. 1. 52. S. 2438.

This root takes अङ् by III. 1. 55 S. 2343, because it belongs to the पुषादि class. Why is then अङ् enjoined specifically after it by the sûtra III. 1. 52 S. 2438? That sûtra ordains अङ् in the Atmanepada, while the Pushâdi aṅ comes in the Parasmaipada only. The √as is conjugated in the Atmanepada when it takes particular prepositions, such as परि &c as will be taught in the vârtika under sûtra VII. 1. 7. S. 2701. As पर्यास्थत ।

100. √asu, to throw.

Per. अस्यति । Per. आस । आसिथ । I Fut. असिता । II Fut. असिष्यति । Impera. अस्यतु । Imper. आस्यत् Poten. अस्येत् । Bene. अस्यात् । Aor. आस्थत् । आस्थताम् । Causa. आसयति । Aor. आसिसत् । Desid. असिसिषति । Past. Pass. अस्तः । Act.

प्रस्तवान् । Ger. प्रसित्वा or प्रस्त्वा । Nouns:—प्रसुरः । स्वसा । समस्वा । संन्यस्यत् । प्रासनम् । प्रसुः ।

100. √as preceded by any prefix is conjugated in the Atmanepadi.

Pre. निरस्यते । Per. निरासे । निरासिषे I Fut. निरसिता । II Fut. निरसिष्यते। Impera. निरस्यताम् । Imper. निरास्यत । Poten. निरस्येत । Bene. निरसिषीष्ट Aor. निरास्थत । निरास्येताम् । Pass. निरस्यते । Aor. निरासि d.. निरासिषाताम् । Desid निरसिसिषते or ति ।

यसु १०१ प्रयत्ने ।

101. √yasu, to strive, endeavour, labor. This root optionally takes श्यन् by the following two sûtras:—

२५२१ । यसोऽनुपसर्गात् । ३ । १ । ७१ ।

2521. The affix श्यन् is optionally added after the verb यस् 'to strive', when it is employed, without a preposition, and when a sârvadhâtuka affix denoting an agent, follows.

Thus यस्यति or यसति 'he strives'. But no option is allowed in आयस्यति, प्रयस्यति. This option is allowed even when the preposition is सम् by the following sûtra:—

२५२२ । संयसश्च । ३ । १ । ७२ ।

श्यन्वा स्यात् । यस्यति-यसति । संयस्यति-संयसति । 'अनुपसर्गात्' किम् । प्रयस्यति ।

2522. The affix श्यन् is optionally employed after the root यस् 'to strive', when it is preceded by the preposition सम्, and when a sârvadhâtuka affix denoting an agent, follows.

Thus संयस्यति or संयसति 'he strives'.

101. √yasu, to strive, endeavour, labor.

Pre. यस्यति or यसति । Per. ययास । येसतुः । I Fut. यसिता । II Fut. यसिष्यति । Impera. यस्यतु or यसतु । Impera. अयस्यत् or अयसत् । Poten.यस्येत् or यसेत् । Bene. यस्यात् । Aor. अयसत् । Condi. अयसिष्यत् । Causa. यासयति Desid. यियसिषति । Inten. यायस्यते । yanluk यायस्ति । Past Pass. यस्तः । Act. यस्तवान् Ger. यसित्वा or यस्त्वा ।

जसु १०२ मोक्षणे ।

जस्यति ।

102. √jasu, to set free, release. This root is in the Churâdi also.

Pre. जस्यति । Per. जजास I Fut. जसिता II Fut. जसिष्यति Imper. जस्यतु Imper. अजस्यत् Poten. जस्येत् Bene. जस्यात् Aor. अजसत् Noun : अजस्रम् ।

तसु १०३ उपक्षये ।

तस्यति । अतसत् ।

103. √tasu, to fade away, become exhausted; to throw or toss.

Pre. तस्यति । Per. ततास । I Fut. तसिता । II Fut. तसिष्यति । Impera. तस्यतु । Imper. अतस्यत् । Poten. तस्येत् । Bene. तस्यात् । Aor. अतसत् । Condi. अतसिष्यत्

दसु १०४ च ।

दस्यति । अदसत् ।

104. √dasu cha, to throw, toss, decay. In the sense of 'to give,' it is Bhvâdi.

Pre. दस्यति । Per. ददास । I Fut. दसिता । II Fut. दसिष्यति । Impera. दस्यतु। Imper. अदस्यत् । Poten. दस्येत् । Bene. दस्यात् । Aor. अदसत् । Condi. अदसिष्यत् । Nouns :—दस्री । Past. दसितः or दस्तः

वसु १०५ स्तम्भे ।

वस्यति । ववास । ववसतुः । 'न शसदद–' (सू २२६३) इति निषेधः । बसादिरयमित्ति मते तु । बेसतुः । बेसुः ।

105. √vasu to fix. In the Perfect there is no एत्व nor the elision of the reduplicate, because VI. 4. 126, S. 2263 applies. According to others the root is बसु with 'b.' In that view the Perfect will be बेसतुः, बेसुः ।

Pre. वस्यति । Per. ववास । ववसतुः । I Fut. वसिता ।

व्युष १०६ विभागे ।

अयं दाहे पठितः । अर्थभेदेन स्वरूर्थं पुनः पठ्यते । अव्युषत् । ओष्ठ्यादिर्दन्त्यान्त्योऽयम् । 'ब्युसति' इत्यन्ये । अयकारं 'वुस' इत्यपरे ।

106. √vyush to divide. This has already been taught before with the sense of 'to burn'. It is repeated here again, because a new meaning is given to it; and to conjugate it in the aorist with अङ्, as अव्युषत्. Some read this root as 'byus', beginning with ब 'b', and ending with स 's'. As ब्युस्यति ।

The others read the root without य, as वुस, √vusa.

Pre. व्युष्यति or ब्युस्यति or वुस्यति । Aor. अव्युषत् or अब्युसत् ।

प्लुष १०७ दाहे ।

अप्लुषत् । पूर्वत्रपाठः सिजर्थ इत्याहुः । तद्भ्वादिपाठेन गतार्थमिति युक्तम् ।

107. √plusha, to burn. The aorist will be with अङ्, as अप्लुषत् । It has been taught before also. There the aorist is with सिच् । Thus say some Acharyas. The better would be to say that it is included in the Bhuâdi class and so the aorist will be with सिच् ।

Pre. प्लुष्यति । Per. पुप्लोष । I Fut. प्लोषिता । Aor. अप्लुषत् ।

बिस १०८ प्रेरणे ।

बिस्यति । अबिसत् ।

108. √bisa, to incite, drive or urge on, instigate.

Pre. बिस्यति । Per. बिबेस। I Fut. बेसिता Aor. अबिसत् । Nouns : । बिसम् । बिस्तः । द्विबिस्त । द्वैबिस्तकी ।

कुस १०९ संश्लेषणे ।

अकुसत् ।

109. √kusa to embrace, surround.

Pre. कुस्यति । Per. चुकोस । I Fut. कोसिता । Aor. अकुसत् । Noun: कुसितायी

बुस ११० उत्सर्गे ।

110. √busa, to discharge, emit, pour forth; divide.

Pre. बुस्यति । Per. बुबोस । I Fut. बोसिता । Impera. बुस्यतु । Imper. अबुस्यत् । Poten. बुस्येत् । Bene. बुस्यात् । Aor. अबुसत् । Nouns: बुसम् । बसेबुसम् । बुस्तम्

मुस १११ खण्डने ।

111. √musa, to cleave, divide.

Pre. मुस्यति । Per. मुमोस । I Fut. मोसिता । II Fut. मोसिष्यति Impera. मुस्यतु । Imper. अमुस्यत् । Poten. मुस्येत् । Bene. मुस्यात् । Aor. अमुसत् । Nouns : मुसलम् । मुसल्यः । मुस्ता । मुस्तकम् ।

मसी ११२ परिणामे ।

परिणामो विकारः । 'समी' इत्येके ।

112. √masî, to weigh, measure, to change form. Some read it as समी √samî.

Pre. मस्यति । Per. ममास । मेसुः । I Fut. मसिता । II Fut. मसिष्यति । Impera. मस्यतु । Imper. अमस्यत् । Poten. मस्येत् । Bene. मस्यात् । Aor. अमसत् । Condi. अमसिष्यत् । Causa. मासयति । Aor. अमीमसत् । Desid. मिमसिषति । Inten. मामस्यते । yañluk मामस्ति Past. Pass. मस्तः । Act मस्तवान् । Nouns :—मस्तकम् । मस्तु ।

लुट ११३ विलोडने ।

113. √luṭa, to roll or wallow on the ground. The Bhuâdi root forms its aorist as अलोटीत् with सिच् । It is in the Dyutâdi list also, and so the aorist is with अङ् also. As अलुटत् । A अलोटिष्ट ।

Pre. लुटयति । Per. लुलोट । I Fut. लोटिता । II Fut. लोटिष्यति । Impera. लुटयतु । Imper. अलुटयत् । Poten. लुट्येत् । Bene. लुटयात् । Aor. अलुटत् । Condi. अलोटिष्यत् ।

उच ११४ समवाये ।

उच्यति । उवोच । ऊचतुः । मा भवानुचत् ।

114. √ucha, to be suitable, suit, fit.

Pre. उच्यति । Per. उवोच । ऊचतुः । उवोचिथ । I Fut. ओचिता । II Fut. ओचिष्यति । Impera. उच्यतु । Imper. औच्यत् । Poten. उच्येत् । Bened. उच्यात् । Aor. औचीत् (The real form without the augment अ is उचत् as in मा भवानुचत् ।). Condi. औचिष्यत् Desid. ओ चिचिषति । Past. Pass. उचितः । Ger. ओचित्वा । Nouns :—औचित्यम् । ओकः । ओकसी । उचथम् । औचिती ।

भृशु ११५ भ्रंशु ११५ (क) । अधः पतने ।

बभर्श । अभृशत् । 'अनिदिताम्–' (४१५) इति नलोपः । भ्रश्यति । अभ्रशत् ।

115. √bhṛiśu, √bhranśu, to fall down. As बभर्श । Aor. अभृशत् । From भ्रंशु we have भ्रश्यति and Aor. अभ्रशत् । The nasal is elided by. S. 415.

Pre. भृश्यति । Per. बभर्श । बभृशतुः । बभृशुः । बभर्शिथ । बभृश । बभृशिम । I Fut. भर्शिता । II Fut. भर्शिष्यति । Impera. भृश्यतु । Imper. अभृश्यत् । Poten. भृश्येत् ।

Bene. भ्रश्यात् । Aor. अभ्रशत् Condi. अभर्शिष्यत् । Causa. भर्शयति Aor. अबीभ्रशत् । अबभर्शत् । Desider. बिभर्शिषति । Inten. बरीभ्रश्यते । yaṅ luk बरीभर्ष्टि । Past. Pass. भ्रष्टः । Act. भ्रष्टवान् । Ger. भर्शित्वा भ्रष्ट्वा । Nouns :—भ्रशत् । भारर्शत् । भ्रशिमा । भ्रशीयान् ।

115 A. √bhraṃśu.

Pre. भ्रश्यति Pre. बभ्रंश बभ्रंशतुः । बभ्रंशिथ । बभ्रंशिव I Fut. भ्रंशिता । II Fut. भ्रंशिष्यति । Impera. भ्रश्यतु । Imper. अभ्रश्यत् । Poten. भ्रश्येत् । Bene. भ्रश्यात् । Aor. अभ्रशत् । Causa. भ्रंशयति । Desid. बिभ्रंशिषति । Inten. बाभ्रश्यते । yaṅ luk बाभ्रंष्टि । Past. Ger. भ्रंशित्वा । or भ्रष्ट्वा ।

वृश ११६ वरणे ।

वृश्यति । अवृशत् ।

116. √vriś to choose, select.

Pre. वृश्यति । Per. ववर्श । I Fut. वर्शिता । II Fut. वर्शिष्यति । Impera. वृश्यतु । Imper. अवृश्यत् । Poten. वृश्येत् । Bene. वृश्यात् । Aor. अवृशत् । Nouns वृशिष्ठः (VI. 4. 161 S. 1785). वृशीयान् ।

कृश ११७ तनूकरणे ।

कृश्यति ।

117. √kriśa, to become lean or emaciated; to wane.

Pre. कृश्यति । Per. चकर्श । I Fut. कर्शिता । II Fut. कर्शिष्यति । Impera. कृश्यतु । Imper. अकृश्यत् । Poten. कृश्येत् । Bene. कृश्यात् । Aor. अकृशत् । Condi. अकर्शिष्यत् । Causa. कर्शयति । Ger. कर्शित्वा । or कृशित्वा । Nouns: कृशः । क्रशिष्ठः । क्रशीयान् । प्रकृशितः । परिकृशितः । क्रशिमा । कृशानुः ।

ञितृष ११८ पिपासायाम् ।

118. √ñitrisha to be thirsty.

Pre. तृष्यति । Per. ततर्ष । I Fut. तर्षिता । II Fut. तर्षिष्यति । Impera. तृष्यतु । Imper. अतृष्यत् । Poten. तृष्येत् । Bene. तृष्यात् । Aor. अतृषत् । Condi. अतर्षिष्यत् । Past. तृषितः । Ger. तृषित्वा or तर्षित्वा । Nouns: तृष्णक् । तृष्णा । तृट् । द्रुहतर्षम् । द्रुहंतर्षम् ।

हृष ११९ तुष्टौ ।

श्यन्नन्तो भौवादिकाद्विशेषः ।

119. √hrisha, to be delighted, pleased. It is differentiated from the Bhuadi हृष by taking श्यन् and forming the aorist with अङ् ।

Pre. हृष्यति । Per. जहर्ष । I Fut. हर्षिता । II Fut. हर्षिष्यति । Impera. हृष्यतु । Imper. अहृष्यत् । Poten. हृष्येत् । Bene. हृष्यात् । Aor. अहृषत् । Condi. अहर्षिष्यत् ।

रुष १२० रिष १२० (क) हिंसायाम् ।

'तीषसह-' (२३४०) इति वेट् । रोषिता–रोष्टा । रेषिता–रेष्टा ।

120. √rusha, √risha, to be angry; to injure. It optionally takes इट् under S. 2340. A रोषिता or रोष्टा, रेषिता or रेष्टा ।

Pre. रुष्यति । Per. रुरोष । रुरोषिथ । रुरुषिव । I Fut. रोषिता । or रोष्टा । II Fut. रोषिष्यति । Impera. रुष्यतु । Imper. अरुष्यत् । Poten. रुष्येत् । Bene. रुष्यात् Aor.

अरुपत् । Condi. अरोपिष्यत् । Desi. रुरुपिषति । रुरोपिषति । Ger. रोपित्वा or रुप्त्वा or रुपित्वा । Part. रोपितः or रुप्तः ।

डिप १२१ क्षेपे ।

121. √dipa, to throw. It is found in the Tudâdi and Churâd classes also.

Pre. डिप्यति । Per. डिडेप । डिडेपिथ । डिडिपिव । I Fut. डेपिता । II Fut. डेपिष्यति । Impera. डिप्यतु । Imper. अडिप्यत् । Poten. डिप्येत् । Bene. डिप्यात् । Aor. अडिपत् । Condi. अडेपिष्यत् । Pass. डिप्यते Causa. डेपयति Aor. अडीडिपत् । Desi. डिडिपिषति । डिडेपिषति । Inten. डेडिप्यते । yaṅ luk डेडेप्ति । Ger. डिपित्वा

कुप १२२ क्रोधे ।

122. √kupa to be angry.

Pre. कुप्यति । Per. चुकोप । I Fut. कोपिता । II Fut. कोपिष्यति । Impera. कुप्यतु । Imper. अकुप्यत् । Poten. कुप्येत् । Bene. कुप्यात् । Aor. अकुपत् । Condi. अकोपिष्यत् । Noun कुप्यम् ' a forest'.

गुप १२३ व्याकुलत्वे ।

123. √gupa, to be confused or disturbed.

Pre. गुप्यति । Per. जुगोप । I Fut. गोपिता । II Fut. गोपिष्यति । Impera. गुप्यतु । Imper. अगुप्यत् । Poten. गुप्येत् । Bene. गुप्यात् । Compare गोपायति and जुगुप्सते of Bhvâdi, and गोपयति of Churâdi class.

युपु १२४ रुपु १२५ लुपु १२६ विमोहने ।

युप्यति । रुप्यति । लुप्यति । लोपिता । लुप्यतिः सेट्कः । अनिट्कारिकासु लिपिसाहचर्यात्तौदादिकस्यैव ग्रहणात् ।

124. √yupu, 125 √rupu, 126 √lupu, to trouble ; to efface ; to make level or smooth. Of these the √lupu is सेट्; the root लुप् mentioned in the aniṭ list is not this root, but the Tudâdi root लुप् as it is read along with √लिप of that class.

Pre. युप्यति । Per युयोप । I Fut. योपिता । II Fut. योपिष्यति । Impera. युप्यतु । Imper. अयुप्यत् । Poten. युप्येत् । Bene. युप्यात् । Aor. अयुपत् । Condi अयोपिष्यत् ।

125. √rupu,

Pre. रुप्यति । Per. रुरोप । I Fut. रोपिता । II Fut. रोपिष्यति । Impera. रुप्यतु । Imper. अरुप्यत् । Poten. रुप्येत् । Benedic. रुप्यात् । Aor. अरुपत् । Condi. अरोपिष्यत् ।

126. √lupu.

Pre. लुप्यति । Per. लुलोप । I Fut. लोपिता । II Fut. लोपिष्यति । Impera. लुप्यतु । Imper. अलुप्यत् । Poten. लुप्येत् । Bene. लुप्यात् Aor. ।अलुपत् । Condi. अलोपिष्यत् ।

ष्टूप १२७ समुच्छ्राये ।

It is not given in the Siddhânta. It means " to heap up to pile, to collect, to raise."

लुभ १२८ गार्ध्ये ।

गार्ध्यमाकाङ्क्षा । 'तीषसह-' (२३४०) इति वेट् । लोभिता-लोब्धा । लोभिष्यति । लुभ्येत् । लुभ्यात् । अलुभत् । भ्वादेरवृत्करणात्सर्वधातूनां स्वादित्वमिति लोभतीत्यपीत्याहुः ।

128. √lubha, to covet, long for. The word 'gârdhyam' means 'greed'. It is optionally वेट् by S. 2340. As the word, वृत् 'finished,' is not used at the end of Bhuâdi class, as it is used at the end of other classes, every root can be conjugated in the Bhuâdi class, as that list is not exhaustive. Therefore लुभ forms लोभते also in the Bhuâdi class. This is the opinion of Atreya.

Pre. लुभ्यति । Per. लुलोभ । लुलोभिथ । I Fut. लोभिता or लोब्धा । II Fut. लोभिष्यति । I mpera. लुभ्यतु । Imper. अलुभ्यत् । Poten. लुभ्येत् । Bene. लुभ्यात् । Aor. अलुभत् । Condi. अलोभिष्यत् । Causa. लोभयति Aor. अलूलुभत् । Ger. लोभित्वा or लुभित्वा or लुब्ध्वा । Part. लुब्धः ।

क्षुभ १२९ संचलने ।

क्षुभ्यति ।

129. √kshubha, to be agitated or disturbed.

Pre. क्षुभ्यति । Per. चुक्षोभ ॥ I Fut. क्षोभिता । II Fut. क्षोभिष्यति । Impera. क्षुभ्यतु । Imper. अक्षुभ्यत् । Poten. क्षुभ्येत् । Bene. क्षुभ्यात् । Aor. अक्षुभत् or अक्षोभीत् ।

णभ १३० तुभ १३१ हिंसायाम् ।

क्षुभिनभितुभयो द्युतादौ क्र्यादौ च पठ्यन्ते । तेषां द्युतादित्वादङ् सिद्धः । क्र्यादित्वात्पक्षे सिजभवत्येव । इह पाठस्तु श्यनर्थः ।

130. √nabha, 131 √tubha to injure, hurt, kill. The roots क्षुभ and नभ and tubha are in the Dyutâdi and Kryadi list, also (See Bhuâdi 787 &c.) and Kryâdi; they would have taken अङ् in the aorist by the fact of their being listed in the Dyutâdi; their inclusion in the Kryâdi class shows that the aorist is formed with सिच् also when it is considered to belong to that class. See Kryâdi No. 47 &c. Their inclusion therefore, here, is purely for the sake of श्यन् ।

Pre. नभ्यति । प्रणभ्यति । Per. ननाभ । नेभतुः । नेभिथ । नेभिव । I Fut. नभिता । Aor. अनभत् or अनभीत् or अनाभीत् ।

131. √tubha. The remarks applicable to √kshubha and √nabha apply to this also.

Pre. तुभ्यति । Per. तुतोभ । I Fut. तोभिता । II Fut. तोभिष्यति । Impera. तुभ्यतु । Imper. अतुभ्यत् । Poten. तुभ्येत् । Bene. तुभ्यात् । Aor. अतुभत् । Condi. अतोभिष्यत् ।

क्लिदू १३२ आर्द्रीभावे ।

क्लिद्यति । चिक्लेदिथ-चिक्लेत्थ । चिक्लिदिव-चिक्लिद्व । चिक्लिदिम-चिक्लिद्म । क्लेदिता-क्लेत्ता ।

132. √klidû, to become wet, be damp, moist.

Pre. क्लिद्यति । Per. चिक्लेद । चिक्लेदिथ or चिक्लेत्थ । चिक्लिदिव or चिक्लिद्व । चिक्लिदिम or चिक्लिद्म । I Fut. क्लेदिता or क्लेत्ता । II Fut. क्लेदिष्यति or क्लेत्स्यति । Impera.

क्लिद्यतु । Imper. अक्लिद्यत् । Poten. क्लिद्येत् । Bene. क्लिद्यात् । Aor. अक्लिदत् । Condi. अक्लेदिष्यत् or अक्लेत्स्यत् । Causa. क्लेदयति Aor. अचिक्लिदत् । Des. चिक्लिदिषति । चिक्लित्सति । Inten. चेक्लिद्यते । yaṅluk चेक्लेत्ति । Part. Pass. क्लिन्नः । Act. क्लिन्नवान् । Ger. क्लिदित्वा or क्लेदित्वा ।

ञिमिदा १३३ स्नेहने ।

'मिदेर्गुणः' (२३४६)। मेद्यति । अमिदत् । द्युतादिपाठादेवामिदत् । अमेदिष्टेति सिद्धे इह पाठोऽमेदीदिति मा भूदिति । द्युतादिभ्यो बहिरेवात्मनेपदिषु पाठस्तूचितः ।

133. √ñi midâ, to be unctuous or greasy, to love. This root would have formed its aorist with अङ् by the very fact of its being included in the Dyutâdi class (See Bhuâdi 777 to 799). The aorist would be अमिदत् and अमेदिष्ट there under. Its inclusion here indicates that it never takes सिच्, and we can never have the form अमेदीत् । If this be so, its inclusion there is problematic. For it would have formed अमिदत् under Pushâdi. The better arrangement would have been, not to read it in the Dyutâdi class, but in the atmanepadi class any where else of the Bhuvâdi, to give us the form अमेदिष्ट ।

Pre मेद्यति । The vowel is gunated by S. 2346. Per. मिमेद । मिमेदिथ । I Fut. मेदिता । II Fut. मेदिष्यति । Impera. मेद्यतु । Imper. अमेद्यत् । Poten. मेद्येत् । Bene. मिद्यात् । Aor. अमिदत् । Desi. मिमिदिषति । मिमेदिषति । Ger. मेदित्वा or मिदित्वा ।

ञिक्ष्विदा १३४ स्नेहनमोचनयोः ।

134. √ñi kshvidâ 1. to be greasy or unctuous, love, 2. to release. It is in the Bhvadi also. See No. 780.

Pre. क्ष्विद्यति । Per. चिक्ष्वेद । I Fut. क्ष्वेदिता । II Fut. क्ष्वेदिष्यति । Impera. क्ष्विद्यतु । Imper. अक्ष्विद्यत् । Poten. क्ष्विद्येत् । Bene. क्ष्विद्यात् । Aor. अक्ष्विदत् । Condi. अक्ष्वेदिष्यत् ।

ऋधु १३५ वृद्धौ ।

आनर्ध । आर्धत् ।

135. √ṛidhu to prosper, grow, increase. This root is found in' the Svâdi also. See No. 24.

Pre. ऋध्यति । Per. आनर्ध । आनृधतुः । आनर्धिथ । आनर्धिव । I. Fut. अर्धिता । II Fut. अर्धिष्यति । Impera. ऋध्यतु । Imper. आर्ध्यत् । Poten. ऋध्येत् । Bene. ऋध्यात् । Aor. आर्धत् । (The real form is ऋधत् without the augment अ as in मा भवान् ऋधत् ।) Condi. आर्धिष्यत् । Causa. अर्धयति । Aor आर्दिधत् । Desi. अर्दिधिषति or ईर्त्सति । VII. 2. 49. S. 2318. Past. Part. ऋद्धः । Ger. अर्धित्वा or ऋद्ध्वा ।

गृधु १३६ अभिकाङ्क्षायाम् ।

अगृधत् । वृत् । पुषादयो दिवादयश्च वृत्ताः । केचित्तु पुषादिरयमाद्यवर्गेऽव वृत्करणम् । दिवादिस्तु स्वादिवदाकृतिगणः । तेन क्षीयते मृग्यतीत्यादि सिद्धमित्याहुः ।

136. √gṛidhu, to covet, desire, to be greedy.

Pre. मृष्यति । Per. जमर्ष । जमृषतुः । जमर्षिथ । जमृषिव । I Fut. मर्षिता । II Fut. मर्षिष्यति । Impera. मृष्यतु । Imper. अमृष्यत् । Poten. मृष्येत् । Bene. मृष्यात् । Aor. अमृषत् । Condi. अमर्षिष्यत् । Causa. मर्षयति or ते (I. 3. 69. S. 2739). Desi. मिमर्षिषति । Inten. मरीमृष्यते । yañ luk मर्मर्षीति । Ger. मर्षित्वा or मृष्ट्वा । Nouns: मृष्टः । मर्षणः । मृषः ।

वृत् । Finish. According to Atreya and Maitreya the Divâdi and Pushâdi reach their completion here. Others hold that the word vrit applies to Pushâdi only. There is no end to Divâdi class. It is an Akritigana like the Bhvâdi. And thus the forms क्षीयते and मृग्यति &c. are explained by them.

मृग १३७ अन्वेषणे ।

137√. mriga, to seek, search for.

Pre. मृग्यति ।

इति तिङन्तदिवादिप्रकरणम् ।

अथ तिङन्त स्वादि प्रकरणम् ।

CHAPTER V.

THE SU-CLASS VERBS.

षुञ् १ अभिषवे ।

अभिषवः स्नपनं पीडनं स्नानं सुरासंधानं च । तत्र स्नानेऽकर्मकः ।

The first root of this class is —

1. √shuñ to bathe. The word abhishava here means to make one bathe, to squeeze, to bathe, and to distil spirituous liquor. It is intransitive in the sense of bathing.

Thus सु + शप् + ति । Now applies the following sûtra by which the vikarana श्नु comes after these verbs instead of शप् ।

२५२३ । स्वादिभ्यः श्नुः । ३ । १ । ७३ ।

सुनोति । सुनुतः । 'हुश्नुवोः–' (२३८७) इति यण् । सुन्वन्ति । सुन्वः–सुनुवः । सुन्वहे–सुनुवहे । सुषाव–सुषुवे । सोता । सुनु । सुनवानि । सुनवै । सुनुयात् । सूयात् । 'स्तुसुधूञ्भ्यः–' (२३८५) इतीट् । असावीत्–असोष्ट । अभिषुणोति । अभ्यषुणोत् । अभिसुषाव ।

2523. The affix श्नु comes after the roots of Svâdi class when a sârvadhâtaka affix denoting an agent follows.

This debars शप्. As सु + श्नु + तिप् = सु + नु + ति = सुनोति 'he presses out'. The dual is सुनुतः । The plural is सुनु + अन्ति = सुन्वन्ति । Here व is substituted for उ by VI. 4. 87 S. 2387. The First Person dual is सुन्वः or सुनुवः by VI. 4. 107 S. 2333. The Âtmanepadi dual is सुन्वहे or सुनुवहे । In the aorist there is इट् by VII. 2. 72. S. 2385. As असावीत् ।

The स is changed to ष after an alterant preposition (VIII. 3. 65. S. 2270). As अभिषुणोति। But not in अभिसुषाव because of the implied prohibition of VIII. 3. 64 S 2277. Nor is स changed in the Second Future and Desiderative, because of the following.

२५२४। सुनोतेः स्यसनोः। ८। ३। ११७।

स्ये सनि च परे सुञः षो न स्यात्। विसोष्यति।

2524. The स् of सु (सुनोति) is not changed to ष् in the Future, Conditional and Desiderative.

Thus:—अभिसोष्यति, परिसोष्यति, अभ्यसोष्यत्, पर्यसोष्यत्॥

1. √shu, to press out or extract juice; to distil. Parasmaipada.

Pre सुनोति। सुनुतः। सुन्वन्ति। सुनोषि। सुनोमि। सुनुवः। सुन्वः। Per. सुषाव। सुषुवतुः। सुषोथ or सुषविथ। सुषुवथुः। सुषुव। सुषाव or सुषव। सुषुविव। I Fut. सोता। II Fut. सोष्यति। Impera. सुनोतु। सुनुतात्। सुनुताम्। सुन्वन्तु। सुनु। सुनुतम्। सुनुत। सुनवानि। Imper. असुनोत्। असुनुताम्। असुन्वन्। असुनोः। असुनवम्। असुन्व or असुनुव। Poten. सुनुयात्। सुनुयाताम्। सुनुयुः। सुनुयाः। सुनुयाम्। Bene. सूयात् सूयास्ताम्। Aor. असावीत्। असाविष्टाम्। असावीः। असाविषम्। Condi. असोष्यत्। Causa. सावयति। Aor. असूषवत्। Desid. सुसूषति। Inten. सोषूयते। yanluk. सोषुवीति or सोषोति। d. सोषुतः। Nouns:—राजसूयः। आसाव्यम्। सुत्वरी। सुत्या। सुता। सुरकः।

1. shuñ, to press out or extract juice, to distill. Atmanepada.

Pre. सुनुते। सुन्वाते। सुन्वते। सुनुषे। सुन्वे। सुनुवहे सुन्वहे। Per सुषुवे। सुषुविषे। सुषुविढ्वे सुषुविध्वे। सुषुवे। सुषुविवहे। सुषुविमहे। I Fut सोता। II Fut. सोष्यते। Impera. सुनुताम्। सुन्वाताम्। सुन्वतां। सुनुष्व। सुनवै। सुनवावहै। Imper. असुनुत। असुन्वाताम्। असुन्वत। असुनुथाः। असुन्वि। असुन्वहि। असुनुवहि। Poten. सुन्वीत। सुन्वीयाताम्। Bene. सोषीष्ट। सोषीयास्ताम्। सोषीढ्वम्। Aor. असोष्ट। असोषाताम्। असोष्टाः। असोषि। Condi. असोष्यत्।

षिञ् २ बन्धने।

सिनोति। विसिनोति। सिषाय-सिष्ये। सेता।

2. √shiñ. To bind. Parasmaipada.

Pre. सिनोति। सिनोषि। सिनोमि। सिनुवः सिन्वः। Per. सिषाय। सिष्यतुः। सिषयिथ or सिषेथ। सिष्य। सिषाय or सिषय। सिष्यिव। I Fut. सेता। II Fut. सेष्यति। Impera सिनोतु। सिनु। सिनवानि। Imper. असिनोत्। Poten. सिनुयात्। Bene. सीयात्। Aor. असैषीत्। असैष्टाम्। Condi. असेष्यत्। Pass. सीयते। Causa. साययति। Aor. असीषयत्। Desid. सिसीषति or ते। Inten. सेषीयते। yañluk. सेषयीति or सेषेति। Part. Pass. सितः। Act. सितवान्। Nouns:—सैरिकः। सेतु। सिता। सेदः। सिनः। असिता सेत्रम्। परिषितः। परिषयः।

2. √shiñ to bind, fasten. Atmanepada.

Pre. सिनुते। सिनुषे। सिन्वे। सिन्वहे or सिनुवहे। Per. सिष्ये। सिष्यिषे। सिष्यिवहे। I Fut. सेता। II सेष्यते। Impera. सिनुताम्। सिनुष्व। सिनवै। Imper. असिनुत। असिनुथाः। असिन्वि। असिन्वहि or असिनुवहि। Poten.। सिन्वीत। Bene. सेषीष्ट। Aor. असेष्ट। असेषाताम्। Condi. असेष्यत.

शिञ् ३ निशाने ।

तालव्यादिः । शेता ।

3. √siñ, to whet, to sharpen. Parasmaipada.

Pre. शिनोति । Per. शिशाय । I Fut. शेता । II Fut. शेष्यति । Impera. शिनोतु । Imper. अशिनोत् । Poten. शिनुयात् । Bene. शीयात् । Aor. अशैषीत् ।

3. √śiñ, to whet, sharpen. Atmanepada.

Pre. शिनुते । Per. शिश्ये । I Fut. शेता । II Fut. शेष्यते.

डुमिञ् ४ प्रक्षेपणे ।

'मीनातिमिनोति–' (२५०८) इत्यात्वम् । ममौ । ममिथ–ममाथ । मिम्ये । माता । मीयात् । मासीष्ट । अमासीत् । अमासिष्टाम् । अमास्त ।

4. √ḍu miñ, to throw, cast, scatter. Parasmaipada

Pre. मिनोति । Per. ममौ (S. 2508). मिम्यतुः । मिम्युः । ममिथ or ममाथ । मम्यथुः । मम्य । ममौ । मिम्यिव । मिम्यिम । I Fut. माता । II Fut. मास्यति । Impera. मिनोतु । मिनु । मिनवानि । Imper. अमिनोत् । अमिनुतम् । Poten. मिनुयात् । Bene. मीयात् । Aor. अमासीत् । अमासिष्टाम् । Condi. अमास्यत् । Causa. माययति । Aor. अमीमयत् । Desid. मित्सति । Inten. मेमीयते । yañluk मेमेति । मेमयीति । Nouns: मित्रिमम्, मीरः, प्रमयः

4. √ḍu miñ. Atmanepada.

Pre. मिनुते । Per. मिम्ये । मिम्यिषे । मिम्यिवहे । I Fut. माता । II Fut. मास्यते । Impera. मिनुताम् । मिनुष्व । मिनवै । Imper. अमिनुत । Poten. मिन्वीत । Bene. मासीष्ट । Aor. अमास्त । अमासाताम् । Condi. अमास्यत ।

चिञ् ५ चयने ।

प्रणिचिनोति ।

5. √chiñ, to collect. The Present 3rd person is चिनोति । The preposition नि is changed to णि as प्रणिचिनोति (VIII. 4. 17 S. 2285). In the Perfect, the च is optionally changed to क by the following :—

२५२५ । विभाषा चेः । ७ । ३ । ५८ ।

अभ्यासात्परस्य चिञः कुत्वं वा स्यात्सनि लिटि च । प्रणिचिकाय । चिचाय–चिक्ये–चिच्ये । अचैषीत्–अचेष्ट ।

2525. A guttural is optionally substituted for the च् of चि after a reduplication in the Desiderative and Perfect.

As चिचीषति or चिकीषति, चिचाय or चिकाय ॥ But चेचीयते in other cases.

5. √chiñ, to collect. Parasmaipada.

Pre. चिनोति Per. चिकाय or चिचाय । चिक्यतुः or चिच्यतुः । चिकयिथ or चिकेथ or चिचयिथ or चिचेथ । चिक्यिव । or चिच्यिव । I. Fut. चेता । II Fut. चेष्यति । Impera. चिनोतु । चिनुताम् । Imper. अचिनोत् । Poten. चिनुयात् । Bene. चीयात् । Aor. अचैषीत् । Condi. अचेष्यत् । Causa. चापयति । चाययति । Desi. चिचीषति । चिकीषति । Inten. चेचीयते चेकीयते । yañluk. चेचेति । Past Pass. चितः । Act. चितवान् । चेयम् Nouns :—निकाय्यः । संचाय्यः । परिचाय्यः । उपचाय्यः । अग्निचित् । श्येनचित् । निश्चयः । द्वाचितीनः । पुष्पप्रचायः । फलप्रचयं । कायः । द्वाचितिकः । गोमय निकायः । भिक्षुनिकायः । चितिः । द्विचितीकः । आचितीनः । द्वाचितः । आचितकः । आचितः । चित्रम् ।

5. √chiñ, to collect. Atmanepada.

Pre. चिनुते । Per. चिक्ये or चिच्ये I Fut. चेता । II Fut. चेष्यते । Impera, चिनुताम् । Imper. अचिनुत । Poten. चिन्वीत । Bene. चेषीष्ट । Aor. अचेष्ट ।

स्तृञ् ६ आच्छादने ।

स्तृणोति । स्तृणुते । 'गुणोऽर्ति-' (२३८०) इति गुणः । स्तर्यात् ।

6. √striñ, to cover. The Present is स्तृणोति । Atm. स्तृणुते । In the Potential there is guna by S. 2380. As स्तर्यात् । In the âtmanepada, the इट् is optional in the Benedictive and Aorist by the following.

२५२६ । ऋतश्च संयोगादेः । ७ । २ । ४३ ।

ऋदन्तात्संयोगादेः परयोर्लिङ्सिचोरिड्वा स्यात्तङि । स्तरिषीष्ट-स्तृषीष्ट । अस्तरिष्ट-अस्तृत ।

2526. The इट् is opitionally added to the endings of the Atmanepada Benedictive and S-Aorist, after a root, which ends in short ऋ, which is preceded by a conjunct consonant.

As स्तरिषीष्ट or स्तृषीष्ट । Aor. अस्तरिष्ट or अस्तृत ।

Note:—Why ending in short ऋ ? Observe च्योषीष्ट, अच्योष्ट, प्लोषीष्ट and अप्लोष्ट ॥ Why 'beginning with a conjunct consonant,? Observe कृषीष्ट, हृषीष्ट, अकृत and अहृत ॥ Why 'in the Atmanepada'? Observe अध्वार्षीत्, अस्मार्षीत् ॥ In संस्कृषीष्ट and समस्कृत there is not इट्, first because स्कृ (the form assumed by कृ with सुट् augment) is not so enunciated in the Dhâtupatha; the word upadeśa of VII. 2. 10, is understood here; so that the rule applies to those roots only which in the Dhâtupâtha are ऋ ending and preceded by conjunct consonant; and secondly सुट् augment is considered as not attached to the root (VI. 1. 135), and therefore स्कृ is not considered a root beginning with a conjunct consonant.

6. √striñ, to cover. Parasmaipada.

Pre. स्तृणोति । स्तृणुतः । स्तृण्वन्ति । स्तृणोषि । स्तृणोमि । स्तृण्वः or स्तृणुवः । स्तृणुमः or स्तृण्मः । Per. तस्तार । तस्तरतुः । तस्तरुः । तस्तर्थ । तस्तर । तस्तार or तस्तर । तस्तरिव । I Fut. स्तर्ता । II Fut. स्तरिष्यति । Impera. स्तृणोतु । स्तृणु । स्तृणवानि । Imper. अस्तृणोत् । Poten. स्तृणुयात् । Bene. स्तर्यात् । Aor. अस्तार्षीत् । अस्तार्ष्टाम् । Condi. अस्तरिष्यत् । Pass. स्तर्यते । Causa. स्तारयति । Aor. अतिस्तरत् । Desid. तिस्तीर्षति । Inten. तास्तर्यते । yañluk तस्तर्ति । तस्तरीति । Pass. स्तृतः । Act. स्तृतवान् । Ger. स्तृत्वा

6. √striñ, to cover. Atmanepada.

Pre. स्तृणुते । स्तृणुषे । स्तृण्वे । Per. तस्तरे । तस्तराते । तस्तरिषे । तस्तरिढ्वे तस्तरिध्वे । तस्तरे । तस्तरिवहे । I Fut. स्तर्ता । II Fut. स्तरिष्यते । Impera. स्तृणुताम् । स्तृणुष्व । स्तृणवै । Imper. अस्तृणुत । Poten. स्तृण्वीत । Bene. स्तृषीष्ट or स्तरिषीष्ट । Aor. अस्तृत or अस्तरिष्ट । अस्तृषाताम् or अस्तरिषाताम् । Condi. अस्तरिष्यत ।

कृञ् ७ हिंसायाम् ।

कृणोति-कृणुते । चकार । चकर्थ । चकृे । क्रियात् । कृषीष्ट । अकार्षीत् । अकृत ।

7. √kriñ, to hurt, injure, kill. Parasmaipada.

Pre. कृणोति । Per. चकार । चक्रतुः । चकर्थ । चक्र । चकार or चकर । चकृव । I Fut. कर्ता । II Fut. करिष्यति । Impera कृणोतु । Imper. अकृणोत् । Penen. कृणुयात् । Bene. क्रियात् । Aor. अकार्षीत् । अकार्ष्टाम् । Causa. कारयति । Aor अचीकरत् । Desid. चिकीर्षति । Inten. चेक्रीयते । yañluk चरीकर्ति ।

7. √kriñ. Atmanepada.

Pre. कृणुते । Per. चक्रे । चक्राते । चकृषे । चकृढ्वे । चक्रे । चकृवहे । I Fut. कर्ता । II Fut. करिष्यते । Impera. कृणुताम् । Imper. अकृणुत । Poten. कृण्वीत । Bene. कृषीष्ट । Aor. अकृत । अकृषाताम् । Desid. चिकीर्षते ।.

वृञ् ८ वरणे ।

8. √vriñ to choose, select. In the Perfect, 2nd person singular the augment इट् is optional by the nipâtan of the following sûtra.

२५२७ । बभूथाततन्थजगृम्भववर्थेति निगमे । ७ । २ । ६४ ।

एषां वेदे इड भावो निपात्यते । तेन भाषायां थलीट् । ववरिथ । ववृव । ववृवहे । वरिता-वरीता ।

2527. In the Veda are found the irregular forms babhûtha, âtatantha, jagrimbha, and vavartha.

As त्वं हि होता प्रथमो बभूथ (=बभूविथ); येनान्तरिक्षमुर्वाततन्थ (=आतेनिथ); जगृम्भा ते दक्षिणमिन्द्र हस्तम् (=जगृहिम), ववर्थ त्वं हि ज्योतिषा (=ववरिथ). See VII. 2. 13. This is also a niyama rule with regard to वृ, for by VII. 2. 13 the root वृ was already anit, and its Perfect would have been ववर्थ by that rule. The special mention of this form shows that in classical literature this root is always सेट् before थ of the Perfect.

Therefore we have in classical literature ववरिथ with the थल् affix. In the First Future we have वरिता or वरीता । The lengthening is by VII. 2. 38. S. 2391.

The इट् augment is optional in the âtmanepada Benedictive and Aorist by the following:—

२५२८ । लिङ्सिचोरात्मनेपदेषु । ७ । २ । ४२ ।

वृङ्वृञ्भ्यामृदन्ताच्च परयोर्लिङ् सिचोरिड्वा स्यात्तङि ।

2528. The इट् is optionally added to the endings of the Atmanepada Benedictive and s-Aorist, after vri and roots ending in long ṛ (ॠ).

Thus the Benedictive is वृषीष्ट । But when इट् is added, we have the following equation: वृ+इ+स्+स्त= वर्+इ+स्+ई+स्त । Now VII. 2. 38 S. 2391 requires the lengthening of the short इ । This is prevented by the following.

२५२९ । न लिङि । ७ । २ । ३९ ।

वृतो लिङ इटो दीर्घो न स्यात् । वरिषीष्ट-वृषीष्ट । अवारीत् । अवरिष्ट-अवरीष्ट-अवृत ।

2529. The इट् is not lengthened after the root वृ and ॠ ending radicals in the Benedictive.

As वरिषीष्ट,

8. √vṛiñ, to choose, select. Parasmaipada.

Pre. वृणोति । Per. ववार । वव्रुः । ववरिथ । वव्र । ववार or ववर । ववृव । I Fut. वरिता or वरीता । II Fut. वरिष्यति or वरीष्यति । Impera वृणोतु । वृणुतात् । Imper. अवृणोत् । Poten. वृणुयात् । Bene. व्रियात् । Aor. अवारीत् । अवारिष्टाम् । Condi. अवरिष्यत् । अवरीष्यत् । Pass. व्रियते । Aor. अवारि । Causa. वारयति । Aor. अवीवरत् । Desid. वुवूर्षति । विवरिषति । विवरीषति । Inten. वेवीर्यते । yañ luk. वर्वर्ति । Nouns:— वृत्यः । वारणम् । वार्या । पतिंवरा । निवरा । वरुणानी । वारुणी ।

8. √vṛiñ, to select, choose. Atmanepada.

Pre. वृणुते । Per. वव्रे । ववृषे । ववृढ्वे । ववृवहे । I Fut. वरिता or वरीता । II Fut. वरिष्यते or वरीष्यते । Impera. वृणुताम् । Imper. अवृणुत । Poten. वृण्वीत । Bene. वृषीष्ट or वरिषीष्ट । Aor. अवृत or अवरिष्ट । अवरीष्ट । अवृषाताम् or अवरिषाताम् or अवरीषाताम् । अवृध्वम् । अवरिध्वम् । अवरीध्वम् । अवरिढ्वम् । अवरीढ्वम् । Condi. अवरिष्यत । अवरीष्यत । Causa. वारयति । अवीवरत् । Desid. वुवूर्षते । विवरिषति । विवरीषति । Inten. वेवीयेते । Nouns : वृत्यः । वार्या । वरा । वारणम् । वृतम् । नीवारः । निवरः । प्रावरः प्रवरः । प्रवरा । वर्म । वर्मी । वार्म्मिकायणिः । वरूथः । वर्षम् । वर्णः । वर्णी । ब्राह्मवर्णी । वरुणः । वरुणानी । मैत्रावरुणः । वरुणदत्तः । वरुणिकः । वरुणिल । वरुणदत्तकः । वरुः । वरत्री ।

धुञ् ९ कम्पने ।

धुनोति-धुनुते । अधौषीत् । अधोष्यत् । दीर्घान्तोऽप्ययम् । धूनोति-धूनुते । 'स्वरतिसूति-' (२२७९) इति वेट् । दुधविथ-दुधोथ । क्रिति लिटि तु 'श्र्युकः-' (२३८१) इति निषेधं बाधित्वा क्रादिनियमान्नित्यमिट् । दुधुविव । 'स्तुसुधूञ्भ्यः-' (२३८५) इति नित्यमिट् । अधावीत्-अधविष्ट-अधोष्ट ।

9. √dhuñ, to tremble, shake. This root is taught with long ऊ also, as धूञ् । It will be optionally वेट् as it is specifically mentioned in the sûtra VII. 2. 44. S. 2279. As दुधविथ or दुधोथ । In other terminations of the कित् Perfect the इट् augment is compulsory, because the prohibition of VII. 2. 11. S. 2381 is superseded by VII. 2. 13. S. 22 93. As दुधुविव । The P. Aor. is अधावीत् । The इट् here is compulsory under VII. 2. 72. S. 2385.

Pre. धुनोति । Per. दुधाव । दुधविथ or दुधोथ । I Fut. धोता । धोतासि । II Fut. धोष्यति । Impera. धुनोतु । Imper. अधुनोत् । अधुनुताम् । Poten. धुनुयात् । Bene. धूयात् । Aor. अधौषीत् । Condi. अधोष्यत् । Causa. धावयति । Aor. अदूधवत् । Desid. दुधूषति । Inten .दोधूयते । yañluk. दोधोति । Parti. धुतः । Ger. धुत्वा । Nouns : धुनिः ।

9. √dhuñ. Atmanepada.

Pre. धुनुते । Per. दुधुवे । दुधुविषे । I Fut. धोता । धोतासे । II Fut. धोष्यते । Impera. धुनुताम् । Imper अधुनुत । Poten. धुन्वीत । Bene. धोषीष्ट । Aor. अधोष्ट । Condi. अधोष्यत । Desid. दुधूषते ।

9. (a) धूञ् √dhûñ. This dhûñ is found in the Kryâdi class and Yujâdi also. The root dhû without ञ is in the Tudâdi also.

Pre. धुनोति। A. धुनुते। Per. दुधाव A. दुधुवे। दुधविथ or दुधोथ। दुधुविव। I Fut. धोता or धविता। II. Fut. धोष्यति or धविष्यति। A. धोष्यते or धविष्यते। Impera. धुनोतु or धुनुतात्। Imper. अधुनोत्। Poten. धुनुयात्। A. धुन्वीत। Bene. धूयात्। A. धोषीष्ट or धविषीष्ट। Aor. अधावीत्। अधाविष्टाम्। A. अधोष्ट or अधविष्ट। Causa. धूनयति (See Vârtika under S. 2572 for न). Desid. दुधूषति। Past Part. धूतः। Ger. धूत्वा।

The following roots are Parasmaipadins.

टुदु १० उपतापे।

दुनोति।

10. √tudu, to burn.

Pre. दुनोति। Per. दुदाव। I Fut. दोता। II Fut. दोष्यति। Impera. दुनोतु। Imper. अदुनोत्। Poten. दुनुयात्। Bene. दूयात्। Aor. अदौषीत्। Condi. अदोष्यत् Causa. दावयति। Aor. अदूदवत्। Desid. दुदूषति। Inten. दोदूयते। yañluk दोदोति। Parti. दुतवान्। Ger. दुत्वा। Noun: दावः। दवथुः।

हि ११ गतौ वृद्धौ च।

11. √hi, to go, 2. to promote.

Thus हिनोति। The न is changed to ण after an alterant preposition by the following sûtra.

२५३० । हिनुमीना । ८ । ४ । १५ ।

उपसर्गस्थान्निमित्तात्परस्य एतयोर्नस्य णः स्यात्। प्रहिणोति।

2530. The न of हिनु and मीना is changed into ण, when coming after an upasarga containing in it a cause of change.

Thus प्रहिणोति। (प्रहिणुतः, प्रमीणाति, प्रमीणीतः)॥

Note:—The root हि belongs to the Svâdi class of verbs and takes the vikarana नु technically श्नु; and the root मी belongs to Kryâdi class which takes the vikarana श्ना॥ In the sûtra the verbs are shown with the vikaranas affixed. Under certain circumstances the forms of the vikarana is changed from नु to नो and ना to नी, but the rule still applies, because the substitute of an अच् or vowel is like the principal. See I. 1. 57.

In forming the Perfect we have हि+णल्=हिहि+अ। Now applies the following sûtra by which the ह is changed to घ।

२५३१। हेरचङि। ७। ३। ५६।

अभ्यासात्परस्य हिनोतेर्हस्य कुत्वं स्यान्न तु चङि। जिघाय।

2531. A guttural is substituted for the ह of हि (हिनोति) after a reduplication, but not in the Reduplicated Aorist (चङ्)।

As प्रजिघाय but प्राजीहयद् दूतम् in the Reduplicated Aorist.

Obj. The word अचङि could be dispensed with from the sûtra, in as much as चङ् can never come after the simple root हि, but after the causative of हि, and the causative stem of हि is a different verb than, हि. Ans. The fact of this word अचङि being employed in the sûtra indicates the

existence of the following maxim : प्रकृति ग्रहणे ण्यधिकस्यापि ग्रहणम् " A radical denotes whenever it is employed in Grammar, not only that radical itself, but it denotes also whatever stem may result from the the addition to it of the causative affix णि" ॥ Therefore we have प्रजिघायायिषति ॥

11. √hi, to go, promote.

Pre. हिनोति । Per. जिघाय । जिघ्यतुः । जिघ्युः । जिघयिथ or जिघेथ । जिघ्य । जिघ्यिव । I Fut. हेता । II Fut. हेष्यति । Impera. हिनोतु । Imper. अहिनोत् । Poten. हिनुयात् । Bene. हीयात् । Aor. अहैषीत् । Condi. अहेष्यत् Causa. हाययति; Aor. अजीहयत् । Desdi. जिघीषति । Inten. जेघीयते । yań luk जेघेति । Part. Pass. हितः । Act. हितवान् । Nouns :— हेतिः । हयः । हेतुः । संहितोरुः ।

पृ १२ प्रीतौ ।

पृणोति । पर्ता ।

12. √pṛi, to please or delight.

Pre. पृणोति । Per. पपार । पप्रतुः । पप्रुः । पपर्थ । पप्रथुः । पप्र । पपार or पपर । पप्रिव । पप्रिम । I Fut. पर्ता । II Fut. परिष्यति । Impera. पृणोतु । Imper. अपृणोत् । Poten. पृणुयात् । Bene. प्रियात् । Aor. अपार्षीत् । Condi. अपरिष्यत् Causa. पारयति Aor. अपीपरत् । Desid. पुपूर्षति । Inten. पेप्रीयते ।

स्पृ १३ प्रीतिपालनयोः ।

'प्रीतिचलनयोः' इत्यन्ये । 'चलनं जीवनम्' इति स्वामी । स्पृणोति । पस्पार । 'स्मृ' इत्येके । स्मृणोति । पृणोत्यादयस्त्रयोऽपि छान्दसा इत्याहुः ।

13. √spṛi ; to gratify, to protect. Another reading is 'prîti-chalanyoḥ' —'to gratify, to live'. The word 'chalana' here means 'living', according to Svâmî. Some read it as स्मृ √smṛi as स्मृणोति । The three roots pṛi, spṛi, and smṛi are Vaidic, according to some.

Pre. स्पृणोति । Per. पस्पार । पस्पर्थ । I Fut. स्पर्ता । II Fut. स्परिष्यति । Impera. स्पृणोतु । Imper. अस्पृणोत् । Poten. स्पृणुयात् । Bene. स्प्रियात् । Aor. अस्पार्षीत् । Condi. अस्परिष्यत् । Causa. स्पारयति । Desid पुस्पूर्षति । Inten. पेस्प्रीयते ।

आप्लृ १४ व्याप्तौ ।

आप्नोति । आप्नुतः । आप्नुवन्ति । आप्नुवः । आप्ता । आप्नुहि । लृदित्वादङ् । आपत् ।

14. √āplṛi, to pervade.

Pre. आप्नोति । आप्नुतः । आप्नुवन्ति । आप्नोषि । आप्नोमि । आप्नुवः । Per. आप । आपतुः । आपिथ । आपिव । I Fut. आप्ता । II Fut. आप्स्यति । Impera. आप्नोतु । आप्नुहि । आप्नवानि । Imper. आप्नोत् । Poten. आप्नुयात् । Bene. आप्यात् । Aor. आपत् । The aorist is formed by अङ् as the root has an indicatory लृ (III. 1. 55. S. 2343). Condi. आप्स्यत् । Causa. आपयति । Aor. मा भवान् आपिपत् । Desid. ईप्सति VII. 4. 55. S. 2619. Parti. Pass. आप्तः । Act. आप्तवान् । Nouns :—प्राप्य आप्तिः । प्राप्तजीविकः । आपः । परीपम् । अन्तरीपम् । द्वीपायन ।

शक्लृ १५ शक्तौ ।

अशकत् ।

15. √saklṛi, to be able.

Pre. शक्नोति । शक्नुतः । शक्नुवन्ति । Per. शशाक । शेकतुः । शेकुः । शशक्थ or शेकिथ । I Fut. शक्ता । II Fut. शक्ष्यति । Impera. शक्नोतु । शक्नुहि । Imper. अशक्नोत् । Poten. शक्नुयात् । Bene. शक्यात् । Aor. अशकत् Condi. अशक्ष्यत् । Desid. शिक्षते 'He desires to be able'. As चतुरिंष शिक्षते । See Vârtika under S. 2687. Past. Pass. शक्तः । शकितः । Act. शक्तवान् । शकितवान् । Nouns :—शक्रः । शकलम् ।

राध १६ साध १७ संसिद्धौ ।

राध्नोति ।

16. √râdha, to accomplish, 17 √ sâdha, to accomplish.[1] The Present is राध्नोति । In the Perfect, the reduplicate is elided, and ए substituted for आ by the following sûtra

२५३२ । राधो हिंसायाम् । ६ । ४ । १२३ ।

एत्वाभ्यासलोपौ स्तः किति लिटि सेटि थलि च । रेधतुः । रेधुः । रेधिथ । राद्धा । साध्नोति । साद्धा । असात्सीत् । असाद्धाम् ।

2532. The ए is substituted for the आ of राध when meaning 'to hurt some one', and the reduplicate is elided, before the affixes of the Perfect having an indicatory क् (or ङ्), as well as before थल् with the इट् augment.

Thus अपरेधतुः, अपरेधुः, अपरेधिथ, but रराधतुः, रराधुः, रराधिथ in any other senses than that of 'hurting.' In this sûtra the *long* आ,of राध is to be replaced by ए, the anuvritti of short अ (अतः VI. 4. 120) is therefore not appropriate here. We should either read the anuvritti of आ from VI. 4. 112, or we should read the word एकहलमध्ये in this way "in राध् *whatever* stands between two simple consonants is replaced by ए".

16. √râdha, to accomplish, complete.

Pre. राध्नोति । राध्नुतः । राध्नुवन्ति । राध्नुवः । Per. रराध । रराधतुः or रेधतुः । रेधुः or रराधुः । रराधिथ or रेधिथ । I Fut. राद्धा । II Fut. रात्स्यति । Impera. राध्नोतु । राध्नुहि । Imper. अराध्नोत् । Poten. राध्नुयात् । Bene. राध्यात् Aor. अरात्सीत् । अराद्धम् । अरात्सुः । Condi. अरात्स्यत् । Pass राध्यते । Causa. राधयति । Aor. अरीरधत् Desid. रिरात्सति । Inten. राराध्यते ।

17. √sâdha, to complete, finish.

Pre. साध्नोति । Per. ससाध । ससाधतुः । ससाधुः । ससाधिथ । ससाधिव I Fut. साद्धा । II Fut. सात्स्यति । Impera. साध्नोतु । Imper. असाध्नोत् । Poten. साध्नुयात् । Bene. साध्यात् । Aor. असात्सीत् । असाद्धाम् । Condi. असात्स्यत् । Causa. साधयति । Aor. असीषधत् । Desid सिषात्सति । Inten. सासाध्यते । yañluk सासाद्धि । Nouns: साधुः साधनः

अथ द्वावनुदात्तेतौ

The two following roots are anudâttet.

अशू १८ व्याप्तौ संघाते च ।

अश्नुते ।

18. √aśû, to pervade. 2. to accumulate.

The Present is अश्नुते । In the Perfect, न is inserted after the long आ of the reduplicate, by the following sûtra.

२५३३ । अश्नोतेश्च । ७ । ४ । ७२ ।

दीर्घादभ्यासादवर्णात्परस्य नुट् स्यात् । आनशे । अशिता-अष्टा । अशिष्यते-अक्ष्यते । अश्नुवीत । अशीष्ट-अक्षीष्ट । आशिष्ट-आष्ट । आक्षाताम् ।

2533. After the lengthened आ of the reduplicate of अश् (अश्नोति), comes the augment नुट् (न) before the short अ of the root in the Perfect

This applies to a case where the root does not contain a double consonant. Thus आनशे, आनशाते, आनशिरे ॥ The rule applies to अश् of the Svâdi 18 and not to अश् of the Kryâdi 51 ; there we have आश, आशतुः, आशुः ॥

18. √aśû, 1. to pervade 2. to heap, accumulate.

Pre अश्नुते । अश्नुवाते । अश्नुवते । अश्नुषे । अश्नुध्वे । अश्नुवे । अश्नुवहे । Per. आनशे । आनशाते । आनशिरे or आनशे । आनशिध्वे or आनड्ढ्वे । आनशिवहे or आनश्वहे । आनशिमहे or आनश्महे I Fut. अष्टा । अशिता । II Fut. अक्ष्यते । or अशिष्यते । Impera. अश्नुताम् । अश्नुष्व । Imper. आश्नुत । आश्नुथाः । आश्नुवि । Poten अश्नुवीत । अश्नुवीथाः । Bene अशिषीष्ट । अक्षीष्ट । Aor. आशिष्ट or आष्ट । आशिषाताम् आक्षाताम् । Condi आक्ष्यत । आशिष्यत । Causa. आशयते । Aor. आशिशत् । Desid आशिशिषते । Inten. आशाश्यते । yañ luk आशष्टि । Pass. अष्टः । Act. अष्टवान् । Ger. अष्ट्वा or अशित्वा । Nouns:—आशिवकः । आशुः । श्वशुरः । अश्नम् । अश्रुम् । अश्वः । अक्षः । अक्षि । अक्षि ।

ष्टिघ १९ आस्कन्दने ।

स्तिघ्नुते । तिष्टिघे । स्तेघिता ।

19. √ṣhṭigha, to assail, attack.

Pre. स्तिघ्नुते । Per तिष्टिघे । I Fut स्तेघिता । II Fut. स्तेघिष्यते । Impera. स्तिघ्नुताम् । Imper. अस्तिघ्नुत । Poten. स्तिघ्नुवीत । Bene. स्तेघिषीष्ट । Aor. अस्तेघिष्ट । Condi. अस्तेघिष्यत । Causa. स्तेघयति Aor. अतिष्टिघत् । Desid. तिष्टिघिषते । तिष्टेघिषते । Inten तेष्टिघ्यते yañ luk तेष्टिघीति or तेष्टेग्धि । Ger स्तिघित्वा । स्तेघित्वा ।

अथ आ गणान्तात् परस्मैपदिनः ॥

All the roots up to the end of this class are Parasmaipadins.

तिक २० तिग २० क । गतौ च ।

चादास्कन्दने । तिक्नोति । तिग्नोति ।

20. √tika 20(a) √tiga to go, attack, assail. By force of the letter च the meaning to assail is also taken here.

Pre. तिक्नोति । Per. तितेक । तितेकिथ । तितिकिव । I Fut. तेकिता । II Fut. तेकिष्यति । Impera. तिक्नोतु । Imper. अतिक्नोत् । Poten. तिक्नुयात् । Bene. तिक्यात् । Aor. अतेकीत् । Condi. । अतेकिष्यत् । Causa. तेकयति Aor. अतीतिकत् । तैकायनिः Desid. तितेकिषति । Inten. तेतिक्यते । yañ luk. तेतिकीति । Nouns:—तिकः तैकायनः । तिकवितवाः ।

20. √tiga to go, to attack, assail.

Pre. तिग्नोति । Per. तितेग । I Fut. तेगिता । II Fut. तेगिष्यति । Impera. तिग्नोतु । Imper. अतिग्नोत् । Poten. तिग्नुयात् । Bene. तिग्यात् । Aor. अतेगीत् । Condi. अतेगिष्यत् । Causa. तेगयति । Desid. तितेगिषति । Inten. तेतिग्यते ।

षघ २१ हिंसायाम् ।

सघ्नोति ।

21. √shagha, to hurt, injure, kill.

Pre. सघ्नोति । Per. ससाघ । सेघतुः । सेघिथ । सेघिव । I Fut. सघिता । II Fut. सघिष्यति । Impera. सघ्नोतु । Imper. असघ्नोत् । Poten. सघ्नुयात् । Bene. सघ्यात् । Aor. असाघीत् or असघीत् । Condi. असघिष्यत् । Causa. साघयति । Aor असीषघत् । Desid. सिसघिषति । Inten. सासघ्यते । yaṅ luk. सासघीति । सासग्धि ।

ञिधृषा २२ प्रागल्भ्ये ।

धृष्णोति । दधर्ष । धर्षिता ।

22. √ñidhṛishâ, to be proud or over-bearing.

Pre. धृष्णोति । Per. दधर्ष । दधृषतुः । दधर्षिथ । दधर्षिव । I Fut धर्षिता । II Fut. धर्षिष्यति । Impera. धृष्णोतु । Imper. अधृष्णोत् । Poten. धृष्णुयात् । Benedi धृष्यात् । Aor. अधर्षीत् । Condi. अधर्षिष्यत् । Causa धर्षयति । Aor. अदीधृषत् । अदधर्षत् । Desid. दिधर्षिषति । Inten. दरिधृष्यते । yaṅ luk. दरीधृषीति । दरिधृष्टि । Part. Pass. धृष्टः । Act. धृष्टवान् । Ger. धर्षित्वा । Noun :— दधृक् ।

दम्भु २३ दम्भने ।

दम्भनं दम्भः । दभ्नोति । ददम्भ । 'श्रन्थिग्रन्थिदम्भिस्वञ्जीनां लिटः कित्वं वा' इति व्याकरणान्तरमिहाप्याश्रीयते इत्युक्तम् । 'अनिदिताम्–' (४१५) इति नलोपः । तस्याभीयत्वाद-सिद्धत्वेन एत्वाभ्यासलोपयोरप्राप्तौ । * दम्भेश्च एत्वाभ्यासलोपौ वक्तव्यौ * । देभतुः । ददम्भतुः । इदं कित्वं पिदपिद्विषयकमिति सुधाकरादयः । तन्मते तिप्सिप्मिप्सु । देभ । देभिथ । 'देभ' इति रूपान्तरं बोध्यम् । अपिद्विषयकमिति न्यासकारादिमते तु । ददम्भ । ददम्भिथ । ददम्भेत्येव । दभ्यात् ।

23. √dambhu, to deceive, cheat, to injure, hurt. Thus the Present is दभ्नोति । Perfect ददम्भ । We have already mentioned under S. 2397, that according to a certain Grammar (?) the affixes of the Perfect are optionally कित् after the roots śranth, granth, dambh, and svañj. That rule is to be adopted here. The nasal is elided by S. 415. This elision being âbhîya (because taught by VI. 4. 24 which occurs in the subdivision of असिद्धवदत्राभात् VI. 4. 22. S. 2183), is asiddha and so there can be no ए change or elision of the reduplicate in the Perfect. Hence the following vartika. "The ए change and the elision of abhyâsa take place with regard to this root dambha by the sûtra VI. 4. 120 S. 2260." Thus देभतुः । When not कित्, we have ददम्भतुः ।

According to Sudhâkara and others the कित् taught by the above, applies to all affixes of the Perfect, whether they be पित् or non-पित् । In their opinion, even in the singulars तिप्, सिप् and मिप् we have देभ, देभिथ and देभ । According to Nyâsakâra and others, the कित् taught by the above rule is con-

fined to non-पित् affixes; therefore the singulars are 3. ददम्भ, 2. ददम्भिथ and 1. ददम्भ ।

Pre. दभ्नोति । The nasal is elided by S. 415. Per. ददम्भ or देभ । देभतुः or ददम्भतुः । ददम्भुः or देभुः । ददम्भिथ or देभिथ । देभथुः or ददम्भथुः । ददम्भ or देभ । ददम्भ or देभ । देभिव । I Fut. दम्भिता । II Fut. दम्भिष्यति । Impera. दभ्नोतु । Imper. अदभ्नोत् । Poten. दभ्नुयात् । Bene. दभ्यात् । Aor. अदम्भीत् । Condi. अदम्भिष्यत् । Causa. दम्भयति । Aor. अददम्भत् । Desid. दिदम्भिषति । धिप्सति । धीप्सति । VII. 4. 56. S. 2621. Inten. दादभ्यते । yaṅ luk दादम्भि । Past Pass. दब्धः Act. दब्धवान् । Ger. दम्भित्वा or दब्ध्वा ।

ऋधु २४ वृद्धौ ।

24. √ṛidhu, to prosper, flourish, grow.

Pre. ऋध्नोति । Per. आनर्ध । आनृधतुः । आनर्धिथ । आनृधिव । I Fut. अर्धिता । II Fut. अर्धिष्यति । Impera. ऋध्नोतु । Imper. आर्ध्नोत् । Poten. ऋध्नुयात् । Bene. ऋध्यात् । Aor. ऋधत् as मा भवान् ऋधत् । Condi. आर्धिष्यत् । Causa. आर्धयति । Aor. आर्दिधत् । Desid. अर्दिधिषति or ईर्त्सति । Past. Pass. ऋद्ध । Ger. अर्धित्वा or ऋद्ध्वा ।

तृप २५ प्रीणने ।

क्षुभ्नादित्वाण्णत्वं न । तृप्नोति ।

25. √tṛipa, to be pleased or satisfied. Some read this root here. The न is not changed to ण as it is considered to belong to the kshubhṇâdi class.

Pre. तृप्नोति । Per. ततर्प । ततृपतुः । ततर्पिथ or ततर्प्थ or ततृप्थ । ततृपथुः । ततृप । ततर्प । ततृपिव । I Fut. तर्पिता or तर्प्ता or त्रप्ता । II Fut. तर्पिष्यति or तर्प्स्यति or त्रप्स्यति । Impera. तृप्नोतु । Imper. अतृप्नोत् । Poten. तृप्नुयात् । Benedi. तृप्यात् Aor. अतर्प्सीत् or अतृपत् । अतर्पिषीष्टाम् or अतृपताम् ।

२५३३ । क । छन्दसि ।

आ गणान्तादधिकारोऽयम् ।

2533, A. The roots given here-after up to the end of the chapter are found employed in the Chhandas literature only.

This is an adhikâra gaṇa sûtra and exerts its influence up to the end of the chapter.

अह २६ व्याप्तौ ।

अह्नोति ।

26. √aha, to pervade.

Pre. अह्नोति ।

दघ २७ घातने पालने च ।

दघ्नोति ।

27. √dagha, 1. to kill, hurt ; 2. to protect.

Pre. दघ्नोति ।

चमु २८ भक्षणे

चम्नोति ।

28. √chamu to eat.

Pre. चम्नोति ।

रि २९ क्षि ३० चिरि ३१ जिरि ३२ दाश ३३ दृ ३४ हिंसायाम् ।

रिणोति । क्षिणोति । अयं भाषायामपीत्येके । 'न तज्जयः शत्रुभूतां क्षिणोति' । ऋक्षीत्येक एवाजादिरित्यन्ये । ऋक्षिणोति । चिरिणोति । जिरिणोति । दाश्नोति । दृणोति । वृत् ।

29. √ri, 30√kshi, 31√chiri, 32√jiri, 33√dâśa, 34√dṛi. to hurt kill.

Pre. रिणोति ।

30. √kshi to hurt, kill. Some say that this root is found in the ordinary Sanskrit also. As न तद् यशः शस्त्रभृतां क्षिणोति । Here kshiṇoti is used. So also इमां हृदि व्यायतपातमक्षिणोत् । Some read it as ऋक्षि, as ऋक्षिणोति, and do not read two root रि and क्षि separately, but *one* root ऋक्षि ।

Pre. क्षिणोति ।

31. √chiri to hurt, kill.

Pre. चिरिणोति ।

33. √jiri, to kill, hurt.

Pre. जिरिणोति ।

33. √dâś, to hurt, kill.

Pre. दाश्नोति ।

34. √dṛi, to hurt, kill.

Pre. दृणोति ।

वृत् । End.

इति तिङन्तस्वादिप्रकरणम् ।

Here end the roots of the Svâdi Class.

:o:

॥ अथतिङन्त तुदादि प्रकरणम् ॥

CHAPTER VI.

TUDADI ROOTS.

तुद १ व्यथने ।

इतः षट् स्वरितेतः ।

This class of verbs take the vikaraṇa श । The first root is तुद 'to torment'.

Thus तुद्+शप्+ति। Now applies the following sûtra by which श comes to the exclusion of शप्।

२५३४। तुदादिभ्यः शः। ३। १। ७७।

तुदति-तुदते। तुतोद। तुतोदिथ। तुतुदे। तोत्ता। अतौत्सीत्-अतुत्त।

2534. The affix श is employed after the roots of the Tudâdi class, in denoting the agent when a sârvadhâtuka affix follows.

This debars शप्. The indicatory श makes this affix a sârvadhâtuka affix. As तुद+श+ति=तुद+अ+ति=तुदति (I. 2. 4) 'he pains or torments'.

The root तुद् and the six following roots are svaritet.

1. √tuda, to pain, vex, torment.

Pre. तुदति। तुदतः। तुदन्ति। तुदसि। तुदथः। तुदथ। तुदामि। तुदावः। तुदामः। Per. तुतोद। तुतुदतुः। तुतुदुः। तुतोदिथ। तुतुदथुः। तुतुद। तुतोद। तुतुदिव। तुतुदिम। I Fut. तोत्ता। II Fut. तोत्स्यति। Impera. तुदतु तुदतात्। तुदताम्। तुदन्तु। तुद or तुदतात्। तुदतम्। तुदत। तुदानि। तुदाव। तुदाम। Imper. अतुदत्। अतुदः। अतुदम्। Poten. तुदेत्। तुदेताम्। तुदेयुः। तुदेः। तुदेयम्। Bene. तुद्यात्। तुद्यास्ताम्। Aor. अतौत्सीत्। अतौत्ताम्। (VIII. 2. 26. S. 2281) अतौत्सीः। अतौत्सम्। Condi. अतोत्स्यत्। Causa. तोदयति। अतूतुदत्। Desid. तुतुत्सति। Inten. तोतुद्यते। yañ luk तोतुदीति or तोतोत्ति। Ger. तुत्त्वा। Nouns:—तुत्यम् तोत्रम् अरुंतुदः विधुंतुदः तिलंतुदः तुदती। तुदन्ती।

Atm. Pre. तुदते। तुदेते। तुदन्ते। तुदसे। तुदेथे। तुदध्वे। तुदे। तुदावहे। तुदामहे। Per. तुतुदे। तुतुदाते। तुतुदिरे। तुतुदिषे। तुतुदाथे। तुतुदिध्वे। तुतुदे। तुतुदिवहे। तुतुदिमहे। I Fut. तोत्ता। II Fut. तोत्स्यते Impera.। तुदताम्। तुदेताम्। तुदन्ताम्। तुदस्व। तुदेथां। तुदध्वम्। तुदै। तुदावहै। तुदामहै। Imper. अतुदत। अतुदथाः। अतुदे। Poten. तुदेत। तुदेयाताम्। तुदेरन्। तुदेथाः। तुदेय। तुदेवहि। Bene. तुत्सीष्ट। तुत्सीयास्ताम् (I. 2. 11. S. 2300). Aor. अतुत्त। अतुत्साताम्। Causa. तोदयते। Desid. तुतुत्सते।

णुद् २ प्रेरणे।

नुदति-नुदते। नुनोद-नुनुदे। नोत्ता।

2. √ṇuda, to send.

Pre. नुदति। प्रणुदति or ते। Per. नुनोद। I Fut. नोत्ता। II Fut. नोत्स्यति। Impera. नुदतु। Imper. अनुदत्। Poten. नुदेत्। Bene. नुद्यात्। Aor. अनौत्सीत्। Condi. अनोत्स्यत् Causa. नोदयति Desid. नुनुत्सति। Inten. नोनुद्यते। Past Pass. नुन्नः। नुत्तः। Act. नुन्नवान्। नुत्तवान्। Ger. नुत्त्वा। Nouns: कालनुदः। शोकापनुदः।

Atm. Pre. नुदते। Per. नुनुदे। I Fut. नोत्ता। II Fut. नोत्स्यते। Impera. नुदताम्। Imper. अनुदत। Poten. नुदेत। Bene. नुत्सीष्ट। Aor. अनुत्त। Condi. अनोत्स्यत। Causa. नोदयते। Desid. नुनुत्सते।

दिश ३ अतिसर्जने।

अतिसर्जनं दानम्। देष्टा। दिक्षीष्ट। अदिक्षत्-अदिक्षत।

3. √diśa, to give, grant, bestow.

Pre. दिशति। Per. दिदेश। दिदेशिथ। दिदिशिव। I Fut. देष्टा। II Fut. देक्ष्यति। Impera. दिशतु। Imper. अदिशत्। Poten. दिशेत्। Bene. दिश्यात्। Aor. अदिक्षत्।

अदिक्षताम् । अदिक्षन् । अदिक्षः । Condi. अदेक्ष्यत् Causa. देशयति । अदीदिशत् । Desid. दिदिक्षति । Inten, देदिश्यते । yan luk देदिशीति । देदेष्टि । Nouns :—दिक् । dual दिशौ pl. दिशः । प्रतिदिशम् । दिशा दिश्यम् । दैष्टिकः दिष्टिः देशः आदेशः प्रदेशिनी ।

Atm. Pre. दिशते । Per. दिदिशे । दिदिशिरे । दिदिक्षे । दिदिशिवहे । I Fut. देष्टा । II Fut. देक्ष्यते । Impera. दिशताम् । Imper. अदिशत । Poten. दिशेत । Bene. दिक्षीष्ट । Aor. अदिक्षत । अदिक्षाताम् । अदिक्षथाः । अदिक्षि । अदिक्षावहि । Desid. दिदिक्षते ।

भ्रस्ज ४ पाके ।

'ग्रहिज्या–' (२४१२) इति संप्रसारणम् । सस्य श्चुत्वेन शः । शस्य जश्त्वेन जः । भृज्जति–भृज्जते ।

4. √bhrasja, ' to cook'.

In conjugating this root there is vocalisation of र into ऋ by S. 2412. Then the स is changed to श a letter homogeneous with j ज । Then the श becomes ज by जश् rule. Thus भ्रस्ज्+श+ति=भृस्ज्+श+ति because श is ङित् by I. 2. 4. S. 2234 (VI. 1. 16. S. 2412)=भृश्ज्+श+ति (VIII. 4. 40. S. 111) =भृज्ज्+श+ति (VIII. 4. 53. S. 52)=भृज्जति । Atm. भृज्जते ।

In the Perfect. the following sûtra applies :—

२५३५ । भ्रस्जो रोपधयो रमन्यतरस्याम् । ६ । ४ । ४७ ।

भ्रस्जे रेफस्योपधायाश्च स्थाने रमागमो वा स्यादार्धधातुके । मित्वादन्त्यादचः परः । स्थानषष्ठीनिर्देशाद्रोपधयोर्निवृत्तिः । बभर्ज । बभर्जतुः । बभर्जिथ–बभर्ष्ठ । बभर्ज्ज । रमभावे बभ्रज्ज । बभ्रज्जतुः । बभ्रज्जिथ । 'स्कोः–' (३८०) इति सलोपः । 'व्रश्च–' (२९४) इति षः । बभ्रष्ठ । बभ्रज्जे । भर्ष्टा–भ्रष्टा । भ्रक्ष्यति–भर्क्ष्यति । * क्ङिति रमागमं बाधित्वा संप्रसारणं पूर्वविप्रतिषेधेन * । भृज्ज्यात् । भृज्ज्यास्ताम् । भर्क्षीष्ट–भ्रक्षीष्ट । अभार्क्षीत्–अभ्राक्षीत् । अभर्ष्ट–अभ्रष्ट ।

2535. **In the room of the र् and the penultimate letter स् of the root भ्रस्ज, there is optionally the substitute रम्, when an ârdhadhâtuka affix follows.**

Note :—The र् and स् cease to exist and र takes their place. The substitute having an indicatory म् comes after the final vowel (I. 1. 49). Thus भ्रस्ज+तृ=भर्ज+तृ=भर्ष्टृ the ज being changed to ष by VIII. 2. 36, and त to ट by VIII. 4. 41. The other form will be भ्रष्टा; so also भ्रष्टुम् and भर्ष्टुम्, भ्रष्टव्यम् and भर्ष्टव्यम्, भ्रज्जनम् or भर्ज्जनम् ॥ But भृष्टः and भृष्टवान् by VI. 1. 16, in spite of this rule. The word उपदेश (VI. 4. 37), is understood here also. The rule therefore applies to the simple root bhrasj as originally taught in the Dhatupâṭha, and not to any Derivative root from it. As the Intensive (यङ) is बरीभृज्ज्यते ॥

Thus bhrasj+ṇal=bharj+ṇal. The र् and स् are elided, and in their place is put र् । In other words, the stem before ardhadhâtuka affixes is भर्ज् । Thus we have ब भर्ज । When there is not रम् augment, then we have बभ्रज्ज &c. In this latter case, in second person singular we get बभ्रष्ठ thus बभ्रस्ज्+थ=बभ्रज्+थ (the स is elided by S. 380)=बभ्रष्+थ (ज changed to ष by VIII. 2. 36. S. 294).

Vârt:—The vocalisation takes place before कित् and ङित् affix to the exclusion by anticipation of the substitute रम्। As भृज्ज्यात्।

4. √bhrasja, to fry, roast.

Pre. भृज्जति। भृज्जसि। भृज्जामि। Per. बभर्ज्ज। बभ्रज्ज। बभर्ज्जतुः बभ्रज्जतुः। बभर्ज्जुः बभ्रज्जुः। बभर्जिथ or बभर्ष्ठ। बभ्रजिथ or बभ्रष्ठ। बभर्ज्जथुः बभ्रज्जथुः। बभ्रज्ज। बभर्ज्जिव बभ्रज्जिव। I. Fut. भर्ष्टा भ्रष्टा। II. Fut. भ्रक्ष्यति or भर्क्ष्यति। Impera. भृज्जतु। Imper. अभृज्जत्। Poten. भृज्जेत्। भृज्जेयुः। Bene. भृज्ज्यात् भृज्ज्यास्ताम्। Aor. अभार्क्षीत्। अभ्राक्षीत्। अभार्ष्टाम्। अभ्राष्टाम्। अभार्क्षुः। अभ्राक्षुः। अभार्क्षीः। अभार्ष्टम्। अभार्क्षम्। Causa. भर्ज्जयति। Aor. अबभर्ज्जत्। or भ्रज्जयति Aor. अबभ्रज्जत्। Desid. बिभर्क्षति। बिभर्ज्जिषति। बिभ्रक्षति। बिभ्रज्जिषति। Inten. बरीभृज्ज्यते। yañ luk बाभ्रष्टि Past Pass. भ्रष्टः। Act. भ्रष्टवान्। Ger. भृष्ट्वा। Nouns:—भर्ग्यः। भृग्नः। भार्गायणः। भार्गिः। भृगुः। भार्गवः। भृगवः। भ्राष्ट्रम्।

Atm. Pre. भृज्जते। भृज्जसे। भृज्जे। Per. बभर्ज्जे। बभ्रज्जे। बभर्ज्जाते। बभ्रज्जाते। बभर्ज्जिरे। बभ्रज्जिरे। बभर्ज्जिषे। बभ्रज्जिषे। I Fut. भ्रष्टा। भर्ष्टा II Fut. भ्रक्ष्यते or भर्क्ष्यते। Impera. भृज्जताम्। Imper. अभृज्जत। Poten. भृज्जेत। भृज्जेयाताम्। भृज्जेरन्। Bene. भर्क्षीष्ट। भ्रक्षीष्ट। भर्क्षीयास्ताम्। भ्रक्षीयास्ताम्। Aor. अभर्ष्ट। अभ्रष्ट। अभर्क्षातम्। अभ्रक्षाताम्। अभर्ष्टाः। अभर्क्षाथाम्। अभर्ड्ढ्वम्। अभर्क्षि। अभर्क्ष्वहि।

क्षिप ५ प्रेरणे।

क्षिपति–क्षिपते। क्षेप्ता। अक्षैप्सीत्–अक्षिप्त।

5. √kshipa, to send.

Pre. क्षिपति। A. क्षिपते। Per. चिक्षेप। A. चिक्षिपे। चिक्षेपिथ। A. चिक्षिपिषे। चिक्षिपिव। I Fut. क्षेप्ता। II Fut. क्षेप्स्यति। A. क्षेप्स्यते। Impera. क्षिपतु। A. क्षिपताम्। Imper. अक्षिपत्। A. अक्षिपत। Poten. क्षिपेत्। A. क्षिपेत। Bene. क्षिप्यात्। A. क्षिप्सीष्ट। Aor. अक्षैप्सीत् अक्षैप्ताम्। A. अक्षिप्त। d. अक्षिप्साताम्। Condi. अक्षेप्स्यत् Causa. क्षेपयति। Aor. अचिक्षिपत्। Desid. चिक्षिप्सति। A. चिक्षिप्सते। Inten. चेक्षिप्यते। yañ luk चेक्षिपीति। चेक्षेप्ति।

कृष ६ विलेखने।

कृषति–कृषते। क्रष्टा–कर्ष्टा। कृष्यात्। कृक्षीष्ट। 'स्पृशमृशकृष–' इति सिज्वा। पक्षे क्सः। सिचि अम्वा। अक्राक्षीत्–अकार्क्षीत्–अकृक्षत्। तङि 'लिङ्सिचौ–' (२३००) इति कित्वादम्न। अकृष्ट। अकृक्षाताम्। अकृक्षत। अकृक्षत। अकृक्षाताम्। अकृक्षन्त।

6. √krisha, to plough, to make furrows.

The Aorist is formed *optionally* by सिच् under a vârtika to sûtra III. 1. 47. S. 2407, to the Bhuadi root √krisha. When सिच् is not added the aorist is formed by क्स (III. 1. 45 S. 2336). When सिच् there is optionally अम् augment. But in the Atmanepada there is no अम् because the सिच् is there कित् under I. 2. 11. S. 2300. Compare Bhuadi कृष No. 1039.

Pre. कृषति। A. कृषते। Per. चकर्ष। A. चकृषे। चकर्षतुः। A. चकृषाते। चकर्षिथ। A. चकृषिषे। चकर्ष चकृषिव I Fut. क्रष्टा। कर्ष्टा II Fut. क्रक्ष्यति। कर्क्ष्यति। A. क्रक्ष्यते or कर्क्ष्यते। Impera. कृषतु। A. कृषताम्। Imper. अकृषत्। A. अकृषत। Poten. कृषेत्। A. कृषेत। P. D. कृषेताम्। A. D. कृषेयाताम्। Bene. कृष्यात्। A. कृक्षीष्ट। Aor. 1. with क्स। अकृक्षत्। अकृक्षताम्। अकृक्षन्। A. अकृक्षत। D. अकृक्षाताम्। pl. अकृक्षन्त। 2. with सिच्।

अकार्षीत् । अकाष्टाम् । अकार्क्षुः । A. अकृष्ट । D. अकृक्षाताम् । pl. अकृक्षत 3. with क्सम् । अक्राक्षीत् । D. अक्राष्टाम् । &c. Causa. कर्षयति । Aor. अचकर्षत् । अचीकृषत् । Desid. चिकृक्षति । Inten. चरीकृष्यते । yaṅ luk चरीकृष्टीति ।

ऋषी ७ गतौ ।

परस्मैपदी । ऋषति । आनर्ष ।

7. √ṛishî, to go. This root is Parasmaipadi.

Pre. ऋषति । प्रार्षति (VI. 1. 91. S. 74.) Per. आनर्ष । (VII. 4. 70. S. 2248, and VII. 4. 71. S. 2288). आनृषतुः । आनृषुः । आनर्षिथ । आनर्षिव । I Fut. अर्षिता II Fut. अर्षिष्यति । Impera. ऋषतु । Imper. आर्षत् । (VI 1. 90. S. 269). Poten. ऋषेत् । Bene. ऋष्यात् । Aor. आर्षीत् । As मा भवानर्षीत् । The vriddhi is prevented by VII. 2. 4. S. 2268. Causa. अर्षयति । Aor. आर्षिषत् । Desid. अर्षिषिषति । Past. Part. Pass. ऋष्टः । Act. ऋष्टवान् । Ger. अर्षित्वा । Nouns :—ऋषः ।

जुषी ८ प्रीतिसेवनयोः ।

आत्मनेपदिनश्चत्वारः । जुषते ।

8. √jushî, 1. to be pleased, to enjoy. 2. to devote or attach one self to.

This and the following three roots are Atmanepadis

Pre. जुषते । Per. जुजुषे । जुजुषिषे । I Fut. जोषिता । II Fut. जोषिष्यति । Impera. जुषताम् । Imper. अजुषत । Poten. जुषेत । Bene. जोषिषीष्ट । Aor. अजोषिष्ट । अजोषिषाताम् । Causa. जोषयति । अजूजुषत् । Desid. जुजुषिषते । जुजोषिषते । Inten. जोजुष्यते yaṅ luk जोजोष्टि । Past Pass. जुष्टः । Act. जुष्टवान् । Ger. जुषित्वा । जोषित्वा । Nouns :—जुषत् । जुष्यः । सजूः । D. सजुषौ । pl. सजुषः । जोषम् ।

ओविजी ९ भयचलनयोः ।

प्रायेणायमुत्पूर्वः । उद्विजते ।

9. √O vijî. This root is generally found preceded by उत् । As उद्विजते । The सेट् affixes are treated as ङित् by the following sûtra.

२५३६ । विज इट् । १ । २ । २ ।

विजेः पर इडादिः प्रत्ययो ङिद्वत् । उद्विजिता । उद्विजिष्यते ।

2536. An affix that begins with the augment इट् (VII. 2. 35) is ङित् after the root *vij*., 'to be afraid, to tremble.'

Note :—The root विज् does not strengthen its vowel before the affixes that take the intermediate इ, because those terminations are treated like ङित् affixes. The root विज् belongs to the Tudâdi class. Thus उद्विजिता 'he will be agitated,' उद्विजितुम् 'for the purpose of being agitated.' उद्विजितव्यम् 'ought to be agitated.'

But those affixes, which are not preceded by the augment इट्, are not like ङित्, and they consequently produce their own proper action, such as gunation &c. As उत्+विज्+ल्युट्=उद्वेजनम्, उद्वेजनीयम् 'that which ought to be agitated.'

9. √O vijî, 1. to be afraid. 2. to shake, tremble.

Pre. उद्विजते। Per. उद्विविजे। उद्विविजिषे। I Fut. उद्विजिता। No guṇa. II Fut. उद्विजिष्यते। Impera. उद्विजताम्। Imper. उदविजत। Poten. उद्विजेत। Bene. उद्विजिषीष्ट। Aor. उदविजिष्ट। Causa. उद्वेजयते। Aor. उदवीविजत्। Desid. उद्विविजिषते। Inten. उद्वेविज्यते। yaṅ luk उद्वेविजीति। उद्वेवेक्ति। Past. Pass. उद्विग्नः। Act. उद्विग्नवान्। Ger. उद्विजित्वा।

ओलजी १० ओलस्जी १० क। व्रीडायाम्।

लजते। लेजे। लज्जते। ललज्जे।

10. √O lajî, √O lasjî to be ashamed, to blush.

Pre. लजते। Per. लेजे। लेजिषे। I Fut. लजिता। II Fut. लजिष्यते। Impera. लजताम्। Imper. अलजत। Poten. लजेत। Bene. लजिषीष्ट। Aor. अलजिष्ट। Condi. अलजिष्यत Causa. लाजयति। Aor. अलीलजत् Desid. लिलजिषते। Inten. लालज्यते। yaṅ luk लालजीति। लालक्ति। Past. Pass. लग्नः। Act. लग्नवान्। Ger. लजित्वा।

10A. √O lasjî to be ashamed to blush.

Pre. लज्जते। Per. ललज्जे। I Fut. लज्जिता। II Fut. लज्जिष्यते। Impera. लज्जताम्। Imper. अलज्जत। Poten. लज्जेत। Bene. लज्जिषीष्ट। Aor. अलज्जिष्ट। अलज्जिषाताम्। अलज्जिषत। Causa. लज्जयति। Aor. अललज्जत्। Desid. लिलज्जिषते। Inten. लालज्ज्यते। yaṅ luk लालज्जीति। लालक्ति। Part. Ger. लज्जित्वा। Nouns :—लज्जा।

अथ परस्मै पदिनः।

ओव्रश्चू ११ छेदने।

'ग्रहिज्या–' (२४१२) । इति संप्रसारणम्। वृश्चति। ववृश्च। ववृश्चतुः। ववृश्चिथ–ववृष्ठ। 'लिट्यभ्यासस्य–' (२४०८) इति संप्रसारणम्। ऋकारस्य अकारः। 'उरत्' (२२४४)। तस्य 'अचः परस्मिन्–' (५०) इति स्थानिवद्भावात् 'न संप्रसारणे–' (३६३) इति वस्योत्वं न। व्रश्चिता–व्रष्टा। व्रश्चिष्यति–व्रक्ष्यति। वृश्च्यात्। अव्रश्चीत्–अव्राक्षीत्।

11. √O vraśchu, to cut.

The व of the root is vocalised to ऋ by VI. 1. 16 S. 2412, because the affix श is ङित्। Thus वृश्चति।

In the Perfect वव्रश्च+णल्=वव्रश्च+णल (vocalisation is by VI. 1. 17 S 2408) =ववश्च+णल् (The ऋ is changed to अ by VII. 4. 66, S 2244) This व is not now vocalised to उ i.e. we have not the form उवृश्च because the अ substitute of ऋ is considered sthanivat to ऋ by I. 1. 57 S. 50. Therefore व being really equivalent to वृ there is no further vocalisation because of the prohibition of VI. 1. 37 S. 363. Thus the Perfect is ववृश्च.

Pre. वृश्चति। Per. ववृश्च। ववृश्चतुः। ववृश्चिथ ववृष्ठ। ववृश्चिव। I Fut. व्रश्चिता। or व्रष्टा। II Fut. व्रक्ष्यति। or व्रश्चिष्यति। Impera. वृश्चतु। Imper. अवृश्चत्। Poten. वृश्चेत्। Bene. वृश्च्यात्। Aor. अव्रश्चीत् or अव्राक्षीत्। अव्रश्चिष्टाम् or अव्राष्टाम्। अव्रश्चिषुः। अव्रश्चीः। अव्रश्चिष्टम्। अव्रश्चिष्ट। अव्रश्चिषम्। Causa. व्रश्चयति। Aor. अववव्रश्चत्। Desid. विव्रश्चिषति; or विव्रक्षति। Inten. वरीवृश्च्यते yaṅ luk, वाव्रष्टि। Dual. वावृष्टः। Past. Pass. वृक्णः Act. वृक्णवान् Ger. व्रश्चित्वा Nouns :—वृक्षः।

व्यच १२ व्याजीकरणे।

विचति। विव्याच। विविचतुः। व्यचिता। व्यचिष्यति। विच्यात्। अव्याचीत्–अव्यचीत्। 'व्यचेः कुटादित्वमनसि' इति तु नेह प्रवर्तते। 'अनसि' इति पर्युदासेन कुन्मात्रविषयत्वात्।

12. √Vyacha to deceive.

Vârtika:—The root व्यच् 'to deceive,' is also treated like kuṭâdi verbs, except before the affix अस्. As विचिता 'the deceiver', विचितुम् 'for the purpose of deceiving' विचितव्यम् &c. Here there is samprasâraṇa before the ṅit terminations ता, तुम् and तव्यम्, and the य of व्यच् is changed into इ by VI. 1. 16.

But the affix अस् is not ṅit and consequently there is no samprasâraṇa before it. Thus उरुव्यचाः 'an imp.'

By I. 2. 1. S. 2461, all affixes other than those which have an indicatory ञ or ण are treated as ṅit after the roots of the kuṭâdi class. The √vyacha by the above Vârtika, is declared to be a root of the kuṭâdi class. Therefore all affixes after it being ṅit, there ought to have been samprasâraṇa in the Aorist also. But this is not so, because the word असि indicates that the √vyacha is kuṭâdi only before the affixes of the same class as अस, *viz.*, before the कृत् affixes, not before the तिङ् affixes.

Pre. विचति । (S. 2412). Per. विव्याच । विविचतुः । विव्यचिथ । विविचथुः । विविच विव्याच । विविचिव । I Fut. व्यचिता । II Fut. व्यचिष्यति । Impera. विचतु । Imper. अविचत् । Poten. विचेत् । Bene. विच्यात् । Aor. अव्याचीत् or अव्यचीत् । अव्याचिष्टाम् or अव्यचिष्टाम् । Causa व्याचयति । Aor. अविव्यचत् । Desid. विव्यचिषति । Past. Pass. विग्नः or विचितः । Act. विग्नवान् or विचितवान् Ger. विचित्वा Noun :—उरुव्यचाः 'an imp'.

उछि १३ उञ्छे ।

उञ्छति ।

13. √uchhi, to glean, gather bit by bit.

This and the next root are given in the Bhvâdi class also No. 230 and 231.

Pre. उञ्छति ।

उछी १४ विवासे ।

उच्छति ।

14. √uchhî, to abandon, to cease, to finish.

Per. उच्छति ।

ऋच्छ १५ गतीन्द्रियप्रलयमूर्तिभावेषु ।

'ऋच्छत्यृताम्' (२३८३) इति गुणः । द्विहल्ग्रहणस्यानेकहलुपलक्षणत्वान्नुट् । आनर्च्छ । आनर्च्छतुः । ऋच्छिता ।

15. √richha, 1. to go. 2. to fail in faculties. 3. to become hard or stiff.

In the Perfect there is guṇa by VII 4. 15. S. 2383 and there is augment of the नुट् because the words two consonants in VII. 4. 71. S. 2288, include more than two consonants also.

Pre. ऋच्छति । Per. आनर्च्छ । आनर्च्छतुः । आनर्च्छुः । आनर्च्छिथ । आनर्च्छिव । I Fut. ऋच्छिता । II Fut. ऋच्छिष्यति । Impera. ऋच्छतु । Imper. आर्च्छत् । Poten. ऋच्छेत् । Bene. ऋच्छ्यात् । Aor. आर्च्छीत् । (ऋच्छीत् without the augment as in मा

भवानृच्छीत् ।) आर्च्छिष्टाम् । आर्च्छिषम् । Causa. ऋच्छयति । Aorist आर्चिच्छत् । (माभवानृचिच्छत्). Desid. ऋचिच्छिषति । Ger. ऋच्छित्वा ।

मिछ १६ उत्क्लेशे ।

उत्क्लेशः पीडा । मिमिच्छ । अमिच्छीत् ।

16. √michha. 1. to hinder, 2. to annoy.

The word 'utklesha' here means pain.

Pre. मिच्छति । Per. मिमिच्छ । मिमिच्छतुः । I Fut. मिच्छिता । II Fut. मिच्छिष्यति । Impera. मिच्छतु । Imper. अमिच्छत् । Poten. मिच्छेत् । Bene. मिच्छ्यात् । Aor. अमिच्छीत् । Causa. मिच्छयति । Aorist अमिमिच्छत् । Desid. मिमिच्छिषति । Inten. मेमिच्छ्यते । yañ luk, मेमिच्छीति । मेमेष्टि ।

जर्च १७ जर्ज, चर्च १७ क । झर्झ १७ ख । परिभाषणभर्त्सनयोः ।

17. √jarcha, 17A. √jarja, 17B. √charcha, 17C. √jharjha, 1. to say, 2. to blame.

Pre. जर्जति । चर्चति । झर्झति । Per. जजर्ज । चचर्च । जझर्झ । Nouns :—चर्चिका । जर्जरः । झर्झरः ।

त्वच १८ संवरणे ।

· तत्वाच ।

18. √tvacha, to cover.

Pre. त्वचति । Per. तत्वाच । I Fut त्वचिता । II Fut. त्वचिष्यति । Impera. त्वचतु । Imper. अत्वचत् । Poten. त्वचेत् । Bene. त्वच्यात् । Aor. अत्वाचीत् । or अत्वचीत् । Causa. त्वचयति । Aorist अतित्वचत् । Nouns :—त्वक् त्वचः वाक्त्वचम् ।

ऋच १९ स्तुतौ ।

आनर्च ।

19. √richa, to praise.

It is conjugated like √ऋष ।

Pre. ऋचति । Per. आनर्च । I Fut. अर्चिता । Nouns :—ऋक् ।

उब्ज २० आर्जवे ।

20. √ubja, to make straight.

The penultimate according to some, is not ब but an upadhmâniya letter, *viz.*, a sibilant of the guttural class, *i.e.* उ≍ज This upadhmâniya is included in the शर्, *i.e.* the sibilants श, ष; स include these lost sibilants of the guttural and palatal classes also. Thus the root being उ≍ज, the upadhmâniya is changed to a letter of the जश् class, *viz.*, ब. Thus we get उब्ज । Some read the root as having a penultimate द (da) which becomes ब. Whereas others read it as having ब as a penultimate originally. Thus according to these different views we have either अभ्युद्गः or अभ्युब्जः: similarly समुद्गः or समुब्जः ।

In the Desiderative, उबिब्जिषति ।

Pre. उब्जति । Per. उब्जां चकार । I Fut. उब्जिता । II Fut. उब्जिष्यति । Impera. उब्जतु । Imper. औब्जत् । Poten. उब्जेत् । Bene. उब्ज्यात् । Aor. औब्जीत् ।

Causa. उज्जयति । Aorist औज्जिजत् । (माभवानुज्जिजत्) । Desid. उज्जिजिषति (and not उबिब्जिषति) Ger. उज्जित्वा । Infin. उज्जितुम् । Adjec. उज्जितव्यं । Nouns :— न्युब्जः । ओजः ।

उज्झ २१ उत्सर्गे ।

21. √udjha, (ujjha) to abandon.

This root has a द as penultimate which is changed to ज ।

Pre. उज्झति । Nouns :—उद्ध्योनदः ।

लुभ २२ विमोहने ।

विमोहनमाकुलीकरणम् । लुभति । लोभिता–लोब्धा । लोभिष्यति ।

22. √lubha, to bewilder, confound, perplex.

The word विमोहन means to make one perplexed.

Pre. लुभति । Per. लुलोभ । I Fut. लोब्धा or लोभिता । II Fut. लोभिष्यति । Impera. लुभतु । Imper. अलुभत् । Poten. लुभेत् । Bene. लुभ्यात् Aor. अलोभीत् Causa. लोभयति । Aorist अलूलुभत् Desid. लुलुभिषति or लुलोभिषति । Inten. लोलुभ्यते । yañ luk लोलोब्धि । Ger. लोभित्वा लुभित्वा ।

रिफ २३ कत्थनयुद्धनिन्दाहिंसादानेषु ।

रिफति । रिरेफ । 'रिह' इत्येके । 'शिशुं न विप्रा मतिभी रिहन्ति' ।

23. √ripha, √riha, 1. to speak; to boast; to utter a rough grating sound; 2. to fight, 3. to revile, blame. 4. to hurt, kill. 5. to give.

It is conjugated like √lubha. Some read it as √riha as in the example शिशुं न विप्रामतिभीरिहन्ति । "The (innocent) child-like Brâhmaṇas injure others through their intelligence." The word न means इव or equal to.

Pre. रिफति । Per. रिरेफ ।

तृप २४ तृम्फ २५ तृप्तौ ।

आद्यः प्रथमान्तः । द्वितीयो द्वितीयान्तः । द्वावपि द्वितीयान्तावित्यन्ये । तृपति । ततर्प । तर्पिता । 'स्पृशमृश–' इति सिज्विकल्पः पौषादिकस्यैव अङपवादत्वात् । तेनात्र नित्यं सिच् । अतर्पीत् । तृम्फति । शस्य ङित्त्वात् 'अनिदिताम्–' (४१५) इति नलोपे । * शे तृम्फादीनां नुम्वाच्यः * । आदिशब्दः प्रकारे । तेन येऽत्र नकारानुषक्तास्ते तृम्फादयः । तृम्फन्ति । ततृम्फ । तृफ्यात् ।

24. √tṛip, √tṛipha, 25 √tṛinpha, to become satisfied.

The first ends with प and the second with फ. Some say that both end in फ. The optional सिच् ordained by the Vârtika स्पृशमृश given under S. 2407 in conjugating the √krisha of the Bhvâdi class. does not apply to this √tripa. For the √tripa mentioned in that Vârtika refers to pushâdi √tṛipa, because it declares a rule which sets aside the अङ् aorist of the pushâdi class (See III. 1. 55 S. 2343). Therefore in conjugating the √tṛipa of the Tudâdi class, the सिच् aorist is compulsory, as अतर्पीत् । The vikaraṇa श of the Tudâdi class being an अपित् sârvadhâtuka affix is ṅit under I. 2. 4 S. 2234. Consequently, the nasal of √तृम्फ requires elision by VI 4. 24 S. 415. But after such elision, the nasal is again inserted by the following Vârtika given under VII. 1. 59.

Vart :—The √तृम्फ and others like it, which have a nasal, should be also enumerated as taking the augment नुम् । These are the following roots of Tudâdi class: 24 तृप (तृफ), 25. तृम्फ तृप्तौ, 26. तुप तुम्प, 27 तुफ तुम्फ हिंसायाम् 28. दृफ (दृप), 29. दृम्फ उत्क्लेशे, 30 ऋफ (रिफ), ऋम्फ (रिम्फ), हिंसायाम 31 गुफ, गुम्फ ग्रन्थे, 32. उभ उम्भ पूरणे, 33. शुभ, शुम्भ शोभार्थे ॥ Of these, those which have a nasal, lose it by VI 4. 24, and then get the नुम् augment by the present rule, which being specifically ordained, cannot be again dropped. Thus तृम्फति, तुम्फति, तुम्पति, दृम्फति &c. Those which have no nasal, are conjugated as तृफति, तृफति, दृफति गुफति, उभति and शुभति ॥

The word आदि in the above *Vârtika* means प्रकार 'of the like nature' therefore, all roots of the Tudâdi class which have a nasal conjunct consonant are to be classed as तृम्फादि or तृम्फ like.

Pre. तृपति । Per. ततर्प । I Fut. तर्पिता । II Fut. तर्पिष्यति । Impera. तृपतु । Imper. अतृपत् । Poten. तृपेत् । Bene. तृप्यात् । Aor. अतर्पीत् । Causa. तर्पयति । Aorist अतीतृपत् or अततर्पत् । Desid. तितर्पिषति । Inten. तरीतृप्यते । yañ luk तर्तर्प्ति Ger. तर्पित्वा ।

25. √tṛimpha to become satisfied.

Pre. तृम्फति । Per. ततृम्फ । I Fut तृम्फिता । II. Fut. तृम्फिष्यति । Impera. तृम्फतु । Imper. अतृम्फत् । Poten. तृम्फेत । Bene. तृफ्यात् । Causa तृम्फयति । Aorist अततृम्फत् । Desid. तितृम्फिषति । Inten. तरीतृफ्यते । yañ luk तरीतृम्फति । Ger. तृम्फित्वा or तृफित्वा ।

तुप २६ तुम्प २६ क । तुफ २७ तुम्फ २७ क । हिंसायाम् ।

तुपति । तुम्पति । तुफति । तुम्फति ।

26. √tupa, √tumpa, 27 √tupha, √tumpha, to injure, hurt. These roots are Bhuâdi also. See Nos. 431, 432, 435 and 436.

The difference is in accent.

Pre. तुपति ।

26A. √Tumpa to injure.

Pre. तुम्पति ।

27. √tupha to injure.

Pre. तुफति ।

27A. √tumpha to injure.

Pre. तुम्फति ।

दृप २८ दृम्फ २९ उत्क्लेशे ।

प्रथमः प्रथमान्तः । द्वितीयो द्वितीयान्तः । प्रथमो द्वितीयान्त इत्येके । दृपति । दृफति । दृम्फति ।

28. √dṛipa, √dṛipha, 29 √dṛimpha to pain, torture.

Pre. दृफति । दृपति ।

29. √dṛimpha.

Pre. दृम्फति ।

ऋफ ३० ऋम्फ ३० क । हिंसायाम् ।

ऋफति । आनर्फ । ऋम्फति । ऋम्फांचकार ।

30. √ripha, √ripha, √rimpha to injure, hurt, kill.

Pre ऋफति । ऋम्फति । Per. आनर्फ । आनृफतुः । ऋम्फाञ्चकार । Desid. ऋफिफिषति । ऋम्फिफिषति । Ger अर्फित्वा । ऋम्फित्वा ।

गुफ ३१ गुम्फ ३१ क । ग्रन्थे ।

गुफति । जुगोफ । गुम्फति । जुगुम्फ ।

31. √gupha, √gumpha to weave together; tie, wind round.

Per. गुफति । गुम्फति : Per. जुगोफ । जुगुम्फ ।

उभ ३२ उम्भ ३२ क । पूरणे ।

उभति । उबोभ । उम्भति । उम्भांचकार ।

32. √ubha, √umbha, to fill with.

Pre. उभति । उम्भति । Per. उवोभ । ऊभतुः । उम्भाञ्चकार । Nouns :—उभौ । उभाहस्ति उभावाहस्ति । उभावाहु । उभयावाहु । कुम्भी।। अयस्कुम्भी कुम्भः कुम्भीनसः स्कुम्भः ।

शुभ ३३ शुम्भ ३३ क । शोभार्थे ।

शुभति । शुम्भति ।

33. √śubha, √śumbha to look beautiful, be splendid.

Pre. शुभति । शुम्भति ।

दृभीँ ३४ ग्रन्थे ।

दृभति ।

34. √dribhî to tie fasten, string together.

Pre. दृभति । Past Pass. दृब्धः ।

चृती ३५ हिंसाग्रन्थनयोः ।

चर्तिता । 'सेऽसिचि–' (२५०६) इति वेट् । चर्तिष्यति–चर्त्स्यति । अचर्तीत् ।

35. √chritî, 1. to hurt, kill, 2. to tie, bind or connect together.

Pre. चृतति । Per. चचर्त । चचृततुः । चचर्तिथ । I Fut. चर्तिता । II Fut. चर्तिष्यति or चर्त्स्यति । The इट् is optional by S. 2506, Impera. चृततु । Aor. अचर्तीत् । Causa. चर्तयति Aor. अची चृतत् । अचचर्तत् । Inten. चरीचृत्यते । yan luk चरीचर्ति । चरीचृतः । Past. चृतः । चृतवान् ।

विध ३६ विधाने ।

विधति । वेधिता ।

36. √vidha to rule, govern, administer.

Pre. विधति । Per. विवेध । I Fut. वेधिता । II Fut. वेधिष्यति । Impera. विधतु Imper. । अविधत् । Poten. विधेत् । Bene. विध्यात् । Aor. अवेधीत् । Causa. वेधयति Aor. अवीविधत् । Desid. विविधिषति । विवेधिषति । Inten. वेविध्यते । yan luk वेवेद्धि । Ger. विधित्वा । वेधित्वा ।

जुड ३७ गतौ ।

तवर्गपञ्चमान्त इत्येके । जुडति । 'मनतो जुनन्ति' ।

37. √juda (√juna); to go. Some read it as √जुन, as in the example, द्रुह्विर्यो विश्वे मरुतो जुनन्ति ।

Pre. जुडति । Per. जुजोड । I Fut. जोडिता । II Fut. जोडिष्यति । Impera. जुडतु । Imper. अजुडत् । Poten. जुडेत् । Bene. जुड्यात् । Aor. अजोडीत् । Condi. अजोडिष्यत् । Causa. जोडयति । Aor. अजूजुडत् । Desid. जुजुडिषति । जुजोडिषति । Inten. जोजुड्यते yan luk जोजुडीति । जोजोड्ढि । Past Pass. जुडितः । Ger. जुडित्वा । जोडित्वा ।

मृड ३८ सुखने ।

मृडति । मर्डिता ।

38. √mrida to be delighted or happy.

Pre. मृडति । Per. ममर्ड । I Fut. मर्डिता । II Fut. मर्डिष्यति । Impera. मृडतु । Imper. अमृडत् । Poten मृडेत् । Bene. मृड्यात् । Aor. अमर्डीत् । Condi. अमर्डिष्यत् । Desid. मिमर्डिषति । Inten. मरीमृड्यते yan luk मरीमर्ड्ढि । Nouns:—मृडानी मृडः मृडीकं ।

पृड ३९ च ।

पृडति ।

39. √prida cha, to delight, please.

Pre. पृडति । Per. पपर्ड । I Fut. पर्डिता II Fut. पर्डिष्यति । Impera. पृडतु । Imper. अपृडत् । Poten. पृडेत् । Bene. पृड्यात् । Aor. अपर्डीत् । Condi. अपर्डिष्यत् । Causa. पर्डयति । अपीपृडत् । अपपर्डत् । Desid. पिपर्डिषति । Inten. परी पृड्यते । परीपर्ड्ढि ।

पृण ४० प्रीणने ।

पृणति । पपर्ण ।

वृण ४० क । च ।

वृणति ।

40. √prina, √vrina to delight. The √वण is read after this.

Pre. पृणति । वृणति । Per. पपर्ण । I Fut. पर्णिता । II Fut. पर्णिष्यति । Impera. पृणतु । Imper. अपृणत् । Poten. पृणेत् । Bene. पृण्यात् । Aor. अपर्णीत् । Nouns :— लोकंपृणः ।

मृण ४१ हिंसायाम् ।

41. √mrina to injure, hurt, kill.

Pre. मृणति । Per. ममर्ण । I Fut मर्णिता । II Fut. मर्णिष्यति । Impera. मृणतु । Imper. अमृणत् । Poten मृणेत् । Bene. मृण्यात् । Aor. अमर्णीत् । Nouns: —मृणालम् ।

तुण ४२ कौटिल्ये ।

तुतोण ।

42. √tuna to curve, make crooked, bend.

Pre. तुणति । Per. तुतोण । I Fut. तोणिता । II Fut. तोणिष्यति । Impera. तुणतु । Imper. अतुणत् । Poten. तुणेत् । Bene. तुण्यात् । Aor. अतोणीत् ।

पुण ४३ कर्मणि शुभे ।

पुणति ।

43. √puṇa to be virtuous or holy, act in a virtuous manner.

Per. पुणति । Pre. पुपोण । I Fut. पोणिता । II Fut. पोणिष्यति । Impera. पुणतु । Imper. अपुणत् । Poten पुणेत् । Bene. पुण्यात् । Aor. अपोणीत् । Nouns :—अनैपुणम् । अनिपुणः । नैपुणी । आचार निपुणः । निपुणः ।

मुण ४४ प्रतिज्ञाने ।

44. √muṇa to promise.

Pre. मुणति । Per. मुमोण । I Fut. मोणिता । II Fut. मोणिष्यति । Impera. मुणतु । Imper. अमुणत् । Poten. मुणेत् । Bene. मुण्यात् । Aor. अमोणीत् ।

कुण ४५ शब्दोपकरणयोः ।

45. √kuṇa, 1. to sound, 2. to support aid.

Pre. कुणति । Per. चुकोण । I Fut. कोणिता । II Fut. कोणिष्यति । Impera कुणतु । Imper. अकुणत् । Poten. कुणेत् । Bene. कुण्यात् । Aor. अकोणीत् ।

शुन ४६ गतौ ।

46. √śuna, to go, move.

Pre. शुनति । Per. शुशोन । I Fut. शोनिता । II. शोनिष्यति । Impera. शुनतु । Imper. अशुनत् । Poten. शुनेत् । Bene. शुन्यात् । Aor. अशोनीत् । Nouns :—शुनकः ।

द्रुण ४७ हिंसागतिकौटिल्येषु ।

47. √druṇa 1. to hurt, injure, 2. to go, move, 3 to make curved or crooked, bend.

Pre. द्रुणति । Per. दुद्रोण । I Fut. द्रोणिता । II Fut. द्रोणिष्यति । Impera. द्रुणतु । Imper. अद्रुणत् । Poten. द्रुणेत् । Bene. द्रुण्यात् । Aor. अद्रोणीत् । Nouns :—द्रुणः । द्रोणी । द्रौणिकि । द्रुणी । द्रौणी । द्रौणायन । द्रौणकी । द्विद्रोणम् । द्रोणः ।

घुण ४८ घूर्ण ४९ भ्रमणे ।

48. √ghuṇa, 49 √ghûrṇa, to roll, whirl, stagger, reel.

Pre. घुणति । Per. जुघोण । I. Fut. घोणिता । II Fut. घोणिष्यति । Impera. घुणतु । Imper. अघुणत् । Poten. घुणेत् । Bene. घुण्यात् । Aor. अघोणीत् ।

Atm. Pre. घुणते । Per. जुघुणे । I Fut. घोणिता । II Fut. घोणिष्यते । Impera. घुणताम् । Imper. अघुणत । Poten. घुणेत् । Bene. घुणिषीष्ट । Aor. अघुणिष्ट ।

49. √ghûrṇa to roll, whirl.

Per. घूर्णति । Per. जुघूर्ण । I Fut. घूर्णिता । II घूर्णिष्यति । Impera. घूर्णतु । Imper. अघूर्णत् । Poten. घूर्णेत् । Bene. घूर्ण्यात् । Aor. अघूर्णीत् ।

Atm, Pre. घूर्णते । Per. जुघूर्णे । I Fut. घूर्णिता । II Fut. घूर्णिष्यते । Impera. घूर्णताम् । Imper. अघूर्णत । Poten. घूर्णेत ।.Bene. घूर्णिषीष्ट । Aor. अघूर्णिष्ट ।

षुर ५० ऐश्वर्यदीप्त्योः ।

सुरति । सुषोर । आशिषि सूर्यात् ।

50. √shura, √sura, 1. to rule; 2. shine.

Pre. घुरति । Per. घुघोर । घुघुरतुः । I Fut. घोरिता । II Fut. घोरिष्यति । Impera. घुरतु । Imper. अघुरत् । Poten. घुरेत् । Bene. घुर्यात् । Aor. अघोरीत् । Causa. घोरयति । अजूघुरत् । Inten. जोघूर्यते । yaṅ luk जोघोर्ति । Noun :—घुरः ।

कुर ५१ शब्दे ।

कुरति । कूर्यात् । अत्र 'न भकुर्छुराम्' (१६२९) इति निषेधो न । करोतेरेव तत्र ग्रहणा-दित्याहुः ।

51. √kura to sound.

Pre. कुरति । Per. चुकोर । I Fut. कोरिता । II Fut. कोरिष्यति । Impera. कुरतु । Imper. अकुरत् । Poten. कुरेत् । Bene. कूर्यात् । The lengthening ordained by हलिच (VIII. 2. 77 S. 354) was set aside with regard tŏ कुर् by नभ कुर् &c. S. 1629. But that prohibition refers to कुर् form of √कृ 'to do' according to commentators. Hence there is lengthening with regard to this root. Aor. अकोरीत् ।

खुर ५२ छेदने ।

52. √khura, √kshura to scratch, cut.

Pre. खुरति । Per- चुखोर । I Fut. खोरिता । II Fut. खोरिष्यति । Impera. खुरतु । Imper. अखुरत् । Poten. खुरेत् । Bene खुर्यात् । Aor. अखोरीत् । Inten. चोखुर्यते । Noun :—खुरः । क्षुरः । वाखुरा । खुरणाः ।

मुर ५३ संवेष्टने ।

53. √mura to encircle, surround.

Pre. मुरति । Per. मुमोर । I Fut. मोरिता । II Fut. मोरिष्यति । Impera. मुरतु । Imper. अमुरत् । Poten. मुरेत् । Bene. मुर्यात् । Aor. अमोरीत् । Condi. अमोरिष्यत् । Noun :—मुरः ।

क्षुर ५४ विलेखने ।

54. √kshura, √khura to make lines or furrows.

Pre. क्षुरति । Per. चुक्षोर । I Fut. क्षोरिता । II Fut. क्षोरिष्यति । Impera. क्षुरतु । Imper. अक्षुरत् । Poten. क्षुरेत् । Bene. क्षुर्यात् । Aor. अक्षोरीत् । Condi. अक्षोरिष्यत् । Noun :—क्षुरम् ।

घुर ५५ भीमार्थशब्दयोः ।

55. √ghura, 1. to be frightful or terrible; 2 to sound, snore, snort to cry in distress.

Pre. घुरति । Per. जुघोर । I Fut. घोरिता । II Fut. घोरिष्यति । Impera. घुरतु । Imper. अघुरत् । Poten. घुरेत् । Bene. घुर्यात् । Aor. अघोरीत् । Nouns :— घोरः । घुघुरः ।

पुर ५६ अग्रगमने ।

56. √pura to go in front.

Pre. पुरति । Per. पुपोर । I Fut. पोरिता । II Fut. पोरिष्यति । Impera पुरतु । Imper. अपुरत् । Poten. पुरेत् । Bene. पुर्यात् । Aor. अपोरीत् । Nouns:—पुरम् । पुरी ।

वृहू ५७ उद्यमने ।

दन्त्योष्ठ्यादिः । पवर्गीयादिरित्यन्ये ।

57. √vṛihû, √bṛihû, to grow, increase, expand. The root begins with the dento labial व v. Others say it is labial ब b.

Pre. वृहति । Per. ववर्ह । ववृहतु । ववर्हिथ । or ववढ । I Fut. वर्हिता । or वर्ढा । II Fut. वर्हिष्यति । or वर्क्ष्यति । Impera. वृहतु । Imper. अवृहत् । Poten. वृहेत् । Bene. वृह्यात् । Aor. अवर्हीत् or अवृक्षत् । अवर्हिषाम् or अवृक्षाताम् । Causa. वर्हयति । Aor. अववृहत् । अववर्हत् । Desid. विवर्हिषति । विवृक्षति । Inten. वरीवृह्यते । yañ luk वरीवर्ढि । Past Ger. वर्हित्वा or वृढ्वा ।

तृहू ५८ स्तृहू ५८ क । तृंहू ५८ ख हिंसार्थाः ।

तृहति । ततर्ह । स्तृहति । तस्तर्ह । तर्हिता-तर्ढा । स्तर्हिता-स्तर्ढा । अतृंहीत्-अताङ्क्षीत् । अताण्ढाम् ।

58. √tṛihû, (a) stṛihû, (b) tṛiṁhû to injure, hurt, kill. Pre. तृहति । Per. ततर्ह ।

58(a). √stṛihû Pre. स्तृहति । Per. तस्तर्ह । I Fut. स्तर्हिता or स्तर्ढा ।

58(b). तृंहू √tṛiṁhû to injure, kill.

Pre. तृहति । The nasal is elided by VI 4 24. S. 415, as the vikaraṇa श is ङित् (I. 2. 4.) Per. ततृंह । ततृंहतुः । ततृंहिथ । or ततृण्ढ । I Fut. तृण्ढा । or तृंहिता । II Fut. तृंहिष्यति । or तृङ्क्ष्यति । Impera. तृहतु । Imper. अतृहत् । Poten. तृहेत् । Bene. तृह्यात् । The yasuṭ being ङित् the nasal is elided. Aor. अतृंहीत् । अतृंहिष्टाम् or अताङ्क्षीत् । अताण्ढाम् । Causa. तृंहयति । Aor. अततृंहत् । Desid. तितृंहिषति । or तितृङ्क्षति । The anit, सन् is ङित् । Inten. तरीतृंहीति or तरीतृण्ढीति । Past तृढः । तृढवान् । Ger. तृंहित्वा or तृड्ढ्वा ।

इष ५९ इच्छायाम् ।

'इषुगमि-' (२४००) इति छः । इच्छति । एषिता-एष्टा । एषिष्यति । इष्यात् । ऐषीत् ।

59. √isha to wish for, desire. Some read it as having an indicatory उ । By S. 2400 the ष is replaced by छ in conjugational tenses.

Pre. इच्छति । Per. इयेष । ईषतुः । I Fut. एषिता । एष्टा । II Fut. एषिष्यति । Impera. इच्छतु । Imper. ऐच्छत् । Poten. इच्छेत् । Bene. इष्यात् । Aor. ऐषीत् । Nouns:—इष्टिः । इच्छा । इच्छुः । एषणी ।

मिष ६० स्पर्धायाम् ।

मिषति । मेषिता ।

60. √misha, to rival, contend, emulate.

Pre. मिषति । Per. मिमेष । I Fut. मेषिता । II Fut. मेषिष्यति । Impera. मिषतु । Imper. अमिषत् । Poten. मिषेत् । Bene. मिष्यात् । Aor. अमेषीत् अमेषिष्टाम् । Causa. मेषयति । Aor. अमीमिषत् । Desid. मिमिषिषति । मिमेषिषति । Inten. मेमिष्यते । yañ luk मेमेष्टि । Ger. मेषित्वा or मिषित्वा । Nouns:—मेषः । मेषी । निमेषः ।

किल ६१ श्वैत्यक्रीडनयोः ।

61. √kila, 1. to be or become white, 2. to play, sport.

Pre. किलति । Per. चिकेल । I Fut. केलिता । II Fut. केलिष्यति । Impera. किलतु । Imper. अकिलत् । Poten. किलेत् । Bene. किल्यात् । Aor. अकेलीत् । Causa. केलयति । Desid. चिकिलिषति । चिकेलिषति । Inten. चेकिल्यते । Noun:—किल्बिषम् ।

तिल ६२ स्नेहे ।

62. √tila, to be unctuous or greasy.

Pr. तिलति । Per. तितेल । I Fut. तेलिता । II Fut. तेलिष्यति । Impera. तिलतु । Imper. अतिलत् । Poten. तिलेत् । Bene. तिल्यात् । Aor. अतेलीत् । Causa. तेलयति । अतीतिलत् । Desid. तितिलिषति । तितेलिषति । Inten. तेतिल्यते ।

चिल ६३ वसने ।

63. √chila, to put on clothes.

Pre. चिलति । Per. चिचेल । I Fut. चेलिता । II Fut. चेलिष्यति । Impera. चिलतु । Imper. अचिलत् । Poten. चिलेत् । Bene. चिल्यात् । Aor. अचेलीत् । Causa. चेलयति । अचीचिलत् । Desid. चिचिलिषति । चिचेलिषति । Inten. चेचिल्यते ।

चल ६४ विलसने ।

64. √chala, to sport, play, frolic about

Pre. चलति । Per. चचाल । I Fut. चलिता । II Fut. चलिष्यति । Impera. चलतु । Imper. अचलत् । Poten. चलेत् । Bene. चल्यात् । Aor. अचालीत् । अचलीत् । Causa. चलयति । Desid. चिचलिषति । Inten. चाचल्यते ।

इल ६५ स्वप्नक्षेपणयोः ।

65. √ila, 1. to sleep, 2 to throw.

Pre. इलति । Per. इयेल ईलतुः । I Fut. एलिता । II Fut. एलिष्यति । Impera. इलतु । Imper. ऐलत् । Poten. इलेत् । Bene. इल्यात् । Aor. ऐलीत् । ऐलिष्टाम् । Condi. ऐलिष्यत् । Causa. एलयति । Desid. एलिलिषति । Noun :— इला 'earth'.

विल ६६ संवरणे ।

दन्त्योष्ठ्यादिः ।

66. √vila, to cover conceal. It begins with the dento-labial व v.

Pre. विलति । Per. विवेल । I Fut. वेलिता । II Fut. वेलिष्यति । Impera. विलतु । Imper. अविलत् । Poten. विलेत् । Bene. विल्यात् । Aor. अवेलीत् ।

बिल ६७ भेदने ।

ओष्ठ्यादिः ।

67. √bila, to split, cleave, divide. It begins with the labial ब b.

Pre. बिलति । Per. बिबेल । I Fut. बेलिता । II Fut. बेलिष्यति । Impera. बिलतु । Imper. अबिलत् । Poten. बिलेत् । Bene. बिल्यात् । Aor. अबेलीत् । Noun :— बिलम् ।

णिल ६८ गहने ।

68. √nila, to become grave, hard, to lurk, hide, to stick, to die.

Pre. निलति । प्रणिलति । Per. निनेल । I Fut. नेलिता । II Fut. नेलिष्यति । Impera. निलतु । Imper. अनिलत् । Poten. निलेत् । Bene. निल्यात् । Aor. अनेलीत् ।

हिल ६९ भावकरणे ।

69. √hila, to sport amorously.

Pre. हिलति । Per. जिहेल । I Fut. हेलिता । II Fut. हेलिष्यति । Impera. हिलतु । Imper. अहिलत् । Poten. हिलेत् । Bene. हिल्यात् । Aor. अहेलीत् ।

शिल ७० षिल ७० उञ्छे ।

70. √sila, √shila to glean.

Pre. शिलति । षिलति । Per. शिशेल । षिषेल । I Fut. शेलिता । षेलिता ।

मिल ७१ श्लेषणे ।

71. √mila to join. The svaritet √mila is given further on The present √mila will be Parasmaipadi even when the fruit of the action accrues to the agent.

Pre. मिलति । Per. मिमेल । I Fut. मेलिता । II Fut. मेलिष्यति । Impera. मिलतु । Imper. अमिलत् । Poten. मिलेत् । Bene. मिल्यात् । Aor. अमेलीत् ।

लिख ७२ अक्षरविन्यासे ।

लिलेख ।

72. √likha to write.

Pre. लिखति । Per. लिलेख । I Fut. लेखिता । II Fut. लेखिष्यति । Impera. लिखतु । Imper. अलिखत् । Poten. लिखेत् । Bene. लिख्यात् । Aor. अलेखीत् । Desid. लिलिखिषति । लिलेखिषति । Inten लेलिख्यते । Past Pass. लिखितः । Act. लिखितवान् । Ger. लिखित्वा । लेखित्वा । Nouns :—लेखनः । लेखनी रेखा । लेखा । दुर्लेखः । दन्तलेखकः ।

कुट ७३ कौटिल्ये ।

'गाङ्कुटादिभ्यः–' (२४६१) इति ङित्वम् । चुकुटिथ । चुकोट । चुकुट । कुटिता ।

73. √kuṭa, to be crooked or curved. From this up to 108 √kuñ are the kuṭâdi roots. All affixes after these roots are considered as ṅit except those which have an indicatory ञ or ण (See I. 2. 1 S. 2461).

Pre कुटति । Per. चुकोट । चुकुटतुः । चुकुटिथ । चुकोट or चुकुट । चुकुटिव । 1 Fut. कुटिता । II Fut. कुटिष्यति । Impera. कुटतु । Imper. अकुटत् । Poten. कुटेत् । Bene. कुट्यात् । Aor. अकुटीत् । अकुटिष्टाम् । Causa. कोटयति । Aor. अचूकुटत् । Desid. चुकुटिषति । Inten. चोकुटयते । yan luk चोकुटीति । चोकोट्टि । The affixes are ṅit in the yan luk. Ger. कुटित्वा । Nouns :—कुटयः । कोटयः । कोटः । कुट्टकः । कुड्मलम् । कोटरः कुटिलम् । कुटिलिका । कौटिलिकः । कुटी । कुटीरः । कुटरः ।

पुट ७४ संश्लेषणे ।

74. √puṭa to embrace, clasp, intertwine.

Pre. पुटति । Per. पुपोट । I Fut. पुटिता । Aor. अपुटीत । Nouns :—पुटिका । पुटः ।

कुच ७५ संकोचने ।

75. √kucha, to contract. The word संकोचन given as the meaning of this root is formed by the affix ल्युट् added to कुच् । The form ought to be संकुचन, but the use of संकोचन by Pâṇini shows that ल्युट् causes guṇa inspite of the root belonging to the kuṭadi class.

Pre. कुचति । Per. चुकोच । I Fut. कुचिता । Aor. अकुचीत् । Nouns :—संकोचः

गुज ७६ शब्दे ।

76. √guj, to sound to hum, buzz.

Pre. गुजति । Per. जुगोज । I Fut. गुजिता Aor. अगुजीत् । Noun :—गोजः ।

गुड ७७ रक्षायाम् ।

77. √guḍa, to defend, preserve.

Pre. गुडति । Per. जुगोड । I Fut. गुडिता । Aor. अगुडीत । Nouns :—गुडः 'Sugar,' गुडा 'hair'.

डिप ७८ क्षेपे ।

78. √ḍipa, to throw, cast, send. This root is found in the Divâdi class also, as डिप्यति ।

Pre. डिपति । Per. डिडेप । I Fut. डिपिता । Aor. अडिपीत् ।

छुर ७९ छेदने ।

'न भकुर्छुराम्' (१६२९) इति न दीर्घः । छुर्यात् ।

79. √chhura, to cut, divide. The उ is not lengthened in the Benedictive, because of the prohibition of VII. 2. 79 S. 1629.

Pre. छुरति । Per. चुच्छोर । I Fut. छुरिता । Bene. छुर्यात् । छुर्यास्ताम् । Aor. अछुरीत । Noun :—छुरिका ।

स्फुट ८० विकसने ।

स्फुटति । पुस्फोट ।

80. √sphuṭa, to expand, open, blow, blossom.

It is conjugated in the Bhuadi and Churadi classes also.

Pre. स्फुटति । Per. पुस्फोट । I Fut. स्फुटिता । Aor. अस्फुटीत् ।

मुट ८१ आक्षेपमर्दनयोः ।

81. √muṭa 1. to blame, rebuke, 2 to crush.

It is conjugated in the Bhuadi also as मोटति ।

Pre. मुटति । Per. मुमोट । I Fut. मुटिता । Aor. अमुटीत ।

त्रुट ८२ छेदने ।

'वा भ्राश-' (२३२१) इति श्यन्वा । त्रुट्यति-त्रुटति । तुत्रोट । त्रुटिता ।

82. √truṭa, to tear, break, snap.

Pre. त्रुटति । or त्रुट्यति । This root optionally takes श्यन् by III. 1. 70 S. 2321. Per. तुत्रोट । I Fut. त्रुटिता । Impera. त्रुटतु or त्रुट्यतु । Imper. अत्रुटत् or अत्रुट्यत् । Poten. त्रुटेत् or त्रुट्येत । Aor. अत्रुटीत् । Noun :—त्रोटिः ।

तुट ८३ कलहकर्मणि ।

तुटति । तुतोट । तुटिता ।

83. √tuṭa, to dispute, quarrel.

Pre. तुटति । Per. तुतोट । I Fut. तुटिता । Aor. अतुटीत् । Noun :—तुटिः ।

चुट ८४ छुट ८४ क । छेदने ।

84. √chuṭa, √chhuṭa, √chuṇa to cut off, divide.

The Bhvâdi form is चोटति ।

Pre. चुटति । छुटति । Per. चुचोट । चुच्छोट । I Fut. चुटिता । छुटिता । Aor. अचुटीत् । अछुटीत् ।

जुट ८५ बन्धने ।

85. √juḍa, √juṭa, to bind.

Pre. जुटति । जुडति । Per. जुजोट । जुजोड । 1 Fut. जुटिता । जुडिता । Aor. अजुटीत् । अजुडीत् ।

कड ८६ मदे ।

86 √kaḍa, to be disturbed or confused. This root need not have been read in the kuṭadi list, as it does not show any peculiarity of ṅit conjugation.

Pre. कडति । Per. चकाड । I Fut कडिता । Aor. अकडीत् ।

लुट ८७ संश्लेषणे ।

87. √luṭa, to adhere.

It is conjugated in the Bhvâdi and Divâdi classes, also, as लोटति and लुटयति ।

Pre. लुटति । Per. लुलोट । I Fut. लुटिता ।

कृड ८८ घनत्वे ।

घनत्वं सान्द्रता । चकर्ड । कृडिता ।

88 √kriḍa, to cluster together. The word, घनत्व means सान्द्रता 'clustered together', 'dense'. According to some it means 'to graze'.

Pre कृडति । Per. चकर्ड । I Fut. कृडिता ।

कुड ८९ बाल्ये ।

89. √kuḍa, to play or act like a child.

Pre. कुडति । Per. चुकोड । I Fut. कुडिता ।

पुड ९० उत्सर्गे ।

90. √Puḍa, to leave, quit, abandon.

Atreya reads मुड instead.

Pre. पुडति ।

घुट ९१ प्रतिघाते ।

91. √ghuṭa, to retaliate, to strike again. It is conjugated in the Atmanepadi of the Bhvadi class also. (I. 782).

Pre. घुटति । Per. जुघोट । I Fut. घुटिता । Nouns :—घोटः । घोटकः ।

तुड ९२ तोडने ।

तोडनं भेदः ।

92. √tuḍa, to split, rend, break. The word तोडन means breaking. This root ends in the third letter *i.e.*, ड; but that which ends in the first letter *i.e.*, ट (तुट) meaning (to dispute, quarrel, has already been conjugated before (See No. 83).

Pre. तुडति । (The Bhvadi form is तोडति ।) Per. तुतोड । I Fut. तुडिता ।

थुड ९३ स्थुड ९४ संवरणे ।

थुडति । तुथोड । तुथुड । 'खुड' 'छुड' इत्येके ।

93. √thuḍa, 94 √sthuḍa, to cover, screen. Some read खुड and छुड instead.

Pre. थुडति । Per. तुथोड । I Fut. थुडिता ।

94. √sthuḍa to cover, screen.

Pre. स्थुडति । Per. तुस्थोड । I Fut. स्थुडिता ।

स्फुर ९५ स्फुल ९६ संचलने ।

'स्फुर स्फुरणे' 'स्फुल संचलने' इत्येके ।

95. √sphura, to throb, palpitate, shake. The स is changed to ष् after निर्, वि &c. by the following sûtra:—

२५३७ । स्फुरतिस्फुलत्योर्निर्निविभ्यः । ८ । ३ । ७६ ।

षत्वं वा स्यात् । निष्फुरति–निःस्फुरति । 'स्फर' इत्यकारोपधं केचित्पठन्ति । पस्फार ।

2537. ष् is optionally substituted for the स् of स्फुर् and स्फुल after the prepositions निस्, नि and वि ॥

Thus निष्स्फुरति or निस्स्फुरति, निस्फुरति or निष्फुरति, विस्फुरति, विष्फुरति ॥ स्फुलति, निष्स्फुलति, निस्स्फुलति, निस्फुलति, निष्फुलति, विस्फुलति, विष्फुलति ॥

Pre. स्फुरति । Some read स्फर instead, as स्फरति, पस्फार &c. Per. पुस्फोर । I Fut. स्फुरिता । II Fut. स्फुरिष्यति । Impera स्फुरतु । Imper. अस्फुरत् । Poten स्फुरेत् । Bene. स्फूर्यात् । Aor. अस्फुरीत् । Causa. स्फोरयति or स्फारयति । Aor. अपुस्फुरत् । (पुस्फो रयिषति । पुस्फारयिषति ।) Desid. पुस्फुरिषति । Inten. पोस्फूर्यते । yañ luk पोस्फोर्ति । Dual, पोस्फूर्तः ।

96. √sphula, to tremble, vibrate. 2. to collect.

Pre. स्फुलति । Per. पुस्फोल । I Fut. स्फुलिता ।

स्फुड ९७ चुड ९८ ब्रुड ९९ संवरणे ।

97. √sphuḍa, 98 √chuḍa, √buḍa, 99 √vruḍa to cover.

Pre. स्फुडति । Per पुस्फोड ।

98. √chuḍa.

Pre. चुडति । Per. चुचोड ।

99. √vruḍa.

Pre. ब्रुडति । Per. बुब्रोड ।

क्रुड १०० भृड १०१ निमज्जने इत्येके ।

100. √kruḍa, √kuḍa, 101 √bhṛiḍa, to sink, dive.

Pre. क्रुडति । Per. चुक्रोड । Nouns:—क्रोडा । क्रोडः । कल्याणक्रोडी ।

101. √bhṛiḍa.

Pre. भृडति ।

हुड १०२ संघाते ।

102. √huḍa, to collect. This root is neither mentioned in the Siddhânta Kaumudi nor in the Mâdhavîya Dhâtu vṛitti.

गुरी १०३ उद्यमने ।

अनुदात्तेत् । गुरते । जुगुरे । गुरिता ॥

103. √gurî, to make an effort or exertion.

This is anudâttet, seṭ and âtmanepadi.

Pre. गुरते । Per. जुगुरे । जुगुरिषे । I Fut. गुरिता । II Fut. गुरिष्यते । Impera गुरताम् । Imper. अगुरत । Poten. गुरेत । Bene. गुरिषीष्ट । Aor. अगुरिष्ट । अगुरिषाताम् । Causa. गोरयति । Aor. अजूगुरत । Desid. जुगुरिषते । Inten. जोगूर्यते । yaṅ luk जोगोर्त्ति । Past. Pass. गूर्णः Act. गूर्णवान् Noun :—गूर्तिः ।

णू १०४ स्तवने ।

दीर्घान्तः । 'परीणूतगुणोदयः' । इतश्चत्वारः परस्मैपदिनः । नुवति । अनुवीत् ।

104. √ṇû, √nu, to praise. It ends in long ऊ, as in the sentence परिणूत गुणोदयः । The four roots hereafter are Parasmaipadis

Pre. नुवति । Per. नुनाव । नुनुवतुः । नुनुविथ । I Fut. नुविता । II Fut. नुविष्यति । Impera. नुवतु । Imper. अनुवत् । Poten. नुवेत् । Bene. नूयात् । Aor. अनुवीत् । Desid. नुनूषति । Inten. नोनूयते । yañ luk नोनोति Past Pass. नूतः Act. नूतवान् । Ger नूत्वा ।

धू १०५ विधूनने ।

धुवति ।

105. √dhû, to shake, agitate.

It is conjugated like the last.

Pre. धुवति । Nouns:—धवित्रम् ।

गु १०६ पुरीषोत्सर्गे ।

जुगुविथ-जुगुथ । गुता । गुष्यति । अगुषीत् । 'ह्रस्वादङ्गात्' (२३६९) । अगुताम् । अगुषुः ।

106. √gu, √gû, to evacuate, defaecate.

Pre. गुवति । Per. जुगाव । जुगुवतुः । जुगुविथ or जुगुथ । I Fut. गुता । II Fut. गुष्यति । Impera गुवतु । Imper अगुवत् । Poten. गुवेत् । Bene. गूयात् । Aor अगुषीत् । अगुताम् । अगुषुः । (VIII. 2. 27 S. 2369). Desid. जुगूषति । Past Pass. गूनः । Act. गूनवान् ।

ध्रु १०७ गतिस्थैर्ययोः ।

'ध्रुव' इति पाठान्तरम् । आद्यस्य ध्रुवतीत्यादि गुवतिवत् । द्वितीयस्तु सेट् । दुध्रुविथ । ध्रुविता । ध्रुविष्यति । ध्रुव्यात् । अध्रुवीत् । अध्रुविष्टाम् ।

107. √dhru, 1. to go, move. 2. to be firm or fixed. Another reading is ध्रुव । The first root is अनिट् and is conjugated like the last. The second is seṭ and is conjugated as follows :—

Pre. ध्रुवति । Per. दुध्राव । दुध्रुवतुः । दुध्रुविथ । I Fut. ध्रुविता । II Fut. ध्रुविष्यति । Impera. ध्रुवतु । Imper. अध्रुवत् । Poten. ध्रुवेत् । Bene. ध्रूव्यात् । Aor. अध्रुवीत् । अध्रुविष्टाम् । अध्रुविषुः Desid. दुध्रुविषति । Inten. दोध्रूयते ।

कुङ् १०८ शब्दे ।

'दीर्घान्तः' इति कैयटादयः । कुविता । अकुविष्ट । 'ह्रस्वान्तः' इति न्यासकारः । कुता । अकुत । वृत् । कुटादयो वृत्ताः ।

108. √kuñ, √kuñ, to sound, to moan, groan, cry. According to Kaiyaṭa, the root ends in long ऊ and so its I. Fut. is कुविता and Aorist अकुविष्ट । According to Nyâsakâra, it ends in short उ and its I. Fut. and Aorist are कुता and अकुत respectively.

Pre. कुवति । I Fut. कुता । Vrit (end). Here end the kuṭâdi roots.

पृङ् १०९ व्यायामे ।

प्रायेण व्याङ्पूर्वः । रिङ् । इयङ् । व्याप्रियते । व्यापप्रे । व्यापप्राते । व्यापरिष्यते । व्यापृत । व्यापृषाताम् ।

109. √priñ, to be busy or active.

It is generally preceded by the preposition व्याङ्.

The रि is changed to रिङ् by VII. 4 28 S 2367 and then there is यङ् substitution

Pre. व्याप्रियते । Per. व्यापप्रे । व्यापप्राते । I Fut व्यापर्त्ता । व्यापर्त्तासे । II Fut. व्यापरिष्यते । Impera व्याप्रियताम् । Imper. व्याप्रियत । Poten. व्याप्रियेत । Bene. व्यापृषीष्ट । व्यापृषीयास्तां । व्यापृषीरन् । Aor. व्यापृत । व्यापृषाताम् । व्यापृषत । Causa. व्यापारयति । Aor व्यापीपरत् । Desid. व्यापुपूर्षते । Inten. व्यापेप्रियते । yañ luk व्यापर्पर्ति । Past Act व्यापृतवान् । Ger व्यापृत्य ।

मृङ् ११० प्राणत्यागे ।

110. √mṛiñ, to die. This root is Âtmanepadi under certain restrictions as mentioned in the following sûtra :—

२५३८ । म्रियतेर्लुङ्लिङोश्च । १ । ३ । ६१ ।

लुङ्लिङोः । शितश्च प्रकृतिभूतान्मृङस्तङ्नान्यत्र । ङित्वं स्वरार्थम् । म्रियते । ममार । ममर्थ । मम्रिव । मर्ता । मरिष्यति । मृषीष्ट । अमृत ।

2538. After the verb mṛi to die, when it has one of the affixes having an indicatory श, as well as when it takes the affixes luñ (aorist III 2. 110) and liñ (Benedictive III 3. 159) the Atmanepada affixes are used; (but in other tenses it is Parasmaipadi).

Note :—This is a restrictive sûtra the root मृङ् (to die), is marked with a ङ् as an indicatory letter, so by sûtra I 3·12 it would be always Atmanepadi. But the present aphorism restricts it to लुङ् luñ (Aorist) and लिङ् liñ (Benedictive) tenses, as well as to those tenses which are शित्. Those that take शित् affixes are the special tenses *e.i.* the Present, the Imperfect, the Potential and the Imperative.

It is only before these three affixes, namely, liñ, lun and śit affixes, that the root mṛi takes the terminations of the âtmanepada. Thus the

aorist अमृत amṛita he died; Benedictive मृषीष्ट mṛishīshṭa 'may he die.' Similarly before śit affixes thus म्रियते 'he dies,' =मृ+श+ते (VII. 4. 28) =म्रिय+अ+ते=म्रियते (VI. 4. 77.) म्रियेते, म्रियन्ते

In other tenses, *viz.*, the two Futures, the Perfect and the Conditional, this verb is Parasmaipadi. As:—मरिष्यति he will die. अमरिष्यत्.

The indicatory ङ् in the root is for the sake of accent, under VI. 1. 186 S. 3730.

Pre. म्रियते । Per. ममार । मम्रतुः । मम्रुः । ममर्थ । मम्रिव । I Fut. मर्ता । मर्तासि । II Fut. मरिष्यति । Impera. म्रियताम् । Imper. अम्रियत । Poten. म्रियेत । Bene. मृषीष्ट । Aor. अमृत । अमृषाताम् । Causa. मारयति । Aor. अमीमरत् । Desid मुमूर्षति । Inten. मरीम्रीयते । yañ luk मर्मरीति । मर्मर्ति Past. Pass. मृतः । Act. मृतवान् । Ger. मृत्वा । Nouns:—मृत्युः । अमरः । अमृतम् ।

The following seven are Parasmaipadis.

रि १११ पि ११२ गतौ ।

लघूपधगुणाद्रत्तरकृत्वादियङ् । रियति । पियति । रेता । पेता ।

111. √ri, 112. √pi to go.

Pre. रियति । Per. रिराय । रिर्यतुः । रिर्युः । रिरयिथ or रिरेथ । रिरियिव । रिरियिम । I Fut. रेता । II Fut. रेष्यति । Impera. रियतु । Imper. अरियत् । Poten रियेत् । Bene. रीयात् । Aor. अरैषीत् । अरैष्टाम् । अरैषुः । Causa रायर्यात । Aor. अरीरयत् । Desid रिरीषति । Inten. रेरीयते । yañ luk रेरयीति । रेरेति ।

112. √ pi, to go. It is conjugated like the last

Pre. पियति । Per. पिपाय । I Fut. पेता । II Fut. पेष्यति । Impera पियतु । Imper. अपियत् । Poten. पियेत् । Bene. पीयात् । Aor. अपैषीत् ।

धि ११३ धारणे ।

113. √ dhi, to hold, have possess.

Pre. धियति । Per. दिधाय । दिध्यतुः । दिध्युः । दिधयिथ or दिधेथ । I Fut. धेता । II Fut धेष्यति । Impera. धियतु । Imper. अधियत् । Poten धियेत् । Bene. धीयात् । Aor अधैषीत् ।

क्षि ११४ निवासगत्योः ।

114. √ kshi 1. to abide, dwell, stay. 2. to go, move.

Pre. क्षियति । Per चिक्षाय । चिक्षियतुः । चिक्षियुः । चिक्षयिथ or चिक्षेथ । I Fut. क्षेता । II Fut. क्षेष्यति । Impera. क्षियतु । Imper. अक्षियत् । Poten क्षियेत् । Bene. क्षीयात् । Aor. अक्षैषीत् । Nouns:—क्षीणायुः । क्षितायुः । क्षियकः । क्षितिकः । क्षर्ता ।

षू ११५ प्रेरणे ।

सुवति । सविता ।

115. √ shû to excite, incite, impel.

Per. सुवति । With the preposition सु we have सुसुवति । सुवतः । सुवन्ति । सुवसि । सुवामि । Per. सुषाव । सुषुवतुः । सुषविथ । सुषुविव । I Fut. सविता । II Fut. सविष्यति । Impera. सुवतु । Imper. असुवत् । अभ्यसुवत् । Poten. सुवेत् । Bene. सूयात् । Aor. असावीत् । असाविष्टाम् । Causa. सावयति । Aor. असूषवत् । Desid. सुसूषति । Inten.

सोसूर्यते । yañ luk सोषोर्ति । Past Ger. सृत्वा । Nouns :—सौरीयम् । सूर्यः । प्रसवी । सूर्या । सवित्रम् । सूरी । सूरः । सौर्यम् । सौरः । सौरी ।

कॄ ११६ विक्षेपे ।

किरति । किरतः । चकार । चकरतुः । करिता-करीता । कीर्यात् । अकारीत् ।

116. √kṛî 'to scatter.' This root adds a sibilant by the following:—

२५३९ । किरतौ लवने । ६ । १ । १४० ।

उपात्किरतेः सुडागमः स्याच्छेदेऽर्थे । उपस्किरति । * अडभ्यासव्यवायेऽपि सुट् कात्पूर्व इति वक्तव्यम् * । उपास्किरत् । उपचस्कार ।

2539. The augment सुट् is placed before क when the verb कॄ comes after उप and the sense is that of 'to cut or split'.

Thus उपस्कारं मद्रका लुनन्ति, उपस्कारं काश्मीरका लुनन्ति—विक्षिप्य लुनन्ति।

Vart:—The above augment takes place when णमुल् is added to the verb उप-कॄ, as shown in the above examples. When the meaning is not that of 'to cut', the form is उपकिरति ॥

Vart:—The augment सुट् comes before क, even when a letter of अट् pratyâhâra (vowel or semi-vowel) intervenes between उप and the root, or when the reduplicate intervenes. As उपास्किरत् and उपचस्कार ।

२५४० । हिंसायां प्रतेश्च । ६ । १ । १४१ ।

उपात्प्रतेश्च किरतेः सुट् स्याद्धिंसायाम् । उपस्किरति । प्रतिस्किरति ।

2540. The augment सुट् is placed before क, when the verb kṛî comes after उप and प्रति, and the sense is "to cause suffering."

Thus उपस्किरति प्रतिस्किरति । So also उपस्कारम् or प्रतिस्कारं हन्त ते वृषल भूयात्=तथा ते वृषल विक्षेपो भूयाद् यथा हिंसामनुबध्नाति ।

Why do we say when 'the sense is to cause pain'? Observe प्रतिकीर्णम् ॥

116. √kṛî to scatter.

Pres. किरति । किरतः । Per. चकार । चकरतुः । चकरिथ । चकार or चकर । चकरिव ।
I Fut. करिता or करीता II Fut करिष्यति or करीष्यति । Impera. किरतु । Imper. अकिरत् । Poten. किरेत् । Bene. कीर्यात् । Aor. अकारीत् अकारिष्टाम् । Causa कारयति । Aor अचीकरत् । Desid. चिकरिषति । Inten. चेकीर्यते । yañ luk चाकर्ति । चाकर्ति । Past Pass. कीर्णः Act. कीर्णवान् । Nouns:—कुरः । कुरः । अवकीर्णी । कीर्णिः । विकिरः । विष्किरः । अस्करः । अवस्करः । उस्कारं ।

गॄ ११७ निगरणे ।

117. √gṛî, to swallow. By the following sûtra, the र of this root is optionally changed to ल ।

२५४१ । अचि विभाषा । ८ । २ । २१ ।

गिरते रेफस्य लत्वं वा स्यादजादौ । गिरति-गिलति । जगार-जगाल । जगरिथ । जगलिथ । गरिता-गलिता ।

2541. The र of gṛî is optionally changed to ल् before an affix beginning with a vowel.

As गिगिरति or गिगिलति, निगरणम् or निगलनम्, निगारकः or निगालकः ॥

Note.—This is a vyavasthita-vibhâshâ, the optional forms have particular meanings. Thus गलः meaning 'neck' is always with ल; while गरः 'poison' is always with र ।

117. √grî to swallow.

Pre. गिरति, or गिलति । Per. जगार, or जगाल । जगरिथ । जगलिथ I Fut. गरिता or गरीता, गलिता or गलीता । II Fut. गरिष्यति गरीष्यति । गलिष्यति or गलीष्यति । Impera. गिरतु or गिलतु । Imper. अगिरत् or अगिलत् । Poten. गिरेत् or गिलेत् । Bene. गीर्यात् । Aor. अगारीत् or अगालीत् । अगारिष्टाम् or अगालिष्टाम् Pass. गार्यते or गाल्यते । Causa गारयति or गालयति Aor. अजीगरत् or अजीगलत् । Desid. जिगरिषति । or जिगलिषति । Inten. जेगिल्यते । yañ luk, जागर्ति । Dual. जागीर्तः । Nouns :— गर्भिभार्यः । गर्भः । गार्भिणम् । गरा । गोगर्भिणी । गुरुः । गर्भिणी । उद्गारः । गरीयान् । तिमिंगिलः । गरिमा । गरिष्ठः ।

117. √grî when this root is preceded by the preposition अव, it is Atmanepadi, and is conjugated as follows :—

Pre. अवगिर (or ल) ते । Per. अवजगिरे or ले) । अवजगरि (or लि) षे । I Fut. अवगरि (or री, लि or ली) ता II. Fut अवगरिष्यते । I. अव गिरताम् । Im. अवागिरत । Pot. अवगिरेत । Ben अवगीर्षीष्ट or अवगरिषीष्ट । Aor. अवागरिष्ट ।

दृङ् ११८ आदरे ।

आद्रियते । आद्रियेते । आदद्रे । आदद्रिषे । आदर्ता । आदरिष्यते । आदृषीष्ट । अदृत । आदृषाताम् ।

118. √driñ, to respect, honor.

Pre. आद्रियते । Per. आदद्रे । आदद्रिषे । I Fut. आदर्ता । II Fut. आदरिष्यते । Impera. आद्रियताम् । Imper. आद्रियत । Poten. आद्रियेत । Bene. आदृषीष्ट । Aor. आदृत । अदृषाताम् । Pass. आद्रियते । Causa दारयति । Aor. अदीदरत् । Desid आदिदरिषति । Inten. देद्रीयते । yañ luk दर्दर्ति । Ger. आदृत्य । Nouns:—आदृत्यः । आदरः । आदरी ।

धृङ् ११९ अवस्थाने ।

ध्रियते ।

119. √dhriñ, to be, or exist; to live.

It is conjugated like the last.

Pre. ध्रियते । Per. दध्रे ः I Fut. धर्ता । II धरिष्यते । Impera. ध्रियताम् । Imper. अध्रियत । Poten. ध्रियेत । Bene. ध्रिषीष्ट । Aor. अधृत । Nouns :—धर्मः । आधारः ।

अथ परस्मैपदिनः षोडश ।

प्रच्छ १२० ज्ञीप्सायाम् ।

पृच्छति । पप्रच्छ । पप्रच्छतुः । पप्रच्छिथ-पप्रष्ठ । प्रष्टा । प्रक्ष्यति । अप्राक्षीत् । पृष्ट । किरादयो वृत्ताः

120. √prachha, to ask, question, interrogate.

The following sixteen roots are Parasmaipadis.

With सम् it is Atmanepadi, as:—

Pre. पृच्छति । संपृच्छते । Per. पप्रच्छ पप्रच्छतुः । पप्रष्ठ । पप्रच्छिथ । संपप्रच्छे । संपप्रच्छिषे । I Fut. प्रष्टा । संप्रष्टा । II Fut. प्रक्ष्यति । संप्रक्ष्यते । Impera. पृच्छतु । संपृच्छताम् ।

Imper. अपृच्छत् । समपृच्छत् । Poten. पृच्छेत् । संपृच्छेत । Bene. पृच्छ्यात् । संप्रक्षीष्ट । Aor. अप्राक्षीत् । अप्राष्टाम् । समप्रष्ट । समप्रक्षाताम् । Causa. प्रच्छयति । Aor. अपप्रच्छत् । Desid. पिपृच्छिषति । Inten. परीपृच्छ्यते । yañ luk पाप्रच्छीति । पाप्रष्टि । Past Ger. पृष्ट्वा । Nouns :—प्रश्नः । शब्दप्राट् । प्राट् ।

सृज १२१ विसर्गे ।

'विभाषा सृजिदृशोः' (२४०४) । ससर्जिथ–सस्रष्ठ । स्रष्टा । स्रक्ष्यति । 'सृजिदृशोर्झल्यमकिति । (२४०५) इत्यमागमः । सृजेत् । सृज्यात् । अस्राक्षीत् ।

121. √srija, to leave, quit, abandon.

Pre. सृजति । Per. ससर्ज । ससृजतुः । ससर्जिथ or सस्रष्ठ । by VII. 2. 65 S. 2404. ससृजिव । I Fut. स्रष्टा । II Fut. स्रक्ष्यति । The अम् augment is by VI. 1 58 S. 2405 Impera. सृजतु । Imper असृजत् । Poten. सृजेत् । Bene. सृज्यात् । Aor अस्राक्षीत् । अस्राष्टाम् । Pass. सृज्यते । Aor. असर्जि । Causa. सर्जयति । Aor. असीसृजत् । अससर्जत् । Desid सिसृक्षति । Inten. सरीसृज्यते । yañ luk सरीसृजीति । सरीसर्ष्टि । सरिसृष्ट । Adjec. सृज्यम् । Nouns :—ससर्गी । स्रग्वी । स्रजिष्ठः । स्रजीयान् । स्रक् ।

टुमस्जो १२२ शुद्धौ ।

मज्जति । ममज्ज । 'मस्जिनशोर्झलि' (२५१७) इति नुम् । * मस्जेरन्त्यात्पूर्वो नुम्वाच्यः * । संयोगादिलोपः । ममङ्क्थ । ममज्जिथ । मङ्क्ता । मङ्क्ष्यति । अमाङ्क्षीत् । अमाङ्क्ताम् । अमाङ्क्षुः ।

122. √ṭu masjo, to bathe. By VII. 1. 60 S. 2517 a nasal is inserted before the consonantal affixes and this nasal is inserted before the final ज of the root by the following vârtika :—The नुम् comes before the final letter of the √masja, *i.e.* between स and ज । Thus मस्न्ज. After reduplication, we get 2nd Pers. Sing. of the Perfect as ममङ्क्थ । The initial स् is elided by VIII. 2. 29 S. 380. But when the affix थ is सेट् there is no नुम्, then we get the form as ममज्जिथ ।

Pre. मज्जति । Per. ममज्ज । ममज्जतुः । ममज्जिथ or ममङ्क्थ । ममज्जिव । I Fut. मङ्क्ता । II Fut. मङ्क्ष्यति । Impera. मज्जतु । Imper. अमज्जत् । Poten. मज्जेत् । Bene. मज्ज्यात् । Aor. अमाङ्क्षीत् । अमाङ्क्ताम् । अमाङ्क्षुः । Causa. मज्जयति । Aor. अममज्जत् । Desid. मिमङ्क्षति । Inten. मामज्ज्यते yañ luk मामङ्क्ति । Past Ger. मङ्क्त्वा or मक्त्वा । Nouns :—मुद्गरः । मद्गुः । मद्गुः । मद्ग्यः । मज्जथुः । मज्जा । मज्जानौ ।

रुजो १२३ भङ्गे ।

रोक्ता । रोक्ष्यति । अरौक्षीत् । अरौक्ताम् ।

123. √rujo, to break to pieces, destroy.

Pre. रुजति । Per. रुरोज । रुरुजतुः । रुरोजिथ । रुरुजिव । I Fut. रोक्ता । II Fut. रोक्ष्यति । Impera. रुजतु । Imper. अरुजत् । Poten. रुजेत् । Bene. रुज्यात् । Aor. अरौक्षीत् । अरौक्ताम् । अरौक्षुः । Causa. रोजयति । Aor. अरूरुजत् । Desid. रुरुक्षति । Inten. रोरुज्यते । yañ luk रोरोक्ति । Past Pass. रुग्णः । रुग्नं । Act. रुग्णवान् । रुग्नवान् । Ger. रुक्त्वा । Nouns: कूलमुद्रुजः । रोगः । वृद्धरोगः । इवयरोगः रुजा ।

भुजो १२४ कौटिल्ये ।

रुजिवत् ।

124. √bhujo, to bend, to curve, make crooked.

It is conjugated like the last

Pre भुजति । Per बुभोज । I Fut. भोक्ता । II Fut. भोक्ष्यति । Impera भुजतु Aor. अभौक्षीत् । Noun :—मूल विभुजः । 'a chariot.'

छुप १२५ स्पर्शे ।

छोप्ता । अच्छौप्सीत् ।

125. √chhupa, √chupa, to touch

Pre. छुपति । Per. चुच्छोप । चुच्छुपतुः । चुच्छुपिथ । चुच्छुपिव । I Fut. छोप्ता । II. Fut छोप्स्यति । Impera छुपतु । Imper अच्छुपत् । Poten. छुपेत् । Bene. छुप्यात् । Aor. अच्छौप्सीत् । अच्छौप्ताम् । Causa छोपयति । Aor. अचुच्छुपत् । Desid चुच्छुप्सति । Inten. चोच्छुप्यते । yañ luk चोच्छुप्ति । Pass. छुप्तः । Ger. छुपित्वा ।

रुश १२६ रिश १२६ क । हिंसायाम् ।

तालव्यान्तौ । रोष्टा । रोक्ष्यति । रेष्टा । रेक्ष्यति ।

126. √ruśa, √riśa to injure, hurt, kill

Pre. रुशति । Per. रुरोश । रुरोशिथ । रुरुशिव । I Fut. रोष्टा । II रोक्ष्यति । Impera.* रुशतु । Imper. अरुशत् । Poten. रुशेत् । Bene. रुश्यात् । Aor. अरुक्षत् । Causa. रोशयति । Aor. अरूरुशत् । Desid. रुरुक्षति । Inten. रोरुश्यते । yañ luk रोरोष्टि ।

126A. √riśa, to injure.

Pre. रिशति । Per रिरेश । II Fut रेक्ष्यति । Impera रिशतु । Imper. अरिशत् । Poten रिशेत् । Aor. अरिक्षत् । Causa. रेशयति । Aor. अरीरिशत् । Desid. रिरिक्षति । Inten. रेरिश्यते । yañ luk रेरेष्टि ।

लिश १२७ गतौ ।

अलिक्षत् ।

127. √liśa, to go, move. It is conjugated like √riśa. It is also found in the Divâdi class.

Pre. लिशति । Per लिलेश । I Fut. लेष्टा । Aor. अलिक्षत् ।

स्पृश १२८ संस्पर्शने ।

स्प्राष्टा-स्पर्ष्टा । स्प्रक्ष्यति-स्पर्क्ष्यति । अस्प्राक्षीत्-अस्पार्क्षीत्-अस्पृक्षत् ।

128. √spriśa, to touch.

Pre. स्पृशति । Per. पस्पर्श । पस्पृशतुः । पस्पर्शिथ । पस्पृशिव । I Fut. स्पर्ष्टा । Impera. स्पृशतु । Imper. अस्पृशत् । Poten. स्पृशेत् । Bene. स्पृश्यात् । Aor. अस्पार्क्षीत् अस्प्राक्षीत् अस्पृक्षत् । अस्पार्ष्टाम् अस्प्राष्टाम् । अस्पार्क्षुः अस्प्राक्षुः । Desid. पिस्पृक्षति । Inten. परिस्पृश्यते । yañ luk, परीस्पर्ष्टि । Past Nouns :—स्पर्शः । हृदिस्पृक् । दिविस्पृक् उदकस्पर्शः मंत्रस्पृक्

विच्छ १२९ गतौ ।

'गुपूधूप-' (२३०३) इत्यायः । आर्धधातुके वा । विच्छायति । विच्छायांचकार-विविच्छ ।

129. √vichha, to go, move. By III. 1. 28 S. 2303, आय is added to the root before ârdhadhâtuka affixes optionally.

Pre. विच्छायति । Per. विविच्छ or विच्छायांचकार । विविच्छतुः । विविच्छिथ । विविच्छिव । I Fut. विच्छिता or विच्छायिता । II. Fut. विच्छिष्यति or विच्छायिष्यति । Impera. विच्छायतु Aor. अवीच्छीत् अवैचीत् । अविच्छिष्टाम् । Causa. विच्छयति । Aor. अविविच्छत् or अविविच्छायत् । Desid. विविच्छिषति । Inten. वेविच्छ्यते । Past Pass. विच्छितः । or विच्छायितः । Ger. विच्छायित्वा or विच्छित्वा । Noun :—विश्नः ।

विश १३० प्रवेशने ।

विशति । वेष्टा ।

130. √viśa, to enter. It is conjugated like √riś.

With the prefix नि, it is Atmanepadi.

Pre. विशति । निविशते । Per. विवेश । निविविशे । निविविशिषे । I Fut. वेष्टा । निवेष्टा । II Fut. निवेक्ष्यते । Impera. निविशताम् । Imper. न्यविशत । Poten. निविशेत Ben. निविक्षीष्ट । Aor. न्यविक्षत । Desid. निविविक्षते । Inten. निवेविश्यते yaṅ luk निवेविशीति or निवेवेष्टि । Past Pass. विष्टः । Act. विष्टवान् । Nouns:—वेशन । वेशन्तः । विशपत्नी । वेश्या । वेशः । D. देवविशा । S. विट् । विशौ । Pl. विशः ।

मृश १३१ आमर्शने ।

आमर्शनं स्पर्शः । अम्राक्षीत्-अमार्क्षीत्-अमृक्षत् ।

131. √mriśa, to rub, stroke, to touch, to handle. It is conjugated like √spriśá.

Pre. मृशति । Per. ममर्श । ममृशतुः । ममर्शिथ । ममृशिव । I Fut. मर्ष्टा । Aor. अमार्क्षीत्, अम्राक्षीत्, or अमृक्षत् ।

णुद् १३२ प्रेरणे ।

कर्त्रभिप्रायेऽपि फले परस्मैपदार्थः पुनः पाठः ।

132. √ṇuda, to send, to prompt, propel. It has been repeated here because it is Parasmaipadi even where the fruit of the action accrues to the agent. (See No. 2).

षद्लृ १३३ विशरणगत्यवसादनेषु ।

'सीदति' इत्यादि भौवादिकवत् । इह पाठो नुम्विकल्पार्थः । सीदती-सीदन्ती । ज्वलादौ पाठस्तु णार्थः । सादः । स्वरार्थश्च । शबनुदात्तः । शस्तूदात्तः ।

133. √shadlri 1. to recline, lie down, 2 to go, 3. to be languid, to be in distress. It is conjugated like the Bhvâdi √shad (   ). Its insertion here is for the sake of making the नुम् optional as सीदती or सीदन्ती । Its insertion in the jvalâdi list is for the sake of adding the affix ण to it (III. 1. 140 S. 2902) as सादः । Also for the sake of accent, as the base in the Bhvâdi class is anudâtta, because of the affix शप्, while the base in the Tudâdi is udâtta, because of the vikarana श । Thus Bhvâdi is सीदति, while Tudâdi is सीदति ।

Pre. सीदति । Nouns :—सीदती or सीदन्ती ।

शद्लृ १३४ शातने ।

स्वरार्थ एव पुनः पाठः । शता तु नास्ति । 'शदेः शितः' (२३६२) इत्यात्मनेपदोक्तेः ।

134. √śadlri, to fall, perish, decay, wither.

It has been repeated here for the sake of accent, for it is conjugated like the Bhvâdi root except in the Present tense.

Thus Bhvâdi शीयते has accent on शी while in the Tudâdi, the accent falls on य। Its repetition here is not for the sake of adding the nasal नुम् optionally in the शतृ (Present participle Parasmai), because before शित् affixes it is always Atmanepadi by I. 3. 60 S. 2362. Therefore it never takes शतृ but शानच्। So it always forms शीयानः।

Pre. शीयते। Per. शशाद। I Fut. शत्ता। II Fut. शत्स्यति। Impera. शीयताम्। Imper. अशीयत। Poten. शीयेत। Bene. शद्यात्। Aor. अशदत्। Causa. शातयति। Desid शिशत्सति। Inten. शाशद्यते। yañ luk शाशत्ति।

अथ षट् स्वरितेतः।

मिल १३५ संगमे।

'मिल संश्लेषणे' इति पठितस्य पुनः पाठः कर्त्रभिप्राये तङर्थः। मिलति-मिलते। मिमेल-मिमिले।

135. √mila, to assemble, to accompany, to come or meet together. The repetition of this root which has already been mentioned before as मिल संश्लेषणे is for the sake of making it Atmanepadi when the fruit of the action accrues to the agent.

Pre. मिलति A. मिलते। Per. मिमेल A. मिमिले। I Fut. P. and A. मेलिता। II Fut. मेलिष्यति A. ते। Impera. मिलतु A. मिलताम्। Imper. अमिलत् A. त। Poten. मिलेत् A. त। Bene. A. मिलिषीष्ट। Aor. A. अमेलिष्ट। Desid. मिमिलिषति or मिमेलिषते।

मुच्लृ १३६ मोक्षणे।

136. √muchlri, to liberate, to loose.

The nasal is inserted in the conjugation of this root by the following:—

२५४२। शे मुचादीनाम्। ७।१।५९।

मुच्यात्। मुञ्चति। मुञ्चते। मोक्ता। मुच्यात्। मुक्षीष्ट। अमुचत्-अमुक्त। अमुक्षाताम्।

2542. In मुच् &c., before the characteristic श of the Tudadi class, the न् is placed after the vowel of the root.

Thus मुच्लृ—मुञ्चति, (लुम्पति, विन्दति, लिम्पति, सिञ्चति, कृन्तति, खिन्दति, पिंशति॥)

Note:—Why "before श"? Observe मोक्ता, मोक्तुम्, मोक्तव्यम्॥ Why "of मुच् &c." ? Observe तुदति, नुदति॥

Pre. मुञ्चति। Per. मुमोच। मुमुचतुः। मुमोचिथ। मुमुचिव। I Fut मोक्ता। II Fut. मोक्ष्यति। Impera मुञ्चतु। Imper. अमुञ्चत्। Poten. मुञ्चेत्। Bene. मुच्यात्। Aor. अमुचत् or अमोक्षत्। Causa. मोचयति। Aor. अमूमुचत्। Desid. मुमुक्षति। Inten. मोमुच्यते। yañ luk मोमोक्ति। Nouns:—मोक्षः। मुक्ता। मौक्तिकम्। निर्मोकः। मुमुक्षुः। मलमुचानि। जलमुक्। जलमुचौ। चक्रमुक्तः।

Atm. Pre. मुञ्चते। Per. मुमुचे। I Fut. मोक्ता। II Fut. मोक्ष्यते। Impera. मुञ्चताम्। Imper. अमुञ्चत। Poten मुञ्चेत। Bene मुक्षीष्ट। Aor. अमुक्त। अमुक्षाताम्। Causa. मोचयते। अमूमुचत। Desid. मुमुक्षते।

लुप्लृ १३७ छेदने ।

लुम्पति-लुम्पते । अलुपत्-अलुप्त ।

137. √lupḷri, to cut off; to break.

It is conjugated like the last.

Pre. लुम्पति । Causa. लोपयति । Aor. अलूलुपत् or अलुलोपत् । Inten. लोलुप्यते । yañ luk लोलोप्ति ।

Atm. Pre. लुम्पते । Aor. अलुप्त ।

विदॢ १३८ लाभे ।

विन्दति-विन्दते । विवेद-विविदे । व्याघ्रभूत्यादिमते वेदृतोऽयम् । वेदिता । भाष्यादिमतेऽनिट्कः । वेत्ता । परिवेत्ता । परिवर्जने । ज्येष्ठे परित्यज्य दारानग्निहोत्रं लब्धवानित्यर्थः । तृन्तृचौ ।

138. √vidḷri, to get, obtain, acquire.

Pre. विन्दति । विन्दतः । Per. विवेद । विविदतुः । विवेदिथ । I Fut. वेदिता । According to Vyâgrabhuti, it is seṭ, but according to the Bhâshya, it is aniṭ as वेत्ता । Impera विन्दतु । Imper. अविन्दत् । Poten. विन्देद् । Bene. विद्यात् । Aor. अविदत् । अविदताम् । Causa. वेदयति Aor. अवीविदत् । Desid. विविदिषति or विवेदिषति । Inten. वेविद्यते । yañ luk वेवेत्ति । Past Pass वित्तः । Ger. विदित्वा or वेदित्वा । Nouns:—विन्दः । गोविन्दः । कुन्दः । ब्राह्मणवेदं । विन्दुः । वित्तम् । वेदिता । परिवेत्ता is formed by adding the affix तृण् or तृच् to the root This word means a younger brother married before the elder.

Atm. Pre. विन्दते । Per. विविदे । I Fut. वेदिता । II Fut. वेदिष्यते । Impera. विन्दताम् । Imper. अविन्दत । Poten. विन्देत । Bene. वेदिषीष्ट । Aor. अवेदिष्ट ।

लिप १३९ उपदेहे ।

उपदेहो वृद्धिः । लिम्पति-लिम्पते । लेप्ता । 'लिपिसिचि-' (२४१८) इत्यङ् । तङि तु वा । अलिपत्-अलिपत-अलिप्त ।

139. √lipa, to besmear, to anoint, to cover: upadeha means to 'increase'. Its aorist is formed by अङ (III. 1. 53 S. 2418). The अङ aoris is optional in the Atmanepadi.

Pre. लिम्पति । Per. लिलेप । लिलेपिथ । लिलिपिव । I Fut लेप्ता । II Fut. लेप्स्यति । Impera. लिम्पतु । Imper. अलिम्पत् । Poten. लिम्पेत् । Bene. लिप्यात् । Aor. अलिपत् । Causa. लेपयति Aor. अलीलिपत् । Desid. लिलिप्सति । Inten. लेलिप्यते yañ luk लेलेप्ति । Nouns:—लिम्पः । निलिम्पा । लिपिः । लिपिः ।

Atm. Pre. लिम्पते । Per. लिलिपे । I Fut. लेप्ता । II Fut. लेप्स्यते । Impera. लिम्पताम् । Imper. अलिम्पत । Poten. लिम्पेत । Bene. लिप्सीष्ट । Aor. अलिप्त or अलिपत । Desid. लिलिप्सते ।

षिच १४० क्षरणे ।

सिञ्चति-सिञ्चते । असिचत्-असिचत-असिक्त । अभिषिञ्चति । अभ्यषिञ्चत् । अभिषिषेच ।

140. √shicha to sprinkle, moisten.

Pre. सिञ्चते । Per. सिषिचे । असिक्त Aor. असिचत् असिचाताम् । सिसिक्षते ।

Pre. सिञ्चति । With the prefix अभि, स is changed to ष. Thus अभिषिञ्चति । अभ्यषिञ्चत् । अभिषिषेच । Per. सिषेच । सिषिचतुः । सिषेचिथ । I Fut. सेक्ता । II Fut. सेक्ष्यति । Impera. सिञ्चतु । Imper. असिञ्चत् । Poten. सिञ्चेत् । Bene. सिच्यात् । Aor.

अपिषत् । Causa. पेषयति । Aor. अपीपिषत् Desid. पिपिक्षति । Inten. पेपिष्यते । yañ luk पेपेष्टि । Nouns :—संकुत्रम् । पिकुत्रम् ।

अथ त्रयः परस्मैपदिनाः ।

कृती १४१ छेदने ।

कृन्तति । चकर्त । कर्तिता । कर्तिष्यति-कर्त्स्यति । अकर्तीत् ।

141. √kritâ to cut.

The following three roots are Parasmaipadis.

Pre. कृन्तति । Per. चकर्त । चकृततुः । चकर्तिथ । चकृत । चकृतिव । I Fut. कर्तिता । II Fut. कर्तिष्यति or कर्त्स्यति । Impera. कृन्ततु । Imper. अकृन्तत् । Poten. कृन्तेत । Bene. कृत्यात् । Aor. अकर्तीत् । अकर्तिष्टाम् । Causa. कर्तयति । Aor. अचकर्तत् । Desid. चिकृत्सति or चिकर्तिषति । Inten. चरीकृत्यते । yañ luk चरिकर्ति । Past Pass. कृत्तः । Act. कृत्तवान् । Nouns :—विकर्तनः । कृतिः । कृत्स्नम् ।

खिद् १४२ परिघाते ।

खिन्दति । चिखेद । खेत्ता । अयं दैन्ये दिवादौ रुधादौ च ।

142. √khida, to strike, press down, afflict.

This root when meaning 'to be poor,' belongs to the Divâdi and Rudhâdi classes also.

Pre. खिन्दति । Per. चिखेद । चिखिदतुः । चिखेदिथ । I Fut. खेत्ता । II Fut. खेत्स्यति । Impera. खिन्दतु । Imper. अखिन्दत् । Poten. खिन्देत् । Bene. खिद्यात् । Aor. अखैत्सीत् । अखैत्ताम् । Causa. खेदयति । Aor. अचीखिदत् । Desid. चिखित्सति । Inten. चेखिद्यते । yañ luk चेखेत्ति or चेखिदीति । Past Pass. खिन्नः । Ger. खित्त्वा । Noun :—खिदिरम् ।

पिश १४३ अवयवे ।

पिंशति । पेशिता । अयं दीपनायामपि । 'त्वष्टा रूपाणि पिंशतु' । वृत् । मुचादयस्तुदादयश्च ।

143. √pisá, to shape, fashion form.

This root when meaning 'to go', belongs to the Churadi class.

It means also 'to kindle, to show,' as in the sentence त्वष्टा रूपाणि पिंशतु ।

Pre. पिंशति । Per. पिपेश । पिपेशिथ । पिपिशिव । I Fut. पेशिता । II Fut. पेशिष्यति । Impera. पिंशतु । Imper. अपिंशत् । Poten. पिंशेत् । Bene. पिश्यात् । Aor. अपेशीत् । अपेशिष्टाम् । Causa. पेशयति Aor. अपीपिशत् । Desid. पिपिशिषति । Inten. पेपिश्यते yañ luk पेपिशीति or पेपेष्टि । Past Pass. पिशितम् । Ger. पेशित्वा or पिशित्वा । Nouns :—पिशाचः । पशिताशः । पिशङ्गः । पिशंगा । पेशी ।

वृत् (end). Here end both the Muchâdi and the *Tudâdi*.

इति तिङन्ततुदादिप्रकरणम् ।

अथ तिङन्त रुधादि प्रकरणम् ॥

CHAPTER VII.

THE RUDHADI ROOTS.

These are some twenty-five roots in all. Their chief peculiarity is that in the conjugational tenses they insert a nasal after the final vowel. The first root is,

रुधिर् १ आवरणे ।

नव स्वरितेत इरितश्च ।

1. √rudhir, to cover. This root and the eight that follow it are all svaritet and have each an indicatory इर् (III. 1. 57. S. 2269). This root takes two accusatives: as व्रजं गां रुणद्धि । In conjugating verbs of this class, the vikarana श्नम् is added by the following :—

२५४३ । रुधादिभ्यः श्नम् । ३ । १ । ७८ ।

शपोऽपवादः । मित्त्वादन्त्यादचः परः । नित्यत्वाद्गुणं बाधते । रुणद्धि । 'श्नसोरल्लोपः' । (२४६९) । णत्वस्यासिद्धत्वादनुस्वारः । परसवर्णः । तस्यासिद्धत्वाण्णत्वं न । 'न पदान्त-' (५१) इति सूत्रेणानुस्वारपरसवर्णयोरल्लोपो न स्थानिवत् । रुन्धः । रुन्धन्ति । रुन्धे । रोद्धा । रोत्स्यति-रोत्स्यते । रुणद्धु । रुन्ध्यात् । रुन्धि । रुणधानि । रुणधै । अरुणत् । अरुन्धाम् । अरुणत् । अरुणः । अरुणधम् । अरुधत्-अरौत्सीत्-अरुद्ध ।

2543. The affix श्नम् comes after the roots of the Rudhâdi class, in denoting an agent when a sârvadhâtuka affix follows.

This debars शप् The indicatory म of the affix श्नम् shows that the affix न is to be placed after the last vowel of the root; for sûtra I. 1. 47. S. 37. applies, though it is an affix, and not an augment. As रुध्+श्नम्+ति=रुध्+न+ति=रु+न+ध्+ति=रुणद्धि 'he obstructs'. So also भिनत्ति 'he splits'. The indicatory श is for the sake of sûtra, VI. 4. 23. S. 2514 and VI. 4. 111. S. 2469, and not to give this vikarana the name of sârvadhâtuka; since no purpose is served by calling it a sârvadhâtuka. Obj. By being a sârvadhâtuka, it will prevent guna in non—पित् affixes, by making them ङित् (I. 2. 4. S. 2234)? No. The guna ordained by VII. 3. 84. S. 2168 is with regard to the इक् vowels of an anga or stem. But in रु+श्नम्+ध्+ति, the रु that ends in the इक् vowel उ is not the *stem* or añga, but merely a portion of the stem: and so पित् affixes cannot cause the guna of this उ। Nor does the vikarana itself cause guna; because it being a nitya or compulsory affix is added, before the coming into operation of the Guna rule.

Thus रु+न+ध्+तिप्=रु+न+ध्+धि (VIII. 2. 40. S. 2280)=रु+न+द् +धि (VIII. 4. 53. S. 52)=रुणद्धि ।

The dual is thus formed: रु+न+ध्+तस्=रु+न्+0+ध्+तस् (VI. 4. 111. S. 2469. The अ of न is elided before the क्ङित् sârvadhâtuka affix तस्) =रु+ण्+0+ध्+तस् । The ण् is considered asidhha for the purposes of anusvâra change, as it was evolved by the operation of a Tripâdi rule VIII. 4. 1. S. 235, which is looked upon as non-effective for the purposes of the prior rule VIII. 3. 24 S. 123. Therefore ण् being still looked upon as न् we change it to anusvâra. रुं+0+ध्+तस् । The anusvâra is then changed to a letter homogeneous with the subsequent by VIII. 4. 58. S. 124. As, रु+न्+0+ध्+तस् । This न् obtained by a Tripâdî rule is asiddha for the purposes of the prior VIII. 4. 1. S. 235, and so it is not again changed to ण् ।

Question.—In the equation रु+न्+0+ध्+तस्, how can न् be changed to anusvâra before ध्, since the lopâdesa zero *intervenes* between it and ध् and it is sthânivat? Moreover in रुं+0+ध्+तस् how can the anusvâra be changed to न्, since it is not followed by ध्, but by a lopâdesa zero?

Answer.—The zero is not sthânivat because I. 1. 58. S. 51 makes a special exception in favor of savarṇa—viddhi and anusvâra—vidhi.

For further explaination of this rule see my Ashṭâdhyâyî page 50 paras. 6 and 7).

Thus in the third person dual we get रु+न्+ध्+तस्=रु+न्+ध्+धस् (VIII. 2. 40. S. 2280)=रुन्धः or रुन्द्धः ॥

1. √rudhir to cover.

Pre. रुणद्धि । रुन्द्धः । रुन्धन्ति । रुणत्सि । रुन्धः । रुन्ध । रुणध्मि । रुन्ध्वः । रुन्ध्मः । Per. रुरोध । रुरुधतुः । रुरुधुः । रुरोधिथ । रुरुधिव । I Fut. रोद्धा । II. Fut. रोत्स्यति । Impera. रुणद्धु or रुन्धात् । रुन्धाम् । रुन्धन्तु । रुणद्धि । रुन्धम् । रुन्ध । रुणधानि । रुणधाव । रुणधाम । Imper. अरुणत् or ० द् । अरुन्धाम् । अरुन्धन् । अरुणत् or अरुणः । अरुन्धम् । अरुन्ध । अरुणधम् । अरुन्ध्व । अरुन्ध्म । Poten. रुन्ध्यात् । रुन्ध्याताम् । रुन्ध्युः । रुन्ध्याः । रुन्ध्यातम् । रुन्ध्यात । रुन्ध्याम् । रुन्ध्याव । रुन्ध्याम । Bene. रुध्यात् । रुध्यास्ताम् । Aor. अरुधत् or अरौत्सीत् । अरुधताम् or अरौद्धाम् । अरुधन् or अरौत्सुः । अरुधः or अरौत्सीः । अरुधतं or अरौद्धं । अरुधत or अरौद्ध । अरुधम् or अरौत्सम् । अरुधाव or अरौत्स्व । अरुधाम or अरौत्स्म । Pass. रुध्यते । Aor. अरोधि । Causa. रोधयति । Aor. अरूरुधत् । Desid. रुरुत्सते । Inten. रोरुध्यते । yaṅ luk रोरोद्धि Past. Parti, रुद्धः । Parti. Ger. रुद्ध्वा or रुध्य । Nouns :—रोधः । रुधिरम् ।

1. √rudh. Atmanepadi.

Pre. रुन्धे । रुन्धाते । रुन्धते । रुन्त्से । रुन्धाथे । रुन्ध्वे । रुन्धे । रुन्ध्वहे । रुन्ध्महे । Per. रुरुधे । रुरुधाते । रुरुधिरे । रुरुधिषे । रुरुधाथे । रुरुधिढ्वे । रुरुधे । रुरुधिवहे । रुरुधिमहे ।

I Fut. रोद्धा। II Fut. रोत्स्यते। Impera. रुन्धाम्। रुन्धाताम् रुन्धताम्। रुन्त्स्व। रुन्धाथाम्। रुन्ध्वम्। रुणधै। रुणधावहै। रुणधामहै। Imper. अरुन्धत। अरुन्धाताम्। अरुन्धत। अरुन्धाः। अरुन्धाथाम्। अरुन्ध्वम्। अरुन्धि। अरुन्ध्वहि। अरुन्ध्महि। Poten. रुन्धीत। रुन्धीयाताम्। रुन्धीरन्। रुन्धीथाः। रुन्धीयाथाम्। रुन्धीध्वम्। रुन्धीय। रुन्धीवहि। रुन्धीमहि। Bene. रुत्सीष्ट। रुत्सीयास्ताम्। Aor. अरुद्ध। अरुत्साताम्। अरुत्सत। अरुद्धाः। अरुत्साथाम्। अरुद्ध्वम्। अरुत्सि। अरुत्स्वहि। अरुत्स्महि।

भिदिर् २ विदारणे।

भिनत्ति-भिन्ते। भेत्ता। भेत्स्यति। अभिनत्-अभिनः। अभिनदम्। अभिन्त। अभिदत्-अभैत्सीत्-अभित्त।

2. √bhidir to break, cleave, split.

Pre. भिनत्ति। भिन्तः। भिन्दन्ति। भिनत्सि। भिन्थः। भिन्थ। भिनद्मि। भिन्द्वः। भिन्द्मः। Per. बिभेद। बिभिदतुः। बिभिदुः। बिभेदिथ। बिभिदिव। I Fut. भेत्ता। II Fut. भेत्स्यति। Impera. भिनत्तु or भिन्तात्। भिन्ताम्। भिन्दन्तु। भिन्धि। भिनदानि। Imper. अभिनत्। अभिन्ताम्। अभिन्दन्। अभिनः। अभिन्तम्। अभिन्त। अभिनदम्। अभिन्द्व। Poten. भिन्द्यात्। भिन्द्याताम्। भिन्द्याः। भिन्द्याम्। Bene. भिद्यात्। भिद्यास्ताम्। Aor. अभिदत्। अभिदताम्। अभैत्सीत्। अभैत्ताम्। Causa. भेदयति। Aor. अबीभिदत्। Desid. बिभित्सति। Atm. बिभित्सते। Inten. बेभिद्यते। yañ luk बेभिदीति or बेभेत्ति। Nouns:—भिदुरं। भिदा। भित्तम्। भिदिरं। उद्भिदः।

2. √bhidir. Atmanepadi.

Pre. भिन्ते। भिन्त्से। भिन्दे। Per. बिभिदे। बिभिदिषे। I Fut. भेत्ता। II Fut. भेत्स्यते। Impera. भिन्ताम्। भिन्दाताम्। भिन्त्स्व। भिनदै। Imper. अभिन्त। अभिन्दाताम्। अभिन्दत। अभिन्त्थाः। अभिन्दि। Poten. भिन्दीत। Bene. भित्सीष्ट। Aor. अभित्त। अभित्साताम्।

छिदिर् ३ द्वैधीकरणे।

अच्छिदत्-अच्छैत्सीत्-अच्छित्त।

3. √chhidir to cut, to take away, to remove.

Pre. छिनत्ति। Aor. अच्छिदत् or अच्छैत्सीत् or अच्छित्त। Nouns: छिदुरम्। छिदा। छित्तिः। छेदः। छिदिरम्। छिद्रम्।

रिचिर् ४ विरेचने।

रिणक्ति-रिङ्क्ते। रिरेच-रिरिचे। रेक्ता। अरिणक्। अरिचत्-अरैक्षीत्-अरिक्त।

4. √richir to purge, evacuate.

Pre. रिणक्ति। A. रिङ्क्ते। रिणक्षि। रिञ्च्मः। रिङ्क्थ। रिणच्मि। रिञ्च्वः। Per. रिरेच; A. रिरिचे। रिरिचतुः। रिरेचिथ। रिरिचिव। I Fut. रेक्ता। II Fut. रेक्ष्यति। A. रेक्ष्यते। Impera. रिणक्तु or रिङ्क्तात् A. रिङ्क्ताम्। रिङ्क्ताम्। रिञ्चन्तु। रिङ्ग्धि। A रिङ्क्ष्व। रिणचानि। A. रिणचै। Imper. अरिणक्-ग्। A. अरिङ्क्त। A. अरिङ्क्थाः। A. अरिञ्चि। Poten. रिञ्च्यात्। A. रिञ्चीत। रिञ्च्याताम्। Bene. रिच्यात्। A. रिक्षीष्ट। Aor. अरिचत् or अरैक्षीत्। A. अरिक्त। A. अरिक्षाताम्। Causa. रेचयति। Aor. अरीरिचत्। Desid. रिरिक्षति. A. रिरिक्षते। Inten. रेरिच्यते। yañ luk रेरिचीति or रेरेक्ति। Nouns:—रेकः। रिक्थम्। विरिक्तः। विरिरिक्षुः। विरिरिचिनः।

विचिर् ५ पृथग्भावे ।

विनक्ति-विङ्क्ते ।

5. √vichir to separate, to discriminate.

It is conjugated like √richir.

Pre. विनक्ति । A. विङ्क्ते । विङ्क्तः । Nouns:—विवेकी । विवेकः ।

क्षुदिर् ६ संपेषणे ।

क्षुणत्ति-क्षुन्ते । क्षोत्ता । अक्षुदत्-अक्षौत्सीत्-अक्षुत्त ।

6. √kshudir to bruise; pound down.

Pre. क्षुणत्ति । क्षुन्तः । क्षुन्दन्ति । क्षुणत्सि । क्षुणद्मि । क्षुन्द्मः । Per. चुक्षोद । चुक्षुदतुः । चुक्षोदिथ । चुक्षुदिवः । I Fut. क्षोत्ता । II Fut. क्षोत्स्यति । Impera. क्षुणत्तु or क्षुन्तात् । क्षुन्ताम् । क्षुन्दन्तु । क्षुन्धि । क्षुणदानि । Imper. अक्षुणत् । अक्षुन्ताम् । अक्षुन्दन् । अक्षुणत्-द् or अक्षुणः । अक्षुणदम् । अक्षुन्द्म । Poten. क्षुन्द्यात् । क्षुन्द्याताम् । Bene. क्षुद्यात् । क्षुद्यास्ताम् । Aor. अक्षुदत् or अक्षौत्सीत् । अक्षुदताम् or अक्षौत्ताम् । अक्षुदन् । Causa क्षोदयति । Aor. अचुक्षुदत् । Desid. चुक्षुत्सति । A. चुक्षुत्सते । Inten. चोक्षुद्यते । yañ luk चोक्षोत्ति । Pass. Past Parti. क्षोदिष्ट । Act. क्षोदिवान् । Nouns:—क्षुद्रः । क्षौद्रं । क्षोदिमा ।

6. √kshudir. Atmanepada.

Pre. क्षुन्ते । क्षुन्दाते । क्षुन्त्से । क्षुन्ध्वे । क्षुन्द्महे । Per. चुक्षुदे । चुक्षुदिषे । चुक्षुदिवहे । I Fut. क्षोत्ता । II Fut. क्षोत्स्यते । Impera. क्षुन्ताम् । क्षुन्दाताम् । क्षुन्दताम् । क्षुन्त्स्व । क्षुणदै । क्षुणदावहै । Imper. अक्षुन्त । अक्षुन्दाताम् । अक्षुन्दत । अक्षुन्थाः । Poten. क्षुन्दीत । क्षुन्दीयाताम् । Bene. क्षुत्सीष्ट । क्षुत्सीयास्ताम् । Aor. अक्षुत्त । अक्षुत्साताम् ।

युजिर् ७ योगे ।

योक्ता ।

7. √yujir to join, unite.

Pre. युनक्ति । युङ्क्तः । युञ्जन्ति । युनक्षि । युनज्मि । Per. युयोज । युयोजिथ । युयोज । युयुजिव । I Fut. योक्ता । II Fut. योक्ष्यति । Impera. युनक्तु or युङ्क्तात् । युङ्क्ताम् । युञ्जन्तु । युङ्ग्धि or युङ्क्तात् । युङ्क्तम् । युनजानि । युनजाव । युनजाम । Imper. अयुनक्-ग् । अयुङ्क्ताम् । अयुङ्क्त । अयुङ्क्तम् । Poten. युञ्ज्यात् । युञ्ज्याताम् । Bene. युज्यात् । Pass. युज्यते । Nouns:—युग्यं । युजः । अश्वयुक् । योक्त्रः । योगी । योग्यः । यौगिकः । युगम् । परियोगः ।

7. √yujir. Atmanepada.

Pre. युङ्क्ते । युञ्जाते । युङ्क्षे । युञ्जे । युञ्ज्वहे । Per. युयुजे । I Fut. योक्ता । II Fut. योक्ष्यते । Impera. युङ्क्ताम् । Imper. अयुङ्क्त । अयुञ्जि । अयुञ्ज्वहि । Poten. युञ्जीत । Bene. युक्षीष्ट ।

उच्छृदिर् ८ दीप्तिदेवनयोः ।

छृणत्ति-छृन्ते । चच्छर्द । 'सेऽसिचि-' (२५०६) इति वेट् । चच्छृदिषे-चच्छृत्से । छर्दिता । छर्दिष्यति-छर्त्स्यति । अच्छृदत्-अच्छर्दीत्-अच्छर्दिष्ट ।

8. √uchhṛidir. 1. to shine. 2. to play.

Pre. छृणत्ति । छृन्तः । छृन्दन्ति । छृणत्सि । छृन्थः । Per. चच्छर्द । चच्छृदतुः। चच्छृदुः । चच्छृदि । I Fut छर्दिता । II Fut छर्दिष्यति । Impera छृणत्तु or छृन्तात् । छृन्ताम् । छृन्दन्तु । Imper. अच्छृणत् । अच्छृन्ताम् । Poten. छृन्द्यात् । Bene. छृद्यात् । Aor. अछृदत् । Causa. छर्दयति । Aor. अचच्छर्दत् or अचच्छृदत् or अचिच्छृदत् । Desid. चिच्छर्दिषति or चिच्छृत्सति । Inten. चरीच्छृद्यते । yaṅ luk चर्छर्ति । Pass. Past Parti. छृण्णः । Act. Past Parti छृण्णवान् । Ger. छृत्वा or छर्दित्वा ।

8. √uchhṛidir. Atmanepada.

Pre छृन्ते । छृन्त्से । छृन्द्वे । छृन्द्वहे । Per. चच्छृदे । चच्छृदिषे । or चच्छृत्से । (The इट् augment is optional by VII. 2. 57 S. 2506). I Fut. छर्दिता । II Fut. छर्दिष्यते or छर्त्स्यते । Imper. अच्छृन्त । अच्छृन्दाताम् । Poten. छृन्दीत । Bene. छर्दिषीष्ट or छृत्सीष्ट । Aor अच्छृत्त or अच्छर्दिष्ट । अच्छृत्साताम् or अच्छर्दिषाताम् ।

उतृदिर् ९ हिंसानादरयोः ।

तृणत्तीत्यादि ।

9. √utṛidir. 1. to kill, to destroy, 2. to disregard.

It is conjugated like the last.

Pre. तृणत्ति ।

कृती १० वेष्टने ।

परस्मैपदी । कृणत्ति । आर्धधातुके तौदादिकवत् ।

10. √kṛitî to surround, encompass.

It is Parasmaipadi; before ârdhadhâtuka affixes it is conjugated like the √kṛit of the Tudâdi class.

Pre. कृणत्ति । कृन्तः । कृन्तन्ति । कृणत्सि । कृणद्मि । Per. चकर्त । चकृततुः । चकर्तिथ । चकृत । चकर्त । चकृतिव । I Fut. कर्तिता । II Fut. कर्त्स्यति or कर्तिष्यति । Impera. कृणत्तु । Imper. अकृणत् । Poten. कृन्त्यात् । Bene. कृत्यात् । Aor. अकर्तीत् । अकर्तिष्टाम् । Causa. कर्तयति । Aor. अचकर्तत् । Desid. चिकृत्सति or चिकर्तिषति । Inten. चरीकृत्यते । yaṅ luk चरिकृत्तीति ।

ञिइन्धी ११ दीप्तौ ।

अथ आत्मनेपदिनः ।

11. √ñi indhi to kindle, to blaze.

This and the two following roots are âtmanepadi.

Thus इ + श्नम् + न्ध् + ते । Now applies the following sûtra by which the न् of न्ध् is elided.

२५४४ । श्नान्नलोपः । ६ । ४ । २३ ।

श्नमः परस्य नस्य लोपः स्यात् । 'श्नसोरल्लोपः' (२४६९) । इन्धे । इन्त्से । इन्धिता । इनधै । ऐन्ध । ऐन्धाः ।

2544. After न, which is added to the roots of the seventh class as a characteristic (*i. e.* the vikaraṇa श्नम्), there is the elision of the following न ॥

Therefore, इ+न+न्ध्+ते=इ+न+ध्+ते=इन्धे ।

11. √ñi indhî to kindle, to blaze.

This and the two following roots are Atmanepadi.

Pre. इन्धे or इं द्धे । इन्धाते । इन्दते । इन्धे । Per. इंधांचक्रे or ईधे or (I. 2. 6 S. 3393) I Fut. इंधिता । II Fut. इंधिष्यते । Impera इंधां or इंद्धां । इन्धाताम् । इन्धताम् । इंत्स्व । इनधै । Imper. ऐन्ध or ऐंद्ध । ऐन्धाताम् । ऐन्धत । ऐन्धाः । ऐन्धि । Poten. इंधीत । इन्धीयाताम् । Bene. इंधिषीष्ट । इंधिषीयास्ताम् । Aor. ऐंधिष्ट । ऐन्धिषाताम् । Pass. इध्यते । Causa. इंधयति । Aor. ऐन्दिधत् । Desid. इंदिधिषते । Pass. इद्धः । Nouns:—अग्निमिन्धः । समित् । अग्निमधः । विद्धनः । एधः ।

खिद् १२ दैन्ये ।

खिन्ते । खेत्ता ।

12. √khida to suffer pain or misery.

Pre. खिन्ते । खिन्दाते । खिन्दते । खिन्दे । Per चिखिदे । I Fut. खेत्ता । II Fut. खेत्स्यते । Impera. खिन्ताम् । खिन्दाताम् । खिन्त्स्व । खिनदै । Imper. अखिन्त । अखिन्दाताम् । अखिन्दि । Poten. खिन्दीत । Bene. खित्सीष्ट । Aor. अखित्त । Causa खेदयति । Aor. अचीखिदत् । Desid. चिखित्सते । Inten. चेखिद्यते । Pass खिन्नः । Ger. खित्वा । Nouns:—खिदिरम् ।

विद् १३ विचारणे ।

विन्ते । वेत्ता ।

13. √vida to consider, regard.

Pre. विन्ते । I Fut. वेत्ता ।

अथ परस्मैपदिनः ।

The following roots are Parasmaipadi.

शिषॢ १४ विशेषणे ।

शिनष्टि । शिंष्टः । शिंषन्ति । शिशेषिथ । शेष्टा । शेक्ष्यति । हेर्धिः । जश्त्वम् । 'झरो झरि-(७१) इति वा डलोपः । अनुस्वारपरसवर्णौ । शिण्ढि-शिण्ड्ढि । शिनषाणि । अशिनट् । तृणिह्वा इम् । अशिषत् ।

14. √shishlri to distinguish or discriminate from others.

Pre. शिनष्टि । शिंष्टः । शिंषन्ति । शिनक्षि । शिनष्मि । शिंष्वः । Per. शिशेष । शिशिषतुः । शिशेषिथ । शिशिषिव । I Fut. शेष्टा । II Fut. शेक्ष्यति । Impera. शिनष्टु or शिंष्टात् । शिंष्टाम् । शिण्ढि or शिण्ड्ढि । The हि is changed to धि । The ष् changed to जश् letter ड by VIII. 4. 53 S 52. The ड is optionally elided by S. 71. The न changed to anusvâra, and which is changed to ण again. See note under S. 2543. शिनषाणि । Imper. अशिनट्-ड् । अशिंष्टाम् । अशिंषन् । अशिंष्ट । Poten. शिंष्यात् । शिंष्याताम् । Bene. शिष्यात् । Aor. अशिषत् । The aorist is

formed by अङ् because of the indicatory ऌ। See III. 1. 55. S. 2343. Causa. शेषयति। Aor. अशीशिषत्। Desid. शिशिक्षति। A. शिशिक्षते। Inten. शेशिष्यते। yañ luk शेशिषीति or शेशेष्टि। Pass. शिष्टः। Act. शिष्टवान्। Nouns:— विशेषः। वैशेषिकं।

पिषॢ १५ संचूर्णने।

पिपेष। पिनष्टि।

15. √pishlri to pound, to grind.

It is conjugated like √शिष्॥

Pre. पिनष्टि Noun:—पिष्टम्।

भञ्जो १६ आमर्दने।

भनक्ति। बभञ्जिथ। बभङ्क्थ। भङ्क्ता।

16. √bhanjo, to break, tear down, shatter.

Pre. भनक्ति। भङ्क्तः। भञ्जन्ति। भनक्षि। भनज्मि। भञ्ज्वः। Per. बभंज। बभञ्जतुः। बभञ्जिथ or बभङ्क्थ। बभञ्जिव। I Fut. भंक्ता। II Fut. भंक्ष्यति। Impera. भनक्तु or भङ्क्तात्। भङ्ग्धि। भनजानि। Imper. अभनक् or ०ग्। अभङ्क्ताम्। अभञ्जन्। अभनक्। अभनजम्। Poten. भंज्यात्। Bene. भज्यात्। Aor. अभांक्षीत्। अभङ्क्ताम्। Pass. भज्यते। Aor. अभंजि or अभाजि। Causa. भंजयति। Aor. अबभञ्जत्। Desid. बिभंक्षति। Inten. बंभज्यते। yañ luk बंभक्ति or बंभंजीति। Pass. भग्नः। Act. भग्नवान्। Ger. भङ्क्त्वा or भक्त्वा। Nouns:—भङ्गुरा। भङ्गः। भङ्गी।

भुज १७ पालनाभ्यवहारयोः।

भुनक्ति। भोक्ता। भोक्ष्यति। अभुनक्।

17. √bhuja, 1. to protect, 2. to eat.

Pre. भुनक्ति। भुङ्क्तः। भुञ्जन्ति। भुनक्षि। Poten. भुञ्ज्यात्। Bene. भुज्यात्। Aor. अभौक्षीत्। अभौक्ताम्। Causa. भोजयति। Aor. अबूभुजत्। Desid. बुभुक्षति। Inten. बोभुज्यते। yañ luk बोभुजीति or बोभोक्ति। Pass. भुक्तम्। Nouns:— भोगः। भुजः। भोजः।

17. √bhuja, 1. to protect, 2. to eat. Atmanepada.

Pre. भुङ्क्ते। भुञ्जाते। भुञ्जते। भुङ्क्षे। भुञ्जाथे। भुङ्ग्ध्वे। भुञ्जे। भुञ्ज्वहे। भुञ्ज्महे। Per. बुभुजे। बुभुजिषे। I Fut. भोक्ता। भोक्तासे। II Fut. भोक्ष्यते। Impera. भुङ्क्ताम्। Imper. अभुङ्क्त। अभुंजाताम्। Poten. भुञ्जीत्। भुञ्जीयाताम्। Bene. भुक्षीष्ट। Aor. अभुक्त। Desid. बुभुक्षते।

तृह १८ हिंसि १९ हिंसायाम्।

18. √triha, to injure. Thus तृ+श्नम्+ह्+ति=तृणह्+ति। Now by the following sûtra, तृणह् becomes तृणेह् before पित् affixes which begin with a consonant.

२५४५ । तृहण इम् । ७ । ३ । ९२ ।

तृहः श्नमि कृत इमागमः स्याद्धलादौ पिति । तृणेढि । तृण्ढः । ततर्ह । तर्हिता । अतृणेट् । हिनस्ति । जिहिंस । हिंसिता ।

2545. Before a पित् Sârvadhâtuka affix beginning with a consonant, इ is added after अ of the verbal stem तृणह् ॥

Note :—As तृणेढि, तृणेक्षि, तृणेह्मि, अतृणेट् ॥ In the last example though the affix vanishes altogether, yet it produces its effect. Why beginning with a consonant ? Observe तृणहानि ॥ Why a पित् affix ? Observe तृण्ढः with तस् ॥ The stem तृणह is formed from the root तृह (Rudhâdi) with the vikaraṇa श्नम्, and is so exhibited in the sûtra in order to indicate that the augment इम् is added *after* the vikaraṇa श्नम् has been added, and that the root तृह of Tudâdi class is not to be taken

Thus तृण + इ + ह + ति = तृणेह् + ति (VI. I. 87. S. 69) = तृणेढ् + ति (VIII. 2. 31. S. 324) = तृणेढ् + धि (VIII. 2. 40 S. 2280) = तृणेढ् + ढि (VIII. 4. 41 S. 113) = तृणे + ढि (VIII. 3. 31. S. 2335) = तृणेढि ।

18. √triha, √trihi, 19. √hisi to injure.

Pre, तृणेढि । तृण्ढः । तृंहन्ति । तृणेक्षि । (VIII. 2. 41. S. 295). तृण्ढः । तृण्ढ । तृणेह्मि । तृंह्वः । तृंह्मः । Per. ततर्ह । ततृहतुः । ततृहुः । ततर्हिथ । ततृहिव । I Fut. तर्हिता । II Fut. तर्हिष्यति । Impera. तृणेढु or तृण्ढात् । तृण्ढाम् । तृंहन्तु । तृण्ढि । तृणहानि । Imper. अतृणेट्-ड् । अतृण्ढाम् । अतृहन् । अतृणेट्-ड् । अतृणहम् । अतृंह्व । Bene. तृह्यात् । तृह्यास्ताम् । Aor. अतर्हीत् । अतर्हिष्टाम् । Pass. तृह्यते । Aor. अतर्हि । Causa. तर्हयति । Aor. अततर्हत् or अतीतृहत् । Desid. तितर्हिषति or तितृक्षति । Inten. तरीतृह्यते । yaṅ luk. तरीतर्ढि । Ger. तर्हित्वा ।

19. √hisi to injure.

Pre. हिनस्ति । हिंस्तः । हिंसन्ति । हिनस्सि । हिनस्मि । Per. जिहिंस । जिहिंसतुः । जिहिंसिथ । जिहिंसिव । I Fut. हिंसिता । II Fut. हिंसिष्यति । Impera. हिनस्तु or हिंस्तात् । हिंस्ताम् । हिंसन्तु । हिन्धि । हिनसानि । Imper. अहिनत् । अहिंस्ताम् । अहिंसन् । अहिनत्-द् । अहिनः (VIII. 2. 74. S 2485). अहिनसम् । अहिंस्व । Poten. हिंस्यात् । हिंस्याताम् । Bene. हिंस्यात् । हिंस्यास्ताम् । Aor. अहिंसीत् or अहिंसिष्ट । Causa. हिंसयति । Aorist. अजिहिंसत् । Desid. जिहिंसिषति । Inten. जेहिंस्यते । yaṅ luk जेहिंस्ति । Pass. हिंसितः । Ger. हिंसित्वा । Nouns :—हिंसकः । हिंस्रम् । हिंसा । सिंहः ।

उन्दी २० क्लेदने ।

उनत्ति । उन्तः । उन्दन्ति । उन्दांचकार । औनत् । औन्ताम् । औन्दन् । औनः । औनत् । औनदम् ।

20. √undî to wet, moisten, bathe.

Pre. उनत्ति । उन्तः । उन्दन्ति । Per. उन्दाञ्चकार । Imp. 1st S. उनदानि । Imper. औनत् । औन्ताम् । औन्दन् । औनः; औनत्-द् । औनदम् । Poten. उन्द्यात् । उन्द्याताम् । Bene. उद्यात् । उद्यास्ताम् । Aor. औन्दीत् । औन्दिष्टाम् । Causa. उन्दयति । Desid. उन्दिदिषति । Pass. उन्नम्; उत्तम्; Ger. उन्दित्वा । Nouns :—समुद्रः । ओद्मः । इन्दुः । ओदनम् । उद्रम् । उदकः । उदधिः । उदवासः । उदमन्थः ।

अञ्जू २१ व्यक्तिम्रक्षणकान्तिगतिषु ।

अनक्ति । अङ्क्तः । अञ्जन्ति । आनञ्ज । आनञ्जिथ-आनङ्क्थ । अङ्क्ता । अञ्जिता । अङ्ग्धि । अनजानि । आनक् ।

21. √añjû, 1. to anoint. 2. to shine, 3. to go.

Thus अञ्ज् + तिप् = अ + श्नम् + ञ्ज् + ति = अन + ञ्ज् + ति = अन + ज् + ति (VI. 4. 23. S. 2544) = अनक्ति । The dual is अन + ज् + तः = अन् + ० + ज् + तः (S. 2469) = अङ्क्तः (VIII. 2. 30. S. 378, VIII. 4. 55. S. 121). The Plural is अञ्जन्ति । The Perfect 3. S. is आनञ्ज; the 2 D. is आनञ्जिथ or आनङ्क्थ ।

In forming the Aorist there is the augment इट् by the following sûtra :

२५४६ । अञ्जेः सिचि । ७ । २ । ७१ ।

अञ्जेः सिचो नित्यमिट् स्यात् । आञ्जीत् ।

2546 The स् of the s-Aorist always takes the इट् after अञ्ज् (Rudh. 21).

As आञ्जीत्, आञ्जिष्टाम्, आञ्जिषुः ॥ But अङ्क्ता or अञ्जिता in tenses other than Aorist. The root having an indicatory long ऊ optionally takes इट् (VII. 2. 44)

21. √añjû 1 to anoint 2. to shine, 3. to go

Pre. अनक्ति । अङ्क्तः । अञ्जन्ति । अनक्षि । अनज्मि । अञ्ज्वः । Per. आनञ्ज । आनञ्जतुः । आनञ्जिथ or आनङ्क्थ । आनञ्जिव or आनञ्ज्व । I Fut अङ्क्ता or अञ्जिता । II Fut. अङ्क्ष्यति or अञ्जिष्यति । Impera. अनक्तु or अङ्क्तात् । अङ्ग्धि । अनजानि । Imper. आनक् । आङ्क्ताम् । आनजम् । आञ्ज्व । Poten. अञ्ज्यात् । Bene. अज्यात् । Aor. आञ्जीत् । आञ्जिष्टाम् । Cause. अञ्जयति । Aor आञ्जिजत् । Desid. अञ्जिजिषति । Pass. अक्तः । Act. अक्तवान् । Ger. अञ्जित्वा or अङ्क्त्वा । Nouns :—आज्यम् । व्यङ्ग्यम् । अङ्गः । अञ्जिका । अञ्जनं । अञ्जलिः ।

तञ्चु २२ संकोचने ।

तङ्क्ता-तञ्चिता ।

22. √tañchû, √tañjû to contract, shrink.

Pre. तनक्ति । तङ्क्तः । तञ्चन्ति । तनक्षि । तनच्मि । Pre. ततञ्च । ततञ्चतुः । ततञ्चिथ or ततङ्क्थ । ततञ्चिव । I Fut. तञ्चिता or तङ्क्ता । II Fut. तङ्क्ष्यति or तञ्चिष्यति । Impera. तनक्तु or तङ्क्तात् । तङ्ग्धि । तनचानि । Imper. अतनक् । अतङ्क्ताम् । अतञ्चन् । अतनक् । अतनचम् । अतञ्च्व । Poten. तञ्च्यात् । Bene. तच्यात् । Aor. अताङ्क्षीत् । Cause. तञ्चयति । Aor. अततञ्चत् । Desid. तितञ्चिषति or तितङ्क्षति । Inten. तातच्यते । yaṅ luk तातङ्क्ति । Pass. तक्तः । Ger. तञ्चित्वा । Nouns :—आतङ्कः । तक्रम् ।

ओविजी २३ भयचलनयोः ।

विनक्ति । विङ्क्तः । 'विज इट्' (२५३६) इति ङित्त्वम् । विविजिथ । विजिता । अविनक् । अविजीत् ।

23 √o vijî 1. to be afraid, 2. to shake.

Compare the Divâdi root also See No 9.

Pre. विनक्ति । विङ्क्तः । विञ्जन्ति । विनक्षि । विनज्मि विञ्ज्वः । विञ्ज्मः । Per. विवेज । विविजतुः । विविजुः । विविजिथ । विविजिव । I Fut. विजिता । There is no guṇa of the root vowel because of the prohibition of I. 2. 2. S. 2536. II Fut. विजिष्यति । (I. 2. 2. S. 2536). Impera. विनक्तु or विङ्क्तात् । विङ्ग्धि । विनजानि । Imper. अविनक् । अविङ्क्ताम् । Poten विञ्ज्यात् । विञ्ज्यातां । Bene. विज्यात् । विज्यास्तां । Aor. अविजीत् । अविजिषुाम् । Causa. वेजयति । Aor अवीविजत् । Desid विविजिषति । Inten. वेविज्यते । yaṅ luk. वेविजीति or वेवेक्ति । Pass विज्यः । Act. विग्नवान् । Ger. विजित्वा । (I 2. 2. S. 2536, in spite of I. 2. 18 S. 3322.)

वृजी २४ वर्जने ।

वृणक्ति । वर्जिता ।

24 √vṛijî to avoid, shine

Pre. वृणक्ति । वृङ्क्तः । वृञ्जन्ति । Per. ववर्ज । ववृजतुः । ववर्जिथ । ववृजिव । I Fut. वर्जिता । II Fut. वर्जिष्यति । Impera. वृणक्तु or वृङ्क्तात् । वृङ्क्ताम् । वृङ्ग्धि । वृणजानि । Imper. अवृणक् । अवृङ्क्ताम् । अवृणक् । अवृङ्क्त । अवृणजम् । अवृञ्ज्व । Poten. वृञ्ज्यात् । Bene. वृज्यात् । Aor. अवर्जीत् । अवर्जिष्टाम् । Causa. वर्जयति Aor. अवीवृजत् or अववर्जत् । Desid. विवर्जिषति । Inten. वरीवृज्यते yaṅ luk वरिवृजीति or वरीवर्क्ति । Pass. वृक्तः । Ger. वर्जित्वा । (I. 2. 18. S. 3322, causes guṇa) Nouns :—प्रवर्ग्यम् ।

पृची २५ संपर्के ।

पृणक्ति । पपर्च ।

25. √ prichî, to bring in contact with, join.

Pre पृणक्ति । पृङ्क्तः । पृञ्चन्ति । Per. पपर्च । पपृचतुः । पपर्चिथ ।

Here end the Rudhâdi Roots.

अथ तिङन्त तनादि प्रकरणम् ॥

CHAPTER VIII.

THE TANADI ROOTS.

अथ सप्त स्वरितेतः ।

These are ten roots in all: of which the first seven are Svaritet, and conjugated in both Padas. The first root is.

तनु १ विस्तारे ।

तनादिकृञ्भ्य उः' (२४६६) । तनोति । तन्वः-तनुवः । तनुते । ततान । तेने । तनु । अतनीत्-अतानीत् ।

1. तनु √tanu to stretch. In conjugating the roots of this class, sûtra III. 1. 79. S. 2466, introduces the vikaraṇa उ । For the facility of reference we repeat that sûtra here.

२५४७ । क । तनादि कृञ्भ्य उः । ३ । १ । ७८ ।

2547. A. The vikaraṇa उ comes after the Tanâdi roots and after the root कृ, in the active voice before sârvadhâtuka affixes.

This debars शप् । Thus तन्+उ+ति=तनु+ति=तनोति । The 1st Person dual is तन्वः or तनुवः । The उ is optionally elided here.

In the Atmanepada we have तनुते । Per. ततान । Pt. तेने । Impve. तनु The हि is elided by VI 4. 106 S. 2334 Imperf. अतनीत् or अतानीत् । In forming the aorist, the सिच् is optionally elided by the following :—

२५४७ । तनादिभ्य स्तथासोः । २ । ४ । ७९ ।

तनादेः सिचो वा लुक्स्यात्तथासोः । थासा साहचर्यादेकवचनं तशब्दो गृह्यते । तेनेह न । यूयमतनिष्ट-अतानिष्ट । 'अनुदात्तोपदेश-' (२४२८) इत्यनुनासिकलोपः । तङि । अतत-अतनिष्ट । अतथाः-अतनिष्ठाः ।

2547. After the verbs of Tanâdi class there is optionally the luk-elision of सिच्, when the Atmanepada affixes त and थास् of the third and second person singular follow.

The त refers to the 3rd Per. Singular affix, because it is read in the company of थास which is also singular. Hence in the Second Per. Plural of Parasmaipada त there is no elision of सिच्. Thus, अतनिष्ट यूयम् or अतानिष्ट यूयम् । The vriddhi is by VII. 2. 7. S. 2284. In अतत the nasal is elided by VI. 4. 37. S. 2428. As अतन्+सिच्+त=अतन्+०+त (S 2547)=अत+०+०+त (S 2428).

Thus अतत । (VI. 4. 37) or अतनिष्ट 'he expanded,' अतथाः or अतनिष्ठाः 'thou didst expand.' Similarly असात or असनिष्ट 'he gave.' असाथाः or असनिष्ठाः 'thou didst give.'

1, √tanu to stretch, extend.

Pre. तनोति, तनुतः । तन्वन्ति । तनोषि । तनोमि । तन्वः or तनुवः । तन्मः or तनुमः । Per. ततान । तेनतुः । तेनुः । तेनिथ । तेनथुः । तेन । ततान or ततन । तेनिव । तेनिम । I Fut. तनिता । II Fut. तनिष्यति Impera. तनोतु, or तनुतात् । तनुताम् । तन्वन्तु । तनु । तनवानि । Imper. अतनोत् । अतनुताम् । अतन्वन् । अतनोः । अतनवम् । अतन्व or अतनुव । Poten. तनुयात् । तनुयाताम् । तनुयुः । तनुयाम् । Bene. तन्यात् । तन्यास्ताम् । Aor. अतनीत् । अतानिष्टाम् or अतनिष्टाम् । Pass. तायते or तन्यते । Causa तानयति । Aor. अतीतनत् । Desid. तितनिषति or तितांसति or तितंसति । The इट् is optional under a Vârtika to VII. 4. 56. S. 2621. The lengthening is by VI. 4. 17. S. 2622. Inten. तंतन्यते yañ luk तन्तन्ति । D. तन्तान्तः । Ger. तंत्वा or तनित्वा । Nouns :— तन्तिः । ततिः । परीतत् । तनुः । तनूः । तन्त्रम् । तानः । तितउः ॥

1. √tanu. Atmanepada.

Pre. तनुते । तन्वाते । तन्वते । तनुषे । तन्वे । तनुवहे or तन्वहे । Per तेने । तेनाते । तेनिषे । तेनिवहे । I Fut तनिता । II Fut. तनिष्यते । Imp ra. तनुताम् । तन्वाताम् । तनुष्व । तनवै । Imper. अतनुत । अतन्वाताम् । अतन्वत । अतनुथाः । Poten. तन्वीत । तन्वीयाताम् । तन्वीथाः । तन्वीय । Bene ,तनिषीष्ट । तनिषीयास्ताम् । Aor. अतत or अतनिष्ट । अतथाः or अतनिष्ठाः । अतनिष्वहि ।

षणु २ दाने ।

सनोति-सनुते । 'ये विभाषा' (२३१९) । सायात्-सन्यात् । 'जनसन-' (२५०४) इत्यात्त्वम् । असात-असनिष्ट । असाथाः-असनिष्ठाः ।

2. √shanu to give, bestow.

In the Potential the न् is optionally replaced by आ under VI. 4. 43. S. 2319. Thus सायात् or सन्यात् । Before jhalâdi affixes there is आ substitution by VI. 4. 42. S. 2504. As असात् or असनिष्ट । असाथाः or असनिष्ठाः । The ष in the root is lâkshaṇika, the real letter is स । We see this स in yañ luk as संसन्ति । Pre. सनोति । A. सनुते । Per. ससान । A. सेने । Poten सायात् । Bene. सन्यात् । Aor असानीत् A असनिष्ट or असात । (VI. 4. 42 S. 2504), Pass सायते or सन्यते । Desid. सिषासति or सिसनिषति । Inten. संसन्यते or संसायते yañ luk संसन्ति । Pass. सातः । Act. सातवान् । Ger. सात्वा or सनित्वा । Nouns :—सातिः । सतिः । सन्तिः ।

क्षणु ३ हिंसायाम् ।

क्षणोति । क्षणुते । 'ह्म्यन्त-' (२२९९) इति न वृद्धिः । अक्षणीत्-अक्षत-अक्षणिष्ट । अक्षथाः-अक्षणिष्ठाः ।

3. √kshaṇu to hurt, injure, to kill.

In the aorist there is no Vriddhi, because of the prohibition of VII. 2. 5. S. 2299. As अक्षणीत् A. अक्षत or अक्षणिष्ट । अक्षथाः or अक्षणिष्ठाः The ण of the root is lâkshaṇika, the real letter is न We see it in चिक्षन्ति and क्षन्तिः ।

Pre. क्षणोति A क्षणुते । Per. चक्षाण A चक्षणे । I Fut. क्षणिता । A. क्षणिताहे । II Fut. क्षणिष्यति A. क्षणिष्यते । Impera क्षणोतु or क्षणुतात् A. क्षणुताम् । क्षण्वाताम् । Imper. अक्षणोत् । A. अक्षणुत । Poten. क्षणुयात् A क्षण्वीत । Bene क्षण्यात् A. क्षणिषीष्ट । Aor. अक्षणीत्; अक्षणिष्ट A. अक्षत A. अक्षणिष्टाम् A अक्षथाः or अक्षणिष्ठाः । Causa. क्षाणयति Aor. अचिक्षणत् । Desid चिक्षणिषति । Inten चङ्क्षण्यते । Part. Pass. क्षतः । Ger. क्षत्वा or क्षणित्वा ।

क्षिणु ४ च ।

उप्रत्ययनिमित्तो लघूपधगुणः । '× संज्ञापूर्वको विधिरनित्यः ×' इति न भवतीत्यात्रेयाः । भवत्येवेत्यन्ये । क्षिणोति-क्षेणोति । क्षेणितासि । क्षेणिताहे । अक्षेणीत् । अक्षित-अक्षेणिष्ट ।

4. √kshiṇu cha to kill, hurt.

When the vikraṇa उ is added there is guṇa of the penultimate short इ । But according to Atreya, there is no guṇa, on the maxim that a rule enunciated by employing a technical term in it is not universally valid.

Pre क्षिणोति or क्षेणोति A. क्षिणुते । Per. चिक्षेप A. चिक्षिणे । I Fut. क्षेणिता । क्षेणितासि । A क्षेणिताहे II Fut. क्षेणिष्यति । A क्षेणिष्यते । Impera. क्षिणोतु A. क्षिणुताम् । Imper. अक्षिणोत् A. अक्षिणुत । Poten. क्षिणुयात् A. क्षिण्वीत । Bene. क्षिण्यात् A. क्षिणिषीष्ट । Aor. अक्षेणीत् A अक्षित or अक्षेणिष्ट । अक्षिणिषुः । Causa. क्षेणयति । Desid. चिक्षिणिषति । Inten. चेक्षिणयते yañ luk चेक्षेणुति । Pass. क्षितः । Ger. क्षिणित्वा or क्षेणित्वा or क्षित्वा । Nouns:—क्षितिः ।

ऋणु ५ गतौ ।

ऋणोति-अर्णोति। अर्णुतः । अर्णुवन्ति । आनर्ण । आनृणे । अर्णितासि । आर्णीत् । आर्त-आर्णिष्ट । आर्णीः-आर्णिषुः ।

5. √riṇu to go.

Pre. अर्णोति । अर्णुतः । अर्ण्वन्ति । अर्णोषि । अर्णोमि । Per. आनर्ण । आनृणतुः । आनर्णिथ । आनृण । आनृणिव । I Fut. अर्णिता । अर्णितासि । II Fut. अर्णिष्यति । Impera. अर्णोतु । अर्णुहि । Imper. आर्णोत् । आर्णुताम् । Poten. अर्णुयात् । Bene. ऋण्यात् । Aor. आर्णीत् । आर्णिष्टाम् । आर्त or आर्णिष्ट । Causa आर्णयति Aor. आर्णिणत् or अ+अर्णिणत् or अ+ऋणिणत् । Desid. अर्णिणिषति । Pass. ऋणः । Act. ऋणवान् । Ger. ऋत्वा or अर्णित्वा । Nouns:— अर्णः । अर्णवः । ऋतिः । स्वर्णः ।

5. √riṇu Atmanepada.

Pre. अर्णुते । अर्ण्वाते । अर्ण्वते । अर्ण्वे । Per. आनृणे । आनृणिरे । आनृणिवहे । I Fut. अर्णिता । II Fut. अर्णिष्यते । Bene. अर्णिषीष्ट । Aor. आर्णिषुः or आर्णीः ।

तृणु ६ अदने ।

तृणोति-तर्णोति । तृणुते-तर्णुते ।

6. √triṇu to eat grass or graze.

Pre. तर्णोति or तृणोति A. तर्णुते or तृणुते । Per. ततर्ण । Nouns:—तृणम् । कतृणम् ।

घृणु ७ दीप्तौ ।

जघर्ण । जघृणे ।

7. √ghriṇu, to shine, burn.

Pre. घर्णोति । A. घर्णुते । Per जघर्ण A जघृणे । Noun:— घृणा ।

अथ द्वावनुदात्तेतौ ।

Now the next two roots are anudâttet.

वनु ८ याचने ।

वनुते । ववने । चान्द्रमते परस्मैपदी । वनोति । ववान ।

8. √vanu to beg, ask, request. Thus Pre. वनुते । Per. ववने । In the opinion of Chandra, the root is Parasmaipadî As वनोति । Per ववान ।

Pre. वनुते । वनुवे । वन्वे । वनुवहे । Per. ववने । ववनिषे । I Fut. वनिता । II Fut. वनिष्यते । Impera. वनुताम् । Imper. अवनुत । Poten. वन्वीत । Bene. वनिषीष्ट । Aor. अवनिष्ट or अवत । अवनिषुः or अवथाः । Causa. वानयति । Desid. विवनिषते । Inten. वंवन्यते । yañ luk. वंवन्ति । Past Part. Pass. वतः । Act. वतवान् । Ger. वनित्वा or वत्वा । Nouns:—वन्तिः । वनी । वाञ्छा । वनीयकः । वनीयः ।

मनु ९ अवबोधने ।

मनुते । मेने ।

9. √manu to consider.

Pre. मनुते । Per. मेने ।

डुकृञ् १० करणे ।

करोति । 'अत उत्सार्वधातुके' (२४६७) । कुरुतः । यण् । 'न भकुर्छुराम्' (१६२९) इति न दीर्घः । कुर्वन्ति ।

10. √ḍu कृ ñ, to do.

The Present 3rd Per. Sing. is करोति । The dual is कृ+उ+तः=कर्+उ+तः=कुर्+उ+तः । (the अ is changed to उ by VI 4. 110 S. 2467)=कुरुतः । The plural is कुरु+अन्ति=कुर्वन्ति । The उ is changed to व. The lengthening required by VIII. 2. 78. S. 2265, does not take place because of the prohibition of VIII. 2. 79 S. 1629.

In the First Person Dual and Plural, the affix उ is elided by the following :—

२५४८ । नित्यं करोतेः । ६ । ४ । १०८ ।

करोतेः । प्रत्ययोकारस्य नित्यं लोपः स्याद्म्वयोः परयोः । कुर्वः । कुर्मः । चकर्थ । चकृव । कर्ता । करिष्यति ।

2548. The elision of उ is invariable before म् and व in the case of कृ (करोति).

Thus कुर्वः and कुर्मः ॥ Thus कृ+उ+वः=कुर्+उ+वः (VI. 4. 110. S. 2467)=कुर्+०+वः (VI. 4. 108). Now the lopa being not sthânivat, when a vowel is to be lengthened (I. 1. 58 S. 51.) उ of कु should be lengthened by VIII 2. 77. S. 354. This contingency is prevented by VIII. 2. 79. S. 1629.

In the Potential we have the same elision by the following :—

२५४९ । ये च । ६ । ४ । १०९ ।

कृञ उलोपः स्याद्यादौ प्रत्यये परे । कुर्यात् । आशिषि क्रियात् । करीष्ट । अकार्षीत् । 'तनादिभ्यः–' (२५४७) इति लुक्ऽभावे 'ह्रस्वादङ्गात्' (२३६९) इति सिचो लोपः । अकृत । अकृथाः ।

2549. The affix उ of the stem कुरु is always elided before a personal ending beginning with a य ॥

Thus कुर्यात् कुर्याताम् and कुर्युः ॥ The augment यासुट् is treated here as an affix, and it makes the personal ending to which it is added, as an affix beginning with य ॥

The Parasmaipada aorist is अकार्षीत् । In the Atmanepada, the सिच् will be *optionally* elided by II. 4. 79 S. 2547. In the other alternative the सिच् will be elided by VIII. 2. 27. S. 2369. In other words, there will be no सिच् at all. As अकृत and अकृथाः ।

10. √ḍu kriñ to do.

Pre. करोति । कुरुतः । कुर्वन्ति । करोषि । कुरुथः । कुरुथ । करोमि । कुर्वः । कुर्मः । Per. चकार । चक्रतुः । चक्रुः । चकर्थ । चकृव । I Fut. कर्ता । II Fut. करिष्यति । Impera. करोतु, कुरुतात् । कुरुताम् । कुरु । करवाणि । Imper. अकरोत् । अकरोः । अकरवम् । Poten. कुर्यात् । कुर्याताम् । कुर्युः । Bene. क्रियात् । क्रियास्ताम् । Aor. अकार्षीत् । अकार्ष्टाम् ।

Pass. क्रियते Aor. अकारि । Causa कारयति Aor अचीकरत् । Desid. चिकीर्षति । Inten. चेक्रीयते yañ luk चर्कर्ति or चर्करीति । Pass कृतः । Act कृतवान् । Nouns:— कृती । कृत्रिमम् । कर्म । कर्मठः । कारः । प्रभुः । कार्यासः । । कृकः

10. √du kriñ. Atmanepada.

Pre. कुरुते । कुर्वाते । कुर्वते । कुरुषे । कुर्वे । कुर्वहे । Per. चक्रे । चक्राते । चकृषे । चकृवहे । Impera. कुरुताम् । कुरुष्व । करवै । Imper. अकुरुत । अकुरुथाः । Poten. कुर्वीत । कुर्वीयाताम् । कुर्वीय । Bene कृषीष्ट । कृषीयास्ताम् । Aor. अकृत । अकृषाताम् ।

When the root कृ is preceded by the upasarga सम् &c, a sibilant is inserted by the following two sûtras.

२५५० । संपरिभ्यां करोतौ भूषणे । ६ । १ । १३७ ।

2550. The augment सुट् is placed before क when सम्, परि and उप are followed by the verb कृ and the sense is that of ornamenting.

२५५१ । समवाये च । ६ । १ । १३८ ।

संपरिपूर्वस्य करोतेः सुट् स्याद्भूषणे संघाते चार्थे । संस्करोति । अलं करोतीत्यर्थः । संस्कुर्वन्ति । संघीभवन्तीत्यर्थः । संपूर्वस्य क्वचिदभूषणेऽपि सुट् । 'संस्कृतं भक्षाः' (१२१७) इति ज्ञापकात् । 'परिनिविभ्यः–' (२२७५) इति षः । परिष्करोति । सिवादीनां वा । पर्यष्कार्षीत्–पर्यस्कार्षीत् ।

2551 The augment सुट् is placed before क, when the verb कृ comes after सम्, परि and उ, the sense being that of combining.

Thus संस्करोति । The meaning is अलंकरोति 'he adorns.' So also संस्कुर्वन्ति meaning 'they combine.'

The augment सुट् is sometimes added to the root preceded by सम् even when the meaning is not that of adorning. Because Panini himself has used the word संस्कृतं in the sûtra संस्कृतं भक्षाः (S. 1217) not in the sense of adorning.

With परि, the स of सुट् is changed to ष by VIII. 3. 70. S. 2275 As परिष्करोति । It is optional under the conditions of S. 2359. As पर्यष्कार्षीत् or पर्यस्कार्षीत् ।

Thus संस्कर्ता, संस्कर्तुम्, संस्कर्तव्यम् ॥ The म् of सम् is changed to anusvâra by VIII. 3. 5. So also परिष्कर्ता परिष्कर्तुं परिष्कर्तव्यम् ॥ The स is changed to ष by VIII, 3. 70. So also with उप, as उपस्कर्ता, उपस्कर्तुम् उपस्कर्तव्यम् ॥ Why do we say 'when meaning to ornament'? Observe उपकरोति ॥ Sometime सुट् comes after सम् even when the sense is not that of ornamenting; thus संस्कृतमन्नम् ॥

The word समवाय means aggregation. Thus तत्र नः संस्कृतम् तत्र नः परिष्कृतम्, तत्र नः उपस्कृतम्=समुदितम् that is 'we assembled there.'

With उप the root, takes सुट् and has then the following additional meanings also, in addition to that given above.

२५५२ । उपात्प्रतियत्नवैकृतवाक्याध्याहारेषु च । ६ । १ । १३९ ।

उपात्कृञः सुट् स्यादेष्वर्थेषु । चात्प्रागुक्तयोरर्थयोः । प्रतियत्नो गुणाधानम् । विकृतमेव वैकृतं विकारः । वाक्यस्याध्याहारः । आकाङ्क्षितैकदेशपूरणम् । उपस्कृता कन्या । अलंकृतेत्यर्थः । उपस्कृता ब्राह्मणाः । समुदिता इत्यर्थः । एधोदकस्योपस्कुरुते । गुणाधानं करोतीत्यर्थः । उपस्कृतं भुङ्क्ते । विकृतमित्यर्थः । उपस्कृतं ब्रूते । वाक्याध्याहारेण ब्रूत इत्यर्थः ।

2552. The augment सुट् is placed before क, when the verb कृ comes after उप, and the sense is that of 'to take pains for something, to prepare, and to supply an ellipses in a discourse'.

To take pains in imparting a new quality to a thing in order to increase its value, or to keep it safe from deterioration is called प्रतियत्नः ॥ That which is prepared or altered is called वैकृतं ॥ The word वैकृतं is the same as विकृतं, the affix अण् being added without changing the sense, by considering it to belong to प्रज्ञादि class (V. 4. 38). To supply by distinct statement the sense of a sentence which is alluded to, is called the अध्याहार of a sentence. Thus उपस्कृता कन्या, 'an adorned girl'. उपस्कृता ब्राह्मणाः 'the assembled Brâhmaṇas,' are examples under S. 2550 and 2551. While in the sense of 'taking pains' we have एधोदकस्योपस्कुरुते (See I. 3. 32); काण्डगुणस्योपस्कुरुते ॥ In the sense of 'altering by preparing' we have: उपस्कृतं भुङ्क्ते, उपस्कृतं गच्छति ॥ In the sense of 'supplying a thesis' we have उपस्कृतं जल्पति, उपस्कृतमधीते ॥ When not having any one of the above five senses (VI. 1. 137-139) we have उपकरोति ॥

By the following sûtra, the augment is always to be placed before the क of कृ ।

२५५३ । सुट्कात्पूर्वः । ६ । १ । १३५ ।

'* अड्भ्यासव्यवायेऽपि *' इत्युक्तम् । संचस्कार । 'कात्पूर्व–' इत्यादि भाष्ये प्रत्याख्यातम् । तथा हि 'पूर्वं धातुरुपसर्गेण युज्यते' । अन्तरङ्गत्वात्सुट् । ततो द्वित्वम् । एवं च 'ऋतश्च संयोगादेर्गुणः' (२३८९) । संचस्करतुः । 'कृसृभृ–' (२२९३) सूत्रे 'ऋतो भारद्वाजस्य' (२२९६) इति सूत्रे च '* कृञोऽसुट इति वक्तव्यम् *' । तेन ससुट्कात्परस्येट् । संचस्करिथ । संचस्करिव । 'गुणोऽर्ति–' (२३८०) इति सूत्रे 'नित्यं छन्दसि' (३५८१) इति सूत्रात् 'नित्यम्' इत्यनुवर्तते । 'नित्यं यः संयोगादिस्तस्य' इत्यर्थात्सुटि गुणो न । संस्क्रियात् । 'ऋतश्च संयोगादेः' (२५२६) इति लिङ्सिचोर्नेट् । 'एकाच उपदेशे–' (२२४६) इति सूत्रात् 'उपदेशे' इत्यनुवर्त्य 'उपदेशे यः संयोगादिः' इति व्याख्यानात् । संस्कृषीष्ट । समस्कृत । समस्कृषाताम् ।

2553. Upto VI. 1. 157 inclusive, the following sentence is to be supplied in every aphorism :—" before क् is added स् " ॥

Vart :—The augment is to be added to क even when the augment अट् or the reduplicate intervenes between the Preposition and the क । We have taught this vârtika already under VI. 1. 140. S. 2539. Thus संचस्कार in the Perfect. Here the स is added between the abhyasa च and क ।

In the Mahâbhâshya the addition of the phrase कात्पूर्वः in the sûtra has been criticised as redundant. That being so, we add the preposition first to the root, on the maxim that an upasarga is first joined to the

root. Then we add सुट् as it is antaranga to the rule of reduplication. Then we reduplicate. Thus we have संस्कृ। Now we apply VII. 4. 10. S. 2379, and guṇa is substituted for ऋ in the कित् affixes of the Perfect. As संचस्करुः।

The sûtras S. 2293 and 2296 which prohibit इट् augment with regard to कृ, should be read as qualified by the following:—

Vârtika:—The sûtras 2293 and 2296 apply to the कृ which has not taken the augment सुट्। Therefore when सुट् is added, the root takes the augment इट्। As संचस्करिव। संचस्करिम।

In the लिङ्, the root स्कृ ought to take guṇa, by VII. 4. 29. S. 2380, because it ends in ऋ and begins with a conjunct consonant. This guṇa, however, does not take place, because in S. 2380 we read the anuvṛitti of नित्यं from the preceding Ashtâdhyayi sûtra VII. 4. 8. S. 3587, and we interpret the word sañyogâdi there to mean such a root which *always* begins with a conjunct consonant. But स्कृ is not such a root. The √कृ has temporarily assumed this form. Thus we have संस्क्रियात्।

Nor is इट् augment added in the Benedictive, and the Aorist by VII. 2. 43. S. 2526: for स्कृ is not the sañyogâdi root contemplated by that sûtra. For in that sûtra we read the anuvṛitti of उपदेशे from the preceding Ashtâdhyâyî sûtra VII. 2. 10. S. 2246; and we interpret that sûtra to mean 'a root which in its *first enunciation* (upadeśa) in the Dhâtupâṭha is sañyogâdi and ends with ऋ takes इट् in the Benedictive and Aorist in the Atmanepada.' Now स्कृ is not sanyogâdi in the updeśa: there it is only कृ। So that sûtra does not apply, and we have no इट्। The Benedictive therefore is संस्कृषीष्ट and the Aorist is समस्कृत, dual समस्कृषाताम्।

The view of Kâsikâ is given in the following note:—

Note:—What is the necessity of using the phrase कात्पूर्वः in this sûtra? It is used to indicate that the स् remains unattached to कृ, though it stands before it. Thus though कृ becomes स्कृ, yet the latter should not be considered to be a verb beginning with a conjunct (sanyoga) consonant: and therefore the guṇa taught in VII. 4. 10 S. 2379 (the root ending in ऋ and preceded by a conjunct letter, takes guṇa before लिट्) does not apply, nor do the rules like VII. 4. 29. S. 2380, nor the rules ordaining the addition of intermediate इट् (VII. 2. 43 S. 2526) by which the इट् would come in लिङ् and सिच् (Benedictive and Aorist): as, संस्कृषीष्ट and समस्कृत; and so also VII. 4. 29 S. 2380 does not apply as संस्क्रियते the Benedictive (यकि लिङि) of संस्कृ॥ If so, then the anudâtta accent taught in VIII. 1. 28 would not take place, since the augment सुट् would intervene between the non-तिङ्-word सं and the तिङन्त word करोति, thus संस्करोति would have accent on the verb. It is a maxim स्वरविधौ व्यञ्जनमविद्यमानवत् 'in applying a rule

relating to accent the intervening consonants are considered as if non-existent'; and therefore सुट् does not offer any intervention to the application of the rule VIII. 1. 28. S. 3935. If स् is not to be taken as attached to क, how do you explain the guṇa, in the Perfect 3rd Per. Dual and Plural in संचस्करतुः and संचस्करुः which apparently is done by applying VII. 4. 10. S. 2379. Though that rule strictly applies to roots beginning with a conjunct consonant, it will apply also to roots like संस्कृ which have a conjunct consonant for their penultimate; and the guṇa is done also on the maxim तन्मध्यपतितस्तद्ग्रहणेन गृह्यते (See VI. 1. 132). The indicatory ट् in सुट् is for the purpose of differentiating it from सु in the Sûtra VIII. 3. 70.

इति तिङन्ततनादिप्रकरणम् ।

अथ तिङन्त क्र्यादि प्रकरणम् ॥

CHAPTER IX.

THE KRYADI ROOTS.

डुक्रीञ् १ द्रव्यविनिमये ।

1. √du krîñ. To purchase, to barter.

The kryâdi roots form the ninth class. They contain 61 roots. In conjugating these roots श्ना is added as a vikâraṇa by the following sûtra.

२५५४ । क्र्यादिभ्यः श्ना । ३ । १ । ८१ ।

क्रीणाति । 'ई हल्यघोः' (२४९७) । क्रीणीतः । ईत्वात्पूर्वं झेरन्तादेशः परत्वान्नित्यत्वादन्तरङ्गत्वाच्च । एवं झस्यादादेशः । ततः 'श्नाभ्यस्तयोः–' (२४८३) इत्याल्लोपः । क्रीणन्ति । क्रीणीते । क्रीणाते । क्रीणते । चिक्राय । चिक्रियतुः । चिक्रयिथ-चिक्रेथ । चिक्रियिव । चिक्रियिषे क्रेता । क्रेष्यति । क्रीयात् । क्रेषीष्ट । अक्रैषीत् । अक्रेष्ट ।

2554. The affix श्ना comes after the roots of the Kryâdi class when a sârvadhâtuka affix follows denoting the agent.

Thus क्री + श्ना + तिप् = क्रीणाति 'He buys.' The dual is क्री + ना + तस् = क्री + नी + तस् (VI. 4. 113. S. 2497, the आ is replaced by ई) = क्रीणीतः । The plural is क्री + ना + झि. Here अन्त should replace झ prior to the operation of the ई—rule: because it is a subsequent rule, being VIII. 1. 3. S. 2169; because it is a *nitya* or universal rule, and lastly because it is antaraṅga. So is the case when झ is replaced by अत् (by VII. 1. 5. S. 2258). After such अन्त substitution, we have क्री + ना + अन्ति । Now applies VI. 4. 112 S. 2483 and आ is elided. Thus we yet क्रीणन्ति ।

1. √du krīñ, to buy, purchase.

Parasmai. Pre. क्रीणाति । क्रीणीतः । क्रीणन्ति । क्रीणासि । क्रीणीथः । क्रीणीथ । क्रीणामि । क्रीणीवः । क्रीणीमः । Per. चिक्राय । चिक्रियतुः । चिक्रियुः । चिक्रयिथ or चिक्रेथ । चिक्रियथुः । चिक्रिय । चिक्राय or चिक्रय । चिक्रियिव । चिक्रियिम । I Fut. क्रेता । II Fut. क्रेष्यति । Impera. क्रीणीतात् or क्रीणातु । क्रीणीताम् । क्रीणन्तु । क्रीणीहि । क्रीणीतम् । क्रीणीत । क्रीणानि । क्रीणाव । क्रीणाम । Imper. अक्रीणात् । अक्रीणीताम् । अक्रीणन् । अक्रीणाः । अक्रीणीतम् । अक्रीणीत । अक्रीणाम् । अक्रीणीव । अक्रीणीम । Poten. क्रीणीयात् । क्रीणीयाताम् । क्रीणीयुः । क्रीणीयाः । क्रीणीयाम् । क्रीणीयाम । Bene. क्रीयात् । क्रीयास्ताम् । Aor. अक्रैषीत् । अक्रैष्टाम् । अक्रैषुः । अक्रैषीः । अक्रैष्टम् । अक्रैष्ट । अक्रैषम् । अक्रैष्व । अक्रैष्म । Causa. क्रापयति । Aor. अचिक्रपत् । Desid. चिक्रीषति । Inten. चेक्रीयते । yañ luk चेक्रेति । Past Part. Pass. क्रीतः । Act. क्रीतवान् । Nouns:—क्रीत्रिमं । क्रयः । क्रेयः । क्रायकः ।

Atmane. Pre. क्रीणीते । क्रीणाते । क्रीणते । क्रीणीषे । क्रीणाथे । क्रीणीध्वे । क्रीणे । क्रीणीवहे । क्रीणीमहे । Per. चिक्रिये । चिक्रियाते । चिक्रियिरे । चिक्रियिषे । चिक्रियाथे । चिक्रियिध्वे । चिक्रिये । चिक्रियिवहे । चिक्रियिमहे । I Fut. क्रेता । II Fut. क्रेष्यते । Impera. क्रीणीताम् । क्रीणाताम् । क्रीणताम् । क्रीणीष्व । क्रीणाथाम् । क्रीणीध्वम् । क्रीणै । क्रीणावहै । क्रीणामहै । Imper. अक्रीणीत । अक्रीणाताम् । अक्रीणत । अक्रीणीथाः । अक्रीणाथाम् । अक्रीणीध्वम् । अक्रीणि । अक्रीणीवहि । अक्रीणीमहि । Poten. क्रीणीत । क्रीणीयाताम् । क्रीणीथाः । क्रीणीय । क्रीणीवहि । क्रीणीमहि । Bene. क्रेषीष्ट । क्रेषीयास्ताम् । Aor. अक्रेष्ट । अक्रेषाताम् । अक्रेषत । अक्रेष्ठाः । अक्रेषाथाम् । अक्रेढ्वम् । अक्रेषि । अक्रेष्वहि । अक्रेष्महि । Desid. चिक्रीषते ।

प्रीञ् २ तर्पणे कान्तौ च ।

कान्तिः कामना । प्रीणाति-प्रीणीते ।

2. √prīñ 1. to please, 2. to be cheerful or gay. Kânti means desire. It is conjugated like √krī.

Pre. प्रीणाति A. प्रीणीते । Causa. प्रीणयति । Aor. अपिप्रीणत् । Adjec. प्रियः । Noun:—प्रियः ।

श्रीञ् ३ पाके ।

3. √śrīñ to cook.

Pre. श्रीणाति । A. श्रीणीते । Causa. श्राययति । Aor. अशिश्रयत् ।

मीञ् ४ हिंसायाम् ।

'हिनु मीना' (२५३०) । प्रमीणाति । प्रमीणीतः । 'मीनातिमिनोति-' (२५०८) इत्येज्विषय आत्वम् । ममौ । मिम्यतुः । ममिथ-ममाथ । मिम्ये । माता । मास्यति । मीयात् । मासीष्ट । अमासीत् । अमासिष्टाम् । अमास्त ।

4. √mīñ to kill, injure. After an alterant preposition the न is changed to ण by VIII. 4. 15. S. 2530. As प्रमीणाति । प्रमीणीतः . In the Perfect, मी becomes मा by VI. 1. 50. S. 2508, where otherwise it would have become either ए or ऐ by guṇa or vṛiddhi.

Parasmai. Pre. मीनाति । मीनीतः । मीनासि । मीनन्ति । मीनीवः । Per. ममौ । मिम्यतुः । ममिथ or ममाथ । मिम्यथुः । मिम्य । ममौ । मिमियव । I Fut. माता । II Fut. मास्यति । Impera.

मीनातु । Imper. अमीनात् । Poten. मीमीयात् । Bene. मीयात् । Aor. अमासीत् । अमासिष्टाम् । Causa. मापयति । Aor. अमीमपत् । Desid. मित्सति । Inten. मेमीयते yañ luk मेमेति । Past Parti. Pass. मीतः । Act. मीतवान् । Ger. मीत्वा । Nouns :— प्रमयः । मयः ।

Atmane Pre. मीमीते । मीनाते । मीमीषे । मीने । मीनीवहे । Pre. मिम्ये । मिम्यिषे । मिम्ये । मिम्यिवहे । I Fut. माता । II Fut. मास्यते । Impera. मीनीताम् । Imper. अमीनीत । Poten. मीनीत । Bene. मासीष्ट । Aor. अमास्त । अमासाताम् । Desid. मित्सते ।

षिञ् ५ बन्धने ।

सिनाति-सिनीते । सिषाय-सिष्ये । सेता ।

5. √shiñ to bind, fasten.

Pre. सिनाति A. सिनीते । Per. सिषाय A. सिष्ये । I Fut. सेता । II Fut. सेष्यति A. सेष्यते Desid. सिषीषति । Past Parti Pass. सितः । Act. सितवान् ।

स्कुञ् ६ आप्रवणे ।

6. √skuñ, to cover, overspread.

This root takes श्नु as well as श्ना vikarana by the following sûtra.

२५५५ । स्तन्भुस्तुन्भुस्कन्भुस्कुन्भुस्कुञ्भ्यः श्नुश्च । ३ । १ । ८२ ।

चात् श्ना । स्कुनोति-स्कुनुते । स्कुनाति-स्कुनीते । चुस्काव-चुस्कुवे । स्कोता । अस्कौषीत्-अस्कोष्ट ।

2555. And there is the affix श्ना after स्तम्भ, स्तुम्भ, स्कम्भ or स्कुम्भ 'to hinder', 'to be dull or insensible', 'to support', and स्कु 'to go by leaps', as well as the affix श्नु, when a sârvadhâtuka affix follows, in denoting the agent.

As स्तभ्नोति or स्तभ्नोति, स्तुभ्नाति or स्तुभ्नोति, स्कभ्नाति or स्कभ्नोति, स्कुभ्नाति or स्कुभ्नोति, स्कुनाति or स्कुनोति. The first four of these roots are not found in the Dhâtupâtha and are to be found in the sûtras, and hence called Saûtra roots.

6. √skuñ to cover, overspread.

Parasmai. Pre. स्कुनोति or स्कुनाति । स्कुनीतः स्कुनन्ति । स्कुनासि । स्कुनामि । Per. चुस्काव । चुस्कवतुः । चुस्कविथ or चुस्कोथ । चुस्कुव or चुस्कुविव । I Fut. स्कोता । II Fut. स्कोष्यति । Impera. स्कुनोतु or स्कुनातु । स्कुनुतात् or स्कुनीतात् । स्कुन्वन्तु । स्कुनु or स्कुनीहि । स्कुनवानि or स्कुनानि । स्कुनाव । Imper. अस्कुनात् । अस्कुनीताम् । अस्कुनाः । अस्कुनाम् । Poten. स्कुनीयात् or स्कुनुयात् । स्कुनीयाः । स्कुनीयाम् । Bene स्कूयात् । स्कूयास्ताम् । Aor. अस्कौषीत् । अस्कौष्टाम् । Causa स्कावयति Aor. अचुस्कवत् । Desid. चुस्कूषति । Inten. चोस्कूयते yañ luk चोस्कोति । Past Parti. Pass. स्कुतः । Act स्कुतवान् । Ger. स्कुत्वा ।

Atm. Pre. स्कुनुते or स्कुनीते । स्कुनीषे । Per. चुस्कुवे । चुस्कुविषे । चुस्कुविवहे । I Fut. स्कोता । II Fut. स्कोष्यते । Impera. स्कुनुताम् or स्कुनीताम् । स्कुन्वाताम् or स्कुनाताम् । स्कुन्वताम् । स्कुनीष्व । स्कुनवै or स्कुनै । स्कुनावहै । Imper. अस्कुनीत । अस्कुनाताम् अस्कुनीथाः । अस्कुनि । अस्कुनीवहि । Poten. स्कुनीत or स्कुन्वीत । स्कुनीयाताम् । स्कुनीथाः or स्कुन्वीथाः । स्कुनीय or स्कोषिय । स्कुन्वीय । Bene. स्कोषीष्ट । Aor. अस्कोष्ट अस्कोषाताम् । Desid. चुस्कूषते ।

स्तन्भ्वाद्यश्चत्वारः सौत्राः ।

सर्वे रोधनार्था इत्येके । माधवस्तु प्रथमतृतीयौ स्तम्भार्थौ द्वितीयो निष्कोषणार्थश्चतुर्थो धारणार्थ इत्याह । सर्वे परस्मैपदिनः । नलोपः । विष्टभ्नोति-विष्टभ्नाति । अवष्टभ्नोति-अवष्टभ्नाति । अवतष्टम्भ । 'जृस्तम्भु-' (२२९१) इत्यङ् वा । व्यष्टभत् । व्यष्टम्भीत् । स्तुभ्नोति । स्तुभ्नाति ।

Some say all these five roots are Sautra and mean to obstruct. But Mâdhava gives the meaning of 'hindering,' to the first and third *i.e.*, √stambhu and √skambhu, of 'cutting into pieces' to √stumbhu the second, and of 'support' to √skumbhu the fourth. All these are Parasmaipadins. The nasal is elided.

7. √stanbhu, (√stunbhu,) 8. √skanbhu, (√skunbhu) to stop, hinder.

Pre. विष्टभ्नोति or विष्टभ्नाति । The nasal is elided by VI. 4. 24 S. 415. So with अव, as अवष्टभ्नोति or अवष्टभ्नाति । Per. अवतष्टम्भ । Impera. स्तभ्नुहि or स्तभान । Aor. व्यष्टभत् with अङ् of III. 1. 58. S. 2291, or व्यष्टम्भीत् ।

7(a). √stunbhu.

Pre. स्तुभ्नोति or स्तुभ्नाति । Impera. स्तुभ्नुहि or स्तुभान ।

8. √skambhu.

In the case of स्कम्भु, the स् is changed to ष when the verb is preceded by वि by the following sûtra.

२५५६ । वेः स्कभ्नातेर्नित्यम् । ८ । ३ । ७७ ।

वेः परस्य स्कभ्नातेः सस्य षः स्यात् । विष्कभ्नोति । विष्कभ्नाति । स्कुभ्नोति । स्कुभ्नाति ।

2556. ष् is always substituted for the स् of स्कम्भ, after the preposition वि ॥

Thus विष्कभ्नोति or विष्कभ्नाति ।

8(a). √skumbhu. As स्कुभ्नोति or स्कुभ्नाति ।

In the case of the above four roots, there is this further peculiarity, that in the Imperative Second Per. Sing. Parasmai, we have शानच् substituted for श्ना by the following sûtra :—

२५५७ । हलः श्नः शानज्झौ । ३ । १ । ८३ ।

हलः परस्य श्नः शानजादेशः स्याद्धौ परे । स्तभान । स्तुभान । स्कभान । स्कुभान । पक्षे 'स्तभ्नुहि,' इत्यादि ।

2557. The affix शानच् is the substitute of श्ना after a root ending with a consonant, when हि follows.

Note :—The affix हि is the 2nd person singular of लोट् or the Imperative mood. Thus पुषाण 'do thou nourish', गृहाण 'do thou take', from roots पुष् and ग्रह which end with consonants. But we have क्रीणीहि 'do thou

buy'; here there is no substitution of शानच्, because the root ends with a vowel. The repetition of श्ना in the sûtra shows that शानच् is a mere substitute and not an independent affix.

Thus from √स्तम्भु—स्तभान; √स्तुम्भु—स्तुभान; √स्कम्भु—स्कभान, √स्कुम्भु—स्कुभान। In the other alternative we have स्तभ्नुहि &c.

युञ् ९ बन्धने।

युनाति। युनीते। योता।

9. √yuñ to bind, to fasten.

Pre. युनाति A. युनीते। I Fut. योता Desid. युयूषति।

क्नूञ् १० शब्दे।

क्नूनाति–नीते। क्नविता।

10. √knûñ to make a creaking sound.

Pre. क्नूनाति A. क्नूनीते। Per. चुक्नाव। चुक्नुवुः A. चुक्नुवे। चुक्नुवाते। I Fut. क्नविता। II Fut. क्नविष्यति A. क्नविषीष्ट। Aor. अक्नावीत् A. अक्नविषुः। Desid. चुक्नूषति or ० ते।

द्रूञ् ११ हिंसायाम्।

द्रूणाति–द्रूणीते।

11. √drûñ to hurt, injure.

Pre. द्रूणाति A. द्रूणीते।

पूञ् १२ पवने।

12. √pûñ, to purify. The long ऊ is shortened before the शित् affixes by the following sûtra.

२५५८। प्वादीनां ह्रस्वः। ७। ३। ८०।

शिति परे। पुनाति–पुनीते। पविता।

2558. A short is substituted for पू &c, before a शित् affix.

Note:—The Pvâdi roots form a subdivision of the Kryâdi class, beginning with पूञ् पवने (12) and ending with प्ली गतौ (32). The ल्वादि roots (VIII. 2. 44) are a portion of प्वादि (Nos. 13 to 32). Others hold that upto the end of the Kryâdi class are Pvâdi. Thus पुनाति, लुनाति, स्तृणाति॥ Those who hold that the Pvâdi roots are upto the end of the Class, explain the non-shortening of ज्ञानाति (for ज्ञा would also then become Pvâdi), by saying that the express text of VII. 3. 79, substituting long जा prevents the shortening. They say had जा been also shortened, then merely ज substitute would have been enough and not जा; and this ज would have been lengthened in the case of जन् by VII. 3. 101, to form जायते॥

12. √pûñ to purify.

Pre. पुनाति A. पुनीते। पुनासि A. पुनीषे। पुनामि A. पुने। Per. पुपाव A. पुपुवे। पुपुवुः A. पुपुविरे। पुपविथ A. पुपुविषे। A. पुपुवे पुपुविव। I Fut. पविता। II Fut. पविष्यति A. पविष्यते। Impera. पुनातु। पुनीताम्। पुनीष्व। पुनै।

लूञ् १३ छेदने ।

लुनाति । लुनीते ।

13. √lûn to cut.

It is conjugated like the last.

Pre. लुनाति A. लुनीते । Causa. लावयति Aor. अलीलवत् । (VII 4 80 S. 2577). Past Parti. Pass. लूनः । Ger. लूत्वा । Nouns :—लवित्रम् । लूनिः । लवकः । अभिलाव । लोत्रं । लोतः ।

स्तॄञ् १४ आच्छादने ।

स्तृणाति-स्तृणीते । तस्तार । तस्तरतुः । स्तरिता-स्तरीता । स्तृणीयात् । स्तृणीत । आशिषि स्तीर्यात् । 'लिङ्सिचोः-' (२५२८) इति वेट् । 'न लिङि' (२५२९) । इति वृत इटो लिङि दीर्घो न स्यात् । स्तरिषीष्ट । 'उश्च' (२३६८) इति कित्त्वम् । स्तीर्षीष्ट । 'सिचि च परस्मैपदेषु' (२३९२) इति न दीर्घः । अस्तारीत् । अस्तारिष्टाम् । अस्तारिष्ट-अस्तरिष्ट-अस्तीर्ष्ट ।

14. √strîñ to cover.

Parasmai Pre. स्तृणाति । स्तृणासि । स्तृणामि । Per. तस्तार । तस्तरतुः । तस्तरिथ । तस्तरिव । I Fut. स्तरिता or स्तरीता । (VII. 2. 38 S. 2391) II Fut. स्तरिष्यति or स्तरीष्यति । (VII 2. 38. S. 2391) Impera. स्तृणातु । स्तृणीहि । स्तृणानि । स्तृणाव । Imper. अस्तृणात् । अस्तृणीताम् । अस्तृणाः । अस्तृणाम् । Poten. स्तृणीयात् । Bene. स्तीर्यात् । Aor अस्तारीत् । अस्तारिष्टाम् । There is no lengthening of इ into ई by S. 2391, because of the prohibition of VII. 2. 40 S. 2392. Causa. स्तारयति । Aor. अतस्तरत् । VII 4. 95. S. 2566. Desid. तिस्तीर्षति or तिस्तरिषति । or तिस्तरीषति । The इट् is optional by VII. 2. 41. S. 2625 Past Parti. Pass. स्तीर्णः । Nouns :—परिप्रस्तारः । प्रस्तरः । विस्तारः । विस्तरः । विष्टारः । अवस्तारः । स्तीर्णिः ।

Atmane Pre. स्तृणीते । स्तृणीषे । स्तृणे । Per. तस्तरे । तस्तरिषे । तस्तरिवहे । II Fut. स्तरिष्यते or स्तरीष्यते (VII. 2. 38. S. 2391). Impera. स्तृणीताम् । स्तृणीष्व । स्तृणै । Imper. अस्तृणीत । अस्तृणीयातां । Poten स्तृणीत । Bene स्तरिषीष्ट or स्तीर्षीष्ट । The इट् augment is optional by VII. 2, 42. S. 2528. The long ई does not take place in स्तरिषीष्ट, because VII. 2. 38. S 2391 is set aside by VII. 2. 39 S 2529. In स्तीर्षीष्ट there is no guna, because the affix is कित् by I. 2. 12. S. 2368.] Aor. अस्तीर्ष्ट or अस्तरिष्ट or अस्तरीष्ट । The इट् is optional by S. 2528. The lenthening of इ takos place by VII. 2. 38. S. 2391.

कॄञ् १५ हिंसायाम् ।

कृणाति-कृणीते । चकार-चकरे ।

15. √krîñ to injure, hurt, kill.

It is conjugated like the last,

Pre. कृणाति । A. कृणीते । Per. चकार । A. चकरे । चकरतुः । चकरुः ।

वृञ् १६ वरणे ।

वृणाति-वृणीते । ववार-ववरे । वरिता-वरीता । आशिषि 'उदोष्ठ्यपूर्वस्य' (२४९४) । वूर्यात् । वरिषीष्ट-वूर्षीष्ट । अवारीत् । अवारिष्टाम् । अवरिष्ट-अवरीष्ट-अवूर्ष्ट ।

16. vṛiñ to choose, select.

Pre. वृणाति । A. वृणीते । Per. ववार । A. ववरे । I Fut वरिता or वरीता । II Fut. वरि (or री) ष्यति । A. वरि (or री) ष्यते । Impera. वृणातु । A. वृणीताम् । Imper. अवृणात् A. अवृणीत Poten. वृणीयात् । A वृणीत । Bene. वूर्यात् । The ऋ is changed to उ by VII. 1. 102. S. 2494; then र् is added by I. 1. 51 S. 70, and उ lengthened by VIII. 2. 77. S 354 A. वरिषीष्ट or वूर्षीष्ट when there is no इट् by the option of VII. 2. 42, S. 2528; then the affix is कित् by S. 2368, and ऋ is changed to उ by S. 2494. When there is इट् it is no tlengthened because of S. 2529. Aor. अवारीत् । D. अवारिष्टाम् । A. अवरि or री) ष्ट or अवूर्ष्ट । Causa. वारयति Aor. अवीवरत् । Desid. वुवूर्षति or विवरि री) (or री) षति । Inten. वोवूर्यते yañ luk वावर्ति । Past Parti. Pass. वूर्णः । Act. वूर्णवत् । Noun :—वूर्णिः ।

धूञ् १७ कम्पने ।

धुनाति–धुनीते । दुधाविथ–दुधोथ । दुधुविव । धोता–धविता । 'स्वरतिसूतिसूयतिधूञूदितो वा' (२३८५) इतीट् । अधावीत्–अधविष्ट–अधोष्ट ।

17. √dhûñ to shake, agitate.

Parasmai Pre. धुनाति । Per. दुधाव । दुधुवतुः । दुधविथ । दुधुविव॥ दुधुविम । I Fut. धोता or धविता । II Fut. धो (or धवि) ष्यति । Impera. धुनातु । धुनीताम् । Imper. अधुनात् । Poten. धुनीयात् । Bene. धूयात् । Aor अधावीत् । अधाविष्टाम् । The इट् is compulsory under S. 2385, Causa. धूनयति । Aor. अदूधुनत् । Desid. दुधूषति । Inten. दोधूयते । yañ luk दोधोति । Past Parti. Pass. धूतम् । Ger. धूत्वा । Noun :— धूतम् ।

Atmane Pre. धुनीते । Per. दुधुवे । दुधुविषे । दुधुविढ्वे (or ध्वे) । दुधुविवहे । II Fut. धो (or धवि) ष्यते । Impera. धुनीताम् । Imper. अधुनीत । Poten. धुनीत । Bene. धो (or धवि) षीष्ट । Aor. अधो (or धवि) ष्ट । Desid दुधूषते ।

। अथ बध्नात्यन्ताः परस्मैपदिनः ।

Now all the roots upto √badha are Parasmaipadins.

शॄ १८ हिंसायाम् ।

'शॄदॄप्रां ह्रस्वो वा' (२४९५) इति ह्रस्वपक्षे यण् । अन्यदा 'ऋच्छत्यृताम्' (२३८३) इति गुणः । शश्रतुः–शशरतुः । 'श्र्युकः किति' (२३८१) इति निषेधस्य क्रादिनियमेन बाधः । शशरिव–शश्रिव । शरिता–शरीता । शृणीहि । शीर्यात् । अशारिष्टाम् ।

18. √śṛi to hurt, injure, kill.

Pre. शृणाति शृणीतः । शृणासि । शृणामि । Per. शशार । शश्र (or शशर) तुः । शश्रुः or शशरुः । शशरिथ । शश्र । शशार or शशर । शश्रिव or शशरिव. The non-पित् terminations being कित् by 1. 2. 5. S. 2242 there is optional shortening of the long ॠ by VII. 4. 12. S. 2495. When there is shortening, the ऋ is changed to र or a semi-vowel. In the other alternative, there is guṇa by S. 2383. As शशृ+अतुस्=शश्रतुः । or शशृ+अतुस्=शशर्+अतुः=शशरतुः ।

The sûtra 2381 would have prohibited इट् before कित् affixes *i. e.*, non-पित् affixes. But it is set aside by the niyama rule of VII. 2. 13. S. 2293. Therefore शशृ+इट्+व=शश्रिव. I Fut. शरिता or शरीता । II Fut. शरि (or री) ष्यति । Impera. शृणातु । शृणीताम् । शृणीहि । Imper. अशृणात् । अशृणीताम् । अशाः । अशृणाम् । अशृणीव । Poten. शृणीयात् । शृणीयाताम् । Bene.

शीर्यात् । शीर्यास्ताम् (VII. 1. 100. S. 2390), Aor. अशारीत् । अशारिष्टाम् । (No lengthening of ॠ, See VII. 2 40. S 2392). Causa. शारयति । Aor. अशीशरत् । Desid. शिशरि (or री) षति or शिशीर्षति । Inten. शेशीर्यते yañ luk शाशर्ति । Nouns :—शारः । नीशारः । शारकः । शरारुः । किंशारुः । शरः । शरीरं । शरत् । शरविः । शारविकं । शारदः । शरद्भिः । शारदशा । शरधुः । शरबर्ध । शारभाष् । शराशरः ।

पॄ १९ पालनपूरणयोः ।

पप्रुः–पपरुः । आशिषि पूर्यात् ।

19. √pṛî 1. to nourish, 2. to fill.

Pre. पृणाति । Per. पपार । पपरुः । पप्रुः । I Fut. परि (or री) ता । II परि (or री) ष्यति । Impera. पृणातु । Imper. अपृणात् । Poten. पृणीयात् । Bene. पूर्यात् । (S. 2494,) Aor. अपारीत् । अपारिष्टाम् । Causa. पारयति । Aor. अपीपरत् । Desid. पिपरि (or री) षति or पुपूर्षति । Inten. पोपूर्यते । yañ luk पापर्ति । Past Parti. Pass. पूर्णः । Act. पूर्णवान् ।

वॄ २० वरणे ।

'भरणे' इत्येके ।

20. √vṛî to choose, elect. Some say it means 'to support.'

It is conjugated like √vṛî ñ.

Pre, वृणाति ।

भॄ २१ भर्त्सने ।

भरणेऽप्येके ।

21. √bhṛî to blame, censure. It is conjugated like √vṛîñ. It means also 'to support'.

Pre. भृणाति । Per. बभार । Nouns :—भरः । भरित्रं ।

मॄ २२ हिंसायाम् ।

मृणाति । ममार ।

22. √mṛî to kill, to injure. It is conjugated like √vṛî.

Pre. मृणाति । Per. ममार ।

दॄ २३ विदारणे ।

ददरुः । दद्रुः ।

23. √dṛî to pierce.

Pre. दृणाति । Per. ददार । ददरुः or दद्रुः । ददरुः or दद्रुः । Causa. दरयति or दारयति । Aor. अददरत् । Nouns :—दरः । दरी । पुरंदरः । भगंदरः । दारः दरत् । दृषत् ।

जॄ २४ वयोहानौ ।

'झॄ' इत्येके । 'धॄ' इत्यन्ये ।

24. √jṛî to grow old, to wither. Some read it as √झॄ jhhṛî, others as √धॄ dhṛî.

Pre. जृणाति ।

24(a). √dhṛî, according to Maitreya.

Pre. धृणाति ।

नॄ २५ नये ।

25. √nṛī to lead, to go.

Pre. नॄणाति । Past Parti. Pass. नीर्णः । Act. नीर्णवान् । Nouns:—नरः । ना । नारी ।

कॄ २६ हिंसायाम् ।

26. √kṛī to injure, hurt, kill.

Pre. कॄणाति ।

ॠ २७ गतौ ।

ॠणाति । अरांचकार । अरिता-अरीता । आर्णीत् । आर्णीताम् । ईर्यात् । आरिष्टाम् ।

27. √ṛī to go, move.

Pre ॠणाति । ॠणीतः । ॠणन्ति । ॠणासि । Per. अरांचकार । I Fut. अरिता or अरीता । II Fut. अरिष्यति or अरीष्यति । Impera. ॠणातु । ॠणीताम् । ॠणीहि । ॠणानि । Imper. आर्णात् । आर्णीताम् । आर्णाः । आर्णाम् । आर्णीव । Poten. ॠणीयात् । ॠणीयाताम् । Bene. ईर्यात् । ईर्यास्ताम् । Aor. आरीत् । आरिष्टाम् । Causa. आरयति । Aor. आररत् । Desid. अरिरिषति or अरिरीषति or ईर्षिषति । Past Part. Pass. ऋणीर्णः । Act. ऋणीर्णवान् । Ger. ईर्त्वा ।

गॄ २८ शब्दे ।

28. √gṛī to sound, to call out, invoke, proclaim.

Pre. गृणाति । Per. जगार । Inten जेगिल्यते । yañ luk जागर्त्ति । D जागीर्तः ।

ज्या २९ वयोहानौ ।

'ग्रहिज्या–' (२४१२) ।

29. √jyâ to grow old, to decay. Thus ज्या + ना + ति = जि + ना + ति (vocalisation by S. 2412.) Now the following sûtra lengthens the इ, which however again becomes short by S. 2558.

२५५९ । हलः । ६ । ४ । २ ।

अङ्गावयवाद्धलः परे यत्संप्रसारणं तदन्ताङ्गस्य दीर्घः स्यात् । इति दीर्घे कृते । 'प्वादीनां ह्रस्वः' (२५५८) । जिनाति । जिज्यौ । जिज्यतुः ।

2559. The long vowel is substituted for a vocalised half-vowel ऋ, इ and उ at the end of a stem, when it is preceded by a consonant which is a portion of the stem.

Thus जि + ना + ति = जी + ना + ति = जि + ना + ति (shortened by S. 2558 as it belongs to Pvâdi class).

Pre. जिनाति । जिनीतः । जिनासि । जिनामि । जिनीवः । Per. जिज्यौ । जिज्यतुः । जिज्यिथ or जिज्याथ । जिज्यिव । I Fut. ज्याता । II Fut. ज्यास्यति । Impera. जिनातु । जिनीताम् । जिनीहि । जिनानि । जिनाव । Imper. अजिनात् । अजिनीताम् । अजिनाः । अजिनाम् । अजिनिव । Poten. जिनीयात् । जिनीयाताम् । जिनीयाः । जिनीयाम् । Bene. जीयात् । जीयास्ताम् । Aor. अज्यासीत् । अज्यासिष्टाम् । Causa. ज्यापयति । Aor. अजिज्यपत् । Desid. जिज्यासति । Inten. जेजीयते yañ luk जाज्याति । Past Parti. Pass. जीनः । Ger. जीत्वा । Nouns:—प्रज्याय । ज्यानिः ।

री ३० गतिरेषणयोः ।

रेषणं वृकशब्दः ।

30. √rî 1. to go. 2. to howl The word रेषण means the howling of a wolf.

Pre. रिणाति । रिणीतः । रिणासि । रिणामि । Per. रिराय । रिरियुः । रिरयिथ or रिरेथ । रिरयिव । Impera. रिणातु । रिणीहि । रिणानि । Imper. अरिणात् । अरिणीताम् । अरिणाः । अरिणाम् । Poten. रिणीयाताम् । Bene. रीयात् । रीयास्ताम् । Aor. अरैषीत् । अरैष्टाम् । Causa. रेपयति । Aor. अरीरपत् । Desid. रिरीषति । Inten. रेरीयते ।

ली ३१ श्लेषणे ।

'विभाषा लीयतेः' । (२५०९) इत्येज्विषये आत्वं वा । ललौ-लिलाय । लाता-लेता ।

31. √lî to adhere, to melt. The ली is optionally treated as ला under circumstances mentioned in S. 2509. As First Fut. लाता or लेता ॥ Per. ललौ (from ला), or लिलाय ।

Pre. लिनाति । Per. ललौ or लिलाय । लिल्युः । ललाथ or लिलेथ or लिलयिथ लिल्यिव । I Fut. लाता or लेता । Impera. लिनातु । Imper. अलिनात् । Poten. लिनीयात् ।

व्ली ३२ वरणे ।

व्लिनाति ।

32. √vli, or √bli, 1. to go. 2. to choose. 3. to support.

Pre. व्लिनाति । व्लिनीतः । व्लिनासि । व्लिनामि । Per. विव्लाय । विव्लियतुः । विव्लेथ or विव्लयिथ । विव्लियिव । I Fut व्लेता । II Fut. व्लेष्यति । Impera. व्लिनातु । व्लिनीहि । व्लिनानि । Imper अव्लिनात् । Poten. व्लिनीयात् । Bene. व्लीयात् । Aor. अव्लैषीत् । अव्लैष्टाम् । Causa. व्लेपयति । Aor. अविव्लिपत् । Desid. विव्लीषति । Inten. वेव्लीयते । Past Parti Pass. व्लीनः । Ger. व्लीत्वा ।

प्ली ३२ क । गतौ ।

वृत् । ल्वादयो वृत्ताः । प्वादयोऽपीत्येके ।

32(*a*). √pli to go.

It is conjugated like √bli.

Pre. प्लिनाति ।

Vrit.—End. Here end the Luâdi roots. According to others Pvâdi also end here.

वॄ ३३ वरणे ।

33. √vṝi to select.

Pre. वृणाति । वृणीतः । वृणासि । वृणामि । Per. ववार । ववरतुः । ववरिथ । ववरिव । I Fut. वरिता । II Fut. वरिष्यति । Impera वृणातु or वृणीतात् । वृणीहि । वृणानि । Imper. अवृणात् । अवृणीताम् । अवृणाः । अवृणाम् । Poten. वृणीयात् । Bene. वूर्यात् । Aor. अवारीत् । अवारिष्टाम् । Causa. वारयति । Aor. अवीवरत् । According to Swami वरयति । Desid. विवरिषति । Inten. वेवूर्यते yaṅ luk वेवर्ति ।

भॄ ३४ भये ।

'भरे' इत्येके ।

34. √bhrî to fear; to support.

It is conjugated like the last.

Pre. भ्रीणाति ।

क्षीष् ३५ हिंसायाम् ।

एषां त्रयाणां ह्रस्वः । केषांचिन्मते तु न ।

35. √kshîsh to injure, kill. The three roots भ्री, भ्री and क्षीष् are shortened. According to the opinion of others they are not. The root क्षीष् has an indicatory ष, and consequently takes the affix अङ्, as क्षीया ।

Pre. क्षीणाति । Per. चिक्षाय । Act. क्षीयमाण् । Ger. क्षीत्वा । Adjct. क्षीयः ।

ज्ञा ३६ अवबोधने ।

'ज्ञाजनोर्जा' (२५११) । जानाति । दीर्घनिर्देशसामर्थ्यान्न ह्रस्वः ।

36. √jñâ to know. Thus ज्ञा+श्ना+ति=जा+ना+ति (S. 2511). As the substitute जा is taught with a long आ in the rule S. 2511, it is not shortened by the Pvâdi rule VII. 3 80 S. 2558.

Pre. जानाति । जानीतः । जानन्ति । जानासि । जानामि । जानीवः । Per. जज्ञौ । जज्ञतुः । जज्ञिथ or जज्ञाथ । जज्ञिव । I Fut. ज्ञाता । II Fut. ज्ञास्यति । Impera. जानातु । जानीहि । जानानि । Imper. अजानात् । अजानीताम् । अजानाम् । Poten. जानीयात् । Bene. ज्ञायात् or ज्ञेयात् । ज्ञायास्ताम् or ज्ञेयास्ताम् । Aor. अज्ञासीत् । अज्ञासिष्टाम् । Causa. ज्ञापयति । Aor. अजिज्ञपत् । Desid. जिज्ञासते । Inten. जाज्ञायते । yañ luk जाज्ञाति । Past Parti. Pass. ज्ञप्तः or ज्ञापितः । Nouns :—ज्ञा । प्राज्ञा ।

बन्ध ३७ बन्धने ।

बध्नाति । बबन्धिथ बबन्ध । बन्द्धा । बन्धारौ । भन्त्स्यति । बधान । अभान्त्सीम् । 'पूर्वत्रासिद्धम्' (१२) इति भष्भावात्पूर्वं 'झलो झलि' (२२८१) इति सिज्लोपः । प्रत्ययलक्षणेन सादिप्रत्ययमाश्रित्य भष्भावो न प्रत्ययलक्षणं प्रति सिज्लोपस्यासिद्धत्वात् । अबान्द्धाम् । अभान्त्सुः ।

37. √bandha to bind, fasten.

Pre बध्नाति । बध्नीतः । बध्नासि । बध्नामि । The root nasal is elided by VI. 4. 24. S. 415. Per. बबन्ध । बबन्धतुः । बबन्धिथ। बबन्ध । बबन्धिव । I Fut. बन्द्धा । Thus बन्ध्+ता=बन्ध+धा (VIII. 2. 40. S. 2280)=बन्द्+धा (VIII. 4. 53. S. 52)=बन्द्धा or बन्धा (VIII. 4. 65. S. 71). D. बन्धारौ । II Fut. भन्त्स्यति । Thus बन्ध्+स्यति=भन्ध्+स्यति (VIII. 2. 37. S. 326)=भन्त्+स्यति (VIII. 4. 55. S 121). Impera बध्नातु । बध्नीताम् । बधान (III. 1. 83. S. 2557). बध्नाव । Imper अबध्नात् । अबध्नीताम् । अबध्नाः । अबध्नीतम् । अबध्नीत । अबध्नीव । Poten. बध्नीयात् । Bene. बध्यात् । Aor. अभान्त्सीत् । अबान्द्धाम् । अभान्त्सुः । The vṛiddhi is by VII 2. 3. S. 2263. In the dual we have अबान्ध्+स्+ताम् । By the rule of पूर्वत्रासिद्धम् (S. 12) before the भ change of ब, we apply 2281 the स् is elided as it i between two jhal letters (VIII. 2. 26. S 2281)=अबान्ध्+ताम् । Now w cannot consider ताम् as स्ताम् for the purposes of changing ब to भ by S. 32(The rule प्रत्ययलोपे प्रत्ययलक्षणम् । (I. 1. 62. S. 262) does not apply, for the elisio of सिच् is asidha for the purposes of that rule of pratyaya lakshaṇa. Thi we get अबान्धाम् । Cause. बन्धयति । Aor. अबबन्धत् । Desid. बिभन्त्सति । Inte

बाबध्यते yañ luk बाबन्धि। Past Parti. Pass. बद्धः। Nouns :—बन्धित्रः। बन्धुः। बन्धुरः। बन्धः।

वृङ् ३८ संभक्तौ।

वृणीते। वव्रे। ववृषे। ववृढ्वे। वरिता-वरीता। अवरिष्ट-अवृत।

38. √vṛiṅ to divide.

Compare Svâdi वृञ्।

Pre. वृणीते। वृणाते। वृणीषे। वृणे। वृणीवहे। Per. वव्रे। ववृषे। ववृढ्वे। वव्रे। ववृवहे। I Fut. वरिता or वरीता। II Fut. वरिष्यते or वरीष्यते। Impera. वृणीताम्। वृणाताम्। वृणीष्व। वृणै। Imper. अवृणीत। अवृणाताम्। अवृणीथाः। अवृणि। Poten. वृणीत। वृणीयाताम्। Bene. वृषीष्ट or वरिषीष्ट। Aor. अवरिष्ट or अवरीष्ट or अवृत। अवृढ्वम्। (2) अवरिढ्वम्। (3) अवरीढ्वम्। (4) अवरिध्वम्। (5) अवरीध्वम्। Aor. अवारि। (2) अवृत। (3) अवरिष्ट। (4) अवरीष्ट। (5) अवारिष्ट। In the dual the five forms of the Active, plus अवारिढ्वम् and अवारिध्वम्। In all seven. Causa. वारयति। Aor. अवीवरत्। Desid. वुवूर्षते or विवरिषते or विवरीषते। Inten. वेव्रीयते yañ luk वर्वर्ति Nouns :—वर्या। वार्या। वरेण्यः।

श्रन्थ ३९ विमोचनप्रतिहर्षयोः।

इतः परस्मैपदिनः। श्रथ्नाति। 'श्रन्थिग्रन्थि-' इत्यादिना कित्त्वपक्षे एत्वाभ्यासलोपावप्यत्र वक्तव्यौ इति हरदत्तादयः। श्रेथतुः-श्रेथुः। इदं कित्त्वं पितामपीति सुधाकरमते। श्रेथिथ। अस्मिन्नपि पक्षे णलि। शश्राथ। उत्तमे तु शश्राथ-शश्रथेति माधवः। तत्र मूलं मृग्यम्।

39. √śranth 1. to loosen, liberate, 2. to delight repeatedly. From this forward are Parasmaipada roots. According to Haradatta, there is एत्व and elision of the reduplicate in the Perfect, when the affixes are treated as कित् under the *Rule* mentioned in S. 2397. See Padamanjari on I. 2. 6, where Haradatta says. "It must be stated that there is also एत्व and elision of the reduplicate." According to the opinion of Sudhâkara this कित्त्वा applies to the पित् terminations of the Perfect also: as श्रेथिथ In this view the णल् (3rd S. and 1st S.) is also कित्। As शश्राथ। In the 1st S. Mâdhava has given two forms शश्राथ and शश्रथ। The authority for it is questionable. When कित्, the nasal is elided by VI. 4. 24 S. 415. According to Mâdhava the कित् rule is optional.

Pre, श्रथ्नाति। श्रथ्नासि। श्रथ्नीवः। श्रथ्नीमः। Per. शश्रन्थ or शश्राथ। श्रेथतुः or शश्रन्थतुः। श्रेथुः। शश्रन्थिथ or श्रेथिथ। श्रेथथुः। श्रेथ। शश्रन्थ or शश्राथ or शश्रथ। श्रेथिव। श्रेथिम। I Fut. श्रन्थिता। II Fut. श्रन्थिष्यति। Impera. श्रथ्नातु। श्रथ्नीतात्। श्रथान। (III. 1. 83 S. 2557) श्रथ्नानि। Imper. अश्रथ्नात्। अश्रथ्नीताम्। अश्रथ्नाः। अश्रथ्नीव। Poten. श्रथ्नीयात्। श्रथ्नीयाताम्। Bene. श्रथ्यात्। श्रथ्यास्ताम्। Aor. अश्रन्थीत्। अश्रन्थिष्टाम्। अश्रन्थिषुः। Pass. श्रथ्यते। (The न is elided by the vârtika under III. 1. 88 S. 2771). Aor. अश्रन्थि। Causa. श्रन्थयति। Aor. अशश्रन्थत्। Desid. शिश्रन्थिषति। Inten. शाश्रथ्यते yañ luk शाश्रन्थीति or शाश्रन्ति। Ger. श्रन्थित्वा or श्रथित्वा। Nouns:—श्रन्थना। प्रश्रथः। हिमश्रथः।

मन्थ ४० विलोडने।

40. √manth to churn. It governs two objectives The perfect affixes are not कित् here. In the Passive, the affixes यक् and क्विप् are not elided.

Pre. मथ्नाति । Per. ममन्थ । ममन्थतुः । Pass. मथ्यते । Aor. अमन्थि ।

श्रन्थ ४१ क । ग्रन्थ ४१ संदर्भे ।

अर्थभेदाच्छ्रन्थेः पुनः पाठः । रूपं तूक्तम् ।

41(*a*). √śrantha, 41. √grantha, to write, compose. The √śrantha is repeated here, because of the difference of meaning. Its conjugation is the same as already given above (See No. 39).

Pre. ग्रथ्नाति । Noun :—ग्रन्थि ।

कुन्थ ४२ संक्लेशने ।

'संक्लेशे' इत्येके । कुथ्नाति । चुकुन्थ । 'कुथ' इति दुर्गः । चुकोथ ।

42. √kuntha, to cling to, to suffer pain. According to Durga, the root is kutha; the Perfect is चुकोथ । This root is found in the Bhvâdi and Divâdi.

Pre. कुथ्नाति । Per. चुकुन्थ or चुकोथ ।

मृद ४३ क्षोदे ।

मृद्नाति । मृदान ।

43. √mrida, to squeeze, press, rub

Pre. मृद्नाति । मृद्नीतः । मृद्नन्ति । मृद्नामि । Per. ममर्द । ममृदतुः । ममृदुः । ममर्दिथ । ममृदथुः । ममृद । ममृदिव ; ममृदिम । I Fut. मर्दिता । II Fut. मर्दिष्यति । Impera. मृद्नातु । मृदान । (I. 1. 83 S 2557) मृद्नानि । Imper. अमृद्नात् । अमृद्नाः । अमृद्नाम् । अमृद्नीव । Pot. मृद्नीयात् । Bene. मृद्यात् । Aor. अमर्दीत् । Causa. मर्दयति । Aor. अममर्दत् or अमीमृदत् । Desid. मिमर्दिषति । Inten. मरीमृद्यते । yaṅ luk मर्मर्ति । Ger. मृदित्वा । Adjet. मृदुः । Nouns :—मृत् । मृत्तिका । मृत्सा । मृत्स्ना । मर्दनम् ।

मृड ४४ च ।

अयं सुखेऽपि । ष्टुत्वम् । मृड्णाति ।

44. √mṛḍa, to be happy or delighted By the force of the word च it means to squeeze, press, and rub also. It is conjugated in the Tudâdi class also.

Pre. मृड्णाति । Ger. मृडित्वा ।

गुध ४५ रोषे ।

गुध्नाति ।

45. √gudha to be angry.

It is conjugated in the Divâdi class.

Pre. गुध्नाति । Per. जुगोध । Past Parti. Pass. गुधितः । Act. गुधितवान् । Ger. गुधित्वा ।

कुष ४६ निष्कर्षे ।

कुष्णाति । कोषिता ।

46. √kusha to tear, extract, pull or draw out

The इट augment is optional, if the root is preceded by निर् by the following sûtra.

२५६० । निरः कुषः । ७ । २ । ४६ ।

निरः परात्कुषो वलादेरार्धधातुकस्य इड्वा स्यात् । निष्कोषिता–निष्कोष्टा । निरकोषीत्–निरकुक्षत् ।

2560. A valâdi-ârdhadhâtuka affix gets optionally the augment इट्, after कुष् when it is preceded by निर् ।

As निष्कोष्टा or निष्कोषिता, निष्कोष्टुम् or निष्कोषितुम्, निष्कोष्टव्यम् or निष्कोषितव्यम् । But only कोषिता, कोषितुं, कोषितव्यम् without निर् ।

Pre. कुष्णाति । कुष्णासि । कुष्णामि । कुष्णीतः । Per. चुकोष । चुकुषतुः । चुकोषिथ । चुकुषिव । Impera. कुष्णातु । कुषाण । Imper. अकुष्णात् । Poten. कुष्णीयात् । Bene. कुष्यात् । Pass. कुष्यति or कुष्यते । Aor. अकोषि । Nouns:—कुष्टः । कुषितः । कोषेयकः । कोषः । कोषेयः ।

46. √kusha, preceded by निर्.

Pre. निष्कुष्णाति । Per निश्चुकोष । I Fut. निष्कोषिता or निष्कोष्टा । II Fut. निष्कोषिष्यति or निष्कोक्ष्यति । Aor. निरकोषीत् or निरकुक्षत् । Desid. निश्चुकोषिषति or निश्चुकुक्षति । Past Parti. Pass. निष्कुषितम् ।

क्षुभ ४७ संचलने ।

'क्षुभ्नादिषु च' (७ । २) । क्षुभ्नाति । क्षुभ्नीतः । क्षोभिता । क्षुभाण ।

47. √kshubha to shake, tremble. The vikaraṇa ना is not changed to णा because of the prohibition under VIII. 4. 39 S. 792. This root is conjugated in the Bhvâdi and Divâdi also.

Pre. क्षुभ्नाति । क्षुभ्नीतः । Per. चुक्षोभ । चुक्षुभतुः । चुक्षोभिथ । चुक्षुभिव । I Fut. क्षोभिता । II Fut. क्षोभिष्यति । Impera. क्षुभ्नातु । क्षुभाण । क्षुभ्नानि । Imper. अक्षुभ्नात् । Poten. क्षुभ्नीयात् । Bene. क्षुभ्यात् । Aor. अक्षोभीत् । अक्षोभिष्टाम् । Desid. चुक्षुभिषति ।

णभ ४८ तुभ ४९ हिंसायाम् ।

नभ्नाति । तुभ्नाति । 'नभते' 'तोभते' इति शपि । 'नभ्यति' 'तुभ्यति' इति श्यनि ।

48. √nabha, 49 √tubha to hurt, injure. These two roots are conjugated in the Bhvâdi and Divâdi also.

Pre. नभ्नाति । With प्र, we have प्रणिनभ्नाति or प्रनिनभ्नाति । VIII. 4. 18. S. 2232. Aor. अनभीत् or अनाभीत् ।

49. √tubha.

Pre. तुभ्नाति ।

क्लिशू ५० विबाधने ।

'श्नात्' (११२) इति णत्वनिषेधः । क्लिश्नाति । क्लेशिता - क्लेष्टा । अक्लेशीत्–अक्लिक्षत् ।

50. √kliśu to torment, afflict.—Thus क्लिश्+ना+ति । Here न is not changed to a nasal homogenous with श namely ञ् because of the prohibition of VIII. 4. 44. S. 112.

Pre. क्लिश्नाति । क्लिश्नीतः । क्लिश्नासि । क्लिश्नामि । Per. चिक्लेश । चिक्लिशतुः चिक्लिशिथ or चिक्लेष्ठ । चिक्लिशिव or चिक्लिश्व । I Fut. क्लेष्टा or क्लेशिता । II Fu क्लेशिष्यति or क्लेक्ष्यति । Impera. क्लिश्नातु । क्लिशान । क्लिश्नानि । Imper. अक्लिश्नात् Poten. क्लिश्नीयात् । Bene. क्लिश्यात् । Aor अक्लेशीत् or अक्लिक्षत् । अक्लेशिष्टाम् Causa. क्लेशयति Aor. । अचिक्लिशत् । Desid चिक्लेशिषति, चिक्लिशिषति or चिक्लिक्षति Inten. चेक्लिश्यते । Past Parti. Pass. क्लिष्टः or क्लिशितः Ger । क्लिशित्वा or क्लिष्ट्वा

अश ५१ भोजने ।

अश्नाति । आश ।

51. √aśa to eat.

Pre. अश्नाति । अश्नीतः । अश्नासि । अश्नामि । Per. आश । आशिथ । आशिव I Fut. अशिता । II Fut. अशिष्यति । Impera. अश्नातु । अशान । अश्नानि । Imper आश्नात् । आश्नाः । आश्नाम् । Poten. अश्नीयात् । Bene. अश्यात् । Aor. आशीत् । आशिष्टाम् । Causa. आशयति । Aor. आशिशत् । Desid. अशिशिषति । Inten. अशाश्यते । yaṅ luk आशष्टि । See vârtika under S. 2630. Per Parti Parasmai आश्वान् । (III. 2. 109. S. 3098).

उध्रस ५२ उञ्छे ।

उकार इत् । ध्रस्नाति । उकारो धात्ववयव इत्येके । उध्रसांचकार ।

52. √udhrasa to throw or toss up. 2. to glean. The उ is indicatory. Kshîraswâmi says the उ is part of the root. Then the Perfect is उध्रसांचकार । Pre. उध्रस्नाति । Aor औध्रसात् ।

Pre. ध्रस्नाति । Per. दध्रास । दध्रसिथ । I Fut ध्रसिता । II Fut. ध्रसिष्यति । Impera. ध्रस्नातु । ध्रसान । Imper. अध्रस्नात् । Poten. ध्रस्नीयात् । Bene. ध्रस्यात् । Aor. अध्रासीत् । or अध्रसीत् । Causa. ध्रासयति । Aor अदिध्रसत् । Desid. दिध्रसिषति । Inten दाध्रस्यते yaṅ luk दाध्रस्ति । Past Parti. Pass. ध्रस्तं । Ger. ध्रसित्वा । or ध्रस्त्वा ।

इष ५३ आभीक्ष्ण्ये ।

पौनः पुन्यं भृशार्थो वा आभीक्ष्ण्यम् । इष्णाति । 'तीषसह-' (२३४०) इत्यत्र सहिना साहचर्याद्विकरणस्य तौदादिकस्यैव इषेर्ग्रहणं न तु इष्यतीष्णात्योरित्याहुः । एषिता । वस्तुतस्तु इष्णातेरपि इड्विकल्पो उचितः । तथा च वार्तिकम्— '* इषेस्तकारे श्यन्प्रत्ययात्प्रतिषेधः *' इति ।

53. √isha to cause to move quickly, let fly, cast. 2. to fly off, escape, 3. to strike, smite.

The word âbhîkshṇyam means continued repetition or intensity. See III. 2. 81. The continuity refers to the action in general. The √isha mentioned in VII. 2. 48 S. 2340 does not refer to the present root, because that root is recited there along with सह and therefore refers to the Tudâdi root इष whose vikaraṇa is श and not to this root or to the √isha of the Divadi class. This is what the Achâryas say. Therefore the इट् augment is not optional in the case of the present root. Thus the 1st Future is एषिता according to their opinion. But as a matter of fact, the present root also takes optionally इट् because of the following.

Vârtika. The इट् is prohibited in the 3rd Singular after the √isha of the Divâdi class only (See Padamanjari on VII. 2. 48).

Pre. इष्णाति । इष्णीतः । Per. इयेष । ईषतुः । ईषुः । इयेषिथ । इयेष । ईषिव । I Fut एषिता or एष्टा । II Fut. एषिष्यति । Impera. इष्णातु । इषाण । इष्णानि । Imper. ऐष्णात् । ऐष्णीताम् । ऐष्णः । Poten. इष्णीयात् । Bene. इष्यात् । Aor. ऐषीत् । Condi. ऐषिष्यत् । Causa. एषयति । Aor. मा भवानैषिषत् । Desid. एषिषिषति । Past Parti. Pass. इषितः । Ger. एषित्वा ।

विष ५४ विप्रयोगे ।

विष्णाति । वेष्टा ।

54. √visha to separate, to disjoin.

Pre विष्णाति । Per. विवेश । विवेषिथ । विविषिव । I Fut. वेष्टा । Impera. विष्णातु । विषाण । विष्णानि । Imper. अविष्णात् ।

प्रुष ५५ प्लुष ५६ स्नेहनसेचनपूरणेषु ।

प्रुष्णाति । प्लुष्णाति ।

55. √prusha, 56 √plusha, 1. to become wet or moist, 2. to pour out, sprinkle, 3. to fill.

Pre. प्रुष्णाति । Per. पुप्रोष । पुप्रोषिथ । पुप्रुषिव । II Fut. प्रोषिष्यति । Impera. प्रुष्णातु । प्रुषाण । प्रुष्णानि । Imper. अप्रुष्णात् । Poten. प्रुष्णीयात् । Bene. प्रुष्यात् । Aor. अप्रोषीत् । Causa. प्रोषयति । Aor. अपुप्रुषत् । Desid. पुप्रु (or प्रो) षिषति । Inten. पोप्रुष्यते yañ luk पोप्रोष्टि । Past Parti Pass. प्रुषितः । Ger. प्रोषित्वा or प्रुषित्वा ।

56. √plusha. It is conjugated like the last.

Pre. प्लुष्णाति ।

पुष ५७ पुष्टौ ।

पोषिता ।

57. √pusha, to nourish, to support.

Pre. पुष्णाति । पुष्णीतः । Per पुपोष । पुपोषिथ । I Fut पोषिता । Impera. पुषाण । Imper. अपुष्णात् । Poten. पुष्णीयात् ।

मुष ५८ स्तेये ।

मोषिता ।

58. √musha to steal.

Pre. मुष्णाति । I Fut. मोषिता । Desid. मुमुषिषति । Ger. मुषित्वा ।

खच ५९ भूतप्रादुर्भावे ।

भूतप्रादुर्भावोऽतिक्रान्तोत्पत्तिः । खच्ञाति । वान्तोऽयमित्येके ।

59. √khacha, to come forth, appear, to be born again.

Some say the root is खव ।

Pre. खच्ञाति । Per. चखाच । चखचिथ । चखचिव । I Fut. खचिता । II Fut. खचिष्यति । Impera. खच्ञातु । चखान । खच्ञानि । Imper. अखच्ञात् । Poten. खच्ञीयात् । Bene. खच्यात् । Aor. अखचीत् or अखाचीत् । Causa. खाचयति । Aor. अचीखचत् । Desid. चिखचिषति । Inten. चाखच्यते । yañ luk चाखक्ति । Past Parti. Pass. खचितः । Ger. खचित्वा ।

59*a*. √khava.

Before कित् and ङित् affixes the व is changed to ऊ by the following sûtra.

२५६१ । च्छ्वोः शूडनुनासिके च । ६ । ४ । १९ ।

सतुक्कस्य छस्य वस्य च क्रमात् 'श' 'ऊठ्' इत्यादेशौ स्तोऽनुनासिके क्वौ झलादौ च क्ङिति । खौनाति । चखाव । खविता । शानचः परत्वादूठि कृते हलन्तत्वाभावान्न शानच् । खौनीहि ।

2561. For च्छ् (including the augment तुक्) is substituted श्, and for व is substituted ऊठ्, before an affix beginning with a Nasal, as well as before क्वि and jhalâdi कित् and ङित् affixes (VI. 4. 15).

Thus खव्+ना+ति=ख+ऊठ्+ना+ति=खौनाति । Pre. खौनाति । Per. चखाव । I Fut. खविता । Impera. खौनातु । खौनीहि । The affix शानच् required by III. 1. 83 S. 2557 is not added here because when ऊठ् substitution takes place, the root no longer ends in a consonant Imper. अखौनात् । Poten. खौनीयात् । Bene. खव्यात् ।

हेठ ६० च ।

भूत्वत् । हेठ्नाति ।

60. √hedha cha, to be born, &c.

Pre. हेठ्णाति। The ठ is changed to ठ् and न to ण.

ग्रह ६१ उपादाने ।

स्वरितेत् । 'ग्रहिज्या-' (२४१२) । गृह्णाति-गृह्णीते ।

61. √graha, to seize. This root is svaritet. The र is vocal'sed into ऋ by S. 2412. Thus we have P. गृह्णाति । A. गृह्णीते । The augment इट् is lengthened by the following sûtra.

२५६२ । ग्रहोऽलिटि दीर्घः । ७ । २ । ३७ ।

एकाचो ग्रहेर्विहितस्येटो दीर्घः स्यान्न तु लिटि । ग्रहीता । लिटि तु जग्रहिथ । गृह्यात् । ग्रहीषीष्ट । 'ह्यन्त-' (२२९९) इति न वृद्धिः । अग्रहीष्टाम् । अग्रहीष्ट । अग्रहीषाताम् । अग्रहीषत ।

2562. The augment इट added to the valâdi ârdhadhâtuka affixes, becomes lengthened, except in the Personal endings of the Perfect, after the root ग्रह ॥

As ग्रहीता, ग्रहीतुम्, ग्रहीतव्यम् ॥ Why not in the Perfect? Observe जगृहिव जगृहिम् ॥ The lengthening takes place of the इट् taught in VII. 2. 35, and does not refer to the चिण्वद् इट् of VI. 4. 62; as ग्राहिता, ग्राहिष्यते ॥

61. √graha, to seize, take:

Parasmai. Per. गृह्णाति । गृह्णीतः । गृह्णाति । गृह्णामि । Pre. जग्राह । जगृहतुः । जगृहुः । जग्रहिथ । जगृहथुः । जग्राह or जग्रह । जग्रहिव । I Fut. ग्रहीता (S. 2562) II Fut. ग्रहीष्यति (S. 2562) Impera. गृह्णातु । गृहाण । गृह्णानि । Imper. अगृह्णात् । अगृह्णीताम् । Poten. गृह्णीयात् । गृह्णीयाताम् । गृह्णीयाः । Bene. गृह्यात् । गृह्यास्ताम् । Aor. अग्रहीत् । अग्रहीष्टाम् । The vṛidhi is prohibited because the root ends in ह.

See S. 2299. Desid. जिघृक्षति । Inten. जरीगृह्यते । yañ luk जाग्राढि । D. जागृढः । Another form is जाग्रहीति । 2nd S. जाग्रक्षि । 1st जाग्रह्मि । D. जागृह्वः । Nouns :— प्रगृह्यम् । गृह्यकाः । गृह्यः । ग्राहः । ग्रहः । गृहं ।

Atm. Pre. गृह्णीते ।।गृह्णीषे । गृह्णे । गृह्णीवहे । Per. जगृहे । जगृहाते । जगृहिषे । जगृहिढ्वे or ध्वे जगृहिवहे । II Fut. ग्रहीष्यते । Impera. गृह्णीताम् । गृह्णाताम् । गृह्णीष्व । गृह्णै । Imper. अगृह्णीत । अगृह्णाताम् । Poten. गृह्णीत । गृह्णीयाताम् गृह्णीरन् । Bene. ग्रहीषीष्ट । ग्रहीषीयास्ताम् । Aor. अग्रहीष्ट । अग्रहीषाताम् । अग्रहीषत । Desid. जिघृक्षते ।

61. √graha, yañ luk.

Pre. जाग्रहीति or जाग्राढि । जागृढः । जाग्रक्षि । जाग्रह्मि । जागृह्वः । Per. जाग्रहाञ्चकार । I Fut. जाग्रहीता । II Fut. जाग्रहीष्यति । Impera. जाग्राढु । जागृढाम् । जागृढि । Imper अजाग्रट् । अजागृढाम् । अजागृहुः । अजाग्रट् । अजाग्रहम् । Poten. जागृह्यात् । जागृह्यातां । Bene. जागृह्यात् । जागृह्यास्तां । Aor. अजाग्रहीत् । Condi. अजाग्रहीष्यत् ।

Here end the Kryâdi roots.

इति तिङन्तक्र्यादिप्रकरणम् ।

अथ तिङन्त चुरादि प्रकरणम् ।

CHAPTER X.

THE CHURADI ROOTS.

चुर १ स्तेये ॥

This class contains roots which are conjugated almost like causatives. The affix णिच् must be added, by the following sûtra, in order to *complete* the root.

२५६३ । सत्यापपाशरूपवीणातूलश्लोकसेनालोमत्वचवर्मवर्णचूर्णचुरादिभ्यो णिच् । ३ । १ । २५ ।

एभ्यो णिच्स्यात् । चूर्णान्तेभ्यः 'प्रातिपदिकाद्धात्वर्थे–' इत्येव सिद्धं तेषामिह ग्रहणं प्रपञ्चार्थम् । चुरादिभ्यस्तु स्वार्थे । 'पुगन्त–' (२१८९) इति गुणः । 'सनाद्यन्ताः–' (२३०४) इति धातुत्वम् । तिप्शबादि गुणायादेशौ । चोरयति ।

2563. The affix णिच् is employed after these words, *viz.* :— सत्य 'truth' (which then takes the form of सत्याप as exhibited in the sûtra), पाश 'a fetter', रूप 'form', वीणा 'a lute', तूल 'cotton', श्लोक 'celebration', सेना 'an army', लोम 'the hair of the body', त्वच 'the skin', वर्म 'mail', वर्ण 'celebration', चूर्ण 'powder' and the verb of the Churâdi class.

Thus सत्यापयति 'he speaks truly'; विपाशयति 'he unfetters or liberates; रूपयति 'he looks'; उपवीणयति 'he sings with the lute'; अनुतूलयति 'he makes a brush'; उपश्लोकयति 'he praises in verse'; अभिषेणयति 'he advances with the army', अनुलोमयति 'he rubs over the hair', त्वचयति 'he feels of the skin'; संवर्मयति। 'he puts on the mail armour'; वर्णयति '*he* celebrates or colors'; अवचूर्णयति he pulverises. The roots of the *Churâdi* class belong to the tenth conjugation, a list of which will be given hereafter. After the verbs of the *Churâdi* class, the affix णिच् is employed without alteration of the sense; as चोरयति। 'he steals'. So also चिन्तयति।

From सत्य upto चूर्ण are enumerated certain prâtipadikas that take णिच्। It was not necessary to have mentioned them separately. For they would, like every other noun, have taken णिच् to form verbs, under the General Rule given further on: namely the——

Gana-Sutra:—Diversely the affix णिच् is added to a pratipadika, with the force of the meaning of the root, and thereby the word undergoes the same modifications as before इष्ठन्।

This gaṇa sûtra is taught further on; See root No. 368. The mention of these special nouns in this sûtra is therefore illustrative only. While in the case of the Churâdi roots, the force of the affix is that of svârtha—*i.e.*, it does not change the meaning of the root.

Thus चुर्+णिच्=चोर्+णिच् (The guṇa is by S. 2189)=चोरि। Now the stem चोरि gets the designation of dhâtu or root by S 2304. Being a dhâtu, it takes शप् vikaraṇa, the vikaraṇa of the roots in general, and the terminations तिप् &c. Thus चोरि+शप्+तिप् (III. 1. 68. S. 2167)=चोरे+अ+ति (VII. 3. 84 S. 2168)=चोरयति।

The root चोरि like all other roots of this class may be conjugated in the Atmanepada also, when the fruit of the action accrues to the agent. The following sûtra states that rule.

२५६४। णिचश्च। १। ३। ७४।

णिजन्तादात्मनेपदं स्यात्कर्तृगामिनि क्रियाफले। चोरयते। चोरयामास। चोरयिता। चोर्यात्। चोरयिषीष्ट। 'णिश्रि-' (२३१२) इति चङ्। 'णौ चङि-' (२३१४) इति ह्रस्वः। द्वित्वम्। 'हलादिः शेषः' (२१७९)। 'दीर्घो लघोः' २३१८ इत्यभ्यासदीर्घः। अचूचुरत्-अचूचुरत।

2564, After a verb ending in affix ṇi (णिच्) when the fruit of the action accrues to the agent, the Atmanepada is employed.

Thus चोरयते. The Perfect is formed periphrastically, as चोरयामास। The First Future is चोरयिता। The Paras. Ben. is चोर्यात्। The Atm. Benedictive is चोरयिषीष्ट।

The aorist of णिजन्त roots is formed by चङ् under III. 1. 48. S. 2312. Thus चोरि+चङ्+त=चोर्+चङ्+त (VI. 4. 51. S. 2313)=चुर्+चङ्+त (the shortening takes place by VII 4. 1. S. 2314)=चुर्+चुर्+चङ्+त (VI. 1. 11.

S. 2315) = चु + चुर् + चङ् + त (VII. 4. 60. S 2179) = च + चुर् + चङ् + त (VII. 4. 94. S. 2318) = अचूचुरत । The Atmanepada Aorist will be अचूचुरत ।

चुर १ स्तेये ।

1. √chura, to steal. The final अ in चुर is for the sake of utterance only: as there is no other necessity of it. The root चुर् &c. are incoate roots: to complete them, णिच् is added. The real root is चोरि । Sometimes, however, चुर &c. are considered as independent roots.

Parasmai. Pre. चोरयति । चोरयतः । चोरयन्ति । चोरयसि । चोरयथः । चोरयथ । चोरयामि । चोरयावः । चोरयामः । Per. चोरयां चकार or चोरयां बभूव or चोरयामास । I Fut. चोरयिता । II Fut. चोरयिष्यति । Impera. चोरयतु । Imper. अचोरयत् । Poten. चोरयेत् । Bene. चोर्यात् । Aor. अचूचुरत् । Desid. चुचोरयिषति । Nouns :—चोरः । चौरः । चोरणा ।

Atmane. Pre. चोरयते । चोरयेते । चोरयन्ते । चोरयसे । चोरयेथे । चोरयध्वे । चोरये । चोरयावहे । चोरयामहे । Per. चोरयां चक्रे । I Fut. चोरयिता । II. Fut. चोरयिष्यते । Impera. चोरयताम् । Imper. अचोरयत । Poten. चोरयेत । Bene. चोरयिषीष्ट । Aor. अचूचुरत । Desid. चुचोरयिषते ।

चिति २ स्मृत्याम् ।

चिन्तयति । अचिचिन्तत् । 'चिन्त' इति पठितव्ये इदित्करणं णिचः पाक्षिकत्वे लिङ्गम् । तेन 'चिन्त्यात्' 'चिन्त्यते' इत्यादौ नलोपो न । चिन्तति । चिन्तेत् । एतच्च ज्ञापकं सामान्या-पेक्षमित्येके । 'अत एकहल्–' (२२६०) इत्यत्र वृत्तिकृता 'जगाण' 'जगणतुः' इत्युदाहृतत्वात् । विशेषापेक्षमित्यपरे । अत एव 'आधृषाद्वा' इत्यस्य न वैयर्थ्यम् ।

2. √chiti, to think, consider, ponder over. For the purposes of Churâdi, the root ought to have been read as चिन्त and not चिति with an indicatory इ । The nasal brought in by इदित् differs from the nasal uttered with the root, in one important point, namely the इदित् nasal is never elided, the other is elided before क्ङित् affixes (VI. 4 24. S. 415). But that contingency can never apply to the Churâdi roots For these roots invariably take णिच्, and so half roots like चिन्त &c. can never be followed *directly* by a क्ङित् affix, for णिच् always intervenes. Even when णिच् is elided under certain circumstances, the lopa becomes sthânivat and acts as a buffer. What is then the necessity of this indicatory इ in चिति and why is not the semi-root read चिन्त at once ?

The very fact of this इदित् shows, by implication, the existence of the following rule: "all the so called Churâdi roots, that have an indicatory इ get णिच् *optionally*." Therefore these roots may be conjugated like Bhvâdi roots also. And when thus conjugated the इदित् prevents the elision of the nasal. As चिन्त्यात्, चिन्त्यते &c. Others hold that the इ is an indication that *all* Churâdi roots are optionally णिजन्त; and not merely those roots which have an indicatory इ । The author of the Kâsikâ evidently adopts this view. For in giving counter-examples of rule VI. 4. 120 S. 2260, he writes जगणतुः, जगणुः from the Churâdi root गण । If the णिच् were universal,

गच would have formed its Perfect periphrastically and never by reduplication. While on the other hand, some hold, that the इ in णिच् does not indicate that *all* Churâdi roots are optionally णिजन्त, but that it indicates only a special rule, namely those Churâdi roots which are marked with इ may take णिच् optionally. Their authority is the gaṇa sûtra आधृषाद्वा, which is read after the root स्वद् (No. 263) It means that all roots from No. 264 upto 306 (गच) take णिच् optionally. If the णिच् was optional for *all* the roots of the Churâdi class, there was no necessity of specialising these few roots from युज upto धृष। In this view, this gaṇa sûtra does not become superfluous, as it would be under the former view.

Pre. चिन्तयति। चिन्तति। Per चिन्तयामास or चिचिन्त। I Fut. चिन्तयिता or चिन्तिता। Poten. चिन्तयेत्। चिन्तेत्। Bene चिन्त्यात्। Aor. अचिचिन्तत्। Nouns:— चिन्ता।

यत्रि ३ संकोचे।

यन्त्रयति। 'यन्त्र' इति पठितुं शक्यम्। यत्तु इदित्करणादन्त्रतीति माधवेनोक्तं तच्चिन्त्यम्। एवं कुद्रितन्त्रिम न्त्रिषु।

3 √yatri, to restrain, curb, check The root might well have been read as यन्त्र। Mâdhava on the strength of its being इदित्, makes णिच् optional, and he conjugates it in the Bhuâdi also. As यन्त्रति। It is problematic. So also with regards to the roots √kudri, √tatri and √matri.

Pre यन्त्रयति। यन्त्रति। Past Parti. Pass. यंत्रितः। Nouns:—यंत्रणा।

स्फुडि ४ परिहासे।

स्फुण्डयति। इदित्करणात्स्फुण्डति। 'स्फुटि' इति पाठान्तरम्। स्फुण्टयति।

4. √sphuḍi, to jest, joke, laugh at The णिच् is optional, because of इदित्। Another reading is sphuṭi

Pre. स्फुण्डयति। स्फुण्डति। or स्फुण्टयति। स्फुण्टति।

लक्ष ५ दर्शनाङ्कनयोः।

5. √laksha, 1. to notice, observe, see. 2. to mark, denote.

Pre. लक्षयति। Nouns:—लक्ष्मीः। लक्ष्मीवान्। लक्षणाः। लक्ष्य। लक्षणम्। लाक्षिकः। लाक्षणिकः।

कुद्रि (कुद्र) ६ अनृतभाषणे।

कुन्द्रयति।

6 √kudri, to lie. Swâmi reads it with an indicatory अ as कुद्र। Then we have कोद्रयति। Aor. अचुकोद्रत्।

Pre. कुन्द्रयति। कुन्द्रति। Aor. अचुकुन्द्रत्।

लड ७ उपसेवायाम्।

लाडयति।

7. √laḍ, to fondle, caress. The root is found in the Bhuâdi also, with the force vilâsa

Pre. लाडयति।

मिदि (मिद्) ८ स्नेहने ।

मिन्दयति-मिन्दति ।

8. √midi, to love; to be unctuous or greasy. The indicatory इ is to imply that णिच् is optional. The root is found in the Bhuâdi and Divâdi also.

Pre. मिन्दयति or मिन्दति ।

ओलडि (उलडि) ९ उत्क्षेपणे ।

ओलण्डयति-ओलण्डति । ओकार इदित्येके । लण्डयति-लण्डति । उकारादिरित्यन्ये । उलण्डयति ।

9. √oladi, to toss up, throw up. Some say that ओ is not part of the root, but indicatory. Some read it as उलडि beginning with उ u.

Pre. ओलण्डयति or ओलण्डति । or लण्डयति or लण्डति । or उलण्डयति or उलण्डति । Desid. ओलिलण्डयिषति ।

जल १० अपवारणे ।

'लज' इत्येके ।

10. √jala, to cover, screen. Some read it as लज √laja.

Pre. जालयति । लाजयति ।

पीड ११ अवगाहने ।

पीडयति ।

11. √pîḍa, to pain, torment. In the aorist, the shortening of the penultimate required by VII. 4. 1. S. 2314, is optional, in the case of this root, by the following sûtra.

२५६५ । भ्राजभासभाषदीपजीवमीलपीडामन्यतरस्याम् । ७ । ४ । ३ ।

एषामुपधाया ह्रस्वो वा स्याच्चङ्परे णौ । अपीपिडत्-अपिपीडत् ।

2565. The shortening of the penultimate of the णिच् ending stem, in the चङ् (reduplicated) Aorist, is optional in the following:—bhrâj, bhâs, bhâsh, dîp, jîv, mîl and pîd.

Thus अपीपिडत् or अपिपीडत् ।

Pre. पीडयति । Aor. अपीपिडत् or अपिपीडत् । Noun :—पीडा ।

नट १२ अवस्यन्दने ।

अवस्यन्दनं नाटयम् ।

12. √naṭa, to drop or fall. Avasyandana means dancing, or acting. The roots have many meanings, and so it means to hurt also when preceded by उत्, as चौरस्योन्नाटनम् under II. 3. 56 S. 617, where the verb governs the genetive. But that rule does not apply to the aorist, where we have the accusative, as चौरमुन्नीनटत् । See the Bhuâdi नट् No. 332, for the contrary opinion.

Pre. नाटयति । Aor. अनीनटत् ।

श्रथ १३ प्रयत्ने ।

'प्रस्थाने' इत्येके ।

13. √śratha, to make effort. Maitreya reads it as प्रस्थाने 'to go'. Many say it means great rejoicing. Some read the root श्रथि after this.

Pre. श्राथयति ।

बध १४ संयमने ।

बाधयति । 'बन्ध' इति चान्द्राः ।

14. √badha, to restrain. Chandra reads it as बन्ध । The root is found in the kryâdi also, as बध्नाति । The Bhuâdi बध is always सन् ending and so its form is बीभत्सते । That can never be confounded with this root. See Bhuâdi No. 973.

Pre. बाधयति ।

पॄ १५ पूरणे ।

पारयति । दीर्घोच्चारणं णिचः पाक्षिकत्वे लिङ्गं तदि सेट्कत्वाय । एवं पृणातिपिपर्तिभ्यां 'परिता' इत्यादिसिद्धावपि परति परत इत्यादिसिद्धिः फलम् ।

15. √prî, to fill. The long ॠ indicates by implication that the णिच् is optional and that the root is also सेट् । The result is that we have forms like परति and परतः in the present. Of course in the First Future also we have the alternative form परिता but then this can be derived either from the पॄ-पृणाति or पृ-पिपर्ति (See Kryâdi No. 19; and Juhotyâdi No. 4).

Note :—If the णिच् were invariably added, then there was no necessity of long ॠ, for short ऋ would also give the form पारयति । The only purpose that long ॠ serves is that the root becomes सेट् under the Kârikâ ऊदॄदन्तैः । &c.., (See S. 2258). Thus पृ+इट्+ता=परिता । But this form can be evolved from other roots also.

Pre. पारयति or परति । D. पारयतः or परतः ।

ऊर्ज १६ बलप्राणनयोः ।

16. √ûrja, to strengthen, to live, to breathe.

Pre. ऊर्जयति । Aor. और्जिजत् । Desid ऊर्जिजयिषति । Noun :—ऊर्क् ।

पक्ष १७ परिग्रहे ।

17. √paksha, to take; seize; to side with.

Pre. पक्षयति । Aor. अपपक्षत् ।

वर्ण १८ चूर्ण १८ क । प्रेरणे ।

'वर्ण वर्णने' इत्येके ।

18. √varṇa, to send.

Some read √varna varṇane, 'to describe,' and √chûrṇa preshaṇe 'to send or incite'.

Pre. वर्णयति ।

18A. √chûrṇa to powder.

Pre. चूर्णयति ।

प्रथ १९ प्रख्याने ।

प्राथयति । 'नान्ये मितोऽहेतौ' इति घटादिष्वस्यापाठान्न मित्त्वम् ।

19. √pratha to spread abroad, proclaim. This root is Bhuâdi also, and read there in the ghaṭâdi class which is मित् । See Bhuâdi No. 802. But the Churâdi pratha is not मित्, because under the gaṇa sûtra नान्ये मितो ऽहेतौ given under VII. 3. 36. S. 2570 further on, no other roots, except the five ज्ञप् &c. of the Churâdi class, in which णिच् is अहेतु *i.e.*, does not change the meaning of the root, are मित् । Therefore it is not मित् । We have always प्राथयति and never प्रथयति from this root.

In the aorist, the following sûtra ordains अ in the reduplicate instead of इ of VII. 4. 79 read with VII. 4. 93. (S. 2317 and 2316).

२५६६ । अत्स्मृदृत्वरप्रथम्रदस्तॄस्पशाम् । ७ । ४ । ९५ ।

एषामभ्यासस्याकारोऽन्तादेशः स्याच्चङ्परे णौ । इत्वापवादः । अपप्रथत् ।

2566. Short अ is substituted for the vowel of the reduplicate in the Reduplicated Aorist of the Causative, of the roots smṛi, dṛî, tvar, prath, mrad, stṛî and spaś.

Note:—Thus असस्मरत्, अददरत्, अतत्वरत्, अपप्रथत्, अमम्रदत्, अतस्तरत्, अपस्पशत् ॥ This debars the इ which would have come under VII. 4. 93. The *short* अ indicates that it is not to be lengthened by VII. 4. 94, as अददरत् ॥

This debars the इ of VII. 4 79. S. 2317. Thus अपप्रथत् ।

Pre. प्राथयति । Aor. अपप्रथत् ।

पृथ २० प्रक्षेपे ।

20. √pṛitha, to throw, cast. By the following sûtra, short ऋ is optionally substituted in the reduplicate of the aorist.

२५६७ । उर्ऋत् । ७ । ४ । ७ ।

उपधाया ऋवर्णस्य स्थाने ऋत् स्याद्वा चङ्परे णौ । इररारामपवादः । अपीपृथत्–अपपर्थत् ।
'पथ' इत्येके । पाथयति ।

2567. The short ऋ is optionally substituted for the penultimate ऋ of a Causative or णिच्—ending stem, in the reduplicated Aorist in चङ् ।

Note.—This debars the इर् (VII 3. 101), अर् (VII. 3. 86), and आर् (VII. 2. 114) substitutes. Thus अचिकीर्तत् (VII. 1. 101) or अचिकिर्तत् from कृत (Chur 111): अचकर्तत् (VII. 3. 86), or अचीकृतत्; अममार्जत् (VII. 2. 114) or अमीमृजत् ॥ Though the इर्, अर् and आर् substitutes are antaranga operations, they are prohibited by the express text of this sûtra. The short ऋ is substituted even for a long ॠ: the त् of ऋत् shows that, as in अचीकृतत् (VIII. 2. 77). In fact, this ऋ substitute does not take place after the operations of इर्, आर् and अर् substitutions have taken effect, but it is a form which suspends the operation of all those rules.

Thus अपीपृथत् or अपपर्थत् । Some read this root as पथ.

Pre. पार्थयति or पाथयति । Aor. अपपर्थत् or अपीपृथत् । अपीपथत् ।

षम्ब (शम्ब) २१ (साम्ब) संबन्धने ।

सम्बयति । अससम्बत् । शम्बच । अशशम्बत् । साम्ब इत्येके ।

21. √shamba, to collect, to heap together.

Maitreya reads after this—

२१ क । शम्बच । अशशम्बत् ।

The root शम्ब also has the same meaning. Some read it as साम्ब ।

Pre. सम्बयति । शम्बयति । Aor. अससम्बत् । अशशम्बत् । Noun :— सम्बरम् ।

भक्ष २२ अदने ।

22. √bhaksha, to eat.

Pre. भक्षयति ।

कुट्ट २३ छेदनभर्त्सनयोः ।

'पूरणे' इत्येके । कुट्टयति ।

23. √kutta, 1. to cut, divide. 2. to blame, censure. Some say it means 'fill' also.

Pre. कुट्टयति । Aor. अचुकुट्टत् । Nouns: कुट्टाकः । कुट्टाकी । कुट्टनं कुट्टः । कुट्टिमं ।

पुट्ट २४ चुट्ट २४ क । अल्पीभावे ।

24. √putta. 24A. √chutta, to become small, decrease.

Pre. पुट्टयति । Aor. अपुपुट्टत् ।

24A. √chutta.

Pre. चुट्टयति । Aor. अचुचुट्टत् ।

अट्ट २५ षुट्ट २६ अनादरे ।

अट्टयति । अयं दोपधः । दस्य चर्त्वस्यासिद्धत्वात् 'न न्द्राः–' (२४४६) इति निषेधः । आट्टिटत् ।

25. √Atta. 26. √shutta, to despise, contemn.

The root अट्ट has a penultimate द really. This द is changed to ट् by VIII. 4. 41 S. 113. The ट् substitution being considered asiddha the द is not reduplicated by the prohibition of VI. 1. 3 S. 2446. The टि is reduplicated. Thus आट्टिटत् । See also Bhuâdi अट्ट No. 273.

Pre. अट्टयति । Aor. आट्टिटत् ।

26. √shutta.

Pre. षुट्टयति । Aor. असुषुट्टत् ।

लुण्ट २७ स्तेये ।

लुण्टयति । 'लुण्टति' इति 'लुटि स्तेये' इति भौवादिकस्य ।

27. √lunt, to steal, rob, loot.

But the Bhuâdi लुटि स्तेये (No. 350) gives लुण्टति । What is the necessity of reading the Bhuâdi root with इ, when by reading the present root as लुटि we could have obtained the Churâdi and the Bhuâdi form लुण्टयति and लुण्टति by making the णिच् optional. This is for the sake of the लुट्

affix which would have been otherwise debarred by the चाक्यन् of III. I. 155. S. 3185 where कुपट is specifically mentioned. Under the present arrangement चाक्यन् of that sûtra applies to the pratipâdokta form कुपट of Churâdi, and not to the कुपि of Bhuâdi. Thus from Churâdi we have the noun कुपटाकः; but from Bhuâdi, we get the noun कुपिटत् ।

Pre. कुपटयति । Aor. अचुकुपटत् । Noun :—कुपटाकः fem. कुपटाकी ।

शठ २८ श्वठ २९ असंस्कारगत्योः । श्वठि इत्येके ।

28. √śaṭha. 29 √śvaṭha, 1. to finish, 2. to go, move.

Some read it as श्वठि √śvaṭhi

Pre. शाठयति । श्वाठयति । श्वण्ठयति । Aor. अशीशठत् । अशिश्वठत् । अशश्वण्ठत् ।

तुजि ३० पिजि ३१ हिंसाबलादाननिकेतनेषु ।

तुञ्जयति । पिञ्जयति । इदित्करणात्तुञ्जति । पिञ्जति । 'तुज' 'पिज' इति केचित् । 'लजि' 'लुजि' इत्येके ।

30. √tuji. 31. √piji 1. to hurt, kill, 2, to be strong or powerful; 3. to give, to take; 4. to live; dwell.

Because of the indicatory इ, the णिच् is optional. Some read these as तिज, and पिज others as लजि and लुजि । The Bhuâdi तुजि means 'to protect' also (See No. 264).

Pre. तुञ्जयति or तुञ्जति । Aor. अतुतुञ्जत् ।

31. √piji.

Pre. पिञ्जयति or पिञ्जति । Aor. अपिपिञ्जत् ।

पिस ३२ गतौ ।

पेसयति । 'पेसति' इति तु शपि गतम् ।

32. √pisa, to go. The Bhuâdi पिस forms पेसति । (See No. 751).

Pre. पेसयति । Aor. अपीपिसत् ।

षान्त्व ३३ सामप्रयोगे ।

33. √shântva, to pacify, appease.

Pre सान्त्वयति । Aor. अससान्त्वत् । Desid. सिसान्त्वयिषति ।

श्वल्क ३४ वल्क ३५ परिभाषणे ।

34. √śvalka. 35. √valka to tell, narrate.

Pre. श्वल्कयति । Aor. अशश्वल्कत् ।

35. √valka.

Pre. वल्कयति । Aor. अववल्कत् ।

ष्णिह ३६ स्नेहने ।

'स्फिट' इत्येके ।

36. √shniha to make unctuous; to cause to love.

Some read it as स्फिट । It is conjugated in the Divâdi also (See No. 91).

Pre. स्नेहयति । Aor. असिष्णिहत् ।

स्मिट ३७ अनादरे ।

अषोपदेशत्वान्न षः । असिस्मिटत् । 'स्मिङ् अनादरे' इत्येके । ङित्वस्यावयवेऽचरितार्थत्वाणिजन्तात्तङ् । स्माययते ।

37. √smiṭa to slight, scorn, despise.

As it is not taught with ष, there is no change of स into ष, as असिस्मिटत् । Some read it as स्मिङ् 'to slight' As the indicatory ङ् can have no meaning in a part of a root; it must therefore be taken to indicate that the णिजन्त root is âtmanepadî. As स्माययते । This is on the maxim अवयवे कृतं लिङ्गम् &c.

Pre. स्मेटयति । स्माययते । Aor. असिस्मिटत् । असिस्मियत् ।

श्लिष ३८ श्लेषणे ।

38. √ślisha to unite, join, connect.

The श्लेषति 'to burn' is Bhuâdi, and श्लिष्यति to embrace is Divâdi.

Pre. श्लेषयति । Aor. अशिश्लिषत् ।

पथि ३९ गतौ ।

पन्थयति–पन्थति ।

39. √pathi to go. The पथति is Bhuâdi. The indicatory इ makes it Bhuâdi पन्थति also.

Pre. पन्थयति or पन्थति । Aor. अपपन्थत् or अपन्थात् ।

पिच्छ ४० कुट्टने ।

40. √pichha to cut, divide.

Pre. पिच्छयति । Aor. अपिपिच्छत् ।

छदि ४१ संवरणे ।

छन्दयति–छन्दति ।

41. √chhadi to cover.

Pre. छन्दयति or छन्दति । Aor. अचछन्दत् ।

श्रण ४२ दाने ।

प्रायेणायं विपूर्वः । मित्त्वाणयति ।

42. √śraṇa to give, bestow. It is generally preceded by the preposition वि. This root is read in the ghaṭâ ii list also. The causative is therefore श्रणयति ।

Pre. विश्राणयति । Aor. व्यशिश्रणत् ।

तड ४३ आघाते ।

ताडयति ।

43. √taḍa to beat, strike.

Pre. ताडयति । Aor. अतीतडत् ।

खड ४४ खडि ४५ क । कडि ४६ ख । भेदने ।

खाडयति । खण्डयति । कण्डयति ।

44. √khaḍa 44A. √khaḍi, 44B. √kaḍi, to cut, divide.

Pre. खाडयति । खण्डयति or खण्डति । कण्डयति or कण्डति । Aor. अचीखडत् । अखण्डीत् or अचखण्डत् । अचकण्डत् or अकण्डीत् ।

कुडि ४५ रक्षणे ।

45. √kuḍi, to protect.

Pre. कुण्डयति or कुण्डति ।

गुडि ४६ वेष्टने ।

'रक्षणे' इत्येके । 'कुठि' इत्यन्ये । अवकुण्ठयति–अवकुण्ठति । 'गुठि' इत्यपरे ।

46. √guḍi to surround; envelop; cover. Some say it means to protect; some read the root as कुठि । others as गुठि ।

Pre. गुण्डयति or गुण्डति । अव कुण्ठयति or अव कुण्ठति ।

खुडि ४७ खण्डने ।

47. √khuḍi to break in pieces, to divide.

Pre. खुण्डयति or खुण्डति ।

वटि ४८ विभाजने ।

'वडि' इत्येके ।

48. √vaṭi to divide. Some read it as √vaḍi.

Pre. वण्डयति । वण्टयति । or वण्टति ।

मडि ४९ भूषायां हर्षे च ।

49. √maḍi 1. to adorn; 2. to rejoice. The मण्डते is Bhuâdi. There is a Bhuadi root मडि भूषायाम् (No. 314). So the इ in मडि of the present root is not to indicate that the णिच् is optional. Therefore we cannot have the form मण्डति meaning 'he rejoices.'

Pre. मण्डयति ।

भडि ५० कल्याणे ।

50. √bhaḍi to make fortunate. See Bhuâdi √bhaḍi No. 292.

Pre. भण्डयति or भण्डति ।

छर्द ५१ वमने ।

51. √chharda to vomit.

Pre. छर्दयति । Aor. अचच्छर्दत् ।

पुस्त ५२ बुस्त ५२क । आदरानादरयोः ।

52. √pusta. 52A. √busta, to regard; to disrespect, contemn.

Pre. पुस्तयति । बुस्तयति । Noun:—पुस्तकम् । पुस्तम् ।

चुद ५३ संचोदने ।

53. √chuda, to send, direct: to ask. When it means to ask, it takes two accusatives as देवदत्तमर्थं चोदयति ।

Pre. चोदयति । Nouns:—चूडा । चूडालः ।

नक्क ५४ धक्क ५५ नाशने ।

णोपदेशलक्षणे पर्युदस्तोऽयम् । प्रनक्कयति ।

54. √nakka. 55. √dhakka to destroy completely. The root begins with the dental न and is specially mentioned in the list of seven roots which do not change their न to ण See VI. 1. 65. S. 2286.

Pre. नक्कयति । प्रनक्कयति ।

55. √dhakka, to destroy.

Pre. धक्कयति ।

चक्क ५६ चुक्क ५६ क । व्यथने ।

56. √chakka. 56A. √chukka, to suffer, to inflict pain. Some texts read it as चिक्क √chikka.

Pre. चक्कयति । चुक्कयति ।

क्षल ५७ शौचकर्मणि ।

57. √kshala to wash, purify, cleanse.

Pre. क्षालयति । Aor. अचिक्षलत् ।

तल ५८ प्रतिष्ठायाम् ।

58. √tala, to establish.

Pre. तालयति । Aor. अतीतलत् । Nouns :—तालं । तलं ।

तुल ५९ उन्माने ।

तोलयति । अतूतुलत् । कथं 'तुलयति तुलना' इत्यादि । '–अतुलोपमाभ्याम्–' (६३०) इति निपातनादङन्तस्य तुलाशब्दस्य सिद्धौ ततो णिच् ।

59. √tula to weigh, measure. If the proper form is तोलयति, how do you explain the form तुलयति in the sentence तुलयति तुलना &c. The form तुलयति is derived from the noun तुला with णिच् under the gaṇa sûtra already mentioned before and to be taught hereafter (see root √कत्र sûtra 2573). The word तुला is formed by अङ् under the nipâtana of II. 3. 72. S. 630 where Pâṇini himself uses the word तुला । Thus तुला+णिच् (gaṇa sûtra) = तुलयति। But the aorist is अतुतुलत् । There is no lengthening of the reduplicate as a vowel has been elided.

Pre. तोलयति । Aor. अतूतुलत् । Nouns :—तुला । तुल्यम् ।

दुल ६० उत्क्षेपे ।

60. √dula, to swing

Pre. दोलयति । Aor. अदूदुलत् । Nouns :—दोला । दुलिः ।

पुल ६१ महत्त्वे ।

61. √pula, to be great, to be lofty, पोलति is BhuAdi.

Pre. पोलयति ।

चुल ६२ समुच्छ्राये ।

62. √chula, to raise, elevate.

Pre. चोलयति । Noun :—चोलः ।

मूल ६३ रोहणे ।

63. √mûla to plant, to grow, sprout.

Pre. मूलयति ।

कल ६४ विल ६५ क्षेपे ।

64. √kala. 65. √pila to hold, bear, carry. The form कल कलयति is from kathâdi कल. The कलते is Bhuâdi (No. 526).

Pre. कालयति ।

65. √pila or √vila. The Tudâdi root form is विलति ।

Pre. वेलयति or पेलयति । Nouns :—वेला ।

बिल ६६ भेदने ।

66. √bila to split, to divide. The Bhuâdi form is बेलति ।

Pre. बेलयति ।

तिल ६७ स्नेहने ।

67. √tila, to be unctuous or greasy, to annoint. The Tudâdi form is तिलति, and Bhuâdi तेलति । Pre. तेलयति ।

बल ६८ भृतौ ।

68. √bala, to live. Not in the Siddhânta. Instead of this we find there चल भृतौ । The Bhuâdi is बलति ।

Pre. बालयति ।

पाल ६९ रक्षणे ।

69. √pâla to protect.

Pre पालयति । Aor. अपीपलत् ।

लूष ७० हिंसायाम् ।

70. √lûsha, to hurt, injure.

Pre. लूषयति । Aor. अलूलुषत् ।

शुल्ब ७१ माने ।

शूर्प ७१ क । च ।

71. √śulba 1. to measure. 2. to create. Another reading is शूर्प 'śûrpa.'

Pre. शुल्बयति । शूर्पयति । Aor. अशुशुल्बत् । Noun :—शूर्प ।

चुट ७२ छेदने ।

72. √chuṭa to cut off, divide.

Pre. चोटयति or चुटति in Tudâdi.

मुट ७३ संचूर्णने ।

73. √muṭa to crush, break, powder.

Pre. मोटयति or मोटति in the Bhuâdi with the sense of 'to rub' or मुटति in Tudâdi No. 98.

पडि ७३ क । पसि ७४ नाशने ।

पण्डयति-पण्डति । पंसयति-पंसति ।

73A. √paḍi. 74. √pasi to destroy. The Bhuâdi form is पण्डते (No. 30).

Pre. पण्डयति or पण्डति । पंसयति or पंसति । Noun :—पांसुः ।

वज ७५ मार्गसंस्कारगत्योः ।

75. √vaja 1, to trim, prepare; 2. to go, move. Another reading is व्रज 'to go.' Swami reads it व्रज, मार्ग as two roots: namely vraj one, and mârga another root. In another text we find वज् व्रज् two roots. (See also Bhûâdi Nos. 271 and 272).

Pre. वाजयति । व्राजयति । मार्गयति ।

शुल्क ७६ अतिस्पर्शने ।

76. √śulka to gain; to pay, give: to touch.

Pre. शुल्कयति ।

चपि ७७ गत्याम् ।

चम्पयति–चम्पति

77. √chapi, to go, move.

Pre. चम्पयति or चम्पति ।

क्षपि ७८ क्षान्त्याम् ।

क्षपयति–क्षम्पति ।

78. √kshapi to endure.

Pre. क्षम्पयति or क्षम्पति ।

क्षजि ७९ कृच्छ्रजीवने ।

79. √kshaji, to live in distress or pain.

Pre. क्षञ्जयति or क्षञ्जति । Another form is with छ chh.

श्वर्त ८० गत्याम् ।

श्वभ्र ८० क च ।

80. √śvarta, 80A. √śvabhra, to go, move.

Pre. श्वर्तयति । श्वभ्रयति ।

ज्ञप ८१ मिच्च ।

अयं ज्ञाने ज्ञापने च वर्तते ।

81. √jñapa, 1. to know. 2. to inform. This root is मित् and it means to know and make others to know. Being a मित् root the following sûtra (S. 2568) applies.

२५६८ । मितां ह्रस्वः । ६ । ४ । ९२ ।

मितामुपधाया ह्रस्वः स्याण्णौ परे । ज्ञपयति ।

2568. The roots having an indicatory म्, retain their penultimate short vowel before the affix णि॥ The penultimate of मित् roots is shortened.

The मित् roots are घटादि a subdivision of Bhwâdi (800 to 873), and all other roots that end in अम् as गम् and वम् of the Divâdi class. Thus घटयति व्यथयति, जनयति, रजयति, शमयति, ज्ञपयति ॥ Some read the anuvṛitti of the, word 'optionally' from the last sûtra into this. This will then be a limited option only (vyavasthita-vibhâshâ). The forms उत्क्रामयति and संक्रामयते are thus explained.

Pre. चपयति Desid. चिचपयिषति । चीप्सति । Past Parti. Pass. चप्तः or चपितः ।

यम ८२ च परिवेषणे ।

चान्मित् । परिवेषणमिह वेष्टनम् । न तु भोजनं नापि वेष्टना । यमयति चन्द्रम् । परिवेष्टत इत्यर्थः ।

82. √yama cha. By force of च, this root is also a मित् । The word pariveshaṇa here means 'to move round' and not 'to feed'; or 'surround.' As यमयति चन्द्रम् "He moves round the moon." Pre. यमयति ।

क्षप ८३ । (चह) ८३ क । परिकल्कने ।

चहयति । अचीचहत् । कथादौ वक्ष्यमाणस्य तु अदन्तत्वेनाग्लोपित्वाद्दीर्घसन्वद्भावौ न । अचचहत् । 'चप' इत्येके । चपयति ।

83. √kshapa to miss, to deceive. Not in the Siddhanta.

83A. √chaha, to deceive. This root is read in the kathâdi list also, as will be taught further on. The result is that as it ends with अ, which is however elided: therefore it becomes अग्लोपित् and consequently VII. 4. 93. S. 2316 does not apply and so there is no lengthening under S. 2318 or Sanbadbhava in the aorist. As अचचहत् ।

Maitreya reads the root as √चप and he gives the example चपयति ।

Being मित्, we have the Passive aorist अचहि or अचाहि with चिण् and चाहिचाहं with णमुल् । Pre. चहयति । Aor. अचीचहत् ।

रह ८४ त्यागे ।

इत्येके । अरीरहत् । कथादिस्तु अररहत् ।

84. √raha to quit, leave, abandon. This will also be found in the kathâdi, and the aorist there will be अररहत्, while the aorist here is अरीरहत् ।

Pre. रहयति । Aor. अरीरहत् ।

बल ८५ प्राणने ।

बलयति ।

85. √bala to strengthen; to live. Pre. बलयति ।

चिञ् ८६ चयने ।

86. √chiñ to collect, gather. Thus चि + णिच् + शप् + तिप् = चै + णिच + शप् + तिप् । Now applies the following sûtra.

२५६९ । चिस्फुरोर्णौ । ६ । १ । ५४ ।

आत्वं वा स्यात् ।

2569. There is optionally the substitution of आ in the room of the diphthong of the roots चि and स्फुर when the affix णिच् is added.

Thus चै + णिच् + शप् + तिप् = चा + णिच् + शप् + तिप् ।

Now applies the following sûtra by which a प् is inserted.

२५७० । अर्तिह्रीव्लीरीक्नूयीक्ष्माय्यातां पुङ्णौ । ७ । ३ । ३६ ।

चपयति-चययति । जित्करणसामर्थ्यादस्य णिज्विकल्पः । चयते । प्रणिचपयति-प्रणिचययति । 'नान्ये मितोऽहेतौ' । अहेतौ स्वार्थे णिचि ज्ञपादिभ्योऽन्ये मितो न स्युः । तेन शमादीनामन्तत्वमप्युक्तं मित्वं न ।

2570. The augment पुक् (प्) is added to the roots ऋ, ह्री, व्ली, री, क्नूय्, क्ष्माय्, and to a root ending in long आ, when the affix णि follows.

Thus चा+प्+णि+अ+ति=च+प्+णि+अ+ति S. 2568. Because the root is मित्)=चपयति । When there is no आत्व of S. 2569, we have चययति ।

The root चि has an indicatory ञ् which shows that णिच् is optional. Therefore without णिच् we have चयति or चयते ।

So also प्रणिचपयति or प्रणिचययति ।

नान्ये मितोऽहेतौ ।

Gaṇa sutra.—Except these (jñap, yama, chaha, chapa, raha, bala and chi) no other roots of this churâdi class are मित्।

The word अहेतौ means 'without the causative force'—the class where णिच् is added as svârtha, *i.e.*, the Churadi class. Therefore the roots शम् &c., though ending in अम् will not be मित् under the gaṇa sûtra जनीजृष (See S. 2353) See S. 2352 also Pre. चपयति or चययति or चयति ।

घट्ट ८७ चलने ।

87. √ghaṭṭa to shake, stir about. Pre. घट्टयति । The Bhuâdi form is घट्टते ।

मुस्त ८८ संघाते ।

88. √musta to heap up, gather, accumulate. Mâdhavîya reads here अस्तयति ।

खट्ट ८९ संवरणे ।

89. √khaṭṭa to cover, screen. Pre. खट्टयति ।

षट्ट ९० स्फिट्ट ९१ चुबि ९२ हिंसायाम् ।

90. √shaṭṭa. 91. √sphiṭṭa. 92. √chubi to injure, kill.
Pre. सट्टयति ।

91. √sphiṭṭa. Pre. स्फिट्टयति ।

92. √chubi.
Pre. चुम्बयति (or चुम्बति Bhuadi 'to kiss.')

पुस, व्युष ९३ पुल ९४ संघाते ।

'पुर्ण' इत्येके । 'पुण' इत्यन्ये ।

93. √pusa. 94. √pûla to collect. Some read पुर्ण √purṇa. Others read पुण √puṇa. Some read √vyus for √pus.

94. √pûla. Pre. पूलयति ।

पुंस ९५ अभिवर्धने ।

95. √pumsa ' to crush, grind ; to trouble. Pre. पुंसयति ।

व्यप (व्यय) क्षेपे ९६ टकि ९७ बन्धने ।

टङ्कयति-टङ्कति ।

96. √vyapa, to throw. This root is not in the Siddhânta.

97. √ṭaki to bind, tie, fasten.

Pre. टङ्कयति or टङ्कति । Nouns :—टङ्का । विटङ्कः ।

धूस ९८ कान्तिकरणे ।

धूसयति । दन्त्यान्तः । 'मूर्धन्यान्तः' इत्येके । 'तालव्यान्तः' इत्यपरे ।

98. √dhûsa, to adorn, decorate. The sibilant is dental (स). Some say it is cerebral (ष) Others say it is palatal (श).

Pre. धूसयति । Noun :— धूसरः ।

कीट ९९ वर्णे ।

99. √kîṭa 1. to tinge or color, 2. to bind. Pre. कीटयति ।

चूर्ण १०० संकोचने ।

100. √chûrṇa, to contract, to close, shrink. The repetition of √churṇa is for the sake of different meaning.

Pre. चूर्णयति ।

पूज १०१ पूजायाम् ।

101. √pûja, to worship. Pre. पूजयति । Noun :—पूजा ।

अर्क १०२ स्तवने ।

'तपने' इत्येके ।

102. √arka, 1. to heat, warm. 2. to praise. Some read तपने instead of स्तवने । तपन means 'heating.' Pre. अर्कयति ।

शुठ १०३ आलस्ये ।

103. √śuṭha, to be idle or lazy.

Pre. शोठयति । The Bhuâdi form is शोठति (No. 364).

शुठि १०४ शोषणे ।

शुण्ठयति-शुण्ठति ।

104. √śuṭhi to be dry.

Pre. शुण्ठयति or शुण्ठति । The root शुण्ठ is read in the Bhuâdi also. (No. 365). This root would have given the form शुण्ठति । The Bhuâdi शुण्ठ is rather superfluous.

जुड १०५ प्रेरणे ।

105. √juḍa, to send.

Pre. जोडयति। The form जुडति is Tudâdi (No. 85).

गज १०६ मार्ज १०७ शब्दार्थौ ।

गाजयति । मार्जयति ।

106. √gaja. 107. √mârja to sound, roar.

Pre. गाजयति or गाजयते । The Bhuâdi forms are गजति, गर्जति and मृजति । (Nos. 265, 266 and 267).

मर्च १०७ क । च ।

मर्चयति ।

107. √mârja. 107(*a*). √marcha to sound.

Pre. मार्जयति । मार्चयति । Bhuâdi मर्चति ।

घृ १०८ प्रस्रवणे ।

'स्रावणे' इत्येके ।

108. √ghṛi to sprinkle over, wet, moisten. Some read स्रावणे instead of प्रस्रवणे ।

Pre. घारयति । The Bhuâdi is घरति । The juhotyadi is जिघर्ति । (See No. I. 985 and No III. 14).

पचि १०९ विस्तारवचने ।

पञ्चयति । 'पञ्चते' । इति व्यक्तार्थस्य अपि गतम् ।

109. √pachi, to explain fully, dilate upon, amplify.

Pre. पञ्चयति or पञ्चति । In the Bhuâdi पञ्चते has been taught (No. 187).

तिज ११० निशाने ।

तेजयति ।

110. √tija, to sharpen. Pre तेजयति । The Bhuâdi form is तेजति ।

कृत १११ संशब्दने ।

111. √krîta, 1. to mention, utter, 2. to name, call. Thus कृत + णिच् + शप् + ति । Now applies the following sûtra by which the ऋ is changed to इ र् ।

२५७१ । उपधायाश्च । ७ । १ । १०१ ।

धातोरुपधाभूतस्य ॠत इत्स्यात् । रपरत्वम् । 'उपधायां च' (२२६५) इति दीर्घः । कीर्तयति । 'उर्ऋत्' (२५६७) । अचीकृतत्–अचिकीर्तत् ।

2571. इ is also substituted for the penultimate long ॠ of a root: and thereby र् is added to इ by I. 1. 51. S. 70.

As कीर्तयति, कीर्तयतः, कीर्तयन्ति; from कृत ॥ The lengthening is by VIII. 2. 78. S. 2265.

Pre- कीर्तयति । Aor. अचीकृतत् or अचिकीर्तत् (See VII. 4. 7. S. 2567).

वर्ध ११२ छेदनपूरणयोः ।

112. √vardha, 1. to cut, divide, 2. to fill. Pre. वर्धयति । Aor. अववर्धत् ।

कुबि ११३ आच्छादने ।

कुम्बयति । 'कुभि' इत्येके ।

113. √kubi, to cover. Some read कुभि √kubhi.
Pre. कुम्बयति or कुम्बति । कुम्भयति or कुम्भति । Noun :—कुम्बा ।

लुबि ११४ तुबि ११५ अदर्शने ।
'अर्दने' इत्येके ।

114. √lubi, (to torment, harass). 115. √tubi to become invisible to hurt, trouble. Instead of 'adarshane,' another reading is 'ardane'.
Pre. लुम्बयति ।
115. √tubi 'to disappear'. Pre. तुम्बयति ।

ह्रप ११६ व्यक्तायां वाचि ।
'क्लप' इत्येके ।

116. √hlapa to speak, to sound, to creak. Some read it √klapa.
Pre. ह्रापयति । क्लापयति ।

चुटि ११७ छेदने ।

117. √chuṭi to cut, divide. Pre. चुण्टयति or चुण्टति ।

मृडि, तुडि ११८ इल ११९ प्रेरणे ।
एलयति । ऐलिलत् ।

118. √mṛiḍi. √tuḍi 119. √ila to send. The √mṛiḍi is apparently wrong according to Mâdhava and it is not given in the Siddhânta. nor is √tuḍi.
119. √ila. Pre. एलयति । Aor. ऐलिलत् ।

म्रक्ष १२० म्लेच्छने ।

120. √mraksha (1. to smear, annoint. 2. to accumulate) 3. to speak indistinctly. Pre. म्रक्षयति ।

म्लेच्छ १२१ अव्यक्तायां वाचि ।

121. √mlechha, to speak confusedly, barbarously.
Pre. म्लेच्छयति । The BhuAdi form is म्लेच्छति ।

व्रूस १२२ वर्ह १२३ हिंसायाम् ।
केचिदिह गर्ज गर्द शब्दे । गर्ध अभिकाङ्क्षायां चिति पठन्ति ।

122. √vrûsa. 123. √varha, to injure, kill. Some read here √garja and √garda 'to make sound', and √gardha 'to desire'.
Pre. व्रूसयति ।
123. √varha. Pre. वर्हयति ।

गर्ज गर्द १२४ शब्दे ।

124. √garja, √garda to sound. Pre. गर्जयति । गर्दयति ।

गर्ध १२५ अभिकाङ्क्षायाम् इति पठन्ति ।

125. √gardha, to be desirous or greedy. Pre. गर्धयति ।

गुर्द १२६ पूर्वनिकेतने ।

126. √gurda. 127. √ ourva, to dwell, inhabit. Some do not read

पूर्व as a separate root but make it part of the meaning, as purvanikatane 'former dwelling place'. Pre. पूर्वयति ।

पुर्व (पूर्व) १२७ निकेतने ।

127. √purva. Pre. पूर्वयति ।

जसि १२८ रक्षणे ।

'मोक्षणे' इति केचित् । जंसयति-जंसति ।

128. √jasi, to protect, to liberate. Instead of rakshaṇe, Deva reads it mokhshaṇe. Pre. जंसयति or जंसति । The Divâdi form is जस्यति ।

ईड १२९ स्तुतौ ।

129. √îḍa, to praise.
Pre. ईडयति । The adâdi form is ईट्टे । Aor. ऐडिडत् ।

जसु १३० हिंसायाम् ।

130. √jasu to injure, to kill.
Pre. जासयति । Past Parti. Pass. जस्तः । Ger. जसित्वा or जस्त्वा ।

पिडि १३१ संघाते ।

131 √piḍi, to heap or accumulate. Pre. पिण्डयति or पिण्डति ।

रुष १३२ रोषे ।

'रुट' इत्येके ।

132. √rusha, to be angry. Some read it as √ruṭ.
Pre रोषयति । The Bhuâdi form is रोषति । The Divâdi is रुष्यति ।

डिप १३३ क्षेपे ।

133. √ḍipa, to throw, cast. Pre. डेपयति ।

ष्टुप १३४ समुच्छ्राये ।

134. √shṭûpa, to heap up, to erect, raise. Pre. स्तूपयति ।

आकुस्मादात्मनेपदिनः । कुस्मनाम्नो वा इति वक्ष्यते
तस्मिन् व्याप्येत्यर्थः । अकर्तृगामि फलार्थमिदम् ॥

Sub-section II. upto the √kusma, are Atmanepadis. The √kusma will be taught later on. All the roots taught hereafter and including √kusma are Atmanepadis. This is in order to make these roots Atmanepadis when the fruit of the action does not accrue to the agent.

चित १३५ संचेतने ।

चेतयते । अचीचितत ।

135. √chita, to perceive, to understand.
Pre. चेतयते । The Bhuâdi form is चेतति (See No. 39). Aor. अचीचितत ।

दशि १३६ दंशने ।

दंशयते । अददंशत । इदित्वाण्णिजभावे । दंशति । आकुस्मीयमात्मनेपदं णिजन्तेष्वेवेति व्याख्यातारः । नलोपे वञ्चित्वादर्थाद्भ्वादेरेव ग्रहणम् ।

136. √daśi, to bite.

Pre. दंशयति। As the root has an indicatory इ, the णिच् is optional, and when there is no णिच्, the form is दंशति। It is Parasmaipadî because the Atmanepada ordained by the rule that all roots up to √kusma, are Atmanepadi, is confined to णिच् ending roots only and not when those roots do not take the affix णिच्. This is the opinion of all the commentators. When there is the elision of न, the root is Bhuâdi, because it is read along with √sañj. In other words the elision of the nasal of दंश ordained by VI. 4. 25. S. 2396, is confined to the √dans of the Bhuâdi class and not to the present root which is also optionally conjugated in the Bhuâdi class. Therefore here we have दंशति, while the root belonging to the Bhvâdi class is conjugated as दशति। Pre. दंशयते। Aor. अददंशत्।

दसि १३७ दर्शनदंशनयोः।

दंसयते–दंसति। 'दस' इत्यप्येके।

137. √dasi, 1. to see. 2. to bite. Some read this root as dasa without इ. It is found in the Divâdi class also as दस्यति।

Pre. दंसयते or दंसति। Nouns:—दासः। दास्री।

डप १३८ डिप १३८ क। संघाते।

138. √ḍapa, √ḍipa to collect, accumulate. The Parasmai डेपयति has already been taught before. The root has a different meaning there.

Pre. डापयते। डेपयते।

तत्रि १३९ कुटुम्बधारणे।

तन्त्रयते। चान्द्रा धातुद्वयमिति मत्वा 'कुटुम्बयते' इत्युदाहरन्ति।

139. √tattri to support or maintain (as a family). Chândrâ says that तत्रि and कुटुम्ब are two different roots and so he gives the example of कुटुम्बयते। Pre. तन्त्रयते or तन्त्रति। Noun:—तन्त्रम्।

मत्रि १४० गुप्तपरिभाषणे।

140. √mattri, to consult, to give advice, to mutter; to speak in secrecy. Pre. मन्त्रयते। P. मन्त्रति।

स्पश १४१ ग्रहणसंश्लेषणयोः।

141. √spaśa, to take 2. to unite.

Pre. स्पाशयते। स्पशति। Aor. अपस्पशत।

तर्ज १४२ भर्त्स १४३ तर्जने।

142. √tarja. 143. √bhartsa, to threaten, menace.

Pre. तर्जयते। भर्त्सयते।

बस्त १४४ गन्ध १४५ अर्दने।

बस्तयते। गन्धयते।

144. √vasta. 145. √gandha, to torment.

Pre. बस्तयते। गन्धयते।

विष्क १४६ हिंसायाम्।

'हिष्क' इत्येके।

146. √vishka, to injure, to hurt. Some read it as हिष्क giving the example of हिष्कयते । Pre. विष्कयते ।

निष्क १४७ परिमाणे ।

147. √nishka, to weigh, measure.
Pre. निष्कयते । Nouns :—निष्कः । नैष्किकम् ।

लल १४८ ईप्सायाम् ।

148. √lala, (to fondle), to desire.
Pre. लालयते । Aor. अलीललत । Nouns :—कुलालः । कौलालिका ।

कूण १४९ संकोचे ।

149. √kûṇa, to contract, close. Some read the root as कुण, but it is not approved, for the √kuṇa will be taught in the kathâdi class. The Tudadi form is कुणति । Pre. कूणयते । Noun :—कूणिः ।

तूण १५० पूरणे ।

150: √tûṇa, to fill, fill up. Pre. तूणयते । Nouns :—तूणः । तूणीरः ।

भ्रूण १५१ आशाविशङ्कयोः ।

151. √bhrûṇa, 1. to hope 2. to fear. Pre भ्रूणयते । Noun :—भ्रूणः ।

शठ १५२ श्लाघायाम् ।

152. √śaṭha, to praise, to boast. Pre. शाठयते ।

यक्ष १५३ पूजायाम् ।

153. √yaksha, to worship. Pre. यक्षयते ।

स्यम १५४ वितर्के ।

154. √syama, to consider, reflect. Syamate is Bhuâdi form, the meaning differs from the present root. Pre. स्यामयते ।

गूर १५५ उद्यमने ।

155. √gûra, to make an effort or exertion. Some read it as गुरी, but this is not an approved reading. Pre. गूरयते ।

शम १५६ लक्ष १५७ आलोचने ।

'नान्ये मितः-' इति मित्त्वनिषेधः । शामयते ।

156. √śama, 157. √laksha, to see, look at, inspect, display. Though the root शम ends in अम, it is not मित् because of the prohibition, no other roots of the Churâdi class are मित् except the seven *viz*, ज्ञप &c. Therefore we have शामयते but never शमयते । Pre. शामयते । लक्षयते ।

कुत्स १५८ अवक्षेपणे ।

158. √kutsa, to abuse, revile. Pre. कुत्सयते ।

त्रुट १५९ छेदने ।

'कुट' इत्येके ।

159. √truṭa, to cut, divide. Some read it as कुट. This root is found in the Tudâdi class also. Pre. त्रोटयते ।

गल १६० स्रवणे ।

160. √gala, to flow. Pre. गालयते । The Bhuâdi form is गलति ।

भल १६१ आभण्डने ।

161. √bhala, (to see, behold); to expound, explain. Pre. भालयते ।

कूट १६२ आप्रदाने ।

'अवसादने' इत्येके ।

162 √kûṭa, to abstain from giving; to censure. According to some, it means also to be distressed. Some read it as कुट प्रतापने meaning to burn. The form will be कोटयते । Pre. कूटयते ।

कुट्ट १६२ क । प्रतापने ।

162A. √kuṭṭa, to burn, कुट्टयते । This is found in the kathâdi also.

वञ्चु १६३ प्रलम्भने ।

163. √vanchu, to cheat, deceive, defraud. According to Haradatta, the root has an indicatory long ऊ. The root is Parasmaipadi in certain senses.

Pre. वञ्चयते । वञ्चति । (Because the इट् is optional before क्त्वा by the force of the indicatory ऊ, therefore the निष्ठ् is optional. The reasoning is the same as in the case of the इरित् roots of this class.) Inten. वनीवच्यते (VII. 4. 84. S. 2642). Past Parti. Pass. वक्तम् । Ger. वञ्चित्वा or वचित्वा (I. 2. 24. S. 3325) or वक्त्वा ।

वृष १६४ शक्तिबन्धने ।

शक्तिबन्धनं प्रजननसामर्थ्यं शक्तिसंबन्धश्च । वर्षयते ।

164 √vṛisha, to be powerful or eminent. 2. To have the power of production. The words शक्तिबन्धने mean both 'the power of procreation,' and 'to be powerful.' The forms वर्षति and वर्षते are Bhuâdi from different roots Pre. वर्षयते ।

मद् १६५ तृप्तियोगे ।

मादयते ।

165. √mada, to please, gratify. Pre. मादयते ।

दिवु १६६ परिकूजने ।

166. √divu, to suffer pain, lament, moan. Pre. देवयते । Noun :— परिदेवकः ।

गृ १६७ विज्ञाने ।

गारयते ।

167. √gṛî, to make known, relate, teach. The form गिरति is Tudâdi from √gṛi (No. 117); गृणाति (kryâdi 28) गरति (Bhuâdi No. 984). Pre. गारयते ।

विद् १६८ चेतनाख्याननिवासेषु ।

वेदयते ।

सत्तायां विद्यते ज्ञाने वेत्ति विन्ते विचारणे ।

विन्दते विन्दति प्राप्तौ श्यन्लुक्श्नम्शेष्विदं क्रमात् ॥

168. √vida, 1. to feel, experience, 2. to tell, declare 3. to dwell. This root is found in other classes also. In the sense of 'to be' we have विद्यते 'It is'. (This is Divâdi.) In the sense of 'to know,' we have वेत्ति 'He knows'. (This is Adâdi) In the sense of 'to reason,' or 'reflect.' we have विन्ते. 'He reflects'. (This is Suâdi). In the sense of 'to obtain or gain,' we have विन्दति or विन्दते 'He acquires.' (This is Tudâdi). All these meanings are summarised in the verse given above.

Pre. वेदयते ।

मान १६९ स्तम्भे ।

मानयते ।

169. √mâna, to be proud. While मन्यते 'he knows', and मनुते 'he understands' are other forms. Pre. मानयते ।

यु १७० जुगुप्सायाम् ।

यावयते ।

170. √yu, to censure. While युनाति or युनीते 'He binds' and यौति 'He mixes' are other forms. Pre. यावयते ।

कुस्म १७१ नाम्नो वा ।

'कुस्म' इति धातुः कुत्सितस्मयने वर्तते । कुस्मयते । अचुकुस्मत् । अथ वा 'कुस्म' इति प्रातिपदिकम् । ततो धात्वर्थे णिच् । इत्याकुस्मीयाः ।

171. √kusma, 1. to smile improperly, 2. to guess, percieve, imagine.

Gana sutra.—The affix णिच् comes after kusma, whether it be a root or a Name (*i.e.*, a Prâtipadika).

The word kusma is either a root meaning to smile improperly. As कुस्मयते, Aor. अचुकुस्मत or the word kusma is a noun: and to it is added णिच् to make a derivative verb. *Quere*: From what root is this noun derived, if there is no distinct root like kusma.

Note:—कु is not to be considered as a prefix. कुस्म is an invariable compound, if it be a compound of कु+स्मि (smile). The anomalies in the other view are: (1) कुमस्मयते and not कुमस्मयते (2) we could not get कुस्मयांचक्रे । (3) nor अचुकुस्मयत with चङ्, and अट् would come after कु । (4) nor कुस्मनः with युच् but कुस्मितिः (5) No इट् in कुस्मयिता (6). The gerund would be with ल्यप् and not with ktvâ.

Pre. कुस्मयते । Per. कुस्मयां चक्रे । I Fut. कुस्मयिता । Aor. अचुकुस्मयत । Desid. चुकुस्मयिषते । Ger. कुस्मयित्वा । Nouns:—कुस्मनः (and not कुस्मितिः); कुस्मकः ।

Here ends the A kusmiya sub-division.

चर्च १७२ अध्ययने ।

172. √charcha, to study. Pre. चर्चयति । Noun :—चर्चा ।

बुक्क १७३ भाषणे ।

173. √bukka, to bark ; to speak ; to sound in general.

Pre. बुक्कयति । The Bhuâdi is बुक्कति ।

शब्द १७४ उपसर्गादाविष्कारे च ।

चाद्भाषणे । प्रतिशब्दयति । प्रतिश्रुतमाविष्करोतीत्यर्थः । 'अनुपसर्गाच्च' । 'आविष्कारे' इत्येव । शब्दयति ।

174. √śabda ; 1. to sound, 2. to speak, call. When preceded by an upasarga, it means to disclose. By the force of " च " it means to bark also. As प्रतिशब्दयति = प्रतिश्रुतमाविष्करोति " He discloses the promise. "

When not preceded by a preposition it also has the same meaning : *i.e.*, to disclose. As शब्दयति । Pre. शब्दयति ।

कण १७५ निमीलने ।

काणयति । 'णौ चङ्युपधाया ह्रस्वः' (१२३४) । * काणयादीनां वा * इति विकल्प्यते । अचीकणत्-अचकाणत् ।

175. √kaṇa, to wink, to close the eye with the lids or lashes. In forming the reduplicated aorist in चङ्, the shortening required by VII. 4. 1. S. 2314 is counter manded by the vârtika :—There is option with regards to √काण &c " Therefore the shortening is optional.

Pre. काणयति । Aor. अचीकणत् or अचकाणत् । Noun :—काणः ।

जभि १७६ नाशने ।

जम्भयति-जम्भति ।

176. √jabha, to crush. destroy. Pre. जम्भयति or जम्भति ।

षूद १७७ क्षरणे ।

सूदयति । असूषुदत् ।

177. √shûda, 1. to strike, hurt, kill, 2. to pour out. Some read आस्रवणे instead of क्षरणे । सूदते is Bhuâdi. Pre सूदयति । Aor असूषुदत् ।

जसु १७८ ताडने ।

जासयति-जसति ।

178. √jasu, to strike, to hurt. The णिच् is optional, as the root has an indicatory उ । Pre. जासयति or जसति ।

पश १७९ बन्धने ।

पाशयति ।

179. √paśa, to bind. Pre. पाशयति ।

अम १८० रोगे ।

आमयति । 'नान्ये मितः-' इति निषेधः । 'अम' गत्यादौ अपि गतः । तस्माद्धेतुमण्णौ 'न कम्यमिचमाम्' इति निषेधः । आमति ।

180. √ama, to be ill or diseased.

Though ending in अम् the root is not मित् because of the rule that only jñap &c. roots of the Churâdi class are mit. The √ama 'to move' is Bhuâdi also. With regard to this root, the मित् hood is prohibited by the rule :—" The roots कम्, चम् and अम् are not मित् in the causative." Therefore both अम् roots are non-mits. See the gaṇa sûtra न कम्यमिचमाम् under the Bhuâdi root √svana No. 861.

Pre. आमयति । आमयतः । Noun :— आमः ।

घट १८१ स्फुट १८२ भेदने ।

विकासे यथायोः 'स्फुटति–स्फोटते' इत्युक्तम् ।

181. √chaṭa. 182. √sphuṭa to pierce, break. When meaning to bloom, the root is conjugated in the Tudâdi and Bhuâdi as स्फुटति or स्फोटते ।

घट १८३ संघाते ।

घाटयति ।

183. √ghaṭa, to injure, kill ; collect together. Pre. घाटयति ।

हन्त्यर्थाश्च १८४ ।

नवगणयायुक्ता अपि हन्त्यर्थाः स्वार्थे णिचं लभन्त इत्यर्थः ।

184. *Gana sutra* —The roots denoting 'to kill' take णिच् without change of sense.

Although such roots are read in the other nine classes, yet they are all capable of being conjugated in the Churâdi class, by virtue of this rule. This therefore increases the list of Churâdi roots enormously. Thus from the Adâdi root हन् we can form not only हन्ति 'he kills,' but घातयति 'he kills' also.

दिवु १८५ मर्दने ।

उदित्त्वाद्देवतीत्यपि ।

185. √divu to vex, torment. Owing to the indicatory उ, the णिच् is optional. We have therefore देवति also. Pre. देवयति ।

अर्ज १८६ प्रतियत्ने ।

अयमर्थान्तरेऽपि । द्रव्यमर्जयति ।

186. √arja, to prepare It has other meanings also. As द्रव्यमर्जयति, 'He acquires property.'

घुषिर् १८७ विशब्दने ।

घोषयति । 'घुषिरविशब्दने' (३०६३) इति सूत्रे 'अविशब्दने' इति निषेधाल्लिङ्गादनित्योऽस्य णिच् । घोषति । इरित्त्वादङ्वा । अघुषत्–अघोषीत् । चङ्यन्तस्य तु अजूघुषत् ।

187. √ghushir, to sound, to cry or proclaim aloud. Pre. घोषयति । In the sûtra VII. 2. 23. S. 3063 we are told that the root घुषिर् does not take the intermediate इ when the meaning is other than that of 'to sound'

('a visabdane.') Therefore by the implication of the word अविशब्दने in that sûtra, we infer that the णिच् is not compulsory after this root. Therefore we have घोषति also. Owing to the indicatory इर्, the aorist is optionally formed by अङ्। As अघुषत् or अघोषीत्। The aorist of the Churâdi will be अजूघुषत्।

आङः क्रन्द् १८८ सातत्ये।

भौवादिकः क्रन्दधातुराह्वानाद्यर्थ उक्तः। स एवाङ्पूर्वो णिचं लभते सातत्ये। आक्रन्दयति। अन्ये तु 'आङ्पूर्वो घुषिः क्रन्दसातत्ये' इत्याहुः। आघोषयति।

188. √â kranda: "to repeat." In the Bhuâdi class the root, √kranda has been taught in the sense of to call &c., (No. 71). That very root when preceded by the preposition आङ् takes the affix णिच् when the meaning is that of repetition. As आक्रन्दयति.

Others says that the root √ghushir preceded by आङ् has the sense of क्रन्दसातत्ये "repetition of sound". As आघोषयति।

लस १८९ शिल्पयोगे।

189. √lasa, to exercise or practise any art. The Bhuâdi लसति has a different meaning. Pre. लासयति।

तसि १९० भूष १९० क। अलंकरणे।

अवतंसयति-अवतंसति। भूषयति।

190. √tasi, to decorate. Pre. अवतंसयति or अवतंसति। 190(a) √bhusa to decorate. As भूषयति।

मोक्ष १९१ असने।

191. √moksha, to cast, hurl, fling. Pre. मोक्षयति। As मोक्षयति शरान्।

अर्ह १९२ पुजायाम्।

192. √arha, to worship. Pre. अर्हयति।

ज्ञा १९३ नियोगे।

आज्ञापयति।

193. √jñâ, to order, direct. The root is always preceded by आङ्. When meaning to kill, &c., we have ज्ञपयति। When meaning to understand, we have ज्ञपयति, or विज्ञापयति। See Ghatâdi list in the Bhuâdi class. The kryâdi form is जानाति। Pre. आज्ञापयति।

भज १९४ विश्राणने।

194. √bhaja to give.

Pre. भाजयति। The Bhuâdi is भजति or भजते। The Rudhâdi is भनक्ति।

शृधु १९५ प्रसहने।

'अशशर्धद्-अशीशृधत्'।

195. √śṛidhu to in sult, to mock, ridicule. The णिच् is optional because of the indicatory उ। Pre. शर्धयति। शर्धति। Aor. अशशर्धत् or अशशृधत् or अशीशृधत्। Ger. शर्धित्वा or शृद्ध्वा।

यत १९६ निकारोपस्कारयोः ।

196. √yata, 'to endeavour.' The word 'nikâra' means 'endeavour,' 'direction.' Kshîrasvâmî reads निराकारोपस्कारयोः nirâkâra he explains to mean 'to overpower.' Preceded by निर् it means 'to give back.' As ऋणं निर्यातयेति 'he repays the debt.' Pre. यातयपि ।

रक १९७ लग १९७ आस्वादने ।

'रघ' इत्येके । 'रग' इत्यन्ये ।

197. √raka, √laga to taste. Some read √ragha, others √raga instead of √raka. The Ghatâdi form is लगयति but the sense is different.

Pre. राकयति । लाकयति । राघयति । रागयति ।

अञ्चु १९८ विशेषणे ।

अञ्चयति । उदित्वमिड्विकल्पार्थम् । अत एव विभाषितो णिच् । अञ्चति । एवं शृधुजसु-प्रभृतीनामपि बोध्यम् ।

198. √anchu to manifest. As अञ्चयति । The indicatory उ makes the augment इट् optional, consequently the णिच् is also optional. Thus अञ्चति । Similar is the case with the roots √śridhu, √jasu, &c., mentioned before.

लिगि १९९ चित्रीकरणे ।

लिङ्गयति–लिङ्गति ।

199 √ligi, to paint.

Pre. लिङ्गयति or लिङ्गति । The Bhuâdi लिङ्गति means 'to go'.

मुद् २०० संसर्गे ।

मोदयति सक्तून् घृतेन ।

200. √muda to mix, blend As मोदयति सक्तून् घृतेन 'he mixes the gruel with clarified butter.'

त्रस २०१ धारणे ।

'ग्रहण' इत्येके । 'वारणे' इत्यन्ये ।

201. √trasa, to hold. Some read grahaṇe 'to take', others वारणे 'to obstruct,' instead of 'dhâraṇe'. Pre. त्रासयति ।

उध्रस २०२ उञ्छे ।

उकारो धात्ववयव इत्येके । नेत्यन्ये । ध्रासयति । उध्रासयति ।

202. √udhrasa, (to throw or toss up), to glean. Some say उ is part of the root. Others say it is not. The root is kryâdi also.

Pre. ध्रासयति or उध्रासयति ।

मुच २०३ प्रमोचने मोदने च ।

203. √mucha to liberate, to gladden, delight. It is Bhuâdi and Tudâdi also. Pre. मोचयति ।

वस २०४ स्नेहच्छेदापहरणेषु ।

204. √vasa 1. to love, 2. to cut, divide, 3. to take.

Pre. वासयति । Other forms are वस्ते ' he covers' (Adâdi No. 13), वस्यति ' he stops' (Divâdi No. 105), while वास is kathâdi.

चर २०५ संशये ।

205. √chara to doubt. Pre. चारयति । The Bhuâdi is चरति ।

च्यु २०६ सहने ।

'हसने च' इत्येके । च्यावयति । 'च्युस' इत्येके । च्योसयति ।

206. √chyu to laugh; to suffer pain. Some read it as च्युस √chyus. Pre. च्यावयति or च्योसयति ।

भुवोऽवकल्कने २०७ ।

अवकल्कनं मिश्रीकरणमित्येके । चिन्तनमित्यन्ये । भावयति ।

207. √Bhû. The root √bhu takes the affix णिच् when meaning 'to mix' 'to reflect'. The word avakalkaṇa means according to some 'to mix' others say it means 'to think.' Pre. भावयति । The Bhuâdi form is भवति ।

कृपेश्च २०८ ।

कल्पयति ।

308. √kripa. This root also takes णिच् in the senses mentioned in the last. Pre. कल्पयति ।

आ स्वदः सकर्मकात् ।

स्वदिमभिव्याप्य संभवत् कर्मभ्य एव णिच् ।

Gana sutra:—The affix णिच् comes after the following roots upto √svada inclusive when they take an object.

Where there is a possibility of governing an objective case there these roots are Churâdi.

Some explain this sûtra as. "The root Svada preceded by आ takes the affix णिच् when it is Transitive."

ग्रस २०९ ग्रहणे ।

ग्रासयति फलम् ।

209 √grasa to eat, devour. As ग्रासयति फलम् ' he eats the fruit.'

पुष २१० धारणे ।

पोषयत्याभरणम् ।

210. √pusha, to put up or wear. As पोषयत्याभरणम् 'She wears ornaments'. Other forms are पोषति (Bhuâdi), पुष्यति (Divâdi) पुष्णाति kryâdi).

दल २११ विदारणे ।

दालयति ।

211. √dala to split, to tear. As दालयति ।

पट २१२ पुट २१३ लुट २१४ तुजि २१५ मिजि २१६ पिजि २१७ लुजि २१८ भजि २१९ लघि २२० त्रसि २२१ पिसि २२२ कुसि २२३ दशि २२४ कुशि २२५ घट २२६ घटि २२७ बृहि २२८ बर्ह २२९ बल्ह २३० गुप २३१ धूप २३२ विच्छ २३३ चीव २३४ पुथ २३५ लोकृ २३६ लोचृ २३७ णद २३८ कुप २३९ तर्क २४० वृतु २४१ वृधु २४२ भाषार्थाः ।

पाटयति । पोटयति । लोटयति । तुञ्जयति । तुञ्जति । एवं परेषाम् । घाटयति । घटयति ।

212. √paṭa, 213. √puṭa, 214. √laṭa, 215. √tuji 216 √miji, 217 √piji, 218 √luji, 219 bhaji, 220 √laghi, 221 √trasi, 222 √pisi, 223 kusi, 224 √dasi, 225 √kusi, 226 √ghaṭa, 227 √ghaṭi, 228 √bṛihi, 229 √barha, 230 balha, 231 √gupa, 232 dhûpa, 233 √richchha, 234 √chîva, 235 √putha, 236 √lokṛi, 237 √lochṛi, 238 √ṇada, 239 √kupa, 240 tarka, 241 √vritu, 242, √vridhu, to speak, to shine.

Thus पाटयति, पोटयति, लोटयति, तुञ्जयति, or तुञ्जति । So also of the rest. घटयति, घाटयति ।

In forming the Aorist of लोकृ and लोचृ there is no shortening by the following:—

२५७२ । नाग्लोपिशास्वृदिताम् । ७ । ४ । २ ।

णिच्यग्लोपिनः शास्तेर्ऋदितां चोपधाया ह्रस्वो न स्याच्चङ्परे णौ । अलुलोकत् । अलुलोचत् । वर्तयति । वर्धयति । उदित्त्वाद्वर्तति । वर्धति ।

2572. The shortening of the penultimate of the stem, before the causative affix, in the reduplicate-Aorist, does not take place, when it is a (Denominative) stem, which has lost a simple (end vowel of the Nominal-stem), before the Causative sign and also not, when it is the verb शास्, or a root which has an indicatory ऋ ॥

Note:—The word अग्लोपिन् means literally a stem, in which a simple vowel (अक् pratyâhâra) or a portion containing an अक् vowel has been dropped. As the final vowels of Denominative stems are so elided before the Causative sign णि, the sûtra has been translated accordingly. Thus अममालत्=मालामाख्यत्; अममातरत्=मातरमाख्यत्, अरराजत्=राजानमतिक्रान्तवान्, अलुलोमत्=लोमान्यनुमृष्टवान् ॥ Where a simple अक् vowel *alone* is elided, as in the case of माला, there the elided आ being sthânivat, would prevent the shortening, the आ of मा not being then considered penultimate. So that अग्लोपिन् could be spared from the sûtra, since the sthânivad-bhâva would prevent shortening. But where an अक् vowel plus a consonant is dropped, as in राजन् and लोमन्, there the sthânivad-bhâva does not apply (I. 1. 57), hence the necessity of employing the term अग्लोपिन् in the sûtra.

Similarly अचामत् from चाम्; and अबबाधत् from बाधृ, अययाचत् from याचृ, and अचुढौकत from ढौकृ ॥ See III. 1. 21 and 25.

Thus अलुलोकत् and अलुलोचत् । So also वर्तयति । वर्धयति । As वृधु is read above with an indicatory उ, the णिच् is optional and so we have वर्धति ।

212. √paṭa. Pre. पाटयति । But पटयति in kathâdi and पटति in Bhuâdi.

213. √puṭa. Pre. पोटयति । But पुटयति in kathâdi and पुटति in Tudâdi.

214. √luṭa. Pre. लोटयति । But लोटति (Bhuadi No. 336) and लुटयति (Divâdi No. 113). So also लोटते and लुटति ।

215. √tuji. Pre. तुञ्जयति । तुञ्जति । But तोजति (Bhuâdi).

216. √miji. Pre मिञ्जयति । मिञ्जति ।

217. √piji. Pre. पिञ्जयति । पिञ्जति । But पिङ्क्ते । (Adâdi).

218. √luji. Pre. लुञ्जयति ।

219. √bhaji. Pre. भञ्जयति । But भजति । (Bhuâdi) भनक्ति (Rudhâdi), and भाजयति already gone before.

220. √laghi. Pre. लङ्घयति । लङ्घति ।

221. √trasi. Pre. त्रंसयति । त्रंसति । But त्रस्यति and त्रसति (Divâdi).

222. √pisi. Pre. पिंसयति । पिंसति । But पेसयति 'he moves: and पेसति Bhuâdi.

223. √kusi. Pre. कुंसयति । कुंसति । Noun भ्रुकुंसः ।

224. √daśi. Pre. दंशयति । दंशति । But दशति 'he bites' is Bhuâdi.

225. √kuśi. Pre. कुंशयति । कुंशति ।

226. √ghaṭa. Pre घाटयति । It means 'to collect' also. Its repetition here is because of the difference of meaning. While घटते is ghaṭâdi.

227. √ghaṭi. Pre. घण्टयति । घण्टति । Noun घण्टा ।

228 √vṛhi. Pre. बृंहयति । बृंहति । The Bhuâdi is बर्हति ।

229. √varha. Pre. बर्हयति ।

230. √valha. Pre. बल्हयति ।

231. √gupa. Pre. गोपयति । But गोपायति 'he protects' is Bhuâdi, गुप्यति is Divâdi.

232. √dhûpa Pre. धूपयति । But धुपति is Tudâdi.

233. √vichchha. Pre. विच्छयति । But विच्छायति is Tudâdi.

234 √chîva. Pre. चीवयति ।

235. √putha. Pre. पोथयति । But पुथ्यति 'he injures' is Divâdi; and पुन्थति is Bhuâdi.

236. √lokṛi. Pre. लोकयति । But लोकते 'he sees' is Bhuâdi. Aor. अलुलोकत् । S. 2572.

237. √lochṛi. Pre. लोचयति । But लोचते 'he sees' is Bhuâdi Aor. अलुलोचत् ।

238. √ṇada. Pre. नादयति । But नदति 'he sounds,' is Bhuâdi.

239. √kupa. Pre. कोपयति । But कुप्यति 'he is angry' in the Divâdi.

240. √tarka. It means 'to reason' 'to argue', 'to draw inferences,' also. Pre. तर्कयति ।

241. √vritu. Pre. वर्तयति । वर्तति because of the indicatory उ । वृत्यते is Divâdi. वर्तते is Bhuâdi.

242. √vridhu. Pre. वर्धयति । वर्धति for the same reason.

रुठ २४३ लजि २४४ अजि २४५ दसि २४६ भृशि २४७ रुशि २४८ शीक २४९ रुसि २४९ क । नट २५० पुटि २५१ जुचि (जिवि) २५२ जि २५२ क । चि २५२ ख । रघि २५३ लघि २५४ अहि २५५ रहि २५६ महि २५७ च ।

243. √rutha to 257 √mahi cha, to speak. These fifteen roots are given by Kâsyapa and Swâmî.

Pre. रोठयति । But रुठति 'he steals' is Bhuâdi and रोठते 'he re-acts.'

244. √laji. Pre. लञ्जयति । लञ्जति । compare लजति-लञ्जति 'he parches' in the Bhuâdi No. S. 257, 258) and लाजति-लाञ्जति । (Bhuâdi Nos. 259 & 260) लजते is Tudâdi No, 10. and लञ्जयति 'he manifests' is kathâdi.

245. √aji. Pre. अञ्जयति । अञ्जति । But अनक्ति in Rudhâdi.

246. √dasi. Pre. दंसयति । दंसति ।

247. √bhriśi. Pre. भृंशयति or भृंशति । But भ्रंशति (Bhuâdi) and भृश्यति ·'v. 115.) 'he falls.'

48. √ruśi. Pre. रुंशयति । रुंशति ।

3 (a). रुसि, 249. √śîka.

.e. रुंसयति । रुंसति । शीकयति । But शीकति-०ते 'he sprinkles' is ..âdi No. 75.

250. √naṭa. Pre. नाटयति । When meaning to dance, it is also Churâdi as taught in No. 12. नटति is Ghaṭâdi.

251. √puṭi. Pre. पुण्टयति । But पोटते 'he changes' is Bhuâdi.

252. √juchi. Pre. जुञ्चयति or जुञ्चति ।

253. √raghi Pre. रङ्घयति or रङ्घति । See also Bhuâdi No. 107, for रङ्घते । 'he moves'.

254. √laghi. Pre. लघयति or लङ्घति ।

255. √ahi.

Pre. अंहयति or अंहति । But अंहते 'he moves' is Bhuâdi No 666.

256. √rahi. Pre. रंहयति or रंहति । But रहयति 'he abandons' is kathâdi.

257. √mahi. Pre. मंहयति or मंहति । But महयति 'he honors' is kathâdi महति. is Bhuâdi No. 766 मंहते is No. 665.

लडि २५८ तड २५९ नल २६० च ।

258. √laḍi. 259. √taḍa. 260. √nala cha, to speak.

Pre. लण्डयति or लण्डति । But लाडयति 'to fondle,' and लडति also तोडयति । But तोडति and तुण्डते (Bhuâdi Nos. 374 & 295); and तुडति is Tudâdi No. 92 नालयति or नाडयति । But नलति is Bhuâdi No. 891.

पुरी २६१ आप्यायने ।

ईदित्त्वं निष्ठायामिडिनषेधाय । अत एव णिज्वा ।

पूरयति–पूरति ।

261. √pûrî, to fulfil, satisfy. The long indicatory ई is for the sake of prohibiting the augment इट् । Therefore the णिच् is optional.

Pre. पूरयति or पूरति । But पूर्यते in the Divâdi No. 43.

रुज २६२ हिंसायाम् ।

262. √ruja, to hurt, kill.

Pre. रोजयति । But रुजति 'he breaks' is Tudâdi No. 123.

ष्वद् २६३ आस्वादने ।

'स्वाद' इत्येके । असिष्वदत् । दीर्घस्य स्वर्णोपदेशस्वात् । असिस्वदत् ।

263. √shvada, to taste. Some read it as √shvâda. The aorist of ष्वद् is असिष्वदत्. But of the long स्वाद it is असिस्वदत् । The स is not changed to ष because the root is exhibited as स्वाद and not as ष्वाद ।

Pre. स्वादयति । But the Bhuâdi form is स्वादते or स्वदते । Aor. असिष्वदत् ।

आधृषाद्वा ।

इत ऊर्ध्वं विभाषित णिचो धृषधातुमभिव्याप्य ।

Gana Sutra :—The roots upto dhrisha inclusive are optionally conjugated in णिच् । (No 306).

युज २६४ पृच २६५ संयमने ।

योजयति–योजति । अयौजीत् । पर्चयति–पर्चति । पर्चिता । अपर्चीत् ।

264. √yuja. 265 √pricha, to join, unite.

Pre. योजयति । or योजति । I Fut. योक्ता । Aor. अयौक्षीत् ।

265 √pricha. Pre. पर्चयति or पर्चति । I Fut. पर्चिता । Aor. अपर्चीत् ।

अर्च २६६ पूजायाम् ।

266. √archa, to worship. Pre. अर्चयति or अर्चति ।

षह २६७ मर्षणे ।

साहयति । 'स यथार्थं नागः सहति कलभेभ्यः परिभवम्' ।

267. √shaha, to cause to bear or suffer.

Pre. साहयति or सहति or सहते । This ought not to be read here according to the author of the vritti. However the form सहति is valid, as we find it in the following sentence स यथार्थं नागः सहति कलभेभ्यः परिभवम् ।

ईर २६८ क्षेपे ।

268. √îra, to cast, (to go). Pre. ईरयति or ईरति । But ईर्ते is Adâdi.

ली २६९ द्रवीकरणे ।

लाययति–लयति । लेता ।

269. √lî, to melt. Pre. लाययति or लयति । But लीयते is Divâdi No. 31, and लिनाति is kryâdi No. 31, I Fut. लेता ।

वृजी २७० वर्जने ।

वर्जयति-वर्जति ।

270. √vṛijî, to shun, avoid. The long ई indicates the absence of the augment इट् in the Nishṭhâ.

Pre. वर्जयति or वर्जति । But वृक्ते is Adâdi No. 19; and वृङ्क्ते and वृणक्ति is Rudhâdi No. 24, I Fut. वर्जिता ।

वृञ् २७१ आवरणे ।

वारयति-वरति-वरते । वरिता-वरीता ।

271. √vṛiñ, to cover.

Pre. वारयति or वरति । A. वरते । cf. वृणोति, वृणुते of Svâdi No. 8; and वृणीते of kryâdi No. 20, I Fut. वरिता or वरीता ।

ज़ृ २७२ वयोहानौ ।

जारयति-जरति । जरिता-जरीता ।

272. √jṛî, to grow old. Pre. जारयति or जरति । I Fut. जरिता or जरीता ।

ज्रि २७२ क । च ।

ज्राययति-ज्रयति । ज्रेता ।

272A. √jri cha, to grow old. Pre. ज्राययति or ज्रयति । I Fut. ज्रेता ।

रिच २७३ वियोजनसंपर्चनयोः

रेचयति-रेचति । रेक्ता ।

273. √richa, 1. to separate, 2. to unite. Pre. रेचयति or रेचति । I Fut. रेक्ता ।

शिष २७४ असर्वोपयोगे ।

शेषयति-शेषति । शेष्टा । अशिषत् । अयं विपूर्वोऽतिशये ।

274. √śisha, to leave as remainder, spare. It is generally preceded by the preposition वि meaning to excel. Thus विशेषयति or विशेषति ।

Pre. शेषयति or शेषति । I Fut. शेष्टा । Aor. अशिषत् ।

तप २७५ दाहे ।

तापयति-तपति । तप्ता ।

275. √tapa to burn Pre तापयति or तपति । I Fut. तप्ता ।

तृप २७६ तृप्तौ ।

'संदीपने' इत्येके । तर्पयति-तर्पति । तर्पिता ।

276. √tṛipa, to please. Kshîrasvâmî says it means संदीपने 'to kindle'. This root is not Aniṭ. The तृप् of the Divâdi class is Aniṭ.

Pre. तर्पयति or तर्पति । But तृप्यति is Divâdi No. 86, and तृपति is Tudâdi No. 26, I Fut. तर्पिता ।

छृदी २७७ संदीपने ।

छर्दयति-छर्दति । छर्दिता । छर्दिष्यति । 'सेऽसिचि-' (२५०६) इति विकल्पो न । णाड्वर्यात्तत्र रौधादिकस्यैव ग्रहणात् । 'चप छप दृप संदीपने' इत्येके । चर्पयति । छर्पयति ।

277. √chhṛidî, to kindle. The root छृद mentioned in sûtra VII. 2. 57. S. 2506 does not refer to the present root, but to the Rudhâdi root, because the other roots read along with it there belong to that class, consequently there is no optional adding of the augment इट् ।

Some read here the following three additional roots: √chṛipa as चर्पयति; √chhṛipa as छर्पयति; and √dṛipa, as दर्पयति ।

Pre. छर्दयति or छर्दति । But छृन्ते, छृणत्ति is Rudhâdi No. 8, I Fut. छर्दिता । II Fut. छर्दिष्यति । Past Parti. Pass. छृण्णः । Act. छृण्णवान् ।

दृभी २७८ भये ।

दर्भयति-दर्भति । दर्भिता ।

278. √dṛibhî, to fear.

Pre. दर्भयति or दर्भति । I Fut. दर्भिता । Past Parti. Pass. दृब्धः ।

दृभ २७९ संदर्भे ।

अयं तुदादावीदित् ।

279. √dṛibha, to tie, fasten, string together. This root is ईदित् in the Tudâdi class. It is conjugated like the last, but as it has no indicatory long ई, the nishthâ is सेट् ।

Pre. दर्भयति or दर्भति । The Tudâdi form is दृभति । Past Parti. Pass. दर्भितः ।

श्रथ २८० मोक्षणे ।

'हिंसायाम्' इत्येके ।

280. √śratha, to untie, loosen, (to kill). Some say it means 'to hurt' or to injure'. Pre. श्रथयति or श्रथति । See श्राथयति No. 13, for 'he endeavours'; श्रथयति । 'he is weak' in Kathâdi.

मी २८१ गतौ ।

मापयति-मयति । मेता ।

281. √mî, to go, move.

Pre. मापयति or मयति । cf. मीनीते, मिनाति of the kryâdi No. 4 ; मिनोति, मिनुते of the Svâdi No. 4, I Fut. मेता । Desid. मिमीषति ।

ग्रन्थ २८२ बन्धने ।

ग्रन्थयति-ग्रन्थति ।

282. √gratha, to fasten, tie. Pre. ग्रन्थयति or ग्रन्थति ।

शीक २८३ आमर्षणे ।

283. √śika, to be patient. Pre. शीकयति or शीकति । cf. शीकते 'he sprinkles' Bhuâdi No. 75. I Fut. शीकिता ।

चीक २८४ च ।

284. √chîka cha, to endure, bear. suffer.

Pre. चीकयति or चीकति । I Fut. चीकिता ।

अर्द २८५ हिंसायाम् ।

स्वरितेत् । अर्दयति-अर्दति-अर्दते ।

285. √arda, to injure, hurt, kill. It is Svaritet.

Pre. अर्दयति or अर्दति or अर्दते । cf. Bhuadi No. 56.

हिसि २८६ हिंसायाम् ।

हिंसयति-हिंसति । 'हिनस्ति' इति श्नमि गतम् ।

286. √hisi, to hurt, injure, kill. The णिच् would have been optional by the very fact that it has an indicatory इ। Its inclusion in the युजादि list appears superfluous.

Pre. हिंसयति or हिंसति । But हिनस्ति is Rudhadi No. 19.

अर्ह २८७ पूजायाम् ।

287. √arha, to worship. Pre. अर्हयति cf. No. 192. or । अर्हति ।

आङः षद् २८८ पद्यर्थे ।

आसादयति-आसीदति । 'पाघ्रा-' (२३६०) इति सीदादेशः । आसत्ता । आसात्सीत् ।

288. √âṅah shada, to approach, go to, reach. The √shada preceded by the preposition आ is optionally conjugated in the Churâdi class.

Pre. आसादयति or आसीदति । The सीद is substituted for सद by VII. 3. 78. S. 2360 in the Bhuâdi See No. 907, I Fut. आसत्ता । Aor. आसात्सीत् ।

शुन्ध २८९ शौचकर्मणि ।

शुन्धिता । अशुन्धीत् । अशुन्धिषुः ।

289. √śundha, to be purified or cleansed, to cleanse.

Pre. शुन्धयति or शुन्धति । cf. Bhuâdi No. 74, which is however intransitive I Fut. शुन्धिता । Aor. अशुन्धीत् । अशुन्धिषुः ।

छद् २९० अपवारणे ।

स्वरितेत् ।

290. √chhada, to cover It is svaritet.

Pre. छादयति or छदति or छदते । But छदयति is ghatâdi.

जुष २९१ परितर्कणे ।

परितर्कणमूहो हिंसा वा । 'परितर्पणे' इत्यन्ये । परितर्पणं परितृप्तिक्रिया । जोषयति-जोषति । प्रीतिसेवनयोर्जुषत इति तुदादौ ।

291. √jusha, to hurt, to be satisfied. The word paritarkana means 'to reason' 'to injure'. Kshîra Swâmî says the root means 'to be satisfied'. It is conjugated in the Tudâdi also. See No. 8.

Pre. जोषयति or जोषति ।

धूञ् २९२ कम्पने ।

वाभित्यपिकृष्य । * धूञ्प्रीञोर्नुग्वक्तव्यः * । धूनयति-धवति-धवते । केचित्तु 'धूञ्प्रीञोः-' * इति पठित्वा प्रीञातिसाहचर्याद्धुनातेरेव नुकमाहुः । धावयति । अयं स्वादौ क्र्यादौ तुदादौ च । स्वादौ ह्रस्वश्च । तथा च कविरहस्ये—

'धूनोति चम्पकवनानि धुनोत्यशोकं धूतं धुनाति धुवति स्फुटितातिमुक्तम् ।
वायुर्विधूनयति चम्पकपुष्परेणून्यत्कानने धवति चन्दनमञ्जरीश्च ॥'

292. √dhûñ, to shake, agitate, cause to move. Under the rules applying to णिच्, we find the following vârtika under sûtra VII. 3. 37. S. 2585, in which the anuvritti of णौ " when णि follows," is current from VII 3. 36 S. 2570 :—

Vârtika.—It should be stated that the roots dhûñ and prîñ take the augment नुक् when the affix णि follows.

Thus धूनयति or धवति or धवते। Some read this vârtika as धूञ्प्रीणोर्नुग्वक्तव्यः। and because धूञ् is found in the company of प्रीणाति, they would confine the augment नुक् to the धू of the kryâdi class and not to the Churâdi धू. According to them, it is conjugated as धावयति।

This root is Svâdi No. 9 ; kryâdi No. 17 ; and Tudâdi No. 105. The उ is short in the Svâdi. Thus we find in the above verse of Kavirahasya all the different conjugations of the √dhû.

Pre. धूनयति or धावयति or धवते।

प्रीञ् २९३ तर्पणे।

प्रीणयति। "धूञ्प्रीणोः–" इति हरदत्तोक्तपाठे तु। प्राययति–प्रयति–प्रयते।

293. √prîñ, to please, satisfy. If we apply the vârtika given under the last root, then we get नुक् augment, and the form will be प्रीणयति। But if we follow the opinion of Haradatta, who reads the vârtika as धूञ्प्रीणोः &c., then there will be no नुक् augment ; and the form will be प्राययति।

Pre. प्रीणयति or प्राययति। Without णिच्, प्रयति or प्रयते।

श्रन्थ २९४ ग्रन्थ २९४ क। संदर्भे।

294. √śrantha, 294A. √grantha, to fasten, tie.

Pre. श्रन्थयति or ग्रन्थयति or श्रन्थति, ग्रन्थति। cf. श्रथ्नाति, ग्रथ्नाति Kryâdi No. 41 ; श्रन्थते, ग्रन्थते Bhuadi.

आप्लृ २९५ लम्भने।

आपयति–आपति। आपत्। आप्ता। स्वरितेदयमित्येके। आपते।

295. √âplri, to obtain. Some say this root is svaritet.

Pre. आपयति or आपति or आपते। I Fut. आप्ता। Aor. आपत् with अङ् because the root has an indicatory लृ।

तनु २९६ श्रद्धोपकरणयोः।

'उपसर्गाच्च दैर्घ्ये'। तानयति। वितानयति–तनति। वितनति। 'चन श्रद्धोपहननयोः' इत्येके। चानयति–चनति।

296. √tanu, 1. to confide, trust, place confidence in. 2. to help, assist, aid. When preceded by an upasarga it means to extend. Some read at as √chana to trust,' 'to kill.' Pre. तानयति। वितानयति।, तनति। वितनति। चानयति। चनति। cf. चनयति। of the Ghatâdi.

वद् २९७ संदेशवचने।

वादयति। स्वरितेत्। वदति–वदते। अनुदात्तेदित्येके। ववदतुः। ववदिथ। ववदे। ववाद।

297. √vada, to cause to speak or say; to cause to sound, play on a musical instrument. This root is svaritet. Some say it is anudâttet.

Pre. वादयति or वदति। A. वदते। Per. ववाद। A. ववदे। ववदतुः। ववदिथ। Bene. वद्यात्।

वच २९८ परिभाषणे।

वाचयति-वचति। वक्ता। अवाक्षीत्।

298. √vacha, to speak. Pre. वाचयति or वचति। I Fut. वक्ता। Aor. अवाक्षीत्।

मान २९९ पूजायाम्।

मानयति-मानति। मानिता। विचारणे तु भौवादिको नित्यसन्नन्तः। स्तम्भे मानयते। इत्याकुस्मीयाः। मन्यत इति दिवादौ। मनुत इति तनादौ च।

299. √mâna, to honour, to worship. When it means 'to reflect,' it is Bhuâdi and invariably followed by सन्। When meaning 'to stop,' it is read in the Akusmiya class, and we have मानयते। In the Divâdi we have मन्यते। (No. 67.); in the Tanâdi मनुते (No. 9).

Pre. मानयति or मानति। I Fut. मानिता।

भू ३०० प्राप्तावात्मनेपदी।

भावयते-भवते। णिच्संनियोगेनैवात्मनेपदमित्येके। भवति।

300. √bhû, to obtain, gain. It is Atmanepadi. Some say it is Atmanepadi only then when णिच् is joined to it. Otherwise it is Parasmaipadi; as भवति and never भवते।

Pre. भावयते or भवते। According to others भवति। I Fut, भविता।

गर्ह ३०१ विनिन्दने।

301. √garha, to blame, censure, reproach.

Pre. गर्हयति or गर्हति। cf. Bhuâdi गर्हते No. 667.

मार्ग ३०२ अन्वेषणे।

302. √mârga, to seek. Pre. मार्गयति। But मृगयते is kathâdi. I Fut. मार्गिता। Pre. Parti. Atmane मार्गणः।

कठि ३०३ शोके।

उत्पूर्वोऽयमुत्कण्ठायाम्। कण्ठत इत्यात्मनेपदी गतः।

303. √kaṭhi, to mourn, grieve for. When preceded by उत् it means to be anxious'. कण्ठते is Atmanepadi already taught before. Pre. कण्ठयति or कण्ठति। But कण्ठते is Bhuâdi No. 283, and कठति (Bhûadi NO. 356). I Fut. कण्ठिता।

मृजू ३०४ शौचालंकारयोः।

मार्जयति-मार्जति। मार्जिता-मार्ष्टा।

304. √mṛijû, 1. to wipe or wash off, cleanse. 2. to deck, adorn. The इट् is optional because of the indicatory ऊ।

Pre. मार्जयति or मार्जति। I Fut. मार्जिता or मार्ष्टा। Past Parti. Pass. मृष्टः।

मृष ३०५ तितिक्षायाम् ।

स्वरितेत् । मर्षयति-मर्षति-मर्षते । मृष्यति-मृष्यते इति दिवादौ । सेचने तु मर्षति ।

305. √mṛisha, to suffer, endure, put up with.

Pre. मर्षयति or मर्षति । A. मर्षते । But मृष्यते or ति is Divâdi No. 55; and मर्षति "he sprinkles" is Bhuâdi. No 739.

धृष ३०६ प्रसहने ।

धर्षयति-धर्षति । इत्याधृषीयाः ।

306. √dhṛisha, to assail, attack, outrage. According to Śâkatâyana the root has an indicatory आ । The Nishṭhâ is therefore धृष्टः । Some read the root धष बन्धने here. Pre. धर्षयति । I Fut. धर्षिता or धृषिता ।

Here end the Yujâdi or Adhṛishîya roots.

अथादन्ताः ।

Sub-section *Kathâdi Roots.*—Now all the roots taught hereafter end in a short अ ।

कथ ३०७ वाक्यप्रबन्धे ।

अल्लोपस्य स्थानिवद्भावान्न वृद्धिः । कथयति । अग्लोपित्वान्न दीर्घसन्वद्भावौ । अचकथत् ।

307. √katha, to tell, narrate. The final अ in कथ is part of the root and not indicatory. The result of which is that when this अ is elided, the substitute Zero becomes sthânivat and prevents vṛiddhi. Thus कथ+णिच्+शप्+ति=कथ्+णिच्+शप्+ति (the अ is elided by VI 4. 48. S. 2308). This elided अ becomes sthânivat for the purposes of purvaviddhi, under I. 1. 57. S. 50, the substitution of vriddhi for the penultimate by VII. 2. 116 S. 2282, does not take place, for the अ in क is not penultimate. Hence we get कथयति and not काथयति ।

Moreover as there is the elision of the vowel अ of the root कथ by VI. 4. 48· S. 2308, the root is अग्लोपिन्, and therefore, in the Aorist there is neither the lengthening by VII. 4 94. S. 2318, nor the San-vadbhâva, taught in VII. 4. 93. S. 2316. We have अचकथत् ।

Other uses of making the final अ a portion of the root will be mentioned later on as occasion requires. Pre. कथयति । Aor अचकथत् ।

वर ३०८ ईप्सायाम् ।

वरयति । वारयतीति गतम् ।

308. √vara, to ask for, choose.

Pre. वरयति । While वारयति has been taught before. See No. 271.

गण ३०९ संख्याने ।

गणयति ।

309. √gaṇa, to count, number, enumerate. In forming the aorist a long ई is optionally substituted for the अ of ग by the following sûtra.

२५७३ । ई च गणः । ७ । ४ । ९७ ।

गणेरभ्यासस्य ईत्स्याच्चङ्परे णौ । चादत् । अजगणत्-अजीगणत् ।

2573. In the Reduplicate Aorist of the णिच् ending roots ई is substituted optionally for the vowel of the reduplicate in गण् ॥

As अजीगणत् or अजगणत् ॥ गण is a root which ends in अ, and this अ being elided by VI. 4. 48 before the affix णि, the rule VII. 4. 93, does not apply to it, because there is an ak-lopa here, so in the other alternative, it has its natural अ ।

Pre. गणयति । Aor. अजीगणत् or अजगणत् । Nouns :—गणिका । गाणिक्यम् ।

शठ ३१० श्वठ ३१० क । सम्यगवभाषणे ।

310. √śaṭha, 310A. √śvaṭha, to speak ill of, to speak well or elegantly. Some read असंभाषणे ।

Pre. शठयति । श्वठयति । But शाठयति and श्वाठयति in Gatyâdi, and शाठयते in âkusmiya ; and शठति is Bhuâdi No. 321.

पट ३११ वट ३११ क । ग्रन्थे ।

311. √paṭa, 311A. √vaṭa, to string, or weave.

Pre. पटयति । But पाटयति 'he speaks' has been taught before. पटति 'he moves' is Bhuâdi No. 318. So also वटयति । But Bhuâdi is वटति No. 322, and the causative of it is वाटयति 'he causes to surround.' वटयति is ghaṭâdi No. 816.

रह ३१२ त्यागे ।

अररहत् ।

312. √raha, to quit, leave, abandon. Pre. रहयति । But रहति Bhuâdi No. 767 ; and रंहति 'he goes' No. 768. Aor. अररहत् ।

स्तन ३१३ गदी ३१४ देवशब्दे ।

स्तनयति । गदयति । अजगदत् ।

313. √stana. 314. √gadî, to thunder, roar loudly. The long ई is the sign of the dual case in स्तनगदी ।

Pre. स्तनयति । Aor. अतस्तनत् । Desid. तिस्तनयिषति । स is not changed to ष as the root is not षोपदेश । Noun स्तनयित्नु ।

314. √gadî. Pre. गदयति । But गदति Bhuâdi No. 52.

पत ३१५ गतौ वाणिजन्तः ।

वाऽदन्त इत्येके । आद्ये पतयति-पतति । पतयांचकार । अपतीत् । द्वितीये पातयति । अपीपतत् ।

Gana Sutra :—Optionally the verb √pata takes णिच् when meaning 'to go'. Some say the option refers not to णिच् but to its being adanta (ending in a short अ). According to the first view we have पतयति or पतति । Per. पतयांचकार । Aor. अपतीत् । According to the second view we have Pre. पातयति । Aor. अपीपतत् ।

315. √pata, 'to go'.

Pre. पतयति or पतति । I. पातयति or पतयति । Per. पतांचकार । The Perfect is periphrastic, as the root contains more than *one* vowel (*i e., pata*). Not so the Bhuâdi √pata No. 898. But if वा refers to अदन्त, then the Per. is पतयां चकार । Aor. अपतीत् or अपीपतत् । Noun :—पतयालुः ।

पष ३१६ अनुपसर्गात् ।

गत इत्यित्येव । पषयति ।

316. √pasha, when not preceded by a preposition, means 'to go,' and takes णिच् ।

Pre. पषयति । But it is Bhuâdi when preceded by an upasarga, as प्रपषति । The anuvritti of वा is taken here by some. According to them the root is optionally अदन्त । Thus we have पाषयति also.

स्वर ३१७ आक्षेपे ।

स्वरयति ।

317. √svara, to find fault, blame, reprove, censure.

Pre. स्वरयति । But स्वरति 'he makes sound' is Bhuâdi.

रच ३१८ प्रतियत्ने ।

रचयति ।

318 √racha, to arrange, prepare, make ready. Pre. रचयति ।

कल ३१९ गतौ संख्याने च ।

319. √kala, to go, 2. to enumerate, calculate. Pre. कलयति । But कालयति 'He throws' is No. 64; and कलते is Bhuâdi No 526, Noun :—कलिः 'the period or unit of astronomical calculation.'

चह ३२० परिकल्कने ।

परिकल्कनं दम्भः शाठ्यं च ।

320. √chaha, to be proud or haughty. The word parikalkana means pride and deceit. Pre. चहयति । See the section Ghaṭâdi for this root The Bhuâdi is चहति । No. 765.

मह ३२१ पूजायाम् ।

महयति । महतीति अपि गतम् ।

321. √maha, to honor, worship. Pre. महयति । But महति is Bhuâdi No. 766.

सार ३२२ कृप ३२३ श्रथ ३२४ दौर्बल्ये ।

सारयति । कृपयति । श्रथयति ।

322. √sâra, 323. √kṛipa. 324. √śratha, to be weak. Pre. सारयति।

323 √kṛipa. Pre. कृपयति But cf. कल्पयति from कृपू सामर्थ्ये (No. I. 779) and कल्पते from Bhuâdi No 799.

324. √śratha.

Pre. श्रथयति । But श्राथयति 'He tries' is No. X. 13, and श्राथयति 'He releases' is No. X. 282, while श्रथति is âdhrishîya.

स्पृह ३२५ ईप्सायाम् ।

325. √spṛiha, to desire. Pre. स्पृहयति । Noun :—स्पृहयालुः ।

भाम ३२६ क्रोधे ।

अबभामत् ।

326. √bhâma, to be angry.
Pre. भामयति । But भामते is Bhuâdi No. 468. Aor. अबभामत् ।

सूच ३२७ पैशून्ये ।

सूचयति । अषोपदेशत्वान्न षः । असूसुचत् ।

327. √sûcha, to trace out, spy, ascertain.
Pre. सूचयति । Aor. असूसुचत् । The स is not changed to ष, as the root is not षोपदेश । Inten. सोसूच्यते । स not changed to ष ।

खेट ३२८ भक्षणे ।

तृतीयान्त इत्येके । 'खोट' इत्यन्ये ।

328. √kheṭa, to eat. Some read it as खोट √khoṭa and √kheḍa.
Pre. खेटयति । खोटयति । The Bhuâdi form is खेटति । Noun :—आखेटना ।

क्षोट ३२९ क्षेपे ।

329. √kshoṭa, to throw. Pre. क्षोटयति ।

गोम ३३० उपलेपने ।

अजुगोमत् ।

330. √goma, to plaster with cowdung. Pre. गोमयति । Aor. अजुगोमत् ।

कुमार ३३१ क्रीडायाम् ।

अचुकुमारत् ।

331. √kumâra, to play. Pre. कुमारयति । Aor. अचुकुमारत् ।

शील ३३२ उपधारणे ।

उपधारणमभ्यासः ।

332. √śîla, to study, practise repeatedly. The word upadhâraṇa means 'practice'. Pre. शीलयति । But शीलति 'he meditates' is Bhuâdi No. 556, Past Parti. Pass. शीलितः ।

साम ३३३ सान्त्वप्रयोगे ।

अससामत् । 'साम सान्त्वने' इत्यतीतस्य तु असीषमत् ।

333. √sâma, to appease, conciliate, soothe.
Pre. सामयति । Aor. अससामत् । But असीषमत् from the root साम सान्त्वने which has been taught before. *Quere.* No where before has the root साम सान्त्वने been taught in the current texts of the Siddhânta Kaumudi or Dhâtupâṭha. Mâdhava also refers to साम सान्त्वने here, but no where has he given it separately. Others say that the root सान्त्व सामप्रयोगे, No. 33, should be read as two roots (1) सान्त्व (2) साम ; and प्रयोगे is their meaning.

वेल ३३४ कालोपदेशे ।

वेलयति । 'काल' इति पृथग्धातुरित्येके । कालयति ।

334. √vela, to count the time. Some, say काल is a separate root; and not the meaning of वेला । Pre. वेलयति । कालयति । Noun :—वेला ।

पल्यूल ३३५ लवनपवनयोः ।

335. √palyûla, 'to salt,' 'to purify.' The word palyula means 'soap.' As in the Taittariya Samhita नास्य पल्पूलनेन वासः पल्पूलयेयुः । Pre. पल्पूलयति ।

वात ३३६ सुखसेवनयोः ।

'गतिसुखसेवनेषु' इत्येके । वातयति । अववातत् ।

336. √vâta, 1. to go: 2, to make happy; 3. to serve. Pre. वातयति । Aor. अववातत् ।

गवेष ३३७ मार्गणे ।

अजगवेषत् ।

337. √gavesha, to seek, search, to hurt. Pre. गवेषयति । Aor. अजगवेषत् ।

वास ३३८ उपसेवायाम् ।

338. √vâsa, to scent, perfume, incense, fumigate, make fragrant; to steep, infuse; to spice, season. Pre. वासयति । Compare वस्ते Adâdi No. 13; and वस्यति 'he stops' Divâdi No. 105, Noun :—वासना ।

निवास ३३९ आच्छादने ।

अनिनिवासत् ।

339. √nivâsa, to dress. Pre. निवासयति । Aor. अनिनिवासत् ।

भाज ३४० पृथक्कर्मणि ।

340. √bhâja, to divide, distribute. Pre. विभाजयति ।

सभाज ३४१ प्रीतिदर्शनयोः ।

'प्रीतिसेवनयोः' इत्यन्ये । सभाजयति ।

341. √sabhâja, 1. to please, 2. to show According to others it means 'to please' and " to serve.' Pre. सभाजयति ।

ऊन ३४२ परिहाणे ।

ऊनयति । 'ओः पुयण्ज–' (२५७७) इति सूत्रे 'पयणोः' इति वक्तव्ये वर्णप्रत्याहारजकारग्रहो लिङ्गं 'णिचि अच आदेशो न स्याद्द्वित्वे कार्ये' इति । 'यत्र द्वित्वकावभ्यासोत्तरखण्डस्याचोऽन्यप्रक्रियायां परिनिष्ठिते रूपे वावर्णो लभ्यते तत्रैवायं निषेधः' । ज्ञापकस्य सजातीयापेक्षत्वात्।तेन 'अचिकीर्तत्' इति सिद्धम्। प्रकृते तु न शब्दस्य द्वित्वं तत ऊत्तरखण्डेऽल्लोपः । औनिनत् । नामधातूननत् ।

342. √ûna, to leave deficient or unfinished, to lessen, diminish. Pre. ऊनयति । Aor. अ+ऊनिनत् or औनिनत् । Noun :—न्यूनः।

In forming its aorist, the syllable न is reduplicated in order to obtain the desired form औनिनत् which is done by first reduplicating the न and then

eliding the अ by force of the affix णिच्. Of course, this is an unusual procedure, but in following the ordinary procedure the difficulty is this; if in ऊन+णि+चङ् we elide the अ of न first and this we must do, because elision taught later should be applied first, then the only syllable that we can reduplicate will be नि formed by न्+इ of णिच्, and the form would be औनिनत् । Nor can the sûtra द्विर्वचनेऽचि help us (whether we interpret that sûtra to mean that the elided अ is *sthânivat* for the purposes of reduplication or that the elision should not take place when there is reduplication yet to be done); because the affix णिच् does not cause reduplication and therefore द्विर्वचनेऽचि does not apply to it. To get out of this difficulty, we take the help of the *jnâpaka* of VII. 4. 80. S. 2577, *viz.*, the existence of the following rule:—Though णिच् is not the cause of reduplication, yet the substitution to be caused by it does not take place or is to be considered as *sthânivat* for the purposes of reduplication

The *jnâpaka* is arrived from the whole sûtra according to some By VII. 4. 80 S 2577, the following forms are evolved बिभावयिषति, लिलावयिषति, जिजावयिषति, from √bhû, √lû and √jû, by changing the ऊ of the reduplicate in to इ. Now, had णिच् been allowed to operate first, there would have been no ऊ in the reduplicate, but the भ्, ल् and ज would have been followed by अ, and this अ would have been changed to इ by the ordinary rule of VII. 4. 79 S. 2317. It is only when णिच् is added that there is a possibility of प, &c. being followed by अ, otherwise not.

Objection—Admitting that the forms बिभावयिषति &c. would have been obtained by the application of VII. 4. 79 S. 2317 without the help of VII. 4. 80. S. 2577 yet, this latter rule is necessary for the purposes of the forms like पिपविषते, यियविषति from the √pû & √yu. Because by the ordinary rule, the forms would have been पुपविषते and युयविषति hence the necessity of S. 2577. Hence that sûtra, as a sûtra, cannot be the jñâpaka of the rule given above, for it has its scope here. The इट् augment is added to the सन् in the case of these two roots √pû and yu (by VII. 4. 74 S. 2626 and VII. 2. 49 S. 2618) and as the affix सन् assumes the form इष्, and as it is the cause of reduplication, as well as of guṇa, the latter will not take place till reduplication is over, for द्विर्वचनेऽचि applies here. Thus पू+इष+ति=पुपू+इषति=पुपोइषति=पुपविषति । So also युयविषति । Now nothing can change the उ to इ but this sûtra. In fact only these two roots require this sûtra, because their Desiderative takes the augment इट् and so is not कित् ।

Therefore the author says the use of the class term उ and the pratyâhâra यण् instead of प and य is the real *jnâpaka* here. For as the necessity of the sûtra is only to evolve the two forms पिपविषते and यियविषति, while other forms can be evolved by the ordinary rules of सन्यतः &c. Pâṇini

would have made the sûtra ओः पयण्योरपरयोः। His not having made it so, is the jñâpaka that णिच् does not produce its effect till the reduplication is not over. For had it produced its effect first, then अपीपवत्, अबीभवत्, अरीरवत्, अलीलवत् अजीजवत् (the चङ् aorists of पू, भू, रु, लू and जु, and चङ् is treated like सन्), could have been evolved by the ordinary rule of सन्यतः, and there would have been no उ in the reduplicate to operate upon by ओः पु &c. Therefore the employment of पु instead of प, and of यण् pratyahâra instead of य is useless: hence we say this is ज्ञापक of the above rule. The operation of the jñâpaka is formed where the sûtra ओः पुयण् &c. does not apply; as in नुनावयिषति, उनुनावयिषति Aor. औनुनवत् नुनावयिषति Aor. अनूनुवत्, ऊर्णुनावयिषति Aor. और्णुनवत्, पुस्फारयिषति Aor. अपस्फुरत्।

In the formation of the forms in लिट् or ardhdhatuka where guna is applicable the letter ई is changed to आ by the sûtra विभाषाऽऽलीयतेः

ऊन + णिच् + चङ् + त् = ऊन् + णिच् + चङ् + त् = ऊनिनि + चङ् + त् = ऊनिनत् with अट् = औनिनत्।

When we elide the अ of ऊन before the णि and चङ्, because the rule of elision is subsequent to that of reduplication, and also because it is antaranga, then we get the stem ऊनि, a root which begins with a vowel, and in its reduplication the sûtra अजादेर्द्वितीयस्य (VI. 1. 2. S. 2176) applies, and so नि is reduplicated, and we get the above form औनिनत्।

But this is not the desired form: the correct form is औननत्। This cannot be obtained without reduplicating न। Nor can you say that by applying the sûtra द्विर्वचनेऽचि (I. 1. 59. S. 2243), the elided अ of ऊन will be sthânivat for the purposes of reduplication and that न will be reduplicated and not नि। That sûtra applies where the *cause* of reduplication follows such elided अ। But here the अ is elided by णिच् which is not the cause of reduplication, and so that sûtra does not help you. Therefore our author says: " In the sûtra VII. 4. 80. 6. 2577 Pâṇini has used पु, यण्, जि, while प, यण् would have been sufficient; the very fact of Pâṇini's using the word पु denoting the whole class of labials, the word यण् denoting the letters included in that pratyâhâra, and ज, indicates, that the substitution for the vowel does not take place before णिच् when reduplication is to be done.

The meaning is this. The sûtra VII. 2. 74. S. 2626 ordains the augment इट् to the affix सन् after the root पूङ्; and the sûtra VII. 2. 49. S. 2618 similarly ordains इट् to सन् after the root पू (पविषति). Thus पू + इ + स + ति, and पू + इ + स + ति, here the affix इ causes guna, and we have पवि + षति, and सन् causes reduplication and by the sthânivadbhâva of द्विर्वचनेऽचि or the prohibition of substitution by the above vârtika, the reduplication will be of the stem ending in उ, thus पु पवि + षति, and पुपवि + षति = पुपविषति and पुपविषति। Now applies VII. 4. 80. S. 2577, and उ is changed to इ। Therefore in order that the उ of the reduplicate may

be changed to इ, the word प, यण् have not been used by Pâṇini, but पु, and यण् । Otherwise the forms पिपविषते or ० वि could not be formed, by substituting इ for the उ of the reduplicate.

Moreover, if you say that by using the terms पु and यण् the rule is made applicable to all the labials, as a class, and so also to all semi-vowels and that thus we get अबीभवत्, अमीमवत्, अरीरवत्, अलीलवत्, अजीजवत्, बिभावयिषति, मिमावयिषति, रिरावयिषति, जिजावयिषति । We reply that these forms could have been got without that sûtra. For after changing the ऊ to अव् or आव् as required, we reduplicate the stem ending in अव् or आव् and then for the अ of the reduplicate we substitute long ई, by VII. 4. 79. S. 2317 and VII. 4. 94. S 2318. Therefore the mention of पु, यण् is useless in that sûtra.

Consequently we say that the sûtra indicates by implication the existence of the above maxim, that the substitution required by णिच् does not take place in the case of a vowel, when a reduplication is to take place. In other words, the substitution is postponed, till the reduplication is not effected. After that the substitution takes place.

Moreover this prohibition, that a substitution caused by णिच्, does not take place, is qualified by this further proviso: "This prohibition applies only there, where by reduplication, the first vowel of the second portion of the stem next to the reduplicate is अ, whether original or obtained by the application of any rule."

The utility of the maxim obtained from the implication of ओः पुयण् जि &c. is illustrated in the following example. सु+णिच्+इट्+सन्+ति=सुषावयिषति । The चङ् aorist is असुषवत् । Similarly "he acts like उडु" is उडवति । Here to the nominal base उडु we add क्विप् under the vârtika to S. 2665, and we get the *root* उडु. To this we add णिच् and सन् । We get उडुडावयिषति; the चङ् aorist is औडुडवत् । Similarly from the sûtra Dhâtu दु, we have with णिच् and सन्, the form दुतावयिषति, the चङ् aorist is अदूतवत् । Similarly दुनावयिषति and अदूनवत् । पुस्फारयिषति, अपुस्फुरत् । The आ in the last example is by VI. 1. 54 S. 2569, and we have अपुस्फरत् । Here the उ appears in the reduplicate. If there had not been the above jñâpaka rule we would have got the forms पिषावयिषति &c. Considering all these points, the author of the vârtikas, Kâtyâyana says: "The पु and यण् in the sûtra VII. 4. 80 indicate by implication that the substitute of a vowel caused by णि is sthânivat to the original." This sthânivadbhâva is illustrative of the prohibition also: namely that the substitution for the vowel does not take place till the reduplication is not done. Therefore, Bhattoji Dikshita has given the above rule in the form of a prohibition, rather than an affirmation. For prohibition is also illustrative of the sthânivadbhâva.

Question.—If this be a general rule, then from the root कृतसंशब्दने, we get the following form in the aorist. कृत+णिच्+चङ्+त्. Here we redupli-

cate first, and get च् + कृत + णिच् + अ + त = चट् + कृत + णिच् + अ + त (VII. 4. 66. S. 2244) = अचकीर्तत् । But this is incorrect.

Answer.—In order to prevent this, we have added the proviso, that the above rule will not apply when the substitution caused by णि is not, such as ends in अ । Here the substitution caused by णिच् is not अ ending. The *uttarakhanda* or the portion of the stem next to the reduplicate may contain either an original अ, or the अ of the affix चङ् । Thus in अचीकरत् or अजीगणत् the uttarakhaṇḍa of the stem is कृ and गृ without any अ of their own; the अ that is seen in them is the अ of चङ्; so they have no अ in their परिनिष्ठित state, so the author has used the additional word प्रकृत्या । They get an अ in the state of evolution. While in the case of चुक्षावयिषति &c. there is no अ in the prakriyâ state, for there the vowel is (क्षुधौ + णि + इट् + सति) औ ; and it is in parinishṭhita state that we get आ of वा ॥

Moreover a jñâpaka rule applies to cases *sui generis* and not to every case indiscriminately. Therefore we have the form अचिकीर्तत् and not अचकीर्तत् । For the jñâpaka is derived from the sûtra ध्रुवण् णि &c., where *always* the uttarakhaṇḍa of the stem will have the letter अ; and so the jñâpaka is confined to such cases only.

In the case of जन, before चङ्, we reduplicate the न first, and *then* elide the अ, as जन + णिच् + चङ् + त = जनन + णिच् + चङ् + त = जनन् + णिच् + चङ् + त (VI. 4. 48. S. 2308) = जनन् + चङ् + त (VI. 4. 51. S. 2313.) = अजनत् ।

ध्वन ३४३ शब्दे ।

अदध्वनत् ।

343. √dhvana, to sound. Pre. ध्वनयति । The Bhuâdi form is ध्वनति । Aor. अदध्वनत् ।

कूट ३४४ परितापे ।

'परिदाहे' इत्यन्ये ।

344. √kûṭa to be distressed; some say it means to burn. (It means also to invite. See the next root.)

Pre. कूटयति । The form कुटयति belongs to the आकुस्मीय class.

संकेत ३४५ ग्राम ३४६ कुण ३४७ गुण ३४७ क । चामन्त्रणे ।

चात्कूटोऽपि । कूटयति । संकेतयति । ग्रामयति । कुणयति । गुणयति । पाठान्तरम् ।

केत ३४७ ख । श्रावणे निमन्त्रणे च ।

केतयति । निकेतयति 'कुण गुण चामन्त्रणे' । चकारात्केतने ।

345. sanketa. 346. √grâma. 347. √kuṇa. √guṇa to invite.

By force of the word च, we draw in the root कूट also. Thus कूटयति also means 'he invites.' While another reading is केत श्रावणे निमन्त्रणेच । keta 'to be learned' or 'to hear.' 'to invite.' As केतयति and निकेतयति । After this are read the following. √kuṇa. √guṇa 'to invite.' By force of च they have the sense of ketana also. Pre. संकेतयति ।

346. √grâma. Pre. ग्रामयति ।

347. √kuṇa. √guṇa cha. Pre. कुणयति । गुणयति ।

कूण ३४८ संकोचनेऽपि ।

348. √kûṇa, means to contract, close also, in addition to the meanings given to the roots mentioned last. Pre. कूणयति ।

स्तेन ३४९ चौर्ये ।

अतिस्तेनत् ।

349. √stena, to steal. Pre. स्तेनयति । Aor. अतिस्तेनत् । Nouns :—स्तेनः । स्तेयम् । स्तैन्यम् ।

आगर्वादात्मनेपदिनः ।

Section VI. Up to the √garva inclusive, are Atmanepadis.

पद ३५० गतौ ।

पदयते । अपपदत् ।

350. √pada, to go or move. Pre. पदयते । The Divâdi form is पद्यते । Aor. अपपदत ।

गृह ३५१ ग्रहणे ।

गृहयते ।

351. √griha, to accept. Pre. गृहयते । Noun :—गृहयाळुः ।

मृग ३५२ अन्वेषणे ।

मृगयते । 'मृग्यति' इति कण्ड्वादिः ।

352. √mriga, to seek. Pre. मृगयते । The form मार्गयति is आधृषीय ; and मृग्यते is कण्ड्वादि ।

कुह ३५३ विस्मापने ।

353. √kuha, to cheat, deceive, Pre. कुहयते । Nouns :—कुहना । कुहः ।

शूर ३५४ वीर ३५५ विक्रान्तौ ।

354. √śûra. 355. √vîra, to act the hero, be powerful. Pre शूरयते ।

355. √vîra. Pre. वीरयते ।

स्थूल ३५६ परिबृंहणे ।

स्थूलयते । अतुस्थूलत् ।

356. √sthûla, to become big or stout ; grow bulky or fat.

Pre. स्थूलयते । Aor. अतुस्थूलत । Nouns :—स्थूलः । स्थविष्ठः । स्थवीयान् ।

अर्थ ३५७ उपयाच्ञायाम् ।

अर्थयते । आर्तथत् ।

357. √artha, to request, beg, supplicate. Pre. अर्थयते । I Fut. अर्थयिता । II Fut. अर्थयिष्यते । Aor. आर्तथत ।

सत्र ३५८ संतानक्रियायाम् ।

असससत्रत् । अनेकाच्त्वान्न षोपदेशः । सिसत्रयिषते ।

358. √sattra, to perform a sacrifice.

As the root consists of more than one vowel it has not been taught with a ष as its initial. Therefore in the Desiderative the root स remains unchanged. Pre. सत्रयते । Aor. अससत्रत । Desid. सिसत्रयिषते ।

गर्व ३५९ माने ।

गर्वयते । अदन्तत्वसामर्थ्याद्विकल्पिकणिचः । 'धातोरन्त उदात्तः' लिटि 'आम्' च फलम् । चकारादेऽपि । इत्यागर्वीयाः ।

359. √garva, to be proud. As the root ends in अ, therefore the णिच् is optional. The result of this is that the final of the root is udâtta, by which the accent falls on व and also the Perfect is formed by आम् as the root consists of more than one vowel. So also in the case of the other roots mentioned hereafter. Pre. गर्वयते ।

Here ends the section of आगर्वीय ।

सूत्र ३६० वेष्टने ।

सूत्रयति । असुसूत्रत् ।

360. √sûttra, to tie, to bind. Pre. सूत्रयति । Aor. असुसूत्रत् । Inten. सोसूत्र्यते ।

मूत्र ३६१ प्रस्रवणे ।

मूत्रयति—मूत्रति ।

361. √mûttra, to make water; to micturate.

Pre. मूत्रयति or मूत्रति । Inten. मोमूत्र्यते ।

रूक्ष ३६२ पारुष्ये ।

362. √rûksha, to be severe. Pre. रूक्षयति । The Bhuâdi form रूक्षति ।

पार ३६३ तीर ३६४ कर्मसमाप्तौ ।

अपपारत् । अतितीरत् ।

363. √pâra. 364. √tîra, to accomplish.

Pre. पारयति। तीरयति। Aor. अपपारत् । अतितीरत् ।

पुट ३६५ संसर्गे ।

पुटयति ।

365. √puṭa, to compose, put together Pre. पुटयति । The form पोटयति 'he speaks' has already been taught before. पुटति 'he embraces is Tudâdi.

धेक ३६६ दर्शने इत्येके ।

अदिधेकत् ।

366. √dheka, to see. This root is given by some. Mâdhava does not give it. Aor, अदिधेकत् ।

कत्र ३६७ शैथिल्ये ।

कत्रयति-कत्रति । 'कर्त' इत्यप्येके । कर्तयति-कर्तति ।

367, √kattra, to relax. Durga reads it as कर्त । Pre. कत्रयति or कत्रति । कर्तयति or कर्तति । Nouns :—कत्रिः । कात्रेयकम् ।

प्रातिपदिकाद्धात्वर्थे बहुलमिष्ठवच्च ३६८ ।

प्रातिपदिकाद्धात्वर्थे णिच्स्यादिष्ठे यथा प्रातिपदिकस्य पुंवद्भावरभावटिलोपविन्मतुब्लोपयणादिलोपप्रस्थस्फाद्यादेशभसंज्ञास्तद्वण्णावपि स्युः । पटुमाचष्टे पटयति । परत्वाद्वृद्धौ सत्यां टिलोपः । अपीपटत् । 'णौ चङि–' (२३१४) इत्यत्र भाव्ये तु 'वृद्धेर्लोपो बलीयान्' इति स्थितम् । अपपटत् । 'तत्करोति तदाचष्टे' । पूर्वस्य प्रपञ्चः । करोत्याचष्ट इति धात्वर्थमात्रं विवक्षितः । लक्षणेत्वविवक्षितः । 'तेनातिक्रामति' । अश्वेनातिक्रामति अश्वयति । हस्तिनातिक्रामति हस्तयति । 'धातुरूपं च' । णिच्प्रकृतिर्धातुरूपं प्रतिपद्यते । चकारोऽनुक्तसमुच्चयार्थः । तथा च वार्तिकम्– '* आख्यानात्कृतस्तदाचष्टे कृल्लुक्प्रकृतिप्रत्यापत्तिः प्रकृतिवच्च कारकम्' इति । कंसवधमाचष्टे कंसं घातयति । इह 'कंसं हन्' इति स्थिते ।

368. *Gana sutra.*—After every nominal stem the affix णिच् may be added with the force of a verb, and it is then treated like the affix इष्ठन् ।

All the changes which the affix इष्ठन् causes, takes place, when णिच् is added to nouns. The affix इष्ठन् forms superlatives under V. 3. 55 S. 2001 upto V. 3. 65 and changes caused by इष्ठन् are given in sûtra, VI. 4. 154 and the following.

Thus the nominal stem if feminine, becomes masculine when इष्ठन् is added. The same will be the case when णिच् is added : so also there is the elision of टि, the elision of विन् and मतुप्, the elision of यण् &c., the substitution of प्र, स्थ, स्फा &c., and getting the designation of भ । Thus there is elision of टि in पटयति derived from पटु । The णिच् causes the vriddhi of the उ of पटु, because the rule of vriddhi is subsequent and after the vriddhi has taken place, the vârtika causes the elision of टि । Thus in this view, the aorist is अपीपटत् । But in commenting on the sûtra VII. 4. 1 S. 2314. णौ चङि &c. Patanjali says "The lopa-rule is stronger than the rule of vriddhi". Therefore in पटु+णि+चङ् if we have टि lopa first, then the equation is पटु+णिच्+चङ्=पट्+०+चङ्=अपपटत् । In this view there is not sanvadbhâva nor lengthening as required by VII. 4. 93 S. 2316, and VII. 4. 94 S. 2318, because there is the elision of उ (the vowel of अक् pratyâhara). The force of णिच् after nominal stems is given by the following.

तद् करोति तद् आचष्टे ॥

Gana sutra—The affix ṇich, coming after a noun, denotes "he does that thing", or 'he declares that thing'

This is an amplification of the last gaṇa sûtra. Doing or declaring whatever is expressed by the noun, is the meaning of the affix णिच् । The senses of the tense affixes लट् &c, is not mentioned here, for they will come as a general rule.

तेनाति क्रामति ॥

Gana sutra—The affix णिच् is added to a nominal base, in the third case in construction, in the sense of 'he excels by means thereof'.

As अश्वेनातिक्रामति=अत्यश्वयति 'he surpasses by means of the horses' so also हस्तयति 'he excels through the elephant.'

धातुरूपं च ॥

Gana sutra.—The nominal base before the affix णिच्, takes the form of a dhâtu. [By force of the word च, other meanings not specified are also included. Thus the following vârtika teaches:—

Vârtika.—After a word formed by a kṛt affix, and denoting a story, there is added the affix ṇich with the force 'he recites or declares that legend; and thereby the kṛit affix is elided and the word resumes its original form, and the base is as if the agent.

Thus कंसवधमाचष्टे=कंसं घातयति 'he declares or recites the story of the killing of Kaṇsa'. Here we have कंस+हन् । Now applies the following sûtra.

Note:—The Prâtipadika followed by the causative णि, undergoes all the changes, as it would have undergone, had the affix इष्ठ followed it. Those changes are (1) पुंवद्भावः the feminine noun becomes masculine: as,

एनीमाचष्टे = एतयति, श्येतयति ॥ वष्ठ belongs to तसिलादि affixes and causes masculation by VI. 3. 35 S. 836 (2) रभावः—the change of ऋ to र, as पृथुमाचष्टे = प्रथयति, म्रदयति, see VI. 4. 161. S 1785, (3) टिलोपः—as, पटुमाचष्टे = पटयति, लघयति by this sûtra, (4) यणादिपरम् *i.e.*, the application of Rule VI. 4. 156 S. 2015 as, स्थूलमाचष्टे = स्थवयति ॥ According to the school of Bhâradvâja, three more purposes are served: (5) विन् मतोर्लुक्—as स्रग्विणमाचष्टे = स्रजयति, वसुमन्तमाचष्टे = वसयति, see V. 3. 65. S. 2020, (6) कन्विधिः—the substitution of कन् for युवन् and अल्प (V 3. 64 S. 2019)—as युवानमाचष्टे or अल्पमाचष्टे = कनयति ॥ (7) प्रादि substitution, as required by VI. 4. 157 S. 2016: as, प्रियमाचष्टे = प्रापयति ॥

Vart:—After words ending in कृत affixes and describing legends, comes the affix णिच्, when the sense is 'he recites or narrates that'. The कृत affix is elided, the word resumes its basic (प्राकृतिक) form, and the base is as if the agent, thus कंसवधमाचष्टे = कंसं घातयति ; बलिबन्धमाचष्टे = बलिं बन्धयति ; राजागमनमाचष्टे = राजानम् आगमयति.

Note:—Under the conditions mentioned in the last वार्तिक, the upasarga आ is elided, when duration of time is meant expressing limit. Thus आरात्रिविवासं आचष्टे = रात्रिं विवासयति ; here the आ of आरात्रि is elided.

Note:—Under the conditions mentioned in the last note the affix णिच् has the sense of 'making wonderful', meaning 'attaining that.' Thus उज्जयिन्याः प्रस्थितो माहिष्मत्यां सूर्योद्गमनं सभावयते = सूर्यमुद्गमयति 'going from Ujjain he finds the sun rise in Mahismati (wonderful speed)'.

Note:—When an asterism is in composition and the sense is that of knowing, there comes the affix णिच् after a word ending in कृत affix, the कृत affix is elided the word reassumes its basic form and the base is as if the agent. Thus पुष्ययोगं जानाति = पुष्येण योजयति. So also मघाभियोजयति.

२५७४ । हनस्तोऽचिण्णलोः । ७ । ३ । ३२ ।

हन्तेस्तकारोऽन्तादेशः स्याच्चिण्णल्वर्जे ञिति णिति । नन्वत्राङ्गसंज्ञा धातुसंज्ञा च कंसवधशब्दस्य प्राप्ता । ततश्चाङ्गधातुत्वयोर्विधिः । किं च । कुत्वतत्वे न स्यातां । धातोः स्वरूपग्रहणे तत्प्रत्यये कार्यविज्ञानात् । सत्यम् । * प्रकृतिवच्च *' इति चकारो भिन्नक्रमः । कारकं च । चात्कार्यम् । हेतुमण्णिचः प्रकृतेर्हन्त्यादेर्हेतुमण्णौ यादृशं कारकं धातावनन्तर्भूतं द्वितीयान्तं यादृशं च कार्यं कुत्वतत्वादि तदिहापीत्यर्थः । कंसमजीघतत् । 'कर्तृकरणाद्धात्वर्थे' । कर्तुर्व्यापारार्थं यत्करणं न तु चक्षुरादिमात्रमित्यर्थः । असिना हन्ति । असयति ।

2574. त is substituted for the न of the root हन् before an affix with an indicatory ञ् or ण्, which causes also the vriddhi of the penultimate अ, but the augment is not added before the Aorist-sign चिण्, nor before the Personal ending णल् of the Perfect.

Note:—The anuvritti of 'Taddhita' ceases, and with it that of कित also which causes Vriddhi in Taddhita only. The णित and ञित do govern still. Thus घातः (with घञ्), घातयति (with णिच्), घातकः (with ण्वुल्), घातुघातिन् with इन्; घातंघातम् with णमुल् ॥ But जघानि and जघान with चिण्

and चल्॥ This sûtra has reference to roots, and refers to those affixes only which come after roots (धातुप्रत्यय), therefore not in वात्रघ्नः from वृत्रहन्॥

Thus कंसवधमाचष्टे। Here to the krit formed word कंसवध we add the affix णिच्। Now वध is formed by अप् affix added to हन् by III 3.76 S 3253; and thereby हन् is changed to वध्। By the vârtika given above, we drop the krit affix अप्; and then the modification वध् disappears and the original हन् reappears. Thus we get कंसं हन्+णिच्। Now by the present sûtra we substitute त for न्। As कंसं+हन्+णिच्=कंसं+हात्+णिच्=कंसं घातयति।

Now, the whole form कंसं हन् gets the designations of anga and dhâtu and not the form हन् alone. Therefore the augment अट् should be placed before कंस in the Imperfect and the aorist and the reduplication should be of कंस and not of हन् But this is undesirable, for the proper form of the Aorist is कंसमजीघनत् and not something like अचीकंसंहनत्।

This objection that the whole form कंसंहन् is the anga and the dhâtu, is open to the above objection with regard to the augment अट् and the reduplication. Moreover, there will be no gutturalization of ह into घ or of the change of न into त, for it is the general rule, that when a particular root form is mentioned in a sûtra, the operation ordained by the sûtra, is to be performed on that root form alone when the particular affix follows. Therefore the changes which will take place with regard to the √han will not take place when the root is कंसं हन्.

As in the word वात्रघ्नम् there is no change of न into त by the present sûtra; because the root here is not simple हन् but compound of वृत्र+हन्।

True, this would have been so, but the above vârtika uses the word 'cha' in 'prakritivat cha,' and it indicates a different operation, for it is to be read not after प्रकृति but after कारक; *i.e*, प्रकृतिवत् कारकं च। And by the force of the word 'cha', we draw in the word 'kâryam' also. Thus not only the kâraka relation resumes the form of the original, but the *operation* (kâryam) also is the same.

Note:—Though by simply making the kâryam the same as the original, we can get the अट् augment and the reduplication of the original verb, yet by applying the same to kâraka, we get back the original case ending of the noun. By kâryâtideśa we get the ह changed to घ, and न to त। Thus when the noun (or rather compound word) कंसवधः is to be converted to a denominative verb; not only by kâryâtideśa the वधः goes back to its original form हन् and then हन् is operated upon: but the upapada कंस which had lost its case-ending in forming the samâsa, gets back that case-ending by kârakatideśa. Thus the aorist of the denominative verb derived from कंसवधः will be कंसमजीघतत्। Here the accusative case-ending which was latent in कंसवधः becomes manifest as a kâraka relation.

When the णिच् affix of the causative (hetumat) is added to the root √han, the root undergoes certain changes. With regard to the causative

affix णिच् the root हन् is the base (prakriti). There is always a particular kâraka relation which a word has before a causative verb, though that case-relation becomes latent when an upapada samâsa is formed, that particular case-relation, as well as the particular operations, such as gutturalisation of ह to घ and त change of न, which take place before the causative णिच् in the case of हन्, both these namely the kâraka relation, and kârya operation re-appear in the case of denominative verbs formed from nouns like कंसवधः &c. As कंसमजीघतत् ।

Note:—Similarly from the compound word राजागमनं, we have राजागमागमयति meaning "he declares the coming of the king, or narrates the story of the coming of the king'. So also from देवदत्तपाकं we have देवदत्तेन पाचयति; from रुक्मिणी हरणं we have रुक्मिणीयीत् or रुक्मिणया हारयति ।

कर्तृ करणाद् धात्वर्थे ॥

Gana sutra.—To the noun denoting the instrument with which the agent operates, is added the affix णिच् with the force of a verb.

The word करण or instrument here means the object by means of which any act is accomplished by the agent and not merely the organs of of sense like eye, ear, &c.

Thus असिना हन्ति = असयति 'He kills with the sword.'

Note.—Similarly चक्षुषा पश्यति = चक्षयति । Some do not form such verbs. So देवदत्तेन पाचयति = देवदत्तयति । Other examples are करिभिरव बध्नाति = अवकरयति । परशुना छिनत्ति = परशयति 'he axes'. दात्रेण लुनाति = दात्रयति 'he sickles.'

वष्क ३६९ दर्शने ।

369. √vashka, to see. Pre. वष्कयति ।

चित्र ३७० चित्रीकरणे ।

'आलेख्यकरणे' इत्यर्थः । कदाचिद्दर्शने । 'चित्र' इत्ययमद्भुतदर्शने णिचं लभते । चित्रयति ।

370. √chittra, to paint, to see. The word chitrî karana means 'painting a picture'.

Vartika.—The affix णिच् is added to चित्र with the force of 'to see as a wonder'. As चित्रयति 'he sees as a wonder.' Pre. चित्रयति ।

अंस ३७१ समाघाते ।

371. √ansa, to divide. Pre. अंसयति । Noun:—अंसः ।

वट ३७२ विभाजने ।

372. √vaṭa. to distribute. Pre. वटयति ।

रट ३७३ परिभाषणे ।

373. √raṭa. to speak. This root is not found in the Siddhânta.

लज ३७४ प्रकाशने ।

'वटि' 'लजि' इत्येके । वण्टयति । लञ्जयति । अदन्तेषु पाठबलाददन्तत्वे वृद्धिरित्यन्ये । वण्टापयति । लञ्जापयति । शाकटायनस्तु कथादीनां सर्वेषां पुकमाह । तन्मते 'कथापयति' गणापयति इत्यादि ।

374. √laja, to make clear. Instead of 372 √vaṭa and 374 √laja, others read these as √vaṭi and √laji. As वण्टयति, लञ्जयति । These roots

ordinarily even would not take vriddhi, because the vowel is heavy. Their inclusion in the kathâdi class therefore can serve no purpose. We therefore, infer that the vriddhi of the अ of णिच् takes place in their case. Thus we have वधटापयति and लज्जापयति। Note:—Both these roots have already been taught in the Chûrâdi class; वट as No. 311 and लजि as No. 244.

But according to Sâkatayana, all the roots of kathâdi subdivision take पुक् augment. According to him the forms are कथापयति, गणापयति।
Pre. लजयति।

मिश्र ३७५ संपर्के ।

375 √miśra, to mix. Pre. मिश्रयति। Noun :— गुडमिश्रः।

सङ्ग्राम ३७६ युद्धे ।

अयमनुदात्तेत्। अकारप्रश्लेषात्। असंग्रामत।

376. √sañgrâma, to fight. This is anudâtteta Because an अ is understood here. Note संग्राम + अ (anudâtta) = संग्राम। Thus the final अ of संग्राम represents really two अ's, one an anudatta अ which is इत् and makes the root Atmanepadi; and the other the अ of the word संग्राम which is elided before णिच्। The word संग्राम is really a noun denoting 'a battle': and the affix णिच् is added to it with the force of तत् करोति 'he does that.'

The aorist is असंग्रामत the penultimate आ is not shortened, as the elided अ acts as a preventive, for it makes the root an अग्लोपिन् one. Pre. संग्रामयति। Aor. अससंग्रामयत।

स्तोम ३७७ श्लाघायाम् ।

अतुस्तोमत्।

377. √stoma, to praise. Pre. स्तोमयति। Aor. अतुस्तोमत् (No shortening of the penultimate) Nouns :—स्तोमः। अग्निष्टोमः।

छिद्र ३७८ कर्णभेदने । कर्ण ३७९ इति धात्वन्तरमित्यन्ये ।

'करणभेदने' इत्यन्ये।

378. √chhidra. 379. √karṇa, to pierce.

The Siddhânta text is √chhidra, karṇabhedane 'the root chhidra means to pierce the ear.' Some read 'karaṇabhedane' instead of karṇabhedane. While the others hold that कर्ण is a separate root altogether. Pre. छिद्रयति। कर्णयति।

अन्ध ३८० दृष्ट्युपघाते ।

'उपसंहारे' इत्यन्ये। आन्दधत्।

380. √andha, to grow blind. Some read upasamhâre instead of upaghâte. Pre. अन्धयति। Aor. आन्दधत्।

दण्ड ३८१ दण्डनिपातने ।

381. √daṇḍa, to beat with a stick. This root takes two objects.

अङ्क ३८२ पदे लक्षणे च ।

आञ्चकत्।

382. √añka, to mark, to step.

अङ्ग ३८३ च । च ।

आञ्जगत्।

382A. √aṅga This also means the same. Pre. अङ्कयति । अङ्गयति । But अङ्कते and अङ्गति are Bhuâdi. Aor आञ्चकत् । आञ्जगत् ।

सुख ३८३ दुःख ३८४ तत्क्रियायाम् ।

383. √sukha, to give pleasure, 384. √duhkha, to give pain. These are also nouns; and णिच् would have been added to them under the gaṇa sûtra given above. Some say their separate mention is for the sake of adding the affix even when an upasarga is added. Pre. सुखयति । दुःखयति ।

रस ३८५ आस्वादनस्नेहनयोः ।

385. √rasa, to taste, to delight. Pre. रसयति । But रसति is Bhuâdi.

व्यय ३८६ वित्तसमुत्सर्गे ।

अवव्ययत् ।

386 √vyaya, to dissipate. Pre. व्यययति । But व्ययते is Bhuâdi.

रूप ३८७ रूपक्रियायाम् ।

रूपस्य दर्शनं करणं वा रूपक्रिया ।

387. √rûpa, to give beauty. The seeing of beauty and making beautiful are both meant by the word rûpa-kriya. Pre· रूपयति । रूपति ।

छेद ३८८ द्वैधीकरणे ।

अचिच्छेदत् ।

388 √chheda, to bisect, divide into two.
Pre. छेदयति । छदयति । Aor. अचिच्छेदत् ।

छद ३८८ क । अपवारणे ।

इत्येके । छदयति ।

388A. √chhada apavârṇa is given by some instead of √chheda.

लाभ ३८९ प्रेरणे ।

389. √lâbha, to send. Pre लाभयति । But लभते 'he acquires' is Bhuâdi.

व्रण ३९० गात्रविचूर्णने ।

390. √vraṇa, to wound. Pre. व्रणयति । But व्रणति 'he makes sound' is Bhuâdi.

वर्ण ३९१ वर्णक्रियाविस्तारगुणवचनेषु ।

वर्णक्रिया वर्णकरणम् । सुवर्णं वर्णयति । कथां वर्णयति । विस्तृणातीत्यर्थः । हरिं वर्णयति । स्तौतीत्यर्थः ।

391. √varṇa, to color, to exert, to extend, praise, explain.

The word वर्णक्रिया means giving color. As सुवर्णं वर्णयति 'he polishes the gold. But कथां वर्णयति 'he relates a story'—or 'he expands the talk'. हरिं वर्णयति 'he praises Hari'. Pre. वर्णयति ।

बहुलमेतन्निदर्शनम् ३९२ ।

अदन्तधातुनिदर्शनमित्यर्थः । बाहुलकादन्येऽपि बोध्याः । तद्यथा । 'पर्ण हरितभावे' । अपपर्णत् । 'विष्क दर्शने' । 'क्षप प्रेरणे' । 'वस निवासे' । 'तुत्थ आवरणे' । एवमान्दोलयति । प्रेङ्खोलयति । विडम्बयति । अवधीरयतीत्यादि । अन्ये तु दशगणीपाठो 'बहुलम्' इत्याहुः । तेनापठिता अपि सौत्र लौकिकवैदिका बोध्याः । अपरे तु नवगणीपाठो 'बहुलम्' इत्याहुः । तेनापठितेभ्योऽपि क्वचित्स्वार्थे णिच् । 'रामो राज्यमचीकरत्' इति यथेत्याहुः । चुरादिभ्य एव बहुलं णिजित्यर्थ इत्यन्ये । सर्वे पक्षाः प्रामाणं ग्रन्थे स्थिताः ।

392. *Gana sutra.*—In this class diversely many roots besides those mentioned above are to be included as ending in अ ।

This class means the sub-class of roots ending in अ or the kathâdi class. By force of the word बहुल other words are also so included. As the following.

392(*a*). √parṇa, 'to make green'. As पर्णयति, Aor. अपपर्णत् ।

392(*b*). √vishka 'to see'. As विष्कयति ।

392(*c*). √kshapa 'to send'. As क्षपयति ।

392(*d*). √vasa. 'to dwell'. As वसयति ।

392(*e*). √tuttha, 'to cover'. As तुत्थयति ।

So also we get the forms आन्दोलयति, प्रेङ्खोलयति, विडम्बयति, अवधीरयति &c.

Others say that the word बहुल here means that there is diversity regarding *all* the roots of the ten classes. Therefore roots not mentioned in the Dhâtupâtha are valid, such as sautra roots, the laukika roots found in ordinary language, and vaidika roots. Others say the bahula applies to the roots of the nine classes: namely roots, other than churâdi, also take णिच् without any causative force. As रामो राज्यमचीकरत् while others hold that bahulam qualified णिच् namely the churâdi roots take nich diversely. All these several views are to be found maintained by the ancient authors. Thus the following is valid.

विगलन्त्यांशु जीमूता, विद्युतन्ते दिविग्रहाः ।
वयन्ति विद्युतः प्रावृट्, चीयन्तेकामविग्रहाः ।

Pre. पर्णयति ।

णिङङ्गान्निरसने ३९३ ।

अङ्गवाचिनः प्रातिपदिकान्निरसनेऽर्थे णिङ् स्यात् । हस्तौ निरस्यति हस्तयते । पादयते ।

393. *Gana sutra.*—The affix णिङ् comes after a noun denoting a bodily organ, when the sense is that of 'moving' or 'removing.' Thus हस्तौ निरस्यति = हस्तयते 'he moves the hand' So also पादयते ।

श्वेताश्वाश्वतरगालोडिताह्वरकाणामश्वतरेतकलोपश्च ३९४ ।

श्वेताश्वादीनां चतुर्णामश्वादयो लुप्यन्ते णिङ् च धात्वर्थे । श्वेताश्वमाचष्टे तेनातिक्रामति वा श्वेतयते । अश्वतरमाचष्टेऽश्वयते । गालोडितं वाचां विमर्शः । तत्करोति, गालोडयते । आह्वरयते । केचित्तु णिचमेवानुवर्तयन्ति तन्मते । परस्मैपदमपि ।

394. *Gana sutra.*—The words śvetâśva, aśvatara, gâlodita, and âhvaraka lose their final *asva*, *tara*, *ita*, and *ka* respectively before the affix णिङ् ।

Thus श्वेतयते 'he declares the śvetâśva story, or he surpasses by a white horse'. So also अश्वयते 'he surpasses by means of a mule.'

The word गालोडित means the confusion of speech. He who does that, is said गालोडयते He speaks confusedly. So also आह्वरयते ।

Some read the anuvṛitti of णिच् only in this sûtra. According to them, these may be Parasmaipadis also. As श्वेतयति ।

पुच्छादिषु धात्वर्थ इत्येव सिद्धम् । ३९५ ।

णिजन्तादेव बहुलवचनादात्मनेपदमस्तु । मास्तु 'पुच्छभाण्ड-' (२६७६) इति णिङ् विधिः । सिद्धशब्दो ग्रन्थान्ते मङ्गलार्थः ।

395. *Gana sutra.*—The words puchchha &c., would take the affix णिङ् by the rule प्रातिपदिकाद् &c, (gaṇa sûtra 368 *ante*), and therefore Pâṇini need not have made his rule III. 1. 20. S. 2676 regarding those words.

These words would take णिच by the gaṇa sûtra above mentioned, and they would be âtmanepadî by force of the word *bahula*: so no need of teaching णिङ् । under III. 1. 20. S. 2676.

The word Siddham is used at the end as a mark of auspiciousness.

Here ends the Churâdi Chapter.

इति तिङन्तचुरादिप्रकरणम् ।

अथ तिङन्त णिच्प्रकरणम् ।

CHAPTER XI.

CONJUGATION OF THE CAUSATIVES.

Causatives are formed by adding णिच् to any root. The force of this is given in the two following sûtras.

२५७५ । तत्प्रयोजको हेतुश्च । १ । ४ । ५५ ।

कर्तुः प्रयोजको हेतुसंज्ञः कर्तृसंज्ञश्च स्यात् ।

2575. That which is the mover thereof, *i. e*, of the independent source of action, is called Hetu or cause, as well as kartâ or agent.

Note :—Thus कारयति he causes to be made, हारयति he causes to be taken. When hetu is employed as agent, the verb is put in the causative form (III 1. 26)

The force of the word च is to give both names to the mover of an agent *viz*, Hetu and kartâ : otherwise by I. 4. 1. one name would have been given.

२५७६ । हेतुमति च । ३ । १ । २६ ।

प्रयोजकव्यापारे प्रेषणादौ वाच्ये धातोर्णिच्स्यात् । भवन्तं प्रेरयति भावयति । 'णिचश्च' (२५६३) इति कर्तृगे फल आत्मनेपदम् । भावयते । भावयांबभूव ।

2576. The affix णिच् is employed after a root, when the operation of a causer, such as command &c., is to be expressed.

Note :—The *hetu* means the mover of the independent agent ; an operation relating to the *hetu*, such as *directing* &c. is called *hetumat* ; as कटं कारयति 'he causes to prepare a mat'; ओदनं पाचयति 'he makes the rice to be cooked'. In other words, the affix णिच् forms the causative verbs.

Thus भवन्तं प्रेरयति = भावयति 'he sets one a-thinking.' By I. 3. 74. S. 2564, the णिजन्त roots are conjugated in the Atmanepada, when the fruit of the action accrues to the agent, as भावयते 'he sets himself a-thinking.' So also भावयां बभूव ।

२५७७ । ओः पुयण्ज्यपरे । ७ । ४ । ८० ।

सनि परे यदङ्गं तदवयवाभ्यासोकारस्येत्वं स्यात्पवर्गयणजकारेष्ववर्णपरेषु परतः । अबीभवत् । अपीपवत् । मूङ् । अमीमवत् । अयीयवत् । अरीरवत् । अलीलवत् । अजीजवत् ।

2577. इ is substituted for the final उ or ऊ of a reduplicate, before a labial, a semi-vowel and before ज्, when अ or आ follows these consonants, in the Desiderative.

The णिजन्त roots form the their Aorists with चङ् and all the operations of सन् are performed on them. Therefore the Aorist of the णिजन्त root भावि from √bhû, is thus formed:—भावि+चङ्+त. Now the चङ् requires reduplication. Thus we get भा+भावि+चङ्+त. But भा is really to be considered as भू for the णिच् operation is suspended, as already explained before in conjugating the √'ana, (Churâdi 342). Thus we get बु+भावि+चङ्+त (the इ being elided by VI. 4. 51 S. 2313)=बु+भव्+अ+त. Now applies the present sûtra and we get अबीभवत् । So also अपीपवत् । अमीमवत् from the √mûń. अयीयवत् from the √yu. अरीरवत् । अलीलवत् । अजीजवत् from the sautra root जु 'to go'.

But this इ is optional in the case of the roots given in the next sûtra.

(For further explanation of this sûtra. See S. 2626.)

२५७८ । स्रवतिशृणोतिद्रवतिप्रवतिप्लवतिच्यवतीनां वा । ७ । ४ । ८१ ।

एषामभ्यासोकारस्य इत्वं वा स्यात्सन्यवर्णपरे धात्वक्षरे परे । असिस्रवत्–असुस्रवत् । 'नाग्लोपि–' (२५७२) इति ह्रस्वनिषेधः । अशशासत् । अडुढौकत् । अचीचकासत् । मतान्तरे । अचचकासत् । 'अग्लोपि' इति तुमुधातुप्रकरण उदाहरिष्यते । एयन्तारिणाच् । पूर्वविप्रतिषेधा-दपवादत्वाद्वा वृद्धिं बाधित्वा णिलोपः । चोरयति । 'णौ चङि–' (२३१४) इति ह्रस्वः । 'दीर्घो लघोः' (२३१८) । न चाग्लोपित्वाद्द्वयोरप्यसंभवः । एयाकृतिनिर्देशात् । अचूचुरत् ।

2578. इ is optionally substituted for the final उ of the reduplicate of स्रु श्रु द्रु, प्रु, प्लु and च्यु when the semi-vowel is followed by अ or आ of the root in the Desiderative or in the Causative Aorist.

Note:—Thus सिस्रावयिषति or सुस्रावयिषति; शिश्रावयिषति or शुश्रावयिषति; दिद्रावयिषति or दुद्रावयिषति; पिप्रावयिषति or पुप्रावयिषति; पिप्लावयिषति or पुप्लावयिषति; चिच्यावयिषति or चुच्यावयिषति ॥ All these are Desideratives of the Causatives of the above roots. Here though a letter like स्, श्, द् &c., intervenes between the semi-vowel and the preceding उ of the reduplicate, yet the substitution takes place owing to the express text of this sûtra. In the preceding aphorism, the semi-vowel followed *immediately* after the उ of the reduplicate. The option of the present sûtra is, therefore, an aprâpta-vibhâshâ. The word अपरे is understood here also: therefore not in सुस्रूषति, शुश्रूषति ॥

Thus the Aorist of स्रु is असिस्रवत् or असुस्रवत् । By VII. 4. 2. S. 2572, where an अक् vowel of the root is elided, there is no shortening, as अशशासत्, अडुढौकत्, and अचीचकासत् । According to another opinion the form would be अचचकासत् ।

The example of अग्लोप will be given in the Chapter of roots derived from nouns.

Causatives may be formed of Churâdi roots also, though they already end in णिच्. In that case, the first णिच् will be elided either because of the conflict of two rules, or because one is an exception to the other and so there will be no vṛiddhi. Thus चोरयति । In the aorist here is the shortening of the penultimate by VII. 4. 1 S 2314 Thus चोर becomes चुर. Then there is lengthening of the reduplicate VII. 4. 94 S. 2318. Thus अचूचुरत् । Both the shortening by VII. 4. 1 S. 2314 and the lengthening by VII 4. 94 S. 2318 apply successively and are not impossible because there is the form of णिच before the affix चङ्. But we may have another form अचुचोरत् also.

२५७९ । णौ च संश्चङोः । ६ । १ । ३१ ।

सन्परे चङ्परे च णौ श्वयतेः संप्रसारणं वा स्यात् । '× संप्रसारणं तदाश्रयं च कार्यं बलवत् ×' इति वचनात्संप्रसारणम् । पूर्वरूपम् । अशूशवत् । अलघुत्वान्न दीर्घः । अशिश्वयत् ।

2579. There is optionally the vocalisation of the semi-vowel, in the causative of श्वि, when followed by the Desiderative सन् and the Aorist चङ् affix.

The phrase विभाषा श्वेः is understood here. In forming the Desiderative and the Reduplicated Aorist forms of the Causative of श्वि, there is optional vocalisation. Thus शुशावयिषति or शिश्वाययिषति ॥ So also in the Reduplicated Aorist चङ्, as अशूशवत् or अशिश्वयत् ॥ By the maxim संप्रसारणं संप्रसारणाश्रयं च बलीयो भवति (see sûtra VI. 1. 17), the antaraṅga substitution of Vṛiddhi &c., is superseded by the samprasâraṇa and the subsidiary operations relating to it here. The vṛiddhi and the substitution of आव् take place *after* the samprasâraṇa has taken place. The sûtra VII. 4 80 teaching the substitution of इ for the उ of the reduplicate, when सन् follows, shows by implication that the substitution caused by णि is sthânivat though it its lf does not cause reduplication (I. 1. 59) Thus श्वि+णि=श्वै+इ=श्वाय्+इ=श्वायि ॥ In reduplicating श्वायि we cannot form श्वाश्वाय, but must consider the substitute equal to the original व of श्वि and must reduplicate it. We thus get शिश्वाययिषति ॥ In the case of vocalisation, the rules of Vṛiddhi &c. are postponed. Thus श्वि+णि+सन् (VI. I. 108)=शु+णि+सन्=शौ+इ+सन्=शाव्+इ+इट्+सन्=शावे+इट्+सन् =शावयि+सन् ॥ Here we require reduplication. The substitute आव् in शाव् though not *caused* by सन्, is treated sthânivat under I 1. 59 to उ, which is carried in reduplication. Similarly the Aorist. श्वि+णि+चङ्= शु+इ+अ=शु+शु+इ+अ=शु + शौ + इ + अ = शु + शाव् + इ+अ = शु + शव् +इ+अ (VII. 4. 1)=शु+शव्+0+अ (VI. 4 51)=अशूशवत् (VII. 4. 94.)

२५८० । स्तम्भुसिवुसहां चङि । ८ । ३ । ११६ ।

उपसर्गनिमित्तं एषां सस्य षो न स्याच्चङि । अवातस्तम्भत् । पर्यसीषिवत् । न्यसीषहत् । आटिटत् । आशिशत् । बहिरङ्गोऽप्युपधाह्रस्वो द्वित्वात्प्रागेव । ओणेर्ऋदित्करणाल्लिङ्गात् । मा

ऐन्दिदत् । एजादावेधतौ विधानान्न वृद्धिः । मा भवान्प्रेदिधत् । 'न न्द्राः'–'(२४४६) इति नदराणां न द्वित्वम् । औन्दिदत् । आड्डिडत् । आर्चिचत् । 'उब्ज' आर्जवे । उपदेशे दकारोपधः । 'भुजन्युब्जौ पाण्युपतापयोः' (२८११) इति सूत्रे निपातनाद्दस्य बः । स चान्तरङ्गोऽपि द्वित्वविषये 'नन्द्राः–' (२४४६) इति निषेधात्ज्जशब्दस्य द्वित्वे कृते प्रवर्तते न तु ततः प्राक् । दकारोच्चारणसामर्थ्यात् । औब्जिजत् । अजादेरित्येव । नेह । अदिद्रयत् ।

2580. The ष् change does not take place in the reduplicated Aorist of the roots स्तम्भ्, सिव् and सह् ॥

The root स्तम्भ required ष change by VIII 3. 67, and the roots सिव and सह by VIII. 3. 70. Thus पर्यतस्तम्भत्, अभ्यतस्तम्भत् ॥ सिव :—पर्यसीषिवत्, न्यसीषिवत् ॥ सह :—पर्यसीषहत्, न्यसीषहत् ॥

Note :—This prohibition refers to the ष change that is caused by an Upasarga and not to the reduplicate change, as we have illustrated in the above example.

Similarly आटिटत्, आशिशत् । Here the reduplication is of the root *plus* the affix णिच्, *viz.*, of टि and शि । Thus अट् or अश्+णिच्+चङ् =आटि or आशि+चङ्. Here the rule of shortening of the penultimate, (VII. 4. 1. S. 2314) though a Bahiranga operation takes place before reduplication because of the implication of the long ॠ in the root ओणॄ । For, when the root is reduplicated along with the णिच्, there is no sanvaḍbhâva, and consequently, there is no lengthening by VII 4 94. S 2318. Thus we have अटिटत् and अशिशत् which with the augment becomes आटिटत् and आशिशत् । But if the reduplication had taken place before the shortening of the penultimate, then the penultimate could never have been shortened. Now, the root ओणॄ (Bhuâdi 482) has an indicatory ॠ which means that in the चङ् aorist, the penultimate will not be shortened (VII. 4. 2. S. 2572.) Thus ओणॄ+णिच्+चङ्=औणि+चङ्+त. Had the rule of shortening not applied before reduplication, we would get regularly औणिणि+चङ्+त giving us the form औणिणत्. But the indicatory ॠ is a jñâpaka showing that the shortening takes place before reduplication and hence the necessity of adding ॠ to the root ओणॄ to prevent this shortening.

Similarly the Causative Aorist of एध is ऐदिधत् without the augment अ । As in मा भवान् इदिधत् । With the preposition प्र it will be मा भवान् प्रेदिधत् । Here the sûtra VI. 1 89, S. 73 does not cause vriddhi of प्र+इदिधत्; because in explaining that sûtra we have shown that the vriddhi takes place then only when there is a diphthong ए in the verb एधति, and not when by shortening, it assumes the form इ । In fact that sutra VI. 1. 89. S 73 is qualified by the word एजादि ॥

In reduplicating, the न, द, and र are not reduplicated because of the prohibition of VI. 1. 3. S. 2446. As औन्दिदत्, आड्डिडत्, आर्चिचत् ।

The root उब्ज Tudâdi No. 21 is really उद्ज and has a penultimate द in upadeśa. The द is changed to ब, because of the nipâtana of the sûtra VII. 3. 61. S. 2877 where Pâṇini used the form उब्ज। Though this द changed to ब is antaraṅga, yet S. 2416 applies, and ब is not reduplicated, but जि is reduplicated, for the rule changing the द to ब is suspended till reduplication, and comes into force after reduplication, and not before it. This is because उब्ज is उद्ज really. Thus its aorist is औब्जिजत्। See Tudâdi No. 21.

The prohibition of न न्द्राः (S 2446) applies only where the root begins with a *vowel*. Where the root begins with a consonant, there the न, द or र is reduplicated. As अदिद्रयत्।

२५८१। रधिरशाबिटोः। ७। १। ६३।

रमेर्नुम्स्यादचि। न तु शब्लिटोः। अररम्भत्।

2581. The augment नुम् is added after the vowel of the root रभ् before an affix beginning with a vowel, but not before the vikaraṇa शप् or the affixes of the Perfect.

Thus आरम्भयति, आरम्भकः, साध्वारम्भी, आरम्भमारम्भम्, आरम्भो वर्तते॥ Aor. अररम्भत्। But आरभते in शप्, and आरेभे in लिट्, and आरब्धा before an affix beginning with a consonant.

२५८२। लभेश्च। ७। १। ६४।

अललम्भत्। 'ईरचङि' (२५३१) इति सूत्रे 'अचङि' इत्युक्तेः कुत्वं न। अजीहयत्। 'अत्स्मृदृत्वरप्रथम्रदस्तृस्पशाम्' (२५६६)। असस्मरत्। अददरत्। तपरत्वसामर्थ्यादत्र लघोर्न दीर्घः।

2582. So also of लभ्, before an affix beginning with a vowel, with the exception of शप् and लिट्, there is the augment नुम्॥

As लम्भयति, लम्भकः, साधुलम्भी, लम्भंलम्भम्, लम्भो वर्तते Aor, अललम्भत्॥ But लभते with शप्, and लेभे in the Perfect, and लब्धा before an affix beginning with a consonant. The separation of this from the last, is for the sake of the subsequent aphorisms.

The Aorist of the Causative of हि is अजीहयत्। The ह is not changed to a guttural here by VII. 3 56. S. 2531 because exception is specifically made there in favor of चङ् Aorist.

By VII. 4. 95 S, 2566, the reduplicate vowel is changed to अ in the case of √smṛi, √drî &c. As असस्मरत्। अददरत्। The short अ is not lengthened, because it is so ordained; otherwise S. 2566 would have taught long आ at once.

२५८३। विभाषा वेष्टि चेष्टयोः। ७। ४। ९६।

अभ्यासस्यात्वं वा स्याच्चङ्परे णौ। अववेष्टत्-अविवेष्टत्। अचचेष्टत्-अचिचेष्टत्। 'भ्राजभास-' (२५६५) इत्यादिना वोपधाह्रस्वः। अबिभ्रजत्-अबभ्राजत्। * काण्यादीनां वेति वक्तव्यम्*। एवन्तः कणरणभणश्रणलुपहेठः काणयादयः षड्भाष्य उक्ताः। हायिवाणिलोटिलोपच-इत्यादरोऽधिका न्यासे। 'चाणिलोटि' इत्यप्यन्यत्र दृश्यं द्वादश। अचीकणत्-अचकाणत्।

2583. Short अ is optionally substituted for the vowel of the reduplicate in वेष्ट् and चेष्ट् in the Reduplicated Aorist of the Causative.

Thus अववेष्टत् or अविवेष्टत्, अचचेष्टत् and अचिचेष्टत् ॥ In one alternative there is shortening of the reduplicate (VII 4. 59), and after such shortening, there is अ substituted in the other alternative.

By VII 4. 3 S. 2565, the roots √bhraj &c., are optionally lengthened in the penultimate. As अबिभ्रजत् or अबभ्राजत् ।

Vartika.—The roots काणि and the rest optionally shorten their penultimate in the चङ् Aorist

In the Mahâbhâshya, the following six roots, when Causative, are classed as Kânyâdi, namely कण, रण, भण, श्रण, लुप and हेठ । The Nyâsa adds the following four. ह्रापि, वाणि, लोटि, and लोपि । While two more चाणि and लोठि are mentioned in other places. Thus altogether there are *twelve* Kânyâdi roots. Thus अचीकणत् or अचकाणत् । अरीरणत् or अरराणत् । अबीभणत् or अबभाणत् । अशीश्रणत् or अशश्राणत् । अलूलुपत् or अलुलोपत् । अजीहिठत् or अजीहेठत् ।

२५८४ । स्वापेश्चङि । ६ । १ । १८ ।

ण्यन्तस्य स्वपेश्चङि संप्रसारणं स्यात् । असूषुपत् ।

2584. Of the causative verb स्वापि "to cause one to sleep", there is vocalisation of the semi-vowel, when the affix चङ् of the Reduplicated Aorist follows.

Thus the Aorist of स्वापि is असूषुपत्, असूषुपताम्, असूषुपन् ॥

Note:— The vocalisation takes place before reduplication, then there is guṇa of the penultimate short vowel, then this is again shortened by VII. 4. 1, then there is reduplication, and then lengthening of the vowel of the reduplicate by VII. 4. 94. Thus स्वापि+चङ्=सुपि+चङ्=सुप् (VI. 4. 51) +चङ् (VII. 3. 86)=सोप्+चङ्=सुप्+चङ् (VII. 4. 1)=सु+सुप्+चङ् (VI. 1. 11)=सूषुपत् (VII. 4. 94) which with the augment अ becomes असूषुपत् ॥

Note:—Why do we say 'when चङ् follows? Observe स्वाप्यते, स्वापितः ॥ The anuvritti of क्ङिति has ceased, that of ङिति however is here.

२५८५ । शाच्छासाह्वाव्यावेपां युक् । ७ । ३ । ३७ ।

णौ । पुकोऽपवादः । शाययति । ह्वाययति ।

2585. The augment युक् (य्) is added to the verbal stems शा, छा, सा, ह्वा, वे and पा before the affix णि (Causative).

This debars पुक् । As शाययति, च्छाययति, अवसाययति, ह्वाययति, व्याययति, वाययति, drink'. (Bhu 972) and पाययति ॥ The word पा includes the root पा 'to पै 'to dry' (Bhu 968), but not पा 'to protect' (Ad. 47): because the latter looses the शप् vikaraṇa.

Note:—The roots धुञ् and प्रीञ् take the augment नुक् before णि, as धूनयति, प्रीणयति ॥

All these augments are added to the roots, in order that VII. 4. 1. should cause the shortening of the vowel preceding these. Thus the Aorist of the above are अशीशयत्, अपीपलत्, अदूधुनत्, अपीप्रिणत् ॥

The roots शा, छा, सा, ह्वा व्या and पा are exhibited as ending in long आ their Dhâtupâṭha forms are शो, छो, षो, ह्वे, व्ये and पै ॥ This indicates that these roots would have taken युक् by VII. 3. 36, the word आत् 'ending in long आ' means the roots which actually end in long आ, as well as those which get long आ by VI. 1. 45. This also indicates, that in this sub-division or section, the maxim of lakshaṇa pratipadokta &c. does not apply. Therefore when the roots इ with अधि, and जि assume the form अधि-आ and जा before the affix णि by VI. 1. 48, the augment पुक् is added to them, thus अध्यापयति, जापयति ॥

In forming the aorist of ह्वा the following sûtra causes vocalisation.

२५८६ । ह्वः संप्रसारणम् । ६ । १ । ३२ ।

सन्परे चङ्परे च णौ ह्वः संप्रसारणं स्यात् । अजूहवत्-अजुहावत् ।

2586. There is the vocalisation of the semi-vowel of the causative of *hve* (ह्वे) before the Desiderative and the Reduplicated Aorist affixes,

The whole of VI. 1. 31 is to be read into this sûtra. Thus (जुहावयिषति and जुहावयिषतः, जुहावयिषन्ति;) अजूहवत्, or अजुहावत्, अजूहवताम् and अजूहवन् ॥

Note:—The root ह्वा does not take the augment य required by VII. 3. 37 before the affix णि, because the Samprasâraṇa rule is stronger. The repetition of the word संप्रसारण in this sûtra, though its anuvritti was present, indicates that the force of the word विभाषा has ceased. Though this and the next sûtra VI. 1. 33 could well have been made one, their separation shows that the samprasâraṇa does not take place when another affix, not causing reduplication, intervenes. As ह्वायकमिच्छति = ह्वायकीयति; the Desiderative of this verb is जिह्वायकीयिषति ॥

२५८७ । लोपः पिबतेरीच्चाभ्यासस्य । ७ । ४ । ४ ।

पिबतेरुपधाया लोपः स्यादभ्यासस्य ईदन्तादेशश्च चङ्परे णौ । अपीप्यत् । 'अर्तिह्री-' (२५७०) इति पुक् । अर्पयति । ह्रेपयति । व्लेपयति । रेपयति । क्नोपयति । क्ष्मापयति । स्थापयति ।

2587. The penultimate vowel, in the Causative stem of पा 'to drink' is elided in the Aorist, and for the vowel of the Reduplicate there is substituted long ई ॥

As पा+णि+अत्=पाय्+इ+अत् (VII. 3. 37)=पाय्+अत् (VI. 4. 51)=पय्+अत् (VII. 4. 8)=पप्य्+अत् (I. 1. 59)=पीप्यत् (VII. 4. 4). Thus अपीप्यत्, अपीप्यताम्, अपीप्यन् ॥ When the penultimate आ is elided, there remains प्

which cannot be reduplicated as having no vowel, but the elided आ is considered as sthânivat and thus पा is reduplicated. Sûtra VII. 4. 80 establishes by implication the principle that the substitutes caused by णि are sthânivat. Thus शु+णि=भावि; in reduplicating, this भा will not be reduplicated, but शु, as शुभावि, भा=शु by sthâinvad-bhâva.

We repeat here VII. 3. 36 S. 2570, because of the context.

२५८७ । क । अर्त्तिह्रीव्लीरीक्नूयीक्ष्माय्यातां पुङ्णौ । ७ । ३ । ३६ ।

2587A. The augment पुक् (प्) is added to the roots ऋ, ह्री व्ली, री, क्नूय्, क्ष्माय्, and to a root ending in long आ, when the affix णि (the Causative) follows.

As अर्पयति, ह्रेपयति, व्लेपयति, रेपयति, क्नोपयति, क्ष्मापयति ॥ The anuvritti of every word other than अङ्ग (VI. 4 1.) ceases. The य् of क्नूय and क्ष्माय् drops by VI. 1. 66. The guna takes place by VII. 3. 86. Of the roots ending in long आ, we have स्थापयति, दापयति, धापयति ॥ The root ऋ (Bhu. 983) गतिप्रापणयोः, and ऋ (Juhotyâdi 16) गतौ are both meant here. Similarly री includes रीङ् स्रवणे (Divâdi 30), and री गतिरेषणयोः (Kryâdi 30). The augment is added at the end of the preceding stem of the root, and not to the affix. Being added to the root it becomes part of the root-stem, and in forming the reduplicate Aorist of such stems, the vowel before प् is shortened by VII. 4. 1. If प् were not the part of the stem, that vowel would not be shortened. Thus from दापयति; we have Aorist अदीदपत् ॥

In forming the Aorist of स्थापयति, the following sûtra applies:—

२५८८ । तिष्ठतेरित् । ७ । ४ । ५ ।

उपधाया इदादेशः स्यात्चङ्परे णौ । अतिष्ठिपत् ।

2588. Short इ is substituted for the penultimate vowel of the Causative stem of स्था in the Aorist.

Thus अतिष्ठिपत्, अतिष्ठिपताम्, and अतिष्ठिपन् ॥ The form is thus evolved स्था+णिच्+अत्=स्थाप्+इ+अत् (VII. 3. 36)=स्थाप्+अत् (VI 4. 51)=स्थिप्+अत् (VII. 4. 5)=तिष्ठिपत् ॥

२५८९ । जिघ्रतेर्वा । ७ । ४ । ६ ।

अजिघ्रिपत्-अजिघ्रपत् । 'उर्ऋत्' (२५६७) । अचीकृतत्-अचिकीर्तत् । अवीवृतत्-अववर्तत् । अमीमृजत्-अममार्जत् । * पातेर्णौ लुग्वक्तव्यः * । लुकोऽपवादः । पालयति ।

2589. Short इ is optionally substituted for the penultimate vowel of the Causative stem of घ्रा in the Aorist.

As अजिघ्रिपत् or अजिघ्रपत्, अजिघ्रिपताम् or अजिघ्रपताम्, अजिघ्रिपन् or अजिघ्रपन् ॥ Thus घ्रा+णि+अत्=घ्राप्+इ+अत् (VII. 3. 36)=घ्रिप्+इ+अत् (VII. 4. 6)=घ्रिप्+अत् (VI. 4. 51)=जिघ्रिपत् ॥ When इ is not substituted, आ is shortened by VII. 4. 1.

We repeat here VII. 4. 7. S. 2567.

२५८९ । ऋ । उर्ऋत् । ७ । ४ । ७ ।

2589A. Short ऋ is optionally substituted for the penultimate ॠ and ऋ of a Causative stem, in the reduplicated Aorist.

This debars the इट् (VII. 3. 101). अट् (VII. 3. 86), and आट् (VII. 2. 114) substitutes. Thus अचिकीर्तत् (VII. 1. 101) or अचीकृतत् from कॄत् (Chur. 111.): अववर्तत् (VII. 3 86), or अवीवृतत्; अममार्जत् (VII. 2. 114) or अमीमृजत् ॥

Note :—Though the इट्, अट् and आट् substitutes are antaranga operations, they are prohibited by the express text of this sûtra. The short ऋ is substituted even for a long ॠ: the त् of ऋत् shows that, as in अचीकृतत् (VIII. 2, 77). In fact, this ऋ substitute does not take place after the operations of इट्, आट् and अट् substitutions have taken effect, but it is a form which suspends the operation of all those rules.

In forming the चङ् Aorist of √पा, the augment पुक् should have been added by 2587A, but the following vârtika prevents it.

Vart :—The root पा 'to protect' takes the augment लुक् before णि, as पालयति ॥

The root वा would have also taken the augment पुक् but this is prevented by the following when the root means 'to shake'.

२५९० । वो विधूनने जुक् । ७ । ३ । ३८ ।

वातेर्जुक्स्यात्णौ कम्पेऽर्थे । वाजयति । 'कम्पे' किम् । केशान्वापयति । 'विभाषा लीयतेः' (२५०९) ।

2590. वा gets the augment जुक् (ज्) before the affix णि when the Causative has the sense of 'shaking'.

As पक्षेणोपवाजयति ॥ But स्रा वापयति केशान् when the sense is not that of shaking. This form could have been obtained from the root वज् 'to move', (Bhu. 271) with the affix णि in the ordinary way without any augment. The special augment ज् to वा indicates that this root will not take पुक्, which it would have otherwise done by the last sûtra. The root वा belongs to Bhu. 969 (ओवै शोषणे) ॥

The roots ली, and लीङ् optionally become ला by VI 1. 51 S. 2509 and therefore they would have taken पुक् in the Causative. The following sûtra ordains नुक् optionally :—

२५९१ । लीलोर्नुग्लुकावन्यतरस्यां स्नेहविपातने । ७ । ३ । ३९ ।

लीयतेर्लातेश्च । क्रमान्नुग्लुकावागमौ वा स्तो णौ स्नेहद्रवे । विलीनयति-विलापयति-विलालयति-विलाययति वा घृतम् । 'ली' 'ई' इति ईकारप्रश्लेषाद्रादात्त्वपक्षे नुग्न । 'स्नेहद्रवे' किम् । लोहं विलापयति । * प्रलम्भनाभिभवपूजासु लियो नित्यमात्त्वमिति वाच्यम् *

2591. The roots ली and ला get optionally नुक् and लुक् augment respectively, before the affix णि when the causative means 'the melting of a fatty substance.'

As वि लीनयति, वि लालयति, वि लाययति, or वि लापयति घृतम् ॥ The augment लुक is added to ली when the root ends in long ई, and that also optionally. When the augment is not added, the regular causative लाययति is formed. But when ली gets the form ला by VI. 1. 51, it does not take the augment लुक् ॥ The root ली includes both ली and लीङ् of Kryâdi and Divâdi. The root ला includes ला 'to give' (Adâdi 49), and ला the form assumed by ली under VI. 1. 51. When लुक् is not added to ला, पुक् is added by VII. 3. 36. Why do we say when meaning 'to melt fat'? Observe only लोहं विलापयति, जटाभिरालापयते (1. 3. 70.)

Vârtika :—The ली invariably takes आ substitution when the sense is that of 'deceiving,' sub-duing,' or 'showing respect,' when the affix is not णिच् ॥ As कस्त्वामुल्लापयते, श्येनो वर्त्तिकामुल्लापयते ॥ The option allowed by this aphorism is a restricted option (vyavasthita-vibhâshâ). The substitution of आ for the final of ई is *optional* when the sense of the root is not that of 'showing respect', 'subduing' or 'deceiving'. But when it has any one of these three senses, the substitution is *compulsory*. See I. 1. 70.

When the √ली becomes ला by this Vârtika, it is always conjugated in the Atmanepada, even when the fruit of the action does not accrue to the agent by the following sûtra.

२५९२ । लियः संमाननशालीनीकरणयोश्च । १ । ३ । ७० ।

लीङ्लियोर्ण्यन्तयोरात्मनेपदं स्यादकर्तृगेऽपि फले पूजाभिभवयोः प्रलम्भने चार्थे । जटाभिर्लापयते । पूजामधिगच्छतीत्यर्थः । श्येनो वर्तिकामुल्लापयते । अभिभवतीत्यर्थः । बालमुल्लापयते । वञ्चयतीत्यर्थः ।

2592. After the causative of the verb lî to melt or stick, the Atmanepada is employed, when used in the sense of showing respect, subduing and deceiving, even though the fruit of action does not accrue to the agent.

The phrase 'of the causative ending in णि' is to be supplied here from sûtra 67. This sûtra has its scope only when the fruit of the action does not accrue to the agent. In the Dhâtupâtha, there are two roots ली, one is technically called लीङ् and means 'to stick,' and belongs to the Divâdi class. The other ली meaning to 'melt' belongs to the Kryâdi class. As there is no specification in the sûtra as to what ली is to be taken, both are, there-fore, taken.

As जटाभिर्लापयते 'he gets respect or causes respect to be shown to him on account of his matted hair. श्येनो वर्तिकामुल्लापयते 'the hawk subdues the partridge' बालमुल्लापयते 'he deceives the boy'.

The root भी also becomes भा by the following.

२५९३ । बिभेतेर्हेतुभये । ६ । १ । ५६ ।

बिभेतेरेच आत्वं वा स्यात्प्रयोजकाद्भयं चेत् ।

2593. There is optionally the substitution of आ for the diphthong of the root भी 'to fear', in the Causative, when the fear is produced directly through the agent of the causative.

Thus भी + णि = भा + णि. This भा takes पुक् by VII. 3. 36 S. 2570. The following sûtra causes it to be conjugated in the Atmanepada.

२५९४ । भीस्म्योर्हेतुभये । १ । ३ । ६८ ।

णयन्ताभ्यामाभ्यामात्मनेपदं स्याद्धेतोश्चेद्भयस्मयौ । सूत्रे भयग्रहणं धात्वर्थोपलक्षणम् । मुण्डो भापयते ।

2594, After the causatives of the verbs bhî to fear, and smi to wonder, even where the fruit of the action accrues not to the agent, the Atmanepada is employed, when the fear is produced directly by the causative agent.

Note :—The phrase 'of the causative ending in णि' is understood in this sûtra and is to be supplied from the previous aphorism. This sûtra is also restricted to cases where the fruit of the action does not accrue to the agent. The word हेतु in the aphorism has been defined later on in sûtra I. 4. 55 (स्वतन्त्र कर्त्ता); it is the agent which is the mover of another's agent. When a fear is caused by a हेतु it is called हेतुभय. The word भय 'fear' in the aphorism is illustrative, and includes by implication विस्मय 'astonishment' also. As जटिलो भीषयते 'the jatila, the cock-headed frightens.' मुण्डो भीषयते 'the munda, the shaven-headed frightens'; जटिलो विस्मापयते 'the jatila astonishes,' मुण्डो विस्मापयते 'the munda astonishes' *i.e.*, the very fact of matted-hair or shaven-head frightens' &c.

Note :—Why do we say हेतुभय ? For if the fear or astonishment is not the direct result caused by the agent, but arises from something else, then the âtmanepada will not be used. As कुञ्चिकयैनं भाययति 'he frightens him with the kunchika,' रूपेण विस्माययति 'he astonishes with his form'. Here kunchika and rupa are the instruments, which cause fear or astonishment, and are not the hetu thereof.

Thus मुण्डो भापयते ।

But when the root भी is not changed to भा, then instead of पुक्, it takes the augment षुक् by the following sûtra.

२५९५ । भियः हेतुभये षुक् । ७ । ३ । ४० ।

'भी' 'ई' इति ईकारः प्रश्लिष्यते । ईकारान्तस्य भियः षुगस्यात्णौ हेतुभये । भीषयते ।

2595. The augment षुक् is added to the root भी before the affix णि, when fear is caused immediately owing to the agent of the Causative.

As मुण्डो भीषयते, जटिलो भीषयते ॥

Note :—See I. 3. 68. Here also भी with long ई being employed in the sûtra, indicates that षुक् is added then only, when the root has the form भी,

but when it assumes the form भा by VI. 1. 56, the proper augment षुक् will come; as मुण्डो भापयते ॥ Why do we say 'when the agent of the causative is himself the direct cause of fear'? Observe कुञ्चिकयैनं भाययति, for here कुञ्चिका causes fear and not the agent of the verb. The ई is vriddhied and आय substituted

The भी of this sûtra may be taken to be a compound of भी+ई meaning that the root भी when ending in long ई takes षुक् and not when it ends in long आ।

२५९६। नित्यं स्मयतेः। ६। १। ५७।

स्मयतेरेचो नित्यमात्वं स्याण्णौ हेतोः स्मये। जटिलो विस्मापयते। हेतोश्चेद्भयस्मयावित्युक्तेर्नेह। कुञ्चिकयैनं भाययति। विस्माययति। कथं तर्हि 'विस्मापयन्विस्मितमात्मवृत्तौ' इति। 'मनुष्यवाचा' इति करणादेव हि तत्र स्मयः। अन्यथा शानजपि स्यात्। सत्यम्। 'विस्माययन्' इत्येव पाठ इति सांप्रदायिकाः। यद्वा। मनुष्यवाक्प्रयोज्यकर्त्री विस्मापयते तया सिंहो विस्मापयन्निति ण्यन्ताण्णौ 'शता' इति व्याख्येयम्।

2596. There is invariably the substitution of आ for the diphthong of the root स्मि 'to smile' in the Causative, when the astonishment is produced directly through the Agent of the Causative.

The words णौ and हेतुभये are both understood here. The word नित्य shows that the anuvritti of विभाषा ceases. Thus मुण्डोजटिलो वा विस्मापयते ॥ Otherwise we have कुञ्चिकयैनं विस्माययति ॥ The word भय here is taken to mean स्मयति *i. e.*, 'wondering, feeling astonished'. See I. 3. 68 where also this meaning has been extended to भय by its connection with भीस्मि together; the proper word ought to have been हेतुस्मये in connection with स्मि, and हेतुभये in connection with भी ॥

Question.—How do you explain the form विस्मापयन् in the following verse (Raghu Vamśa II. 33). तमार्यगृह्यं निगृहीतधेनुर्मनुष्यवाचा मनुवंशकेतुम्। विस्मापयन् विस्मितमात्मवृत्तौ। सिंहोरुसत्त्वं निजगाद सिंहः ॥ "The lion, who had seized the cow, spoke to him (King Dilipa) the elect of the Aryas, the banner of Manu's line, and possessed of lion's prowess, in human accents, thus astonishing him (the more) who was (already) surprised at his own state (of paralysis in not being able to shoot the arrow at the lion)?" For here the astonishment is not produced by the *Agent*, (kartâ), but by the Instrument (karaṇa), namely by "the human voice" in which the lion addressed the King Dilipa and, therefore, there ought to have been no आ nor षुक् ॥ Moreover, the proper participial affix in that case would have been शानच् of the Atmanepada and not शतृ as it is in विस्मापयन् ॥

Answer.—True. Therefore, the text according to the traditional reading is विस्माययन् and not विस्मापयन्। (*Note*:—In fact Mallinâtha reads it as विस्मापयन् and explains it as विस्मि+णि=विस्मै+णि=विस्मायि, which with शतृ becomes विस्माये+अत्=विस्मायत्।)

Or. The real sentence is this. The king (already) wonders (at his loss of control over his limbs). (राजा विस्मयते). Him astonishes (further) the human voice (of the lion) (तं मनुष्यवाक् विस्मापयते). By means of that voice the lion astonished the king (तया सिंहो विस्मापयत्). Thus the *hetu* of the first causative is 'the human voice': and so there are both आ and षुक्। That is to say, the human voice is the agent of the impeller of the action, and it produces astonishment. By means of that the lion astonished &c. Thus it is a case of double causative: and the शतृ affix is added after such a double Causative.

The human voice causes astonishment, मनुष्यवाक् विस्मापयते। The lion through the human voice causes astonishment, सिंहो मनुष्यवाचा विस्मापयत्। Thus विस्मापि + णि + शतृ = विस्माप् + णि + शतृ (the first णि is elided by VI. 4. 51. S. 2313) = विस्मापि + शतृ = विस्मापयत्।

२५९७। स्फायो वः। ७। ३। ४१।

णौ। स्फावयति।

2597. For the final of the stem स्फाय् is substituted व् in the causative.

As स्फावयति॥

२५९८। शदेरगतौ तः। ७। ३। ४२।

शदेर्णौ तोऽन्तादेशः स्यान्न तु गतौ। शातयति। गतौ तु गाः शादयति गोपिलकः। गमयतीत्यर्थः।

2598. For the final of the शद् is substituted त in the Causative, when it does not mean 'to drive'.

As पुष्पाणि शातयति, फलानि शातयति, but गाः शादयति गोपालकः "the cowherd drives the kine."

२५९९। रुहः पोऽन्यतरस्याम्। ७। ३। ४३।

णौ। रोपयति-रोहयति।

2599. प् may optionally be substituted for the final of रुह् in the Causative.

As व्रीहीन् रोपयति or रोहयति॥ "He sows the barley." According to Padamanjari this sûtra could be dispensed with. The form रोपयति could be obtained from the root रुप् of the Divâdi class: which though meaning मोहन may be taken to mean 'grow' also; अनेकार्थत्वाद् धातूनाम्॥

२६००। क्रीङ्जीनां णौ। ६। १। ४८।

एषामेच आत्वं स्याण्णौ। क्रापयति। अध्यापयति। जापयति।

2600. The substitution of आ for the diphthong takes place in the causatives of the roots क्री 'to buy', इ 'to study' and जि 'to conquer.'

Thus क्रापयति Aor. अचिक्रपत्। अध्यापयति and जापयति Aor. अजीजपत्। The augment पु is added by VII. 3. 36, since these roots end in long आ॥ The aorist of अध्यापयति is formed by the following sûtra.

२६०१ । णौ च संश्चङोः । २ । ४ । ५१ ।

सन्परे चङ्परे च णौ इङो गाङ्वा स्यात् । अध्यजीगपत् । अध्यापिपत् ।

2601. गाङ् is optionally the substitute of इङ् in the causative (णि) when that causative takes the affix san (desiderative) and chaṅ (Aorist).

Thus (अधिजिगापयिषति or अध्यापिपयिषति 'he desires to teach.') अध्यजीगपत् or अध्यापिपत् 'he taught.' The ई is changed into आ by VI 1. 48. Thus इ + णिच् = आ + णिच् = आ + प् + इ = आपि. This rule applies to the Desideratives of Causatives and the Aorist of the Causatives.

२६०२ । सिध्यतेरपारलौकिके । ६ । १ । ४९ ।

ऐहलौकिकेऽर्थे विद्यमानस्य सिध्यतेरेच आत्वं स्याण्णौ,। अन्नं साधयति । निष्पादयतीत्यर्थः । 'अपारलौकिके' किम् । तापसः सिध्यति । तत्वं निश्चिनोति । तं प्रेरयति । सेधयति तापसं तपः ।

2602. The substitution of आ takes place for the diphthong in the causative of सिध्, when it does not refer to the next life.

The word पारलौकिक is derived from परलोक 'the next world' by adding the affix ठञ् with the force of 'for the sake of' (V. 1. 109). The double Vriddhi takes place by VII. 3 20. The sense of the word सिध् must refer to अज्ञान or non-intelligent things for the purposes of this substitution. Thus अन्नं साधयति, ग्रामं साधयति ॥ Why do we say when not referring to the next world? See तपस्तापसं सेधयति, स्वान्येवनं कर्माणि सेधयन्ति ॥ The force of सिध् is here that of knowledge, तापसः सिद्धति = ज्ञानावशेषमासादयति "The ascetic realises the truth," *i.e*, becomes Perfect. The austerity incites the ascetic to the acquisition of that knowledge, and so we say सेधयति तापसं तपः 'the austerity produces perfection in the ascetic'. Why the subsititution does not take place in : अन्नं साधयति, ब्राह्मणेभ्योदास्यामि 'he causes food to be prepared for the purpose of giving to the Brahmanas'. Here though the gift of the food produces effect in the next world, yet as that is the effect of दान and not of the verb सिध्, the substitution does take place. When the verb सिध् *directly* and not through the mediation of another action, produces pâraloukika effect, then the substitution does not take place. The verb सिध् here belongs to the Divâdi class and not to the Bhuâdi, as the form सिध्यति in the sûtra shows it.

२६०३ । प्रजने वीयतेः । ६ । १ । ५५ ।

अस्यैच आत्वं वा स्याण्णौ प्रजनेऽर्थे । वापयति–वाययति वा गाः पुरोवातः । गर्भं ग्राहयतीत्यर्थः । 'ऊदुपधाया गोहः' (२३६४) । गूहयति ।

2603. There is optionally the substitution of आ in the room of the diphthong of the root वी in the Causative, when meaning 'to conceive an embryo'.

The root वी Adâdi 39 means 'to go, to conceive, to shine, to eat, and to desire'. The substitution takes place when it means 'to impregnate or conceive'. Thus पुरो वातो गाः प्रवापयति or प्रवाययति = गर्भं ग्राहयति ॥ The word प्रजन means the receiving of the embryo which in course of time will lead to the birth of a child.

The causative of √गुह संवरणे (Bhu. 944), is गूहयति । The short उ is lengthened by VI. 4. 89. S. 2365.

२६०४ । दोषो णौ । ६ । ४ । ९ ।

'दुषः' इति सुवचम् । दुष्यतेश्चणाया उत्स्यानर्थो । दूषयति ।

2604. The ओ of दोष् is replaced by ऊ before the causative णि ॥

Thus दूषयति, दूषयतः, दूषयन्ति ॥ Similar reasons as in गोह, may be given for the root दुष being exhibited as दोष in the sûtra. But the better construction of the sûtra would have been दुषोणौ । When not followed by णि, we have दोषो वर्तते ॥

The substitution however, is optional by the following sûtra if it means mental agitation.

२६०५ । वा चित्तविरागे । ६ । ४ । ९१

विरागोऽप्रीतता । चित्तं दूषयति–दोषयति वा कामः । 'मितां ह्रस्वः' (२५६८) घटादौ चुरादौ च मित उक्ताः । घटयति । 'जनीजॄष्–' । जनयति–जरयति । जॄणातेस्तु । जारयति । * रञ्जेर्णौ मृगरमणे नलोपो वक्तव्यः * । मृगरमणमाखेटकम् । रजयति मृगान् । 'मृग–' इति किम् । रञ्जयति पक्षिणः । रमणादन्यत्र तु रञ्जयति मृगान्मृगदानेन । चुरादिषु ज्ञपादिर्मित् । 'चिस्फुरोर्णौ' (२५६९) । चपयति–चाययतीत्युक्तम् । चिनोतेस्तु । चापयति–चाययति । स्फारयति–स्फोरयति । अपुस्फरत्–अपुस्फुरत् ।

2605. The ऊ substitution for the ओ of दोष् is optional, when the sense is that of the disturbing of the mind.

As चित्तं or प्रज्ञां दूषयति or दोषयति कामः 'the desire perverts the Intelligence'. Otherwise वाचनं दूषयति when mental agitation is not meant.

Here we repeat the sûtra VI. 4. 92. S. 2568, because of the context.

२६०५ । क । मितां ह्रस्वः । ६ । ४ । ९२ ।

2605A. The roots having an indicatory म्, retain their penultimate short vowel before the Causative णि ॥

The मित् roots are घटादि a subdivision of the Bhuâdi (800 to 873), and some belong to the Churâdi; and all other roots that end in अम् as गम् and वम् of the Divâdi class. Thus घटयति, व्यथयति, जनयति from √janî (I. 862) जरयति, from √jrîsh (I. 863); but जारयति from the Rudhâdi root जॄ (IX. 24). गमयति, वमयति ॥ Some read the anuvritti of the word 'optionally' from the last sûtra into this. This will then be of limited option only (vyavasthita-vibhâshâ). The forms उत्क्रामयति and संक्रामयति are thus explained.

Vart:—The causative of the root रञ्ज loses its nasal when meaning 'to hunt the deer': as, रजयति मृगान् 'he hunts the deer', but रञ्जयति पक्षिणः 'he hunts the birds.' Moreover when the sense is other than that of hunting, we have रञ्जयति in connection with मृगः also. As रञ्जयति मृगान् तृणदानेन 'he gratifies the deer by giving them grass'.

In the Churâdi class, under the subdivision घटादि which are मित् we find the root चिञ् (X. 86). In forming its causative the following sûtra applies.

२६०५ । ख । चिस्फुरोर्णौ । ६ । १ । ५४ ।

2605B. There is optionally the substitution of आ in the room of the diphthong of the roots चि and स्फुर when in the Causative.

Thus चपयति चययति (VII 3. 36 for the addition of पु) but from the √चि चिनोति (V. 5): we have चापयति and चाययति । The svâdi चि is not मित् । So also स्फोरयति or स्फारयति । The Aor. is अपुस्फुरत् or अपुस्फरत् ।

२६०६ । उभौ साभ्यासस्य । ८ । ४ । २१ ।

साभ्यासस्यानितेरुभौ नकारौ णत्वं प्राप्नुतो निमित्ते सति । प्राणिणत् ।

2606. Both the न's are changed into ण in the reduplicated forms of the verb अन when preceded by an upasarga competent to cause the change.

Thus in the Desiderative प्राणिणिषति and the Aorist of the Causative प्राणिणत्, and so also पराणिणिषति and पराणिणत् ॥

Note:—If the maxim पूर्वत्रासिद्धीयमद्विर्वचने be not applied here: then we have the following dilemma in, प्रानि+स+ति ॥ Here the affix सन् requires reduplication, and the present sûtra requires ण change of न ॥ The णत्व being asiddha, the reduplication being made first, we have प्रानिनि+स+ति, and then the reduplicate नि intervenes between the cause र and the root न् of नि, and so this न would not be changed to ण ॥ If however the above maxim be applied, we first apply the णत्व rule, as प्राणि+स+ति, and then reduplicate णि; and we get the form प्राणिणिषति even without this sûtra.

Note:—If we could get this form by the application of the above maxim, where is the necessity of the present sûtra? The sûtra is necessary in order to indicate that the above maxim is *anitya* or not of universal application. And because it is *anitya*, that the form औजढत् is evolved by reduplicating ढत् (See VIII. 2. 1).

२६०७ । णौ गमिरबोधने । २ । ४ । ४६ ।

इणो गमिः स्याण्णौ । गमयति । बोधने तु प्रत्याययति । '* इङश्च *' । अधिगमयति । 'हनस्तोऽचिण्णलोः' (२५७४) । 'हो हन्तेः' इति कुत्वम् । घातयति । * ईर्ष्यतेस्तृतीयस्येति वक्तव्यम् * । तृतीयस्य व्यञ्जनस्य तृतीयैकाच इति वार्थः । आद्ये यकारस्य द्वित्वं बारर्यिषुनिषम् ।

द्वितीये तु 'अजादेर्द्वितीयस्य' (२१७६) इत्यस्यापवादतया अभ्यस्ते प्रवर्तते। ऐर्डिडिषत्-ऐर्डिडिषत्। द्वितीयव्याख्यायां णिजन्तात्क्वचित् चकारं पराभ्यासे भूयते। इत्यादिः शेषात्। द्वित्वं तु द्वितीयस्यैव। तृतीयाभावेन प्रकृतवार्तिकाप्रवृत्तेः। जिवृत्तप्रेषणादुत्तोर्हेतुमण्णौ द्युतेन द्युवणोऽर्थः। तेन 'प्रार्थयन्ति शयनोत्थितं प्रिया' इत्यादि सिद्धम्। एवं सकर्मकेषु पर्युत्सुकम्।

2607. When the affix णि (Causal) follows, गमि is the substitute of इण् when the sense is not that of 'informing' but that of 'going.'

गमयति 'makes him go' गमयतः, गमयन्ति &c. But प्रत्याययति 'causes to believe.' अधिगामयति. The इ of गमि is for articulation.

Vârt.—So also इक् to 'remember' which is treated like इण् as, अधिगमयति ॥

We repeat here the sûtra VII. 3. 32. S. 2574.

२६०७। क। हनस्तोऽचिण्णलोः। ७। ३। ३२॥

2607A. For the न of हन is substituted त before an affix with an indicatory ञ or ण, but not before the affix चिण् of the Aorist, nor before णल् of the Perfect.

Thus हन+णिच्=हत्+णिच्=घात्+णिच्। Then by VII. 3. 54. S. 358, ह is changed to घ and we get घातयति।

So also ईर्ष्ययति॥ In forming its चङ् Aorist, the reduplication is irregular, as given in the following Vârtika.

Vartika.—In the case of ईर्ष्यति the third should be reduplicated.

The meaning is, the *third consonant*, or the third *syllable*. If we take the first meaning, then this Vârtika prohibits the reduplication of ष, (for र is already prohibited by नन्द्राः). If we take the second meaning, this vârtika becomes an exception to VI. 1. 2. S. 2176. and is applicable to Desiderative bases only, for there alone we get the *third* syllable.

Thus by the ordinary rule the Aorist is ऐर्षिष्यत्. while by this vârtika it is ऐर्ष्यियत् according to the first meaning. In the case of the second meaning, the य alone will be heard in the reduplicate चङ् Aorist. Because the ष् would be elided by हलादिःशेषः (VII. 4. 60. S. 2179). So the reduplication will be of the *second* syllable only, because there being no *third* syllable, the vârtika under consideration does not apply for it applies only to the Desideratives.

In fact only *one* meaning can be illustrated in the Aorist of the Causative, while both are applicable in Desiderative, as given in the following note.

Note.—In the case of the verb ईर्ष्यति the third should be reduplicated, "Third of what"? Some say the third of the consonants, and according

to them the form is ईर्ष्यिषिषति ॥ Others say the third syllable, therefore of the root ईर्ष्यिष (ईर्ष्य + इट् + सन्), the third syllable ष is reduplicated: Thus ईर्ष्यिषिष, ईर्ष्यिषिष (VII. 4. 79) the अ of ष is changed into short इ by VII. 4. 79. = ईर्ष्यिषिषति ॥

The root अर्थ (X. 357) belongs to the Agârvîya subdivision, and ought to be conjugated in the Atmanepadî. How do you explain the Parasmaipada in प्रार्थयन्ति शयनोत्थितं प्रियाः (Mâgha)? It ought to be Atmanepada because the √artha belongs to agarvîya subdivision of the Churâdi.

Of the root, in which the causative णि, ceases to have the force of the causative (nivritta-preshana), the meaning is the same as of the pure non णि root. In fact the णि does not make any alteration in the meaning. Therefore प्रार्थयन्ति is really equal to प्रार्थनां कुर्वन्ति ।

So is to be understood to be the case in all Transitive roots.

Here ends the Chapter on the Conjugation of Causatives.

इति तिङन्तणिच्प्रकरणम् ।

—:o:—

॥ अथ तिङन्त सन् प्रकरणम् ॥

CHAPTER XII.

THE DESIDERATIVE VERBS.

२६०८ । धातोः कर्मणः समानकर्तृकादिच्छायां वा । ३ । १ । ७ ।

इषिकर्मण इषिणैककर्तृकाद्धातोः सन्प्रत्ययो वा स्यादिच्छायाम् । धातोर्विहितत्वादिह सन आर्धधातुकत्वम् । इट् । द्वित्वम् । 'सन्यतः' (२३१७) । पठितुमिच्छति पिपठिषति । 'कर्मणः' किम् । गमनेनेच्छतीति करणान्मा भूत् । 'समानकर्तृकात्' किम् । शिष्याः पठन्त्वितीच्छति गुरुः । वाग्रहणात्पक्षे वाक्यमपि । 'लुङ्सनोर्घस्लृ' (२४२७) । 'एकाच उपदेशे-' (२२४६) इति नेट् । सस्य तत्वम् । अत्तुमिच्छति जिघत्सति । "ईर्ष्यतेस्तृतीयस्य-" इति वार्त्तिकेन द्वित्वम् । ईर्ष्यि-षिषति-ईर्ष्यिषिषति ।

2608. The affix सन् is optionally attached, in the sense of wishing, after a root expressing the object wished, and having the same agent of the action as the wisher thereof.

The word धातोः being especially used in this sûtra, shows that this सन् is an ârdhadhâtuka affix, while the सन् taught in the two preceding Ashtâdhyâyî sûtras S 2309 and 2393. do not get this designation. The result is that this सन् gets the augment इट् where necessary. Thus पठ + इट् + सन् + शप् + ति = पठ् पठ् + इषति = पपठ् + इषति । Now applies VII. 4. 79. S. 2319 and the अ of प is changed to इ । Thus we get पिपठिषति 'He desires to read'.

Why do we say कर्मणः 'after (a root expressing) an object'? The affix will not come after an Instrumental case. Thus गमनेनेच्छति; here there is no affix. But गन्तुमिच्छति will be जिगमिषति.

Why do we say समानकर्तृकात् 'when the subject of the verb to wish, is also the subject of the verb denoted by the object wished'? Observe "शिष्याः पठन्तु" इति, इच्छति गुरुः 'The teacher wishes 'Let the pupils read.' Here the teacher is the agent of the verb 'to wish', but he is not the agent of the verb 'to read', and hence there is no affixing of सन्।

The word वा 'optionally' shows that a sentence may also be employed to express the same idea. Thus कर्तुमिच्छति or चिकीर्षति.

In forming the Desiderative of √अद् 'to eat', घस् replaces अद् by II. 4. 37 S. 2427. The इट् augment is not added because of S 2246.

Thus घस्+सन्+शप्+ति=घस्स्+अति=जिघस्+सति (S. 2617) =जिघत्सति (The स is changed to त).

Vârt:—The third of ईर्ष्य् is reduplicated optionally. This vârtika has already been given under the last sûtra S. 2607. There are two interpretations of it. One is that the third *consonant* of ईर्ष्य् namely य is reduplicated. The other is that the third *syllable* of ईर्ष्यि is reduplicated namely the स of सन्। Thus we have two forms ईर्ष्यिषिषति or ईर्षियिषति।

२६०९। रुद्विदमुषग्रहिस्वपिप्रच्छः संश्च। १।२।८।

एभ्यः संश्च क्त्वा च कितौ स्तः। रुरुदिषति। विविदिषति। मुमुषिषति।

2609. The affixes *ktvâ* and *san* (III. 1. 7) are *kit*, after *rud* 'to weep,' *vid* 'to know,' *mush* 'to steal,' *grah* 'to seize,' *svap* 'to sleep,' and *prachchh* 'to ask.'

Thus रुरुदिषति 'he wishes to cry' विविदिषति 'he wishes to know'; मुमुषिषति 'he wishes to steal'.

In forming the Desiderative of ग्रह्, the augment इट् is not added by the following sûtra.

Note:—The verb ग्रह् is changed into गृह्, स्वप् into सुप्, प्रच्छ् into पृच्छ before *kit* affixes by samprasâraṇa (VI. 1. 16).

Note:—The *ktvâ* and *san* would have been *optionally kit* after the verb रुद्, विद् and मुष् by virtue of I. 2. 26, but this sûtra makes them *necessarily* so, after these three verbs. In the case of the verb ग्रह्, these affixes are *kit* by virtue of this sûtra only. In the case of the verbs स्वप् and प्रच्छ् the affix क्त्वा is of course *kit*, because these two verbs are aniṭ, that is, they do not take the intermediate इ; and therefore the क्त्वा being directly affixed to them, and rule I. 2. 18 not applying, the indicatory *k* would make it *kit*. In reference to these verbs, therefore, the present sûtra teaches something new, only with regard to the affix सन्, by making

'wishes to sacrifice.' Had the affix सन् been here a *kit* affix, there would have been samprasâraṇa by rule VI. 1. 16 which declares that there is samprasâraṇa of the verbs यज्, व्यच्, and वच्, &c., before *kit* affixes.

Why do we say jhalâdi *san* ?

If the *san* takes the intermediate इ and is then no longer a झलादि सन्, it is not *kit*; and it causes guṇa. As वृत्+इ+सन्=विवर्तिषते 'he desires to be.' Here there is guṇa of *ṛi*.

Roots like शम्भ्, तृंह् &c., are governed by this rule, though they end in conjunct consonants, for the word हल् of the sûtra means *jâti* or class; thus दम्भ्+सन्+तिप्=दम+सति (VI. 4. 24 the *m* being elided by treating सन् as कित्)=धीप्सति or धिप्सति (VII. 4. 56). So from तृंह् we have तितृक्षति or तितृंहिषति ।

२६१४ । अज्झनगमां सनि । ६ । ४ । १६ ।

अजन्तानां हन्तेरजादेशगमेश्च दीर्घः स्याज्झलादौ सनि । 'सन्लिटोर्जेः' (२३३१) । जिगीषति । 'विभाषा चेः' (२५२५) । चिकीषति-चिचीषति । जिघांसति ।

2664. The lengthening of the vowel takes place in the case of a stem ending in a vowel, as well as of हन् and गम्. (which is the substitute of इ) when the Desiderative affix सन् being jhalâdi (*i. e.* not taking the augment इट्) follows.

Note :—Thus of roots ending in vowel we have :—चिचीषति, तुष्टूषति, चिकीर्षति, जिहीर्षति (VII. 1. 100); of हन् and गम्, जिघांसति, and अधिजिगांसते ॥

Thus from the root जि, we get जिगीषति; the ज is changed to ग (VII. 3. 57 S. 2331). Similarly from √चिञ् चयने, we get चिकीषति or चिचीषति; the च is optionally changed to क by VII. 3. 58 S. 2525. From the √हन् we get जिघांसति ।

The गम् of this sûtra is the substitute of the root इङ् and in forming its desiderative, the following sûtra applies :—

२६१५ । सनि च । २ । ४ । ४७ ।

इणो गमिः स्यात्सनि न तु बोधने । जिगमिषति । बोधने प्रतीषिषति । '* इणवदिकः *' । अधिजिगमिषति । कर्मणि तङ् । 'परस्मैपदेषु' इत्युक्तेर्नेट् । 'झलादौ सनि' इति दीर्घः । जिगांस्यते । अधिजिगांस्यते । अजादेशस्येत्युक्तेर्गच्छतेर्न दीर्घः । जिगंसते । संजिगंसते ।

2615. And when सन् (Desiderative) follows, गमि is the substitute of इण् when the sense is not that of 'informing.'

जिगमिषति 'wishes to go' जिगमिषतः, जिगमिषन्ति. But अर्थान् प्रतीषिषति 'he wishes to inform the meaning.' So also with इक्, as अधिजिगमिषति ॥ The yogavibhâga indicates that the anuvṛitti of सन् only runs in the next sûtra and not of चि. The form is thus evolved in the Parasmaipada ; गम्+सन्= गम्+गम्+स (VI. 1. 9)=ग+गम्+स (VII. 4. 60)=ज+गम्+स (VII. 4. 62)= ज+गम्+इट्+स (VII. 2. 50)=जिगमिष, and then we add the personal terminations.

But in the Passive, the conjugation will be Atmanepadi. No इट् will be added here to the affixes, because it is confined to the Parasmaipada affixes only. The सन् being now *jhalâdi*, there will be lengthening.

Thus we get जिगांस्यते । अधिजिगांस्यते ।

The last sûtra refers to that गम् which is the substitute of इ and therefore there is no lengthening of the root गम् meaning 'to go'. In its case, the forms will be जिगंसते । संजिगंसते ॥

Note:—The rule applies to that गम् which is the substitute of इण्, इक् or इङ् (II. 4. 47 and 48) 'to study'. Therefore, not in संजिगंसते वत्सो मात्रा (cf. VII. 2. 58). In the Veda we read स्वर्गं लोकं समजिगांसत्, where though गम् means 'to go' and is not, therefore, the substitute of इङ्, the lengthening takes place by the rule VI. 3. 137. Or the word अच् should not be added in the sûtra at all: which should be read as हनगमां सनि meaning, "There is lengthening of the stem when the Desiderative सन् follows". This would apply of course, to vowel-ending stems, because the sentence would mean that, for there cannot be lengthening of a consonant. This will apply to गम् also, in this way:—"A stem ending in a vowel is lengthened in the Desiderative, and so also of गम् which is a substitute of the vowel-stem इ" ॥ In this way, we may see, that there is no necessity of the Vârtika.

२६१६ । इङश्च । २ । ४ । ४८ ।

इङो गमिः स्यात्सनि । अधिजिगांसते ।

2616. And of इङ् 'to study,' गमि is the substitute when सन् follows.

अधिजिगांसते, ० षेते, ० सन्ते 'he wishes to study.' The root इङ् is always preceded by the preposition अधि. This will be Atmanepadi by I. 3. 12 and I, 1. 56. The form is similarly evolved by the application of rules VII. 2. 58, and VI. 4. 16.

२६१७ । रलो व्युपधाद्धलादेः संश्च । १ । २ । २६ ।

उश्च इश्च वी ते उपधे यस्य तस्माद्धलादे रलन्तात्परौ क्त्वासनौ सेटौ वा कितौ स्तः । 'ग्रहिज्यावयिव्यधिवष्टिविचतिवृश्चतिपृच्छतिभृज्जतीनां ङिति च' ... 'द्युतिस्वाप्योः संप्रसारणम्' (२३४४) । दिद्युतिषते–दिद्योतिषते । रुरुचिषते–रुरोचिषते । लिलिखिषति–लिलेखिषति । 'रलः' किम् । दिदेविषति । 'व्युपधात्' किम् । विवर्तिषते । 'हलादेः' किम् । एषिषिषति । इह नित्यमपि द्वित्वं गुणेन बाध्यते । '× उपधाकार्यं हि द्वित्वात्प्रबलम् ×' । ओत्रेश्च द्वित्वकरणस्य सामान्यापेक्षज्ञापकत्वात् ।

2617. After a verb which begins with a consonant, and ends in a letter of *Ral pratyahara,* and has as its penultimate इ or ई, उ or ऊ, the *ktvâ* and *san* affixes are optionally *kit.*

The wording of this sûtra requires a little explanation. It consists of the following words:—

1. रलः ralah, ablative of रल् (after the consonants included in the *Pratayhara ral i. e.*, all the consonants except य् y and व् v). Verbs having their final letter any single consonant except य् y or व् v.

2. व्युपधात् means "after penultimate वी." It is a compound of वी+उपधा. The वी itself is a compound of उ+इ=वि, in the dual वी. Therefore the phrase means "after (verbs) having for their penultimate either इ *i* or उ *u* long or short."

3. हलादेः means "beginning with a consonant."

All these three words qualify the word "verb" understood.

4. संश्च means "and san."

The sûtra means, those verbs which have a रल् letter in the end, a हल् in the beginning, and an इ, ई or उ, ऊ in their penultimate, may optionally treat the affixes *ktvâ* and *san* as कित्.

Thus द्युत् 'to shine,' makes द्युतित्वा or द्योतित्वा 'having shone,' लिख् 'to write' makes लिखित्वा or लेखित्वा.

Similarly in *san* affix we have लिलिखिषति or लिलेखिषति 'he wishes to write' दिद्युतिषते or दिद्योतिषते 'he wishes to shine.'

So also रुरुचिषते or रुरोचिषते ।

Why 'rala'? The rule does not apply if the verb ends in a letter other than रल्. As दिव्+क्त्वा=देवित्वा; its desiderative will be दिदेविषति. No option is allowed here.

Why व्युपधात्? There is no option when the penultimate vowel is not इ or उ. As वृत्+क्त्वा=वर्तित्वा. Des. विवर्तिषते.

Why हलादेः? The rule does not apply if the verb does not begin with a consonant. As एषित्वा and एषिषिषति. There is no option allowed here.

Note:—The rule does not apply if the क्त्वा and सन् are *aniṭ*. As भुक्त्वा, बुभुक्षते.

The reduplication though *nitya*, is here postponed in favor of *guna*, because of the maxim:—"An operation relating to penultimates is stronger than reduplication."

Moreover, the indicatory ऋ in the root श्रोणृ is also a ज्ञापक of the relative strength of these rules

२६१८। सनीवन्तर्धभ्रस्जदम्भुश्रिस्वृयूर्णुभरज्ञपिसनाम्। ७।२।४९।

इवन्तेभ्यऋर्धादिभ्यश्च सन इड्वा स्यात्। इडभावे 'हलन्ताच्च' (२६१३) इति कित्त्वम्। 'च्छ्वोः-' (२५६१) इति वस्य ऊठ्। यण्। द्वित्वम्। दुद्यूषति-दिदेविषति। 'स्तौतिण्योरेव-' (२६२१) इति षत्वनियमान्न षः। सुस्यूषति-सिसेविषति।

2618. The desiderative सन् may optionally take इट्, after a root ending in इव्, and after ऋधु, भ्रस्ज, दम्भु, श्रि, स्वृ, यु, ऊर्णु, भृ, ज्ञप्, and सन्॥

Note:—Thus दिदेविषति or दुद्यूषति, सिसेविषति, सुस्यूषति॥ ऋधु, अर्दिधिषति, ईर्त्सति॥ भ्रस्ज, बिभ्रज्जिषति, (VI. 4. 47) बिभ्रक्षति, (VIII. 2. 36 and 41) बिभर्ज्जिषति,

बिभर्षति ॥ दम्भु, दिदम्भिषति, धिप्सति, (VII. 4, 56) धीप्सति, श्रि, उच्छिश्रयिषति, उच्छिश्रीषति ॥ स्वृ, सिस्वरिषति, सुस्वूर्षति ॥ यु, यियविषति, (VII. 4. 80) युयूषति, ऊर्णु, प्रोर्णुनविषति, प्रोर्णुनुविषति, प्रोर्णुनूषति ॥ The root भृञ् of the Bhuâdi class is to be taken, as the form भर with शप् in the sûtra indicates, बिभरिषति, बुभूर्षति ॥ ज्ञपि, जिज्ञपयिषति, ज्ञीप्सति ॥ सन्, सिसनिषति, सिषासति ॥ केचिदत्रभरज्ञपिसनितनिपतिदरिद्राणामिति पठन्ति ॥ तितनिषति, तितंसति, तितांसति, पिपतिषति, पित्सति, दिदरिद्रिषति, दिदरिद्रासति ॥ सनीति किम् ? देविता, भ्रष्टा ॥ See S. 2621 further on.

When no इट् augment is added, the सन् is कित् by S. 2613. The व् is changed to ऊ by S. 2561. Thus दिव्+सन्+शप्+तिप्=दिव्+सति=दि+ऊ+सति=द्यूषति=दुद्यूषति । When however, सन् takes इट्, then the affix is not कित्, and we get दिदेविषति ।

Similarly from सिव् we get, सुस्यूषति or सिसेविषति । The second स is not changed to ष because of the niyama rule VIII. 3. 61. S. 2627 to be taught later on.

In forming the Desiderative of ऋधु्, we have अर्दिधिषति with सेट् सन्; and ऋधु्+सन् when aniṭ. Now apply the following two sûtras.

२६१९ । आप्ज्ञप्यृधामीत् । ७ । ४ । ५५ ।

एषामच ईत्स्यात्सादौ सनि ।

2619. For the vowel of the roots आप्, ज्ञपि and ऋधु् there is substituted long ई before the सन् of the Desiderative, when it begins with स् ॥

Note:—Thus आप्—ईप्सति, ज्ञपि—ज्ञीप्सति, ऋधु्—ईर्त्सति (I. 1. 51). The reduplication is dropped by VII. 4. 58. In the Causative stem ज्ञपि there are two vowels, the इ (णि) is dropped by pûrva-vipratishedha (the prior debarring the subsequent) according to VI. 4. 51, and ई substituted for अ according to the present sûtra. The word सन् is to be read into the sûtra, otherwise मापयति ॥ The सन् must begin with स् *i. e.*, should not take the इट् augment, as in जिज्ञपयिषति, अर्दिधिषति ॥ The roots ज्ञपि and ऋधु् are optionally सेट् in the Desiderative by VII. 2. 49.

२६२० । अत्र लोपोऽभ्यासस्य । ७ । ४ । ५८ ।

'सनि मीमा-' (२६२३) इत्यारभ्य यदुक्तं तत्राभ्यासस्य लोपः स्यात् । आप्तुमिच्छति ईप्सति । अर्धितुमिच्छति । रपरत्वम् । चर्त्वम् । ईर्त्सति-अर्दिधिषति । बिभ्रक्षति-बिभर्जिषति-बिभ्रक्षति-बिभर्क्षति । `

2620. The reduplicate is dropped under the circumstances mentioned in the foregoing sûtras VII. 4. 54 to VII. 4. 57.

Note:—The examples are given under the above-mentioned sûtras. The word 'of the reduplicate' अभ्यासस्य is to be supplied in all the subsequent sûtras upto the end of the chapter. Thus sûtra VII. 4. 59, says 'a short is to be substituted', we must supply the words 'for the reduplicate' to complete the sense; as डुढौकिषते, तुत्रौकिषते ॥ The word अत्र in the sûtra indicates that the reduplication is not to be elided, when an affix is treated

like सन् but is not actually सन् ॥ Thus चङ् Aorist is treated like सन् by VII. 4. 93; but the reduplication will not be dropped there; as अमीमपत्, अदीदपत् ॥ Some say the word अत्र here indicates that the *whole* of the reduplicate is dropped, and not only its final letter. Others elide the whole of the reduplicate on the maxim नानर्थकेऽलोऽन्त्यविधिः । "The rule I. 1. 52, by which a substitute should take the place of only the final letter of that which is exhibited in the Genitive case, is not valid, where what is exhibited in the Genitive is meaningless".

Thus आप्+ति=ईप्+सति=ईप्सति (No reduplication).

So also ऋध्+सति=ईध्+सति=ईर्ध्+सति (I. 1. 51. S. 70)=ईर्त्+सति (VIII. 4. 55. S. 121)=ईर्त्सति । The सेट् form is अर्दिधिषति । The form अर्दिधिषति is thus evolved. The Desiderative root is अर्धिष, the ऋ being gunated by VII. 3. 86 before सन् ॥ Now we reduplicate it, and the second syllable धिष् will be reduplicated by VI. 1 2. and the रेफ is not duplicated by VI. 1. 3: so we get धिष् to reduplicate, and ध is changed to द ॥ The form ईर्त्सति is thus evolved. By VII. 4. 55, the ऋ is changed to long ई, which is followed by र् by I. 1. 57. Thus we have ईर्त्स् as root, and त्स is reduplicated, and the reduplicate is elided (VII. 4. 58). The forms धित्सति and धीत्सति are similarly formed.

From भ्रस्ज (the third root given in S. 2618) we get बिभ्रज्जिषति or बिभर्जिषति as सेट्, the double form is owing to the optional रम् augment. The Anit forms are बिभ्रक्षति or बिभर्क्षति ।

In forming the Desiderative of दम्भ (the fourth root in S. 2618) the following sûtra applies.

२६२१ । दम्भ इच्च । ७ । ४ । ५६ ।

दम्भेरच इत्स्यादीच्च झलादौ सनि । अभ्यासलोपः । 'हलन्ताच्च' (२६१३) इत्यत्र हल्ग्रहणं जातिपरमित्युक्तम् । तेन सनः कित्त्वान्न लोपः । धिप्सति-धीप्सति-दिदम्भिषति । शिश्रीषति-शिश्रयिषति । 'उदोष्ठ्यपूर्वस्य' (२४९४) । सुस्वूर्षति-सिस्वरिषति । युयूषति-यियविषति । ऊर्णुनूषति-ऊर्णुनुविषति-ऊर्णुनविषति । न च परत्वाद्गुणावादेशयोः सतोरभ्यास उकारो न श्रूयेतेति वाच्यम् । 'द्विर्वचनेऽचि' (२२४३) इति सूत्रेण द्वित्वे कर्तव्ये स्थानिरूपातिदेशादादेशनिषेधाद्वा । न च सन्नन्तस्य द्वित्वं प्रति कार्यित्वान्निमित्तता कथमिति वाच्यम् । '× कार्यमनुभवन्हि कार्यी निमित्ततया नाश्रीयते न त्वननुभवन्नपि ×' । न चेह सन्द्वित्वमनुभवति । बुभूर्षति-बिभरिषति । ज्ञपिः पुगन्तो मित्संज्ञः पकारान्तश्चौरादिकश्च । इडभावे 'इको झल्' (२६१२) इति कित्त्वान्न गुणः । 'अज्झन-' (२६१४) इति दीर्घः परत्वाण्णिलोपेन बाध्यते । 'आप्ज्ञप्य-' (२६११) इति ईत् । ज्ञीप्सति-जिज्ञपयिषति । अमितस्तु जिज्ञापयिषति । 'जनसन-' (२५०४) इत्यात्वम् । सिषासति-सिसनिषति । '* तनिपतिदरिद्रातिभ्यः सनो वा इड्वाच्यः *' ।

2621. For the vowel of the root दम्भ् there is substituted इ as well as ई before the सन् of the Desiderative, when it begins with झ् ॥

Note :—As धीप्सति or धिप्सति ॥ But दिदम्भिषति before the सेट्सन् ॥ The reduplication falls off by VII. 4. 58.

We have said in explaining I. 2. 10. S. 2613 हलन्ताच्च, that the word हल् or consonant there signifies the whole *class*; and not a root which ends in a *single* consonant. The सन् being कित् after a root that ends in one consonant or more, it is कित् after दम्भ् also, which ends in two consonants म् and भ। Therefore the nasal is elided. Thus we get धिप्सति or धीप्सति। The द is changed to ध.

When the सन् is सेट् we have दिदम्भिषति. From श्रि (fifth root of S. 2618), we get Aniṭ शिश्रीषति and seṭ शिश्रयिषति।

From स्वृ (sixth root of S 2618), we have Aniṭ सुस्वूर्षति, and seṭ सिस्वरिषति। The ऊ in the Aniṭ form is by VII. 1. 102 S. 2494, after the short ऋ has been lengthened by S. 2614.

From यु (seventh root of S. 2618) we have Aniṭ युयूषति; seṭ यियविषति। Here the equation is यु+इ+षति=युयु+इषति (the reduplication takes place first). =यु+यविषति=यियविषति (VII. 4. 80 S. 2577).

From ऊर्णु (eighth root of S. 2618) we have Aniṭ ऊर्णुनूषति or ऊर्णुनुविषति; seṭ ऊर्णुनविषति। In ऊर्णु+इषति, the guṇa being taught subsequently should take place first, and then reduplication. Then we get ऊर्णो+इषति, and here ओ is changed to अव्, and we have ऊर्णव्+इषति। But we cannot, however, do this: the guṇa and अव् substitution do not take place *prior* to reduplication, because of the sûtra द्विर्वचनेऽचि (S. 2243), which teaches, according to one interpretation, that a substitute of a vowel is just like the original for the purposes of reduplication; and according to another, that no substitution should take place so long as reduplication is not finished. Under whatever view of that sûtra, the reduplicate is नु and not न.

Nor must one object saying, "How can a Sannanta be the occasion or cause of reduplication, when it is itself an effect with regard to reduplication?" For the following Paribhâshâ answers this objection.

"Surely, that which undergoes an operation can, so far as it undergoes that operation, not be made the cause (of the application of a Grammatical rule)."

To explain this Paribhâshâ, the following is extracted from Kielhorn's translation of the Paribhâshenduśekhara:—"The words 'so far as it undergoes that operation are intended to make (the formation of) ऊर्णुनविषति and other (forms) possible. For in (the formation of) this (ऊर्णुनविषति) the syllable न has been reduplicated in accordance with I. 1. 59, whereas without (the restriction 'so far as it undergoes that operation') that (rule of Pâṇini's) could have had no concern (with the formation of ऊर्णुनविषति). The term सन्यङोः in VI. 1. 9 being a genitive, that which ends with सन् (*i e.*, ऊर्णु+इस्) undergoes the operation (of reduplication) taught in VI. 1. 9. Were, then, the present Paribhâshâ to enjoin merely that 'that which undergoes an operation cannot be mde

the cause of the application of a grammatical rule'). स्न् which forms part of the *kâryin* उर्णु+स्न्) could not be the cause of the peculiar reduplication (which is taught in I. 1. 59.) But as the Paribhâshâ teaches that, that which undergoes an operation can only so far as it undergoes that operation not become the cause of the application of a grammatical rule, there is no reason why स्न् in ऊर्णु+स्न् should not cause the application of I. 1. 59; for although ऊर्णु+स्न्, which includes स्न्, is *kâryi*, yet the syllable नु only can be called the *kâryam anubhavan kâryi*)."

From भर the ninth root in S. 2618, we have बुभूर्षति (Aniṭ) and बिभरिषति (seṭ).

The root ज्ञपि (the last but one of S. 2618) is from ज्ञा with the augment पुक्। Or it is the root ज्ञप् one of the मित् roots, and प् is part of the root. It is then of the Churâdi class. When the सन् is Aniṭ, it is कित् by S. 2612 and so there is no guṇa. The lengthening required by S. 2614, is superseded by the subsequent rule which causes the elision of णि in ज्ञपि॥ Then there is ई by S. 2619. Thus we have ज्ञीप्सति (Aniṭ). Or जिज्ञपयिषति (Seṭ). But the non-मित् root ज्ञापि gives us जिज्ञापयिषति।

From सन् (the last of S. 2618) we have सिषासति (the long आ replaces न by S. 2504) as Aniṭ; and सिसनिषति as seṭ.

Vart:—The इट् is added to सन् after तन् पत् and दरिद्रा optionally, as तितनिषति or तितंसति or तितांसति, (VI. 4. 17) पिपतिषति or पित्सति (VII. 4. 54, VIII. 2. 29. VII. 4. 58) दिदरिद्रिषति or दिदरिद्रासति॥ Why do we say 'Desiderative'? Observe देविता, भ्रष्टा॥

In the case of तन् the following sûtra applies.

२६२२। तनोतेर्विभाषा। ६। ४। १७।

अस्योपधाया दीर्घो वा स्वाज्झलादौ सनि। तितांसति-तितंसति-तितनिषति। * आशङ्कायां सन्वक्तव्यः *। श्वा मुमूर्षति। कूलं पिपतिषति।

2622. The lengthening of the penultimate of तन् is optional, before the Desiderative सन्, when it does not take the augment इट्॥

Thus तितांसति or तितंसति॥ But in तितनिषति no alternative is allowed, as इट् is added to सन् by VII. 2 49 Vârt: optionally

Vart:—The affix सन् is added, when the sense is that of 'in imminent danger'; as कूलं पतिष्यति कूलम्=पिपतिषति कूलम् 'the bank is in imminent danger of falling down'. So also श्वा मुमूर्षति.

Vart:—There is no affixing of सन् after a verb which has already taken सन् in the sense of wishing. As चिकीर्षितुमिच्छति. But from the सन् of III 1 5, 6 not denoting wishing, we have जुगुप्सिषते, मीमांसिषते.

Besides पिपतिषति given above we have an Aniṭ form also; when the following sûtra applies.

२६२३ । सनि मीमाघुरभलभशकपतपदामच इस् । ७ । ४ । ५४ ।

एषामच इस्स्यात्सादौ सनि । अभ्यासलोपः । 'स्कोः-' (३८०) इति सलोपः । पित्सति । दिदरिद्रिषति-दिदरिद्रासति । 'डुमिञ्' 'मीञ्' आभ्यां सन् । कृतदीर्घस्य मिनोतेरपि मीरूपाविशेषादिस्। 'सः सि-' (२३४२) इति तः । मित्सति । मित्सते । 'मा' माने । मित्सति । माङ्मेङोः । मित्सते । 'देङ्दाणोः' । दित्सति । 'देङ्' । दित्सते । 'दाञ्' । दित्सति-दित्सते । 'धेट्' । धित्सति । 'धाञ्' । धित्सति-धित्सते । रिप्सते । लिप्सते । 'शक्लृ' । शिक्षति । 'शक मर्षणे' इति दिवादिः । स्वरितेत् । शिक्षति-शिक्षते । पित्सते । '* राधो हिंसायां सनीस् वाच्यः *' । रित्सति । 'हिंसायाम्' किम् । आरिरात्सति ।

2623. **The इस् is substituted for the root-vowel of मी, मा, दा and धा (घु), रभ्, लभ् शक्, पत and पद् when the Desiderative सन् beginning with स् (*i e.*, not taking the augment इ) follows.**

Thus पत्+सन्=पिस्त्+सन् । The reduplicate is elided by S. 2620 : and the स is elided by S. 380. Thus we get पित्सति (पत्+सन्+ शप् +तिप् =पिस्त्+सति=पित्+सति).

So also from दरिद्र of the Vârtika we have दिदरिद्रिषति or दिदरिद्रासति ।

The मी includes मीनाति (Kryâdi 4) and मिनोति (मि of Svâdi 4) for मि assumes the form मी, by VI. 4. 16. Thus मित्सति, प्रमित्सति ॥ The स् of इस् becomes त by S. 2342. The मा denotes all the roots which assume the form मा, on the maxim गामादा ग्रहणेष्वविशेषः "The terms गा, मा or दा when they are employed in Grammar denote both the original roots गा, मा and दा and also the roots which are changed to गा, मा and दा" ॥ They are मा and माङ माने, and मेङ् प्रणिदाने ॥ Thus मित्सति, मित्सते, अप मित्सते ॥ घु—दित्सति or दित्सते from दो, or देङ् or दाञ् । So also धित्सते or धित्सति from धेट् or धाञ् । रभ्—आरिप्सते, लभ्—आलिप्सते, शक्—शिक्षति. But from the Divâdi root we have शिक्षति or ते । पत्—पित्सति, पद्—प्रपित्सते ॥ In the roots that end in a vowel, the स् of इस् is changed to त by VII. 4. 49, S. 2342 and in the roots that end in a consonant, this स् is dropped, according to VIII. 2. 29. S. 380. The reduplication falls by VII. 4. 58. S. 2620.

Why do we say 'when the Desiderative follows'? Observe दास्यति ॥ The word सि is understood here from VII. 4. 49, so the rule will not apply when the Desiderative takes the augment इट्, as प्र पतिपति ॥ Here पत optionally takes इट् under the vârtika तनिपतिदरिद्राणामुपसंख्यानम् S. 2621.

Vârt:—The इस् comes after the root-vowel of राध् in the Desiderative, when the sense is that of 'to injure.' As प्रति रित्सति ॥ Why do we say when the sense is that of 'to injure'? Observe आरि रात्सति ॥

२६२४ । मुचोऽकर्मकस्य गुणो वा । ७ । ४ । ५७ ।

सादौ सनि । अभ्यासलोपः । मोक्षते-मुमुक्षते वा वत्सः स्वयमेव । 'अकर्मकस्य' किम् । मुमुक्षति वत्सं कृष्णः । 'न वृद्भ्यश्चतुर्भ्यः' (२३४८) । विवृत्सति । तङि तु । विवर्तिषते । 'सेऽसिचि-' (२५०६) इति वेट् । निनर्तिषति-निनृत्सति ।

2624. When मुच् has an Intransitive signification, Guṇa is optionally substituted for its vowel before the aniṭ सन् of the Desiderative: and thereby the reduplicate is elided.

By I. 2. 10, S. 2613 after a root ending in a consonant, the सन् is like कित् and does not cause Guṇa. The present sûtra ordains it optionally. As मोक्षते or मुमुक्षते वत्सः स्वयमेव ॥ Why do we say "Intransitive." ? In the Transitive there is one form only, as मुमुक्षति वत्सं कृष्णः 'Krishṇa wishes to release the calf.' मुच् becomes Intransitive when it has a Reflexive significance, or when it expresses a mere action. The reduplication is elided by VII. 4. 58. S. 2620.

Here we repeat the sûtra VII. 2. 59. S. 2348.

२६२४ । क । न वृद्भ्यश्चतुर्भ्यः । ७ । २ । ५९ ।

2624. A. The Parasmaipada ârdhadhâtuka affixes beginning with स् do not get the augment इट् after वृत् and the three roots that follow it.

Thus वृत्—वर्त्स्यति, अवर्त्स्यत्, विवृत्सति । वृध् वर्त्स्यति । अवर्त्स्यत् । विवृत्सति । शृधु । शर्त्स्यति । अशर्त्स्यत् । शिशृत्सति । स्यन्दू । स्यन्त्सति । अस्यन्त्स्यत् ।

The वृतादि roots are four वृत्, वृध्, शृध्, and स्यन्द (Bhu. 795-798), In the examples, the Parasmaipada forms are shown, because these roots are optionally Parasmaipadi by 1. 3. 92 S. 2347 before स्य and सन् ॥

In the âtmanepada, इट् is added. As विवर्तिषते ।

In the case of roots mentioned in VII. 2. 57. S. 2506, the इट् augment is optional. Thus निनर्तिषति or निनृत्सति ।

२६२५ । इट् सनि वा । ७ । २ । ४१ ।

वृङ्वृञ्भ्यामृदन्ताच्च सन् इड्वा स्यात् । तितरिषति-तितरीषति-तितीर्षति । विवरिषति-विवरीषति-वुवूर्षति । 'वृङ्' । वुवूर्षते-विवरिषते । दुध्वूर्षति ।

2625. The Desiderative स् may optionally take इट् (which is optionally lengthened also) after the two roots वृङ् and वृञ्, and after ऋ ending roots.

As from वृञ् we have वुवूर्षति । विवरिषति । विवरीषति । प्रावुवूर्षति । प्राविवरिषति । प्राविवरीषति । From वृङ्, वुवूर्षते or विवरिषते । ऋकारान्तेभ्यः । तितीर्षति । तितरिषति । तितरीषति ।

So also दुध्वूर्षति from ध्वृ कौटिल्ये । The ऋ is lengthened by S. 2614, then there is उ by VII. 1. 102. S. 2494, which is lengthened by S. 354.

२६२६ । स्मिपूङ्रञ्ज्वशां सनि । ७ । २ । ७४ ।

'स्मिङ्' 'पूङ्' 'ऋ' 'अञ्जू' 'अशू' एभ्यः सन् इट् स्यात् । सिस्मयिषते । पिपविषते । अरिरिषति । इह 'रिस् शब्दस्य द्वित्वम् । 'इस्' इति सनोऽवयवः कार्यभागिति कार्यिणो निमित्तत्वायोगात् 'द्विर्वचनेऽचि' (२२४३) इति न प्रवर्तते । अञ्जिजिषति । अशिशिषते । 'उभौ साभ्यासस्य' (२६०६) । प्राणिणिषति । उच्छेश्छुक् । चुत्वम् । '× पूर्वत्रासिद्धीयमद्विर्वचने ×' इति

चकाभ्यां रहितस्येटो द्वित्वम् । हलादिः शेषः' (२१७९) । उचिच्छिषति । 'X निमित्तापाये नैमित्तिकापायः X' इति त्वनित्यम् । 'च्छ्वोः–' (२५६१) इति सतुक्कग्रहणाज्ज्ञापकात् । प्रस्कृतिप्रत्यापत्तिवचनाद्वा–' । 'णौ च संश्चङोः' (२५७९)(२६०१) इति सूत्राभ्यामिको गाङ् । श्वयतेः संप्रसारणं न वा । अधिजिगापयिषति–अध्यापिपयिषति । शिश्वाययिषति–शुशावयिषति । 'ह्वः संप्रसारणम्' (२५८६) । जुहावयिषति । 'णौ द्वित्वात्प्रागेव आदेशो न' इत्युक्तत्वादुकारस्य द्वित्वम् । पुस्फारयिषति । चुक्षावयिषति । 'ओः पुयण्ज्यपरे' (२५७७) । पिपावयिषति । यियावयिषति । बिभावयिषति । रिरावयिषति । लिलावयिषति । जिजावयिषति । 'पुयण्जि' इति किम् । नुनावयिषति । 'अपरे' किम् । बुभूषति । 'स्रवति' (२५७८) इतीत्वं वा । सिस्रावयिषति । सुस्रावयिषतीत्यादि । 'अपरे' इत्येव । शुश्रूषते ।

2626. The Desiderative सन् gets the augment इट् after the roots स्मिङ्, पूङ्, ॠ, अञ्जू and अशू ॥

Thus सिस्मयिषते, पिपविषते (VII. 4. 80) अरिरिषते, अञ्जिजिषति (VI. 1. 2 and 3) and अशिशिषते । The root पूञ् is not governed by this rule, as पुपूषति । The ✓अशू (V. 18) of the Suâdi class is taken here, and not ✓अश् (IX. 51) of the Kryâdi class, for the latter *always* has इट्, while the former having an indicatory long ऊ has *optionally* इट् ॥ Both the Bhuâdi and Juhotyâdi ॠ are taken in the sûtra.

The ✓ॠ is Aniṭ as a rule. In अरिरिषते the reduplication is of the syllable रिष (ॠ+इट्+सन्=अर्+इट्+सन्=अरिष). Here इस् is a portion of the kâryin अरिष and since a portion of सन् itself undergoes grammatical operation: therefore, it can not be the cause for the application of the operating rule, hence the sûtra द्विर्वचनेऽचि (S. 2243) does not apply. See the Paribhâshâ under VII. 4. 56. S. 2621. In fact, the rule of reduplication here is सन्यङोः (Genitive case) meaning " of a sananta or a yañanta, there is reduplication." (VI. 1. 9 S. 2395). Strictly speaking, therefore, सन् is not the *cause* of reduplication: but that a san-ending stem is reduplicated The san-ending stem is अरिष, and it is to be reduplicated. Therefore रि is doubled: and ॠ the original root for अर् substitute is not considered sthânivat. Had सन्यङोः been in the Locative then द्विर्वचनेऽचि would have applied.

In the Desiderative of ✓अन्, both न's become changed to ण when preceded by an alterant preposition, (VIII. 4. 21. S. 2606), Thus प्राणिणिषति ।

In the case of ✓उछी, the augment तुक् is added to छ; and it becomes च, thus we have उच्छ। Here च though caused by a Tripâdi rule is not asiddha for the purposes of reduplication because of the maxim " the sûtra VIII. 2. 1 does not hold good in reduplications." Therefore, we reduplicate च्छि (च and छ and इट्). Then by हलादिःशेषः rule (S. 2179) we get चि (not छि,) thus, उचिच्छिषति । The maxim " on the disappearance of a cause, the effect also disappears", is not of universal application. This we learn from the jñâpaka of S. 2561 where Pâṇini uses च्छ्वोः, the छ along with the augment तुक् or by the vârtika under S. 2573, (आरम्भणात् कृतस् तदाश्रये च कृतलुक् प्रकृतिप्रत्यापत्तिः &c.) For had the rule " on the disappearance of a cause, the

effect also disappears" been of universal validity, there was then no necessity of using the words prakriti-pratyâpatti " there is return of the original form" in the above vârtika. For as soon as the kṛit affix was elided, the effect of kṛit would have also vanished, and so the word would have assumed its original form, without the express rule to that effect. That vârtika also is, therefore, a jñâpaka.

By the two sûtras of the same form, namely, णौ च संश्चङोः (VI. 1. 31. S. 2579, II. 4. 51. S. 2601), the root इङ् is replaced by गा, and there is vocalisation of श्वि। Thus we have अधिजिगापयिषति or अध्यापिपयिषति। शिश्वाययिषति or शुशावयिषति।

By VI. 1. 32. S. 2586, ह्व is vocalised. As जुहावयिषति। Here उ is reduplicated, because of the maxim, the vowel substitution does not take place, prior to reduplication, when णि follows. (See √ज्ञप Churâdi No. 342).

So also we have पुस्फारयिषति, जुहावयिषति।

Here we again give the sûtra VII. 4. 80. S. 2577.

२६२६ । क । ओः पुयण्ज्यपरे । ७ । ४ । ८० ।

2626A. इ is substituted for the final उ or ऊ of a reduplicate, before a labial, a semi-vowel and before ज्, when अ or आ follows these consonants, in the Desiderative.

The word पु-यण्-ज्नि is the Locative singular of the samâhâra dvandva compound of those three words—पु, यण् and ज्॥ The samâsânta affix टच् (V. 4. 106) does not come, as these affixes are anitya. The word अ-परे means that after which is the letter अ॥

Thus: 1. Labial:—पिपविषते, पिपावयिषति, बिभावयिषति; 2. Semi-vowel:—यियविषति, यियावयिषति, रिरावयिषति, लिलावयिषति; 3. ज—जिजावयिषति from the root जु॥

The word पिपविषते is from √पू which gets इट् augment in सन् (VII. 2 74). then there is guṇa and अव् substitutions, but these latter being sthânivat for reduplication (I. 1. 59), पू is doubled; and for ऊ there is substituted इ by the present sûtra. पिपावयिषति is the Desiderative of the Causative of पू॥ बिभावयिषति is the Desiderative of the Causative of भू॥ यियविषति is the Desiderative of यु 'to mix', which is सेट् by VII. 2. 49. यियावयिषति is the Desiderative of the Causative of this root. The words रिरावयिषति and लिलावयिषति are the Desiderative of the Causatives of रौति and लुनाति॥

This sûtra indicates the existence of the following maxim:—अद्विर्वचननिमित्तेऽपि णौ स्थानिवद् भवति, "though not the cause of reduplication, the substitute which takes place when णि follows, becomes like the original". Thus in बिभावयिषति we have भावि+सन् from भू+णि+सन्, here the आव् substitute caused by णि is sthânivat to ऊ, otherwise there would be no उ in the reduplicate to be operated upon by the present sûtra, See VI. 1. 31 S. 2621 also.

Why do we say " for the इ or उ" ? Observe पापच्यते, the Desiderative of which will be पापचिषिषति ॥

Why do we say " followed by a labial, semi-vowel or अ'? Observe अब स्नावयिषति, according to Padamanjari it is अवसुस्नावयिषति from the sautra root सु ॥ सुस्रावयिषति ॥

Why do we say ' when these consonants are followed by an अ' ? Observe सुस्रूषति ॥

By VII. 4, 81. S. 2578, there is इ substitution optionally in the case of the roots mentioned in that sûtra. Thus सिस्रावयिषति or सुस्रावयिषति । The word अपरे of the above sûtra applies to this also. Thus we have सुस्रूषते only when अ does not follow.

२६२७ । स्तौतिण्योरेव षण्यभ्यासात् । ८ । ३ । ६१ ।

अभ्यासेणः परस्य स्तौतिण्यन्तयोरेव सस्य षः स्यात्षभूते सनि नान्यस्य । तुष्टूषति । 'स्तुतिस्वाप्योः–' (२३४४) इत्युत्वम् । सुष्वापयिषति । सिषाधयिषति । 'स्तौतिण्योः' किम् । सिसिक्षति । उपसर्गात्तु 'स्थादिष्वभ्यासेन च–' (२२७७) इति षत्वम् । परिषिषिक्षति । 'षणि' । किम् । तिष्ठासति । सुस्वूर्षति । अभ्यासादित्युक्तेर्नेह निषेधः । इण् । प्रतीषिषति । इक् । अधीषिषति ।

2627. ष् is substituted for स after इ or उ in the reduplication of a Desiderative, if the स of सन् is changed to ष् and not otherwise and then only in स्तु and in the Causative of roots, which in the Dhâtupâṭha begin with a ष् ॥

This rule is confined to the Desideratives of स्तु and of ष् beginning roots in the Causative, provided that the Desiderative sign स् is changed to ष् ॥ The rule applies to the ष् of the substitute and not to the affix ष्; as there can be no such ष् after a reduplicate syllable. Therefore ष् means that स which replaces the ष् of the roots.

Thus from स्तु we have तुष्टूषति ॥ Here the स of सन् is changed to ष by the last sûtra, and therefore so also after the reduplicate उ, the स of स्तु is changed to ष ॥

Of the Causatives of roots beginning with ष् in the Dhâtupâṭha, we have सिषेवयिषति, सिषिञ्जयिषति, सुष्वापयिषति ॥ In this last, the ष् of स्वप् is changed to उ by VII. 4. 67 S. 2344. So also सिषाधयिषति ।

Why ' stu and the Causatives '? Though this ष change would have taken place by the preceding Ashtâdhyâyî sûtra (VIII. 3 59), yet the separate enunciation of this rule indicates that this is a niyama aphorism —the ष change takes place only in these cases of स्तु and the Causatives of Desideratives under the conditions mentioned in this sûtra, and *no where else.* Thus सिसिक्षति from the root षिच क्षरणे (Tud. 140). This is a root, which is exhibited in the Dhâtupâṭha with a ष, therefore the form ought to have been सिषिक्षति by VIII. 3. 59, but it is not so, because of the

niyama of the present sûtra. So also सुषुप्से from षुड् प्राणिप्रसवे (Div. 24): and सुषूषति from षू प्रेरणे (Tud. 115).

If this is a niyama rule by the very fact of its separate enunciation, what is then the necessity of using the word षण in the aphorism? Ans. स्तुतोऽण्यवधारणार्थम्; so that, the sûtra may mean "if स्तु and Causatives only, when षण् follows"? and not "if स्तु and Causatives when षण् only follows". In the latter view, we could not get the form तुष्टाव; and the rule would have applied to सिषिक्षति also.

Why do we say "in the Desiderative ष"? So that the niyama may not be any where else. Had षणि not been used in the sûtra, the restriction would have been with regard to every affix, and the sûtra would have meant "if there is occasion of षत्व change after a reduplicate, it should take place only in the case of स्तु and the Causatives". Therefore ष change would not have taken place in सिषेव, as it is not a Causative.

Why do we say 'after a reduplicate'?

Answer.—So that this restriction may apply to that ष which would have been caused by the इ or उ of an abhyâsa, and not to that which would have been caused by an upasarga. As अभिषिषिक्षति, though without the Preposition, the form is सिषिक्षति॥ Here स is changed to ष by S. 2277.

Question.—No, this cannot be the reason, because the ष caused by the upasarga is considered as asiddha, and hence there would be no restriction.

Answer.—Then we say, the abhyâsa is taken to be qualified by सन्, namely that abhyâsa which is *caused* by सन्, would give occasion to this rule and not any other abhyâsa. Therefore if a reduplication has been caused by यङ् and then षण् is added to it, then the restriction of the present sûtra will not apply, and षत्व change will take place though the root may not be a Causative &c. Thus the यङ् of स्वप is सोषुप्य (VI. 1. 19) the Desiderative of this root is सोषुप्यिषते, with इट् augment, the elision of अ (VI. 4. 48) of य, the elision of य् by VI. 4. 49.

Question.—No this also cannot be the reason: because the षत्व change is antaranga, while the restriction niyama is Bahiranga. Therefore the word abhyâsa is employed superfluously in the sûtra.

Answer.—The word abhyâsa is taken in the sûtra, so that the restriction may be with regard to that ष which might have been caused by the इ or उ of the abhyâsa, and not to that ष which might be occasioned by the इ or उ of a *dhâtu* or verbal root. Thus प्रतीषिषति, अभीषिषति॥ Here the root इष् or ईष् in the sense of क्षेपण &c., is turned to Desiderative with सन्; and by VI 1. 2, the स is reduplicated, then by VII. 4. 79, the अ is changed to इ॥ Thus इषिस; here by the force of the इ of the abhyâsa षि, the स is changed to ष as इषिष; (VIII. 3. 59) then as the restriction of this sûtra does not apply, the root इ causes the षत्व of the abhyâsa, as इषिष॥ Had the word अभ्यासात् not been used in the sûtra, the ष of abhyâsa could not

have been changed to ष, for then the sûtra would have meant 'ष is substituted for स, only in the case of स्तु and Causatives in the Desiderative षण्"; and as इषिष is not a Causative-Desiderative, the restriction would have applied.

२६२८ । सः स्विदिस्वदिसहीनां च । ८ । ३ । ६२ ।

अभ्यासेणः परस्य ण्यन्तानामेषां सस्य स एव न षः षणि परे । सिस्वेदयिषति–सिस्वादयिषति । सिसाहयिषति । 'स्थादिष्वेवाभ्यासस्य' इति नियमान्नेह । अभिसुसूषति ।

शैषिकान्मतुबर्थीयाच्छैषिको मतुबर्थकः ।
सरूपप्रत्ययो नेष्टः सन्नन्तान्न सनिष्यते ॥

शैषिकाच्छैषिकः सरूपो न । तेन शालीये भव इति वाक्यमेव न तु छान्ताच्छः । 'सरूपः' किम् । अहिच्छत्रे भव आहिच्छत्रः । आहिच्छत्रे भव आहिच्छत्रीयः । अणन्ताच्छः । तथा मत्वर्थात्सरूपः स न । धनवानस्यास्ति । इह मतुबन्तान्मतुप्न । विरूपस्तु स्यादेव । दण्डिमती शाला । 'सरूपः' इत्यनुवर्त्यते । अर्थद्वारा सादृश्यं तस्यार्थः । तेन इच्छासन्नन्तात्सन्न । स्वार्थसन्नन्तात्तु स्यादेव । जुगुप्सिषते । मीमांसिषते ।

2628. The स is substituted for the स् after the reduplicate of the षण् Desiderative of the Causatives of स्विद्, स्वद्, and सह् ॥

The स substitute of स् debars the cerebral change. In other words, the स of these roots remains unchanged. As सिस्वेदयिषति, सिस्वादयिषति and सिसाहयिषति ॥

By the niyama of S. 2277, there is no change here. अभिसुसूषति ।

Karika—An affix of the same form is not again added to a word which has already once taken it, under the following circumstances;—(1) a word which has already taken a śaishika affix will not take another śaishika of the same form. (2) a word which has taken an affix having the sense of *matup*, will not take another *matup* sense affix of the same form; and (3) lastly a root that has already taken the affix सन् will not take another सन् ।

Thus of (1) we have शालीयः formed by the śaishika छ added to शाला । No second छ can be added. Thus we cannot have शालीये भवः=शालीयीयः, but we must use the sentence शालीये भवः ।

Why do we say 'of the same form'? Observe अहिच्छत्रे भवः=आहिच्छत्रः with अण्, from this we have a tertiary derivative आहिच्छत्रे भवः=आहिच्छत्रीयः with छ ॥ Here अण् and छ are not of the *same* form; and so one does not debar the other.

Similarly with matup-affix. As from धनवान we cannot have a tertiary derivative with matup: as धनवानस्यास्ति, no second मतुप् is added here. Of course, an affix of dissimilar form can be added. As दण्डिमती शाला । The word 'sarûpa' here means the same in *form* AND *sense*. Therefore if a root has taken the *Desiderative* सन् (the affixes which has the force of *he wishes*), it will not again take another सन् । But if a root has taken the svârthika सन् (the affix which does not change the meaning of the root, as the सन् of III. 1. 5. S. 2393 added to √gup, √tij and √kit &c.), then it will take the Desiderative सन् also. Thus from the sannanta root jugupsa we form the Desiderative जुगुप्सिषते; मीमांसिषते ॥

Here end the Desideratives.

इति तिङन्तसन्प्रकरणम् ।

॥ अथ तिङन्तयङ् प्रकरणम् ॥

CHAPTER XIII.

INTENSIVES WITH YAN.

२६२९ । धातोरेकाचो हलादेः क्रियासमभिहारे यङ् । ३ । १ । २२ ।

[पौनःपुन्यं भृशार्थश्च क्रियासमभिहारस्तस्मिन्द्योत्ये यङ् स्यात् ।

2629. The affix यङ् comes after a root consisting of a single syllable, beginning with a consonant, when the repetition of the act or the intensity thereof is intended.

Note :—The phrase *kriyâ-samabhihâra* means repetition of the act or its intensity. As पच् 'to cook', पापच्यते 'he cooks again and again'; जाज्वल्यते 'he shines with great intensity'. The root must be a simple root, and not compounded with any *upasarga*. We cannot therefore make Intensives of verbs like प्राट् 'to go', (because the root अट् is preceded by the upasarga प्र); or जागृ 'to be awake,' (because it contains two vowels); or ईक्ष् 'to see' (because it begins with a vowel).

२६३० । गुणो यङ्लुकोः । ७ । ४ । ८२ ।

अभ्यासस्य गुणः स्याद्यङि यङ्लुकि च । 'सनाद्यन्ताः–' (२३०४) इति धातुत्वाल्लडादयः । ङिदन्तत्वादात्मनेपदम् । पुनः पुनरतिशयेन वा भवति बोभूयते । बोभूयांचक्रे । अबोभूयिष्ट । 'धातोः' किम् । आर्धधातुकत्वं यथा स्यात् । तेन 'ब्रुवो वचिः' (२४५३) इत्यादि । 'एकाचः' किम् । पुनः पुनर्जागर्ति । 'हलादेः' किम् । भृशमीक्षते । भृशं शोभते रोचत इत्यत्र यङ्नेति भाष्यम् । पौनःपुन्ये तु स्यादेव । रोरुच्यते । शोशुभ्यते । '*सूचिसूत्रिमूत्र्यट्यर्त्यशूर्णोतिभ्यो यङ् वाच्यः*' । आद्यास्त्रयश्चुरादावदन्ताः । सोसूच्यते । सोसूत्र्यते । मोमूत्र्यते । अनेकाच्त्वेनाषोपदेशत्वात्षत्वं न ।

2630. Guna is substituted for the इ and उ (with their long) of a reduplicate, when the Intensive character यङ् follows and also when it is elided.

Thus चेचीयते, लोलूयते with यङ्, and लोलवीति with यङ् लुक् ॥

The stems ending in यङ् or यङ् लुक् get the designation of dhâtu, by S. 2304, and so are conjugated in all Moods and Tenses. In making the Intensives, the root is reduplicated and it takes the terminations of the Atmanepada as the root is ङित् because यङ् has an indicatory ङ् ।

Thus बोभूयते 'He becomes again and again' or 'it becomes intense'. Per. बोभूयां चक्रे । Aor, अबोभूयिष्ट ।

Why have we used the word धातोः 'after a root' in the sûtra? So that the affix यङ् may get the designation of Ardhadhâtuka. Being an ârdhadhâtuka affix, the modifications which a root undergoes before it, take place here also. Thus ब्रू is replaced by वच before ârdhadhâtuka

affixes. The same substitution will take place before यङ्। So that the Intensive of ब्रू will be from the root वच् (S. 2453).

Why do we say "after a monosyllabic root"? The affix यङ् is not added to the root जागृ which is of two syllables. Here we must use a sentence as, पुनः पुनर्जागर्ति।

Why do we say "beginning with a consonant"? Observe भृशमीक्षते from ईक्ष।

The affix यङ् is not added according to the Bhâshya, in these cases भृशं शोभते or भृशं रोचते, as it is against usage to make Intensive forms of these verbs in the sense of *intensity*, though in the sense of *repetition* we have रोरुच्यते and शोशुभ्यते।

Vart:—The intensive affix यङ् comes after सूचि, सूत्रि, मूत्रि, अटि, अर्ति, अश and ऊर्णु, though some of these contain more than two vowels and others begin with a vowel. The first four roots सूच, सूत्र, मूत्र and अट all end in अ which is a portion of the root: and therefore they are dysyllabic. These are Churâdi roots.

In सोसूच्यते, the second स is not changed to ष, because the root is not monosyllabic and is not taught in the Dhâtupâṭha with an initial ष।

So also मोमूत्र्यते।

२६३१। यस्य हलः। ६। ४। ४९।

'यस्य इति संघातग्रहणम्। हलः परस्य यशब्दस्य लोपः स्यादार्धधातुके। 'आदेः परस्य' (४४)। 'अतो लोपः' (२३०८)। सोसूचांचक्रे। सोसूचिता। सोसूत्रिता। मोमूत्रिता।

2631. When a consonant precedes the final य in a verbal stem, this य is elided also before an ârdhadhâtuka affix.

Thus Per. सोसूचां चक्रे। I Fut. सोसूचिता। So also सोसूत्रिता। मोमूत्रिता॥

In the sûtra यस्य is given, which is the Genitive singular of य namely of the two letters य् अ॥

Note:—By the rule of अलोऽन्त्यस्य (I. 1. 52), the अ of य ought to be elided and not य्; but that rule is evidently inapplicable here, since the elision of अ would have taken place by the preceding Ashtâdhyayî rule S. 2308: the present rule therefore teaches the elision of य (ya).

The word हलः is to be considered as in the ablative case, and then by I. 1. 54, S. 44 the first letter would be elided namely य्। The अ is of course, elided by VI. 4. 48 S. 2308.

Why have we taken [the two letters (संघात) conjointly *viz.*,] य and not य्? Observe ईर्ष्यिता, मव्यिता, शुच्यिता from the simple *roots* ईर्ष्य्, मव्य्, and शुच्य्॥ Here य् not being followed by अ, is not elided (see Bhuadi 541—546).

Why do we say 'when preceded by a consonent?' Observe लोलूयिता, पोपूयिता॥

In conjugating the root अट in the intensive, the following sûtra applies.

२६३२ । दीर्घोऽकितः । ७ । ४ । ८३ ।

अकितोऽभ्यासस्य दीर्घः स्याद्यङि यङ्लुकि च । यायज्यते ।

2632. A long vowel is substituted for the अ of the reduplicate in the Intensive (with expressed or elided यङ्), when the reduplicate receives no augment having an indicatory क् ॥

The reduplicate receives augments like नीक्, रुक् by S. 2642 and S. 2643. Thus यायज्यते । So also पापच्यते, and पापचीति, यायज्यते and यायजीति ॥ Why do we say " when it gets no augment ? Observe यंयम्यते, यंयमीति, रंरम्यते, रंरमीति ॥

Note :—*Obj* :—When the म् augment is added, the reduplicate will end in a consonant, and as it does not end in a vowel, there will be no occasion for lengthening ; hence the employment of the term अकितः is useless.

Note :—*Ans.*—The employment of this term by the Achârya indicates the existence of the following maxim . अभ्यासविकारेष्वपवादा नोत्सर्गान् विधीन् बाधन्ते " so far as changes of a reduplicative syllable are concerned, rules which teach those changes do not supersede one another". What is the necessity of this indication (jñâpaka)? Observe डोढौक्यते, here the rule of lengthening of this sûtra, does not supersede, though it is subsequent, the rule of shortening in VII 4. 59; so the diphthong औ is shortened to उ, and it is then gunated by VII. 4. 82. Secondly observe अचीकरत्, here इ is substituted in the reduplicate by VII. 4. 79 plus 93, and then this is lengthened by VII. 4. 94, the latter not superseding the former. Thirdly observe मीमांसते &c., where in मान्+सन् (III. 1. 6), the reduplicate is lengthened but that does not prevent the इ of VII. 4. 79. Fourthly observe अजीगणत्, where the ई substitute (VII. 4. 97) does not supersede the sûtra VII. 4. 60, by which the ण् of गण् is elided.

In conjugating the √ri of the above vârtika (S. 2630), the following sûtra applies :—

२६३३ । यङि च । ७ । ४ । ३० ।

अर्तेः संयोगादेश्च ऋतो गुणः स्याद्यङि । यकारपररेफस्य न द्वित्वनिषेधः । 'अरार्यते' इति भाष्योदाहरणात् । अरारिता । अर्शार्यता । जर्षोनूयते । बेभिद्यते । अल्लोपस्य स्थानिवत्त्वान्नोपधागुणः । बेभिदिता ।

2633. Guṇa is substituted for the final ऋ of the root ऋ (अर्ति) and in those roots, ending in short ऋ, in which the vowel is preceded by a conjunct consonant, when the Intensive character यङ् follows,

The root ऋ takes यङ् according to the Vârtika under Sûtra 2630, with Guṇa we have ऋ+य=अर्य ॥ By VI. 1. 2, the second member is reduplicated, in spite of the prohibition in VI. 1. 3, for according to Patanjali र् followed by य is not governed by that prohibition. So we have अर्यर्य, and

according to VII. 4. 60, the ह् is dropped, and we have अरर्, and by VII. 4. 83, we get अरार्य॥ This is an exception to I. 1. 5. Thus we have अरार्यते according to the example given in the Bhâshya. The I. Fut. is अरारिता। So also अशाशिता is I Fut. of √अश of the same vârtika. From ऊर्णु we have ऊर्णोर्नूयते।

Similarly from भिक्ष we have बेभिक्ष्यते। The elided अ of य acts as स्थानिवत् and so prevents the guṇa of the penultimate इ॥ I. Fut. is बेभिक्षिता।

२६३४। नित्यं कौटिल्ये गतौ। ३।१।२३।

गत्यर्थात्कौटिल्य एव यङ् स्यान्न तु क्रियासमभिहारे। कुटिलं व्रजति वाव्रज्यते।

2634. The affix यङ् invariably comes, in the sense of crookedness, after a simple verb expressing motion.

Thus क्रम् 'to move', चंक्रम्यते 'he moves crookedly'. So also वाव्रज्यते. After a verb of motion, the यङ् never expresses intensity or repetition; so if the latter sense is to be expressed, a phrase must be employed; as भृशं क्रामति 'he wanders much". This is inferred from the word नित्य used in the sûtra *i. e.*, यङ् always has the sense of crookedness and no other sense after a verb of motion.

२६३५। लुपसदचरजपजभदहदशगॄभ्यो भावगर्हायाम्। ३।१।२४।

एभ्यो धात्वर्थगर्हायामेव यङ् स्यात्। गर्हितं लुम्पति लोलुप्यते। सासद्यते।

2635. The affix यङ् when it is intended to convey the sense of contempt (गर्हा) in respect of the sense of the root (भाव) comes always after the following roots, *viz*:—लुप् 'to cut off', सद् 'to sit', चर 'to walk,' जप् 'to mutter silently any sacred formula', जभ् 'to gape or yawn', दह् 'to burn', दश् 'to bite' and गृ 'to swallow'.

Thus लोलुप्यते 'he cuts off badly'; सासद्यते 'he sits badly'; चंचूर्यते 'he walks badly'; जंजप्यते 'he recites badly'; so also जंजभ्यते, दन्दह्यते, दन्दश्यते, निजेगिल्यते. The affix यङ् does not come in the sense of repetition &c, after the above verbs, but only in the sense of censurable performance of the action denoted by the verbs. Separate words must be used to express the Intensive or the Frequentative meaning. As भृशं लुम्पति 'he cuts off much".

Note:—Why do we say 'when contempt in regard to the sense of the root is meant'? Observe साधु जपति 'he recites well'. There is no affixing as no contempt is denoted. Why do we say 'in regard to the action denoted by the root'? When the contempt is not with regard to the sense of the root, but with regard to the action as accomplished, the affix is not employed. Thus मन्त्रं जपति वृषलः 'the Sûdra recites the sacred mantras'. The word नित्य of the last aphorism is understood here also.

The Intensive of चर is formed by the following:—

२६३६ । चरफलोश्च । ७ । ४ । ८७ ।

अनयोरभ्यासस्यातो नुक्स्याद्यङ्यङ्लुकोः । नुक्' इत्यनेनानुस्वारो लक्ष्यते । * स च पदान्तवद्वाच्यः * । 'वा पदान्तस्य' (१२५) इति यथा स्यात् ।

2636. The augment नुक् comes after the reduplicate of चर् and फल् in the Intensives (with or without यङ्) ॥

Note:—Thus चंचूर्यते and चंचूरीति (the lengthening of ऊ is by VIII. 2. 77) पंफुल्यते and पंफुलीति ॥ See the following sûtra.

The नुक् here refers to anusvâra. It is treated like padânta by the following

Vârtika.—The anusvâra should be treated as if final in a Pada. That being so, VIII. 4. 59. S. 125 applies to it: and it remains unchanged.

Thus चर+यङ्=चर चर+यङ्=चं चर्+यङ् । Now applies the following.

२६३७ । उत्परस्यातः । ७ । ४ । ८८ ।

चरफलोरभ्यासात्परस्यात उत्स्याद्यङ्यङ्लुकोः । 'हलि च' (३५४) इति दीर्घः । चञ्चूर्यते-चंचूर्यते । पम्फुल्यते-पंफुल्यते ।

2637. For the subsequent अ (*i.e*,, for the अ of the root and not of the reduplicate), there is substituted उ in the Intensive (with or without यङ्) of चर् and फल् ॥

The examples have been given above, as चंचूर्यते, चंचूरीति and पंफुल्यते पंफुलीति ॥ The lengthening is by S. 354. Why do we say 'the अ which stands subsequent to the reduplicate'? The substitute does not replace the अ of the reduplicate. Why do we say 'of अ'? The substitute should not replace the final letter, which it otherwise would have done by I 1. 12. The त् in उत् debars guṇa (VII. 3. 85) in चंचूर्ति and पंफुलीति, for though उ is lengthened by VIII. 2. 77, in चंचूर्ति, yet that lengthening is considered as non-existent or asiddha (VIII. 2. 1) for the purposes of Guṇa (VII. 3. 36). *Quere*. If the त् in उत् debars guṇa, why should it not debar lengthening also of VIII. 2. 77?

In conjugating √japa and √jabha, √daha and √daśa of S. 2635 the following applies.

२६३८ । जपजभदहदशभञ्जपशां च । ७ । ४ । ८६ ।

एषामभ्यासस्य नुक्स्याद्यङ्यङ्लुकोः । गर्हितं जपति जञ्जप्यत इत्यादि ।

2638. The augment नुक् comes after the reduplicates of जप, जभ, दह, दश, भञ्ज, and पश in the Intensive (with or without यङ्) ॥

Thus जंजप्यते and जंजपीति ; जंजभ्यते and जंजभीति, दंदह्यते and दंदहीति ; दंदश्यते and दंदशीति ॥ The root is दंश्, but it is exhibited in the sûtra as दश, showing that even in यङ् लुक्, the root loses its nasal. Similarly बंभज्यते and बंभजीति, and पंपश्यते and पंपशीति ॥ This last is a sautra root.

In conjugating √gṝ of S. 2635, a ल is substituted for र by the following:—

२६३९ । ग्रो यङि । ८ । २ । २० ।

गिरते रेफस्य लत्वं स्याद्यङि । गर्हितं गिलति जेगिल्यते । 'गुणाख्या–' (२४६२) इतीत्वम् । गुणः । देदीयते । पेपीयते । सेषीयते । 'विभाषा श्वेः' (२४२०) । शोशूयते । शेश्वीयते । 'यङि च' (२६३३) । सास्मर्यते । 'रीङृतः' (१२३४) । चेक्रीयते । सुट् । संचेस्क्रीयते ।

2639. ल् is substituted for the र of गॄ in the Intensive.

Thus निजेगिल्यते, निजेगिल्येते, निजेगिल्यन्ते ॥ The root गॄ takes यङ् when the sense of contempt is conveyed, with regard to the action denoted by the root, (III. 1. 24), गर्हितं गिलति = जेगिल्यते ॥

Note:—Some say that ग्र of the sûtra includes the two roots गॄ (गिरति Tud. 117) and गॄ (गृणाति Kry. 28). Others hold that the Tudâdi gṛî is only taken and not the Kryâdi. The Kṛyâdi gṛî never takes the Intensive form, no example of which is to be met in literature.

Note:—Why do we say in the Intensive? Observe निगीर्यते with the Passive affix यक् ॥

The घु roots, and मा, स्था &c., take long ई by S. 2462. Then there is guṇa: thus from √दा we have देदीयते ॥ From √पा (S. 2462) we have पेपीयते । From √षा (*i.e.*, षो), we have सेषीयते ।

The √टु ओ श्वि optionally is vocalised by VI. 1. 30 S. 2420. As शोशूयते or शेश्वीयते ।

From √स्मृ we have सास्मर्यते । The guṇa is by VII 4. 30 S. 2633. From कृ we have चेक्रीयते । The री is by S. 1234. With सुट्, संचेस्क्रीयते ।

२६४० । सिचो यङि । ८ । ३ । ११२ ।

सिचः सस्य षो न स्याद्यङि । निसेसिच्यते ।

2640. The ष् substitution does not take place in the स् of सिच् of the Intensive.

Thus सेसिच्यते and अभिसेसिच्यते ॥

२६४१ । न कवतेर्यङि । ७ । ४ । ६३ ।

कवतेरभ्यासस्य चुत्वं न स्याद्यङि । कोकूयते । कौति कुवतेर्वास्तु चोकूयते ।

2641. The Palatal is not substituted for the Guttural of the reduplicate of कु (कवते) in the Intensive.

As कोकूयते उष्ट्रः, कोकूयते खरः ॥ The कु here is कुङ् (Bhu. 999), and not कु 'to make sound' (Ad. 33, कौति), nor कुङ् (Tud. 108, कुवति) ॥ Of those two, we have चोकूयते ॥ Why do we say in the Intensive? Observe चुकुवे ॥

२६४२ । नीग्वञ्चुस्रंसुध्वंसुभ्रंसुकसपतपदस्कन्दाम् । ७ । ४ । ८४ ।

एषामभ्यासस्य नीगागमः स्याद्यङ्यङ्लुकोः । 'अकितः' इत्युक्तेर्न दीर्घः । नलोपः । वनीवच्यते । वनीवच्यत इत्यादि ।

2642. The augment नीक् is added to the reduplicate of the Intensive (with the expressed or elided यङ्) in the following:— वञ्चु, स्रंसु, ध्वंसु, भ्रंसु, कस्, पत, पद् and स्कन्द् ॥

The augment makes the reduplicate कित् and so there is no lengthening because of अकितः of sûtra VII. 4. 83. S. 2632.

Thus वनीवच्यते and वनीवञ्चीति; सनीस्रस्यते and सनीस्रंसीति; दनीध्वस्यते and दनीध्वंसीति; बनीभ्रस्यते and बनीभ्रंसीति, (बनीभ्रश्यते and बनीभ्रंशीति), चनीकस्यते and चनीकसीति; पनीपत्यते and पनीपतीति, and पनीपद्यते and पनीपदीति; चनीस्कद्यते and चनीस्कन्दीति ॥ The nasal is elided in one alternative by VI 4. 24.

In forming the Intensive of nasal-ending roots नुक् is inserted by the following.

२६४३ । नुगतोऽनुनासिकान्तस्य । ७ । ४ । ८५ ।

अनुनासिकान्तस्याङ्गस्य योऽभ्यासोऽदन्तस्तस्य नुक् स्यात् । नुकोऽनुस्वारो लक्ष्यत इत्युक्तम् । यँय्यम्यते-यंयम्यते । तपरत्वसामर्थ्याद्भूतपूर्वदीर्घस्यापि न । 'भाम' क्रोधे । बाभाम्यते । 'ये विभाषा' (२३१९) । जाजायते-जञ्जन्यते । '* हन्तेर्हिंसायां यङि घ्नीभावो वाच्यः *' । जेघ्नीयते । हिंसायाम्' किम् । जङ्घन्यते ।

2613. The augment नुक् (न्) is added after the short अ of a reduplicate in the Intensive (with or without यङ्) when the root ends in a Nasal.

The नुक् is anusvâra as already mentioned in S. 2636.

As तन्तन्यते and तन्तनीति; जङ्गम्यते and जङ्गमीति, यंयम्यते and यंयमीति; रंरम्यते and रंरमीति ॥ The augment न् here should be-considered as anusvâra, because an âdeśa is indicated by the nature of the sthânin which is replaced; and therefore in यंयम्यते, it remains anusvâra. Had it been न् it could not have been changed to anusvâra in यंयम्यते, रंरम्यते (See VIII. 3. 24). In तन्तन्यते &c, the anusvâra is changed to न्, ङ &c, by VIII. 4. 58; the other forms तंतन्यते तंतनीति, जंगम्यते, जंगमीति are derived by the following:—

Vart: —This anusvâra should be treated as if it was at the end of a Pada or word. That being so VIII. 4. 59 applies, and we have the anusvâra unchanged, as in तंतन्यते &c.

Why do we say " after a short अ"? Observe तेतिम्यते ॥ The त in अत् indicates that the augment will not be added to a reduplicate which once was long आ but became short by VII 4. 59 as from भाम ' to be angry' is बाभाम्यते, (the second lengthening takes place by VII. 4. 83). Why do we say ending in a nasal ? Observe पापच्यते ॥

The nasal ending roots जन, सन्, खन optionally become जा, सा, खा by VI. 4. 43 S. 2319, as जाजायते or जञ्जन्यते ।

Vart:—In the Intensive of हन् ' to kill,' घ्नी is substituted for हन् as जेघ्नीयते ॥ The substitute is with a long ई, had it been with a short इ, that might also have been lengthened by VII. 4. 25. Not doing so, however indicates the existence of the maxim संज्ञापूर्वकविधेरनित्यत्वम् " A rule is not universally valid, when that which is taught in it is denoted by a technical term". It is through this that स्वायंभुवः is formed from स्वयंभू; because the Guṇa taught by VI. 4. 146, does not take place here before the Tad-

dhita affix अण्, in as much as that rule VI. 4. 146. is taught by employing the technical term गुणः in ओर्गुणः instead of ओरोत्, hence that rule is anitya, and we have उखक् ॥

Why do we say when meaning 'to kill'? Observe चकृष्यते where it means to do.

२६४४ । रीगृदुपधस्य च । ७ । ४ । ९० ।

ऋदुपधस्य धातोरभ्यासस्य रीगागमः स्याद्यङ्यङ्लुकोः । वरीवृत्यते । क्षुभ्नादित्वान्न णः । नरीनृत्यते । जरीगृह्यते । उभयत्र लत्वम् । चलीक्लृप्यते । '* रीगृत्वत इति वक्तव्यम् *' । वरीवृश्च्यते । परीपृच्छ्यते ।

2644 The reduplicate of a root, which has a ऋ in the penultimate position, gets the augment री in the Intensive (with or without यङ्) ॥

As वरीवृत्यते and वरीवृतीति, वरीवृध्यते and वरीवृधीति ॥ नरीनृत्यते and नरीनृतीति ॥ Here न is not changed to ण because it is considered to belong to Kshubhnâdi class. So also जरीगृह्यते । From कृप् we get चलीक्लृप्यते with ल in both places.

Vart:—It should be rather stated 'a root which contains a ऋ; when यङ् follows, whether this ऋ be of upadeśa, or obtained by samprasârana so that the augment may come in वरीवृश्च्यते and वरीवृश्चीति where the ऋ is of vocalisation, and not penultimate also. So also परीपृच्छ्यते ।

२६४५ । स्वपिस्यमिव्येञां यङि । ६ । १ । १९ ।

संप्रसारणं स्याद्यङि । सोषुप्यते । सेसिम्यते । वेवीयते ।

2645. There is vocalisation of the semi-vowel of the verbs स्वप् 'to sleep', स्यम् 'to shout', and व्ये 'to cover', when followed by the affix यङ् of the Intensive.

Thus सोषुप्यते, सेसिम्यते, वेवीयते (VII. 4. 25 the short इ is lengthened). Why do we say 'when यङ् follows? Observe स्वप्न formed by नजिङ् III. 2, 172.

२६४६ । न वशः । ६ । १ । २० ।

वावश्यते ।

6246. There is not vocalisation of the semi-vowel of वश, when the affix यङ् follows.

The word यङि is understood here. As वावश्यते, वावश्येते, वावश्यन्ते ॥ Why do we say "when यङ् follows"? Observe उष्टः, उशन्ति ॥ See VI. 1. 16 to which this rule is an exception.

२६४७ । चायः की । ६ । १ । २१ ।

चेकीयते ।

2647. The verb की is substituted for the verb चाय् 'to worship, to observe', when the Intensive affix यङ् follows.

The phrase यङि is understood here. Thus चेक्रीयते, चेक्रीयेते, चेक्रीयन्ते ॥

Note:—The exhibition of क्री in the sûtra with a long ई indicates that there is long vowel even in tenses where यङ् is elided, as चेक्रीतः ॥ For if the sûtra had enunciated क्रि with a short इ as the substitute of चाय् the forms चेकीयते &c, would have been still valid. Thus की+यङ्=चि+कि+य-=चे+कि+य=चे+की+य (VII. 4. 25 causing the lengthening of the short इ). But then the Nishṭha would have been चेकितः which is wrong.

२६४८ । ई घ्राध्मोः । ७ । ४ । ३१ ।

जेघ्रीयते । देध्मीयते ।

2648. Long ई is substituted for the vowel of the roots घ्रा and ध्मा in the Intensive.

As जेघ्रीयते, देध्मीयते ॥ The long ई is for the sake of the subsequent Ashṭâdhyâyî sûtra, short इ would have by VII. 4. 25, given the same forms also.

२६४९ । अयङ्यि क्ङिति । ७ । ४ । २२ ।

शीङोऽयङादेशः स्यादादौ क्ङिति परे । शाशय्यते । अभ्यासस्य ह्रस्वः । ततो गुणः । डोढौक्यते । तोत्रौक्यते ।

2649. Before an affix beginning with य् and having an indicatory क् or ङ्, there is substituted अय् for the ई of शी ॥

As शय्यते with यक्, शाशय्यते with यङ्, प्रशय्य and उपशय्य with ल्यप् which being the substitute of क्त्वा is कित् ॥ But शिश्ये where the affix is ए, and शेयम् where the affix is यत् (neither कित् or ङित्) ॥

So also डोढौक्यते and तोत्रौक्यते ।

Here ends the conjugation of Intensives in Yañ.

इति तिङन्तयङ् प्रकरणम् ।

——:o:——

॥ अथ तिङन्त यङ्लुक् प्रकरणम् ॥

CHAPTER XIV.

INTENSIVES WITH YAN—ELIDED.

२६५० । यङोऽचि च । २ । ४ । ७४ ।

यङोऽच्प्रत्यये लुक्स्याच्चकारात्तं विनापि बहुलं लुक्स्यात् । अनैमित्तिकोऽयमन्तरङ्गत्वादादौ भवति । ततः प्रत्ययलक्षणेन यङन्तत्वाद्द्वित्वम् । अभ्यासकार्यम् । धातुत्वाल्लडादयः । 'शेषात्कर्तरि-' (२१५९) इति परस्मैपदम् । 'अनुदात्तङितः-' (२१५७) इति तु न । ङित्त्वस्य प्रत्ययाप्रत्ययसाधारणत्वेन प्रत्ययलक्षणाप्रवृत्तेः । यत्र हि 'प्रत्ययस्यासाधारणं रूपमाश्रीयते तत्रैव तत्' । अत एव सुदृषत्प्रासाद इत्यत्र 'अत्वसन्तस्य-' (४२५) इति दीर्घो न । येऽपि स्पर्धशीङादयो ऽनुदात्तङितस्तेभ्योऽपि न । 'अनुदात्तङितः-' (२१५७) इत्यनुबन्धनिर्देशात् । तत्र च '× श्तिपा-शपा-×' इति निषेधात् । अत एव श्यन्नादयो न । गणेन निर्देशात् । किं तु शबेव । 'चर्करीतं च' इत्यदादौ पाठाच्छपो लुक् ।

2650. And there is diversely the luk-elision of यङ् (III. 1. 22) when the affix अच् (III. 1. 134) follows :—

By using 'diversely' there is elision of यङ् when other affixes than अच् follow, both in the sacred and profane literature; as लोलुवः 'much cutter' (लोलुय+अच्); पोपुवः 'much purifier.' सनीस्रंसः from स्रंस 'to drop.' दनीध्वंसः from ध्वंस 'to fall,' the नी being added by (VII. 4. 84).

Note :—So also यङ् is elided before other affixes than अच्। thus शाकुनिको लालपीति, दुन्दुभिर्वावदीति ॥ See also I. 1. 4.

The elision of यङ् takes place first before all other operations, because (the elision is antaranga as it is not dependent on any thing else as an efficient cause. Then after such elision, the reduplication takes place, because the affix यङ्, though elided, leaves its effect behind. The root is considered to be यङन्त and so reduplicated. When doubling takes place, all operations of reduplication also take place. As the base ending in यङ् (whether present or elided) gets the designation of Dhâtu (root), it is conjugated in all moods and Tenses. It is conjugated in the Parasmaipada, because of the universal rule of S. 2159. The ङ् of यङ् does not make the conjugation Atmanepadî by S. 2157. The ङ् cannot act as Pratyaya-lakshana because the elision of ङ् takes place even where य or a pratyaya is added, and where it is not added. The rule of Pratyaya lakshana applies there only where an *affix* (pratyaya) is elided. It applies to the non-usual form of the affix; and depends upon the *real* (non-common) form of the affix (an affix stripped of all its indicatory letters). If there were the Pratyaya lakshana of the elision of that which was not an integral portion of an affix, the formation of सुहृत् would be impossible. For it is formed by adding सु to the plural noun हृदः। as शोभना हृदः (अस्मिन्) = सुहृत् ॥ In forming this Bahuvrîhi compound, the Nominative Plural affix जस् of हृदः is elided, but there is no pratyaya lakshana. Had there been a pratyaya-lakshana, the word सुहृद् being still considered to be अस्—ending, would cause the rule S. 425 to apply, and so there would be lengthening of the penultimate. But it is not intended: because अस् is not essentially a Pratyaya in the sûtra अत्वस् &c. (S. 425).

The Atmanepada terminations will not come in yan-luk after those roots even which in the Dhâtupâtha are especially Atmanepadî *i.e.*, which are anudâ tta or which have an indicatory ङ्। Thus the roots स्पर्ध, शीङ् &c., must be conjugated in the Parasmaipada in yan luk, though in their ordinary state they are Atmanepadî. Because the rule अनुदात्तङितः (S. 2157) refers to indicatory letters which are anudâtta, or which is ङ्। The change caused by an indicatory letter does not take place in यङ् लुक् on the maxim श्तिपा शपानुबन्धेन &c., (S. 2246).

Similarly there will not be added the vikaranas शप् &c., to the Intensive-roots in yan luk, because those vikaranas are exhibited in the rules

ordaining them as coming after roots belonging to gaṇas (गणनिर्दिष्ट) : so they do not come in yaṅ luk. But not so the vikaraṇa शप्। The rule ordaining it does not mention any gaṇa; the rule is not भ्वादिभ्यः शप् but कर्तरि शप् (III. 1. 68. S. 2167). The शप् not being गणनिर्दिष्ट will come after yaṅ luk. roots.

This शप्, however, is elided by the following gaṇa sûtra.

। चर्करीतं च ।

1. And after the verb called charkarîta the affix शप् is luk-elided.

This sûtra is given at the end of Adâdi roots. Charkarîta is the technical name for यङ्लुक् roots.

The शप् being luk-elided, the conjugation is very much like that of the Adâdi verbs with the following modifications.

२६५१ । यङो वा । ७ । ३ । ९४ ।

यङ्लुगन्तात्परस्य हलादेः पितः सार्वधातुकस्येड्वा स्यात्। 'भूसुवोः-' (२२२४) इति गुणनिषेधो यङ्लुकि भाषायां न। '-बोभूतुतेतिक्ते-' (३५९६) इति छन्दसि निपातनात्। अत एव यङ्लुग्भाषायामपि सिद्धः। न च यङ्लुक्यप्राप्त एव गुणाभावो निपात्यतामिति वाच्यम्। '× प्रकृतिग्रहणे यङ्लुगन्तस्यापि ग्रहणात् +'। 'द्विः प्रयोगो द्विर्वचनं षाष्ठम्' इति सिद्धान्तात्। बोभवीति-बोभोति। बोभूतः। बोभुवति। बोभवांचकार। बोभविता। अबोभवीत्-अबोभोत्। अबोभूताम्। अबोभवुः। बोभोति। बोभूतः। बभुवति। बोभवांचकार। बोभविता। अबोभवीत्-अबोभोत्। अबोभूताम्। अबोभवुः। बोभूयात्। बोभूयाताम्। बोभूयास्ताम्। 'गातिस्था-' (२२२३) इति सिचो लुक्। 'यङो वा' (२६५१) इतीट्पक्षे गुणं बाधित्वा नित्यत्वाद्वुक्। अबोभूवीत्। अबोभोत्। अबोभूताम्। अभ्यस्तत्वाज्झेर्जुस्। नित्यत्वाद्वुक्। अबोभूवुः। अबोभविष्यदित्यादि। पास्पर्धीति-पास्पर्धि। पास्पर्धः। पास्पर्धति। पास्पर्त्सि। 'हुझल्भ्यो हेर्धिः' (२४२५)। पास्पर्धि। लङ्। अपास्पर्त्-अपास्पर्द्। सिपि 'दश्च' (२४६८) इति रुत्वपक्षे 'रो रि' (१७३) अपास्पाः। जागाढि। जाघात्सि। अजाघात्। सिपि रुत्वपक्षे। अजाघाः। 'नाथृ'। नानात्ति। नानात्तः। 'दध'। दादद्धि। दादद्धः। दाधत्सि। अदाधत्। अदादधुः। अदाधः। अदाधत्। लुङि। अदादाधीत्-अदादधीत्। चोस्कुन्दीति-चोस्कुन्ति। अचोस्कुन्। अचोस्कुन्ताम्। अचोस्कुन्दुः। मोमुदीति-मोमोत्ति। मोमोदांचकार। मोमोदिता। अमोमुदीत्-अमोमोत्। अमोमुत्ताम्। अमोमुदुः। अमोमुदीः-अमोमोः। अमोमोत्। लुङि गुणः। अमोमोदीत्। चोकूर्ति-चोकुर्दीति। लङ् तिप्। अचोकूर्त्-अचोकुर्दीत्। सिप्पक्षे। अचोकूः। अचोखूः। अजोगूः। वनीवञ्चीति-वनीवक्ति। वनीवक्तः। वनीवचति। अवनीवञ्चीत्। अवनीवन्। जङ्गमीति-जङ्गन्ति। 'अनुदात्तोपदेश-' (२४२८) इत्यनुनासिकलोपः। जङ्गतः। जङ्गमति। 'म्वोश्च' (२३०९)। जङ्गन्मि। जङ्गन्वः। एकाज्ग्रहणोक्तत्वान्नेण्निषेधः। जङ्गमिता। अनुनासिकलोपस्याभीयत्वेनासिद्धत्वान्न हेर्लुक्। जङ्गहि। 'म्रो नो धातोः' (३४१)। अजङ्गन्। अनुबन्धनिर्देशान्न च्लेरङ्। 'ह्म्यन्त-' (२२९९) इति न वृद्धिः। अजङ्गमीत्। अजङ्गमिष्यत्। हन्तेर्यङ्लुक्। 'अभ्यासाच्च' (२४३०) इति कुत्वं यद्यपि 'हो हन्तेः-' (३५८) इत्यतो 'हन्तेः' इत्यनुवर्त्य विहितं तथापि यङ्लुकि भवत्येवेति न्यासकारः। '× श्तिपाशपा ×' इति निषेधस्त्वनित्यः। 'गुणो यङ्लुकोः' (२६३०) इति सामान्यापेक्षज्ञापकादिति भावः। जङ्घनीति। जङ्घन्ति। जङ्घतः। जङ्घ्नति। जङ्घनिता। श्तिपानिर्देशाज्जादेशो न। जङ्घहि। अजङ्घनीत्। अजङ्घन्। जङ्घन्यात्। आशिषि तु वध्यात्। अवधीत्। अवधिष्टामित्यादि। वधादेशस्य द्वित्वं न भवति। स्थानिवत्त्वेन 'अनभ्यासस्य' इति निषेधात्। तद्धि समानाधिकरणं धातोर्विशेषणम्। बहुव्रीहिबलात्। आङ्पूर्वात्तु 'आङो यमहनः' (२६९५) इत्यात्मनेपदम्।

Professor Cecil Bendall, M.A., *105 Castle St. Cambridge 25th May* 1904. * * Since the appearance of your Panini I have had occasion to read a portion of this chapter (Karaka) with a pupil, I found your elucidations and remarks on the Sutras involved to be of the greatest value. * * * I felt always that your Siddhanta Kaumudi will be equally useful.

———:o:———

It is acknowleged on all hands, except perhaps by some extremist advocates of philology, that Panini's is the most scientific grammar that we know of. But the study of Panini has always been considered to be a frightful bugbear not only by several oriental scholars in the West but by the Sanskrit-loving savants of the East as well; and this, in spite of its further systematization and simplification by Bhattoji Dikshita in his well-known Siddhanta-Kaumudi. Babu S. C. Vasu deserves great credit for the immense thought and labour he has put forth in bringing out this edition of the Kaumudi, so soon after his masterly edition of the Ashtadhyayi. An English translation is given for every aphorism and its explanation by Bhattoji, and copious notes are added, partly original and partly based on commentaries like the Tattwabodhini, so that one who has a fairly general knowledge of Sanskrit may easily master the Kaumudi without the help of a Pundit instructor. The book serves, though in a much better way, the same purpose which Dr. Ballantyne's edition of the Laghu Kaumudi (Vizianagram Sanskrit Series) was intended to serve for less advanced students of Sanskrit Grammar.

(The Indian Review May, 1907).

———:-o-:———

BY THE SAME AUTHOR.

THE ASHTADHYAYI OF PANINI

Complete in 1,682 pages, Royal Octavo,

Containing Sanskrit Sutras and Vrittis with Notes and Explanations in English, based on the celebrated Commentary called the Kâsika.

Price for the Complete work.

Indian	...	...	...	Rs. 45 0 0
Foreign	...	...	...	£. 3 0 0

The Right Hon'ble F. MaxMuller, *Oxford, 9th February,* 1892.—* * From what I have seen of it, it will be a very useful work. What should I have given for such a work forty years ago when I puzzled my head over Pânini's Sûtras and the Commentaries. * * * I hope you may succeed in finishing your work.

The Right Hon'ble F. MaxMuller, *Oxford, 30th April,* 1899.—* * * Allow me to congratulate you on your successful termination of Pânini's Grammar. It was a great undertaking, and you have done your part of the work most admirably. I say once more, what should I have given for such an edition of Pânini when I was young, and how much time would it have saved me and others. Whatever people may say, no one knows Sanskrit, who does not know Pânini. * * * * * * * *

THE SIDDHANTA KAUMUDI

OF

BHATTOJI DIKSHITA,

Containing the original text with notes, and explanations in English, based on Tattvabodhini, Kâsikâ and other Commentaries.

TRANSLATED BY

SRISA CHANDRA VASU, B.A.,

AUTHOR OF PANINI'S ASHTADHYAYI, &c., &c., &c.

—o—

To be completed in three Volumes, Royal Octavo about 2,500 pages.

The Siddhanta Kaumudi of Bhattoji Dikshita requires no introduction to the public. The translation follows the same lines as was adopted in the previous work, the Ashtâdhyâyi.

Just Ready.

CAN BE SUPPLIED AT ONCE TO SUBSCRIBERS.

VOLUME I.

COMPLETE IN 1,028 PAGES, ROYAL OCTAVO.

VOLUME II—(Part I. Chapters I to XIII.)

(Conjugation of roots belonging to the Bhû, Ad, Hu, Div, Su, Tud Rudh, Tan, Kri and Chur Classes.) 550 pp., Royal 8vo.

VOLUME II.—Part II.

(Contains the Kridanta and Unadi Affixes) complete in 408 pages Royal 8vo

VOLUME III.

Complete in 247 pp, Royal Octavo, contains the Grammar of the Vedas.

—:o:—

TERMS.

For Non-Subscribers—

Sending orders after completion of the work

Price for the complete work,	(Indian rate)	...	Rs. 45
,, ,, ,,	(Foreign rate)	...	£ 3

For Subscribers—

(A) Getting their names registered during the course of publication, but paying after the completion of the work		...	Rs. 35
(B) Paying during the course of publication, by instalments—(Rs. 10, 10 and 5)—	(Indian rate)	...	Rs. 25
	(Foreign rate)	...	£ 2
(C) Paying at once, at the time of registering their names		...	Rs. 20
	(Foreign rate)	...	£ 2

Note.—In the cases of orders by V. P. Post, extra charges are made for postage and V. P. Commission.

Applications should be addressed to the

MANAGER, PANINI OFFICE,
Bâhâdurâganj, Allahabad.

Upper India Press, Allahabad.